36,23 A 34
£ 500

BIBLIOTECA CENTRALE V. E. II ROMA
36
23 A
34

Caroli Moroni

VIII B 176 f 3a

36 23 A 34 A

IOANNIS

ANTONII VALTRINI, ROMANI,

SOCIETATIS IESV,

DE RE MILITARI Veterum Romanorum LIBRI SEPTEM.

COLONIAE AGRIPPINAE,
In Officina Birckmannica, ſumptibus
Arnoldi Mylij.
Anno cIↃ. IↃ. XCVII.
Cum gratia & Priuilegio S.Caſ.Maieſt.

36 23 A 34
B

PRÆFATIO IN LIBROS DE MILITIA Romanorum.

QVAE à ſingulis populis ducibuſq́; pace aut bello fortiter ac præclare geſta ſunt, multi omni ætate viri ingenio doctrinaq́; præſtãtes literis tradidere. Qua induſtria non id modo ſunt conſecuti, vt excellentium virorum factis deſcribẽdis, in eiuſdem ipſi gloriȩ ſocietatem venirent: verum etiam eadem opera, non parum humanæ vitæ videntur conſuluiſſe. Nam fugitiuam rerum memoriam quodam modo retrahentes, effecere, vt quæ natura caduca ſunt, ſcriptorum nobilitate habeantur æterna: vnde mortales, rerũ præteritarum euentis inter ſe conferendis, ſalutaria ſumant exempla, quibus vt præſentia recte moderentur, & prouideant futura ſapienter. Ex omnibus autẽ populis, quorũ res geſtȩ literis ꝓditȩ ſunt, nulla videtur

gens vnquã fuiſſe, quę pacis belliq́ue ſtudia aut vehementius, quam Romani, coluerit, aut prudentius comparárit: nulla item, quæ, virtutibus, vitijsq́ue alternantibus, maiores habuerit fortunæ viciſſitudines. Ex quo etiam fit, vt neque plura, neque illuſtriora quiſquã aliunde haurire poſſit, aut cultæ aut neglectæ documenta virtutis, quàm ex Romani Imperij ſiue ſpoliata ſiue florente fortuna. Illud porrò vel in maxima parte fœlicitatis populi Rom. ponẽdum puto, quod paria ſuo imperio habuit ingenia ſcriptorum, qui orationis amplitudine, magnitudinem rerum geſtarum exæquare potuerunt. Neque ſolum dum ſtetit Imperium, cum videlicet gratia & ambitio homines ad ſcribendum hortari poſſe videbantur, ſed eo exciſo, tamen nõ defuere, qui quaſi ex ruderibus rediuiuã eius formam ac ſpeciem ſuis ſcriptis reſtituere conarentur. Itaque vrbs illa pulcherrima (quam qui Deorũ templum nominauit, is veram ſpeciem Romanæ vrbis cepiſſe viſus eſt) licet
fortu-

fortunæ ludibrio proſtrata, reſurgit tamē doctorum virorum ingenijs; ac diutius manebit ſcriptorum monumentis, quam natura ſtare potuiſſet. Iam in eorum libris ſpeciem Rom. Reipub. reuiuiſcentis cernimus, ciuium ordines, iura, magiſtratus, leges, comitia, moresque fere omnes tum publicos, tum priuatos: vt iam nos Roman. Remp. extinctam vel omnino non ſentiamus, vel certè minore cum deſiderio doleamus. Vna Romanorū militia, neſcio quonam fato, iacuit hactenus in tenebris, nec vllum habuit, vt cetera, lumen litterarum. Nam quotquot de ea ſcribere ſunt aggreſſi, qui particulam eius duntaxat aliquam attigerunt: plerique etiam veterem Reip. militiam cum ea quæ temporibus Imperatorū eſt inuecta, male confuderunt.

Hanc ego Romanam militiam ab alijs vel prætermiſſam, vel relictam potiſſimum delegi, quam hoc commentario explicarem, non patriæ amore, aut gloriȩ cupiditate adductus (quid enim longius abeſt à religioſi

viri moribus?) ſed officio impulſus ac ſtudio iuuandi plurimos, ne nobiliſſima ac maxime neceſſaria antiquitatis Rom. pars ignoraretur: neq; vt militandi præcepta darem, ſed vt ratione exponerem, quam in ſuſcipiendo gerendoq; bello veteres Romani, florente Repub. tenuiſſent. Vtinam hanc qualemcunque operam ac ſtudium ſacræ potius, quam profanæ antiquitati illuſtrandæ tribuere mihi liceret: id verò multo magis ex animi mei ſententia eſſet, forte etiam ad religioſum ſtatum conuenientius, ſed nimirũ quicumq; in hac ſocietate Ieſu, animis corporibusq; deuotis, Deo eiusque Eccleſiæ militamus, nihil refugere debemus, aut à noſtro munere alienum iudicare, quod gloriæ diuinę ac proximorum vtilitati poſſit inſeruire. Quare cum ſocietas noſtra, admirabili conſilio id in ſe receperit; vt ſcholis publice inſtitutis, adoleſcentes ad humanitatem erudiat, quod tenera illa ætas, vna cum litteris facilius ad pietatem conformari poſſe videatur: omnino

ci præſtanda ſunt omnia, quæ ab humanitatis profeſſoribus poſtulãtur, aut huius profeſſionis nomen relinquendum. Porrò ſic iam omnium mentibus infirmatum eſt atque anticipatum, ſtudia humanitatis tota in antiquitate poſita eſſe, vt nemo ea ritè profiteri poſſit, quin Philologiam vniuerſam, omniaque veteris Romanæ reip. inſtituta moresque ſcientia cõprehenderit. Rectè ne id, an ſecus, alij viderint, certè nobis iam integrũ non eſt, aut opinionem tam vetuſtam tamque penitus inſitam exſtirpare, aut contra eam velle diſſerere: quin potius neruis omnibus contendendum eſt, vt ne hoſpites in antiquitate videamur, néue laus hæc in noſtris gymnaſijs iure deſiderari poſſit. Ex omnibus autem partibus antiquitatis Romanæ, quarum quidem tractatio ad humanitatem pertinere poteſt, nullius fructus mihi latius patere videtur, quam Romanæ militię. Etenim ex antiquitatis Romanæ cognitionę aut vtilitas quæritur, aut voluptas. Vtilitas verò illa, opinor, vel

ſola vel maxima eſt, vt Romani ſcriptores dum leguntur, recte intelligãtur (legere enim, neque intelligere etiã vulgari reprehenditur prouerbio:) hoc autem ſine aliqua antiquitatis Romanæ notitia fieri non poſſe videtur. Accedit alterum commodum, neque id ſanè paruum, quod, ignoratis Romanis auctoribus, latinam linguam quæ tantopere expetitur, quęque ex ijs ſolis hauritur, ignorari quoque neceſſe eſt. (Quis porro neſcit, Romanorum auctorum plurimam optimamq; partem bella ſcribere, quæ Romani vel ciuilia inter ſe, vel externa cum Regibus populiſque geſſere? vt ſine rei militaris notitia, in magna & rerum, & auctorum, atque adeo latinæ linguæ ignoratione verſari neceſſe ſit. Iam verò quid dicã de voluptate? quę tanta eſt, vt ne maior quidẽ ex omni reliqua antiquitate ſperari poſſit? Etenim ſi res Romanę iccirco delectant, quod omnes ſic habent perſuaſum, nullam remp. ſapientioribus legibus temperatam, neq; vllius populi res geſtas præſtantiores

tiores eſſe poſſe: quantam tandem voluptatem afferet militię tractatio, quam populus Rom. præ omnibus rebus maxime coluit, quæ Rom. vrbi æternam gloriam peperit, quæ orbẽ terrarũ parere imperio Rom. coegit, quæ demum vna cum ipſa vrbe nata, altaq́; eſt, & cum eadem ſimul exſtincta. Quid ad animi delectationem iucundius, quam procul ab omni diſcrimine, domi ſedentem, pugnaciſſimi populi bellicos noſſe apparatus; delectibus intereſſe, milites ordinibus ſignisq́; diſtinctos cernere vel inſtructa acie concurrere, vel compoſito agmine incedere, vel metari caſtra, vel vrbes oppugnare, militaria ſiue virtutis præmia, ſiue ignauiæ ſupplicia cognoſcere, armorum ac machinarum nomina vſumq́; diſcere, belli indicendi leges, finiti fœdera, magiſtratuum iura tenere, denique Duces ipſos victores inter populi militumque plauſus in vrbem triumphantes ſequi? Quæ cum ita ſint, quis tandem virum religioſum, Humanitatis profeſſorem iure reprehẽdat,

qui officio,&ſuſceptæ vitæ inſtituto, publiciſque aliorum rationibus adductus, Romanam militiam, id eſt nobiliſſimam atque vtiliſſimam antiquitatis Romanæ partem explicare aggrediatur? vt etiam ſi hac in re me deſerat perficiendi facultas, ipſa tamen laudanda videatur conandi volūtas. Exiſtet forte aliquis aliquando noſtro excitatus exemplo, qui rudia hæc, leuiterque adumbrata, meliore præditus facultate abſoluat, atque perficiat. Interea noſtrum hunc qualemcunque laborem Deo Opt. Max. cui noſtra omnis deſudat induſtria, non ingratum fore confido: vt opus ipſius cauſſa ſuſceptum, ex ipſius item ſanctiſſima voluntate abſoluatur.

DE RE MILITARI VETERVM ROMANORVM

LIBRI PRIMI QVI EST DE Bellorum Indictione.

CAPITA XI.

1 *De præſtantia militiæ Romanæ.*
2 *De honore, quem Romani rei militari tribuebant.*
3 *De Seueritate diſciplinæ militaris Romanorum.*
4 *De labore & exercitatione militũ Romanorum.*
5 *De religione Romanorum in ſuſcipiendis, gerendisq́ bellis.*
6 *De Auſpicijs militaribus.*
7 *De Diebus præliaribus.*
8 *De Iuſtitia Romanor. in ſuſcipiendis, gerendisq́ bellis.*
9 *De Rebus repetendis.*
10 *De ijs quæ fierent ante belli indictionem.*
11 *De Indictione bellorum.*

Libri ſecundi, qui eſt de Militum delectu.

CAP. VII.

1 *De Imperatore deligendo.*
2 *De Militiæ generibus.*
3 *De Militum delectu.*
4 *De Aetate Militari.*
5 *De Vocationibus militaribus.*
6 *De ijs, qui à militia reijcerentur.*
7 *De Sacramento militari.*

Libri

Libri tertij, qui eſt de Militum ordinibus.

CAP. XV.

1 *De Legione, eiusq́; magnitudine.*
2 *De Peditum legionariorum ordinibus.*
3 *De Peditibus leuis armaturæ.*
4 *De Equitibus.*
5 *De Auxilijs Sociorum.*
6 *De Supplementis.*
7 *De cohorte Prætoria.*
8 *De alijs generibus hominum, qui caſtra ſequebantur.*
9 *De Signis militaribus.*
10 *De Magiſtratibus legionis, ſiue exercitus totius.*
11 *De alijs Magiſtratibus peditũ, equitũ, & auxiliorum.*
12 *De armatura peditum, equitumq́;.*
13 *De veſtibus militaribus.*
14 *De tubis, cornibus, buccinis, alijsq́; ſignis militaribus.*
15 *De Stipendio militum.*

Libri quarti, qui eſt de Itineribus militaribus.

CAP. VII.

1 *De Die locoq́; militib. ad conueniendum indicto.*
2 *De Profectione Imperatoris ex vrbe.*
3 *De Luſtratione exercitus.*
4 *De Itineribus militaribus.*
5 *De Caſtrorum metatione.*
6 *De Caſtrorum diſciplina.*
7 *De Motione Caſtrorum.*

Libri

G

Libri quinti, qui eſt de Prælio.

CAP. VI.

1 *De Præparatione ad prælium.*
2 *De Acie inſtruenda.*
3 *De Prælio.*
4 *De Militum deuotione.*
5 *De Oppugnatione vrbium.*
6 *De Machinis ac tormentis bellicis.*

Libri ſexti, qui eſt de ijs quæ fierent poſt prælium.

CAP. XII.

1 *De Humatione Cæſorum, prædæq; collectione.*
2 *De Prædæ diuiſione.*
3 *De Donatiuo.*
4 *De donis militaribus.*
5 *De Miſsione honeſta.*
6 *De Exauctoratione.*
7 *De Priuilegijs veteranorum.*
8 *De Pœnis militaribus.*
9 *De Animaduerſione in hoſtes.*
10 *De Pace ac Fœderum generibus.*
11 *De ritu Fœderũ cæremonijsq; in fœderibus faciendis.*
12 *De Hoſtium deditione.*

Libri ſeptimi, qui eſt de ijs, quæ Ducibus victoribus honoris cauſſa decernerentur.

CAP. XXI.

1 *De Imperatoris nomine.*

2 De

2 *De Supplicatione.*

3 *De Aduentu Imperatorum ad vrbem, & Triumphi poſtulatione.*

4 *De Triumphi nomine & inuentore.*

5 *De cauſsis, cur triumphus concederetur, vel negaretur.*

6 *De ordine, ad quem ſpectabat triumphum decernere.*

7 *De Imperio triumphantium.*

8 *De Pompa triumphi.*

9 *De Imperatoris curru & ornatu.*

10 *De reliqua pompa triumphi.*

11 *De Conuiuio triumphantium.*

12 *De Triumpho nauali.*

13 *De Priuilegijs triumphantium.*

14 *De Ouatione, quibus de cauſsis concederetur.*

15 *De Ouationis pompa, quid à triumpho differret.*

16 *De Triumpho in monte Albano.*

17 *De Triumpho intermiſſo, & ornamentis triumphalibus inſtitutis.*

18 *De relatis ad ærarium rationibus.*

19 *De Aerario.*

20 *De Trophæis.*

21 *De Spolijs opimis.*

FINIS.

DE RE MILITARI ROMANORVM LIBER PRIMVS.

Qui eſt de bellorum indictione.

De Præſtantia militiæ Romanæ Caput Primum.

ETSI omnia inſtituta Reipubl. Rom. ſummam apud omnes laudem atque admirationem habent: tum verò nihil aut præſtantius aut admirabilius videtur militari diſciplina. Nam cæteros ritus, leges, magiſtratus, mores, pleraq; ex his ſero admodũ Romani accepere: virtus autem bellica & cũ ipſa vrbe nata altaq; eſt, & cum eadem ſimul extincta. Neque enim Romanorum, vt multorũ populorum, vno aut altero Imperatore innixa ſtetit, vt gloria militaris & vixiſſe cũ eorum ætate pariter, & ſepulta eſſe videretur: Sed iã inde ab initijs ipſius vrbis, quemadmodum Liuius ait, tradita per manus in artis perpetuis preceptis ordinatæ modum venerat, neque vlla ciuitas, vel gens aut bellis magis exercita, aut ducum feracior fuit. A Numæ enim Pompilij morte, qui ſecundus poſt Romulum ipſius vrbis parentem regnauit,

Libr. 9.

Liui. li. 1.

nit, vt ſuperiora tempora prætereamus, ad Auguſti imperium annis amplius ſexcentis, nullum annum Romani à bellis quietum habuere, præter vnum T. Manlio Cos. Recenſeamne duces Romanos omnes omnium ætatum, quorum auſpicijs illa bella ſunt geſta? id verò infinitũ eſt, cùm plures propemodum bello clari Imperatores, vel ex vna Romana familia numerare liceat, quam quos multis ſæculis reliquę ſimul omnes prouinciæ tulerunt. Atque ſuorum ducum, vt nunquam virtutis, ita fortunæ non ſæpe populum Roman. pœnituit. Nam, vt tradunt ij, qui hæc ſubtilius ſubduxerunt, annorum quingentorum ſpatio, quot à pulſis Regibus ad Auguſti mortem numerantur, quingenties quinquagies populus Rom. prœliatus eſt, quadringenties quadragies victor diſceſsit, & quamuis prœlijs aliquot victi Romani ſint, bello tamen omni, vt ciuilia ſileantur, ſuperiores fuere, et quo ſint mirabiliores Romani duces, quàm alij, denos vicenosque dies quidam dictaturam, nemo pluſquam annũ conſulatum geſſit: ab Tribunis plebis delectus impediti ſunt: poſt tempus ad bella ierunt, ante tempus, comitiorum cauſſa, reuocati ſunt: in ipſo conatu rerum circumegit ſe annus: collegæ nũc temeritas, nunc prauitas impedimento aut damno fuit: malè geſtis rebus alterius ſucceſſum eſt: tironem, aut mala diſciplina inſtitutum militem acceperunt. Quæ omnia quemadmodũ maxima ad victoriam impedimenta ſunt, ita qui virtute effecerunt, vt ea ne victoriæ ob-

Franciſc. Patricius de milit. Rom.

Liui. li. 9.

riæ obſtarent, ij nimirum non hoſtium magis quam fortunę victores videri debent. Quid? quod ſemper multis partibus numero inferiores Romani cum hoſtibus conflixere? duas enim legiones cũ ſuis auxilijs, qui exercitus erat conſularis, ad quoduis bellum ſufficerę exiſtimabãt: maximusq́ue exercitus ille fuit, cum duo conſules ſuas copias coniunxiſſent: tantum vel armorum vſus, vel animi virtus, vel militaris diſciplina potuere. Iam quæ tanta animi magnitudo, quæ tanta grauitas & conſtantia in vllis fuit, vt ſit cum populo Rom. comparanda? qui quemadmodum nullis vnquam periculis cladibusq; cogi potuere, vt pacem priores peterent, ita oblatam ab ijs, quos viciſſent, nunquam reiecerunt, neq; ſupplices vllos ſpreuerũt. Hannibal Pœnus, tota ferè Italia victa, protritis Romanorum exercitibus per innumerabiles cędes infeſtus ad vrbem venerat. Romani tantũ abeſt, vt aliquid indignum maiorum ſuorum virtute fecerint, vt ne exercitum quidem à Capuæ obſidione cenſuerint auocandum: quin etiam quo tempore Hannibal ad mœnia vrbis Romæ armatus ſedebat, eo ipſo tempore milites porta alia ſub vexillis in ſupplementum Hiſpaniæ mittebantur, adeo ſupererant animi ad pericula non ſolum ſuſtinenda, ſed etiam contemnenda. Parua quidem eſt res illa, ſed quæ cùm magnitudinem animi æquè demonſtrat, tum ipſum certe Hannibalem non mediocriter turbauit: quod per eos dies forte ager is, in quo ipſe caſtra haberet, ꝓſcriptus

Poly. li 3. Viget li. 2. cap. 4.

ſit, emptorque inuentus, nihil ob id precio diminuto. Cum hac animi celſitudine agendi ſollertia certauit, ſiue in inueniendis per ſe ijs, quæ opus eſſent, ſiue in imitandis atque efficiendis, quæ de coniurat. Catilin. Polybius libr 1. & 6, quoque traderentur. Neque enim Romanis, vt Salluſtius ſcribit, ſuperbia vnquam obſtitit, quo minus aliena inſtituta, ſi modo proba fuiſſent, imitarentur, & quod vbique apud ſocios vel hoſtes idoneum viſum eſſet, cum ſtudio domi exſequerentur. Atque vt leges magiſtratuumque inſignia à Græcis & Hetruſcis accepta reticeam, arma atque tela peditum à *a* Samnitibus ſumpſere, *b* equitum armaturam à Græcis, *c* caſtrorum metationem à Pyrrho, *d* nauium fabricandarum rationem à Carthaginiēſibus, Athenęus libr. 6. cap. vlt. Romanos à Græcis tormenta & machinas vrbium expugnādarum, à Tyrrhenis aciei inſtruendæ rationem, à Samnitibus ſcutum, ab Iberis gœſa ſumpſiſſe dicit, aliaque ab alijs accepta ipſi longe fecere meliora, quæ quidem digna ſtatuiſſent, in quibus elaborarent.

a Salluſt. de coniu. Catilin.
b Polyb. lib. 6.
c Fronti. lib. 4. c. 1.
d Polyb. lib. 1.

De honore, qui tribuebatur rei militari.

CAP. II.

NEque verò Romani ſolum militum ignauiam & contumaciam pœnis coërcuêre, ſed induſtriam etiam virtutemque præmijs cōmodisq; excitarunt. Honos enim, vt inquit ille, alit artes, iacentque ea ſemper, quę apud quoſ-

quoſque improbantur. Itaque ne militiæ honor, militum vnquam ſordibus obſoleſceret, decreuerunt Romani, vt neque ſerui, neque libertini, neque capite cenſi, quique turpem aliquam artem exercerent, aut crimine aliquo infames eſſent, iudicióue publico damnati, in militiam allegerentur: contrà noſtris temporibus ferè fit, & egentiſsimus quiſque, omnibuſque vitijs contaminatiſsimus militiæ nomen dare ſolet. Qui enim fieri poteſt, vt homines ſeruituti nati, ſuæq; famæ prodigi, pro aliena libertate, aut gloria dimicent? egentiſsimi verò etiã facilimè lucri ſpe ad quoduis ſcelus inducuntur. Hæc igitur hominum genera, quorũ pectoris anguſtiæ, gloriæ pulchritudinem recipere non poſſe videbantur, à ſuis caſtris Romani reiecerunt. Vt autem in cæteris virtutem honeſtarent, eiuſque cupiditatem alerent; nemini ad vrbanum magiſtratum aditum patere voluere, qui decem annorum ſtipendia non confeciſſet, vt Plutarchus & Polybius tradidere. Pol.li.6. Plutar.in c.Gracch. Itaq; cum virtus militaris honorum prærogatiua eſſet, iuuentus ſimul ac belli patiens erat, in caſtris per laborem vſu militiam addiſcebat: gloriæque magnum certamen præmiorum ſpes accendebat. Sic ſe quiſque hoſtem ferire, murum aſcendere, conſpici, dum tale facinus faceret, properabat; quod illud vnum ad diuitias, honores, gloriam, nobilitatemque iter expeditum & compendiarium eſſe arbitrarentur, iſque in vrbe honeſtiſsimus potentiſsimusq;

eſſet, qui plurima & fortiſsima in bello facinora edidiſſet. Eadem fuit in caſtris ratio, vbi ad ordines honoresq; militares non diuitiæ, aut nobilitas, vel gratia, ſed ſola virtus gradum fecit. Iam verò ne milites, cum meliorẽ ætatem in bellis attriuiſſent, ſenectute demũ, viribus exhauſtis, membrisque plerumque debilitatis, egere cogerentur: ijs captos de hoſtibus agros liberaliter diſtribuêre, vt eſſet, vnde in ſenectute ſe ſuosque liberos ſuſtentarent. Aliaque plurima emeritæ militię hominibus decreuerunt: de quibus vna de Miſsione diſputabimus. Itaque cum virtuti ſumma præmia, ignauiæ pœnæ grauiſsimæ propoſitæ eſſent, quid mirum, ſi Romani milites, maluerint in acie hoſtium telis mortem oppetere, cum mortuos etiã ingens gloria ſequeretur, quam fuga vitæ ſuæ cõſulere, vt eam deinde cum ignominia ſupplicioque inter ſuos amitterent?

De ſeueritate diſciplinæ militaris.
CAP. III.

HIſce rebus omnibus optimus cuſtos militaris diſciplinæ ſeueritas addita eſt. ita enim cogitabant viri omniũ ſapiẽtiſsimi, cũ vires armis conſtent, ea vbi à recto itinere deſciuerint, oppreſſura eſſe, niſi opprimantur. Neque apud vllas nationes grauioribus pœnis ſupplicijsq; militares leges, ſignorum amor, ducum obedientia ſancita ſunt. Quoties enim integras legiones, quod ſigna amiſiſſent,

ſiſſent, aut loco pulſæ hoſtibus ceſsiſſent, legimus decimatas? Bello Tarentino quaſſatis *Vale.l.2.* & attritis Reip. viribus, cum magnum capti- *Front. li.* uorum numerũ à Pyrrho rege vltro miſſum *4.ca.1.* recepiſſent, quoniam crudele videbatur in eos ſæuire, quibus hoſtis peperciſſet, eos tamẽ omni ignominiæ genere notarunt. Bello aũt *Liu l.22.* Punico, alijs ſuper alias cladibus cumulatis, *Valer.* cum Hannibal ſex millium, quos Cannenſi prœlio ceperat, redimendorum potentiam faceret, conditionem ſpreuere, memores, tantam multitudinem armatorum iuuenum, ſi honeſtè mori voluiſſent, turpiter capi non potuiſſe. Parem iram aduerſus illos diſtrinxerunt, qui ex Cannenſi prœlio fugerunt. *Liu.l.25.* nam ijs, quod commilitones ſuos pugnantes *Valerius* deſeruiſſent, cenſuere Rempubl. committendam non eſſe; eosque in Siciliam relegatos, neque munere vacare, neque dono militari virtutis ergo donari, neq; in Italiam, quamdiu hoſtis intra Italiam eſſet, reportari voluêre. Bello verò Liguſtico, quod Q. Petiliũ *Valerius.* Conſ. fortiſsime aduerſus hoſtes pugnantem *Frontin.* occidere milites paſsi eſſent, legioni ſenatus neque ſtipendium anni procedere, neque verò dari voluit, quia pro ſalute Imperatoris, hoſtium telis ſe non obtulerunt, P. etiã Cor- *Frontin.* nelio Naſica D. Iunio Coſſ. qui exercitum deſeruerant, damnati, virgis cæſi publice venierunt. Finis nullus ſit, ſi ea omnia commemorentur, quæ Romani ad militarem diſciplinam ſanciendam ſeuere fecerunt: cuius rei, qui volet, plura exempla apud Valerium

& Frontinum poteſt reperire, & infra, cum de pœnis militaribus diſſeretur, nonnulla afferentur. Neque enim fuga ſolum, proditiones, tranſfugia, cæteraq́ue cum ignauia turpitudineúe coniuncta pœnis Romani coërcuerunt, ſed etiam fortia facinora, quod ſine ducis imperio eſſent patrata, ſummo in-

Liu li. 4. & 8 Valer. l. & c 2.

interdum ſupplicio vindicarunt. Quo in genere A. Poſtumius Tubertus Dict. & Tit. Manlius Torquatus Coſſ. par nobile Romanorum Imperatorum maximè celebrantur, qui ſuos filios, quod aduerſum ſua edicta extra ordinem in hoſtem pugnaſſent, victores ſecuri percuſſerunt; ſatius eſſe iudicantes patrem forti filio, quam patriam militari diſciplina carere. His igitur, vt ita dicam, piaculis, ſi quid aduerſum militiæ leges peccatum eſſet, procurabatur, militum nota, ignauorum ſanguine, ſtrage filiorum, militariſq́ue diſciplina acriter retenta principatum orbis terræ Romanor. imperio peperit, eaq́ue vna quamdiu viguit, res Romana ſtetit.

De labore & exercitatione militum Romanorum.

CAP. IIII.

Bellicam virtutem pœnis ſancitam, præmijsq́ue excitatam, ne deinceps otio relangueſceret, Romani labore & exercitatione militari aluerunt: militesq́ue in pace, vmbratili certamine ad belli labores, veraq́ue pericula durauere. Hinc Seneca epiſtola

XVIII.

XVIII. Miles in media pace decurrit ſine vllo hoſte, vallum iacit, & ſuperuacuo labore laſſatur, vt ſufficere neceſſario poſſit. Itaque militares copiæ non ab armis robore, prœlijsúe, ſed ab vna exercitatione nomẽ inuenerunt, vt exercitus dicerentur, vt Varro & Cicero tradidere. Simul enim adoleſcentes laboris patientes erant, id eſt, ſimul atque virilem togã ſumpſiſſent, quę anno 17. ſumebatur, in Campum Martium à parentibus deducebantur, ibique à magiſtris, ad omnem belli diſciplinam exercebantur. Tantique exercitationem veteres fecerunt, vt in ea vna poſita omnia eſſe arbitrarẽtur. Hinc illa Ciceronis. Quid exercitatio legionum? quid ille curſus, concurſus, clamor quanti laboris eſt? ex hoc ille animus in prœlijs paratus ad vulnera, adduc pari animo inexercitatum militem, mulier videbitur. cur? tantum intereſt inter nouum & veterem exercitum, quantum experti ſumus, ætas tironum plerumq; melior, ſed ferre laborem, contemnerę vulnus, conſuetudo docet. Ioſephus autẽ l. 3. de bello Iudaico: Romanorũ exercitationes prælia ſine ſanguine, ipſa prælia cũ ſanguine, exercitationes appellari poſſe dicit: adeo nihil in bello accidere poſſe voluerũt, ad quod ſeſe multo ante per exercitationem nõ præparaſſent. Quo in genere lepide illud quondã in Polybi. hiſtoria legimus Romanis accidiſſe. Cum enim Romani cum Carthaginienſibus mari pugnare decreuiſſent; neque tamen aut claſſis ædificandæ, aut remigandi rationem noſ-

Var. l. 4. de L. L. Ci. li 2. Tuſcu.

li. 2. Tuſc.

lib. 1. 37.

ſent; accidit, vt quinqueremis vna vi tempeſtatis à cætera hoſtium claſſe diſiecta, ad littus frangeretur. Hanc nacti Romani, eius exemplo ſuas naues fabricarunt. Interea dum quinqueremes ædificabantur, Romani ſeſe ad remigium exercebant. Subſellijs enim in arena ordine collocatis remiges inſidentes, ad numerum ſimul omnes brachia protendere, & adducere, remoſque per arenam mouere pariter docebantur; cum ad nauarchi vocem omnes ſimul inciperent, & deſinerent. Itaq; hac exercitatione Romani confirmati, Carthaginienſes aggreſsi, eos maris primum, deinde etiam terræ imperio exuêre.

Sed, vt ad militares exercitationes reuertar, earum plura genera fuêre: nam curſu, & ſaltu exercebantur: inferre, & declinare ictus, hoſtilia, lapideſque manu vel funda iacere; in equum inſilire docebantur à magiſtris, quos propterea duplici annona à ve-
lib.1.c.13. teribus honoratos ſcribit Vegetius. Vnde illa Senecæ epiſtola XXCIX. An liberale ſtudium iſtud eſſe iuuentuti noſtræ credimus, quam maiores noſtri rectam exercuerunt; haſtilia iacere, eadem torquere, equum agitare, arma tractare? De Pompeio quoq; ſcri-
lib.1.c.9. bit apud Vegetium Salluſtius, eum cum alacribus ſaltu, cum velocibus curſu, cum validis vecte certaſſe.

Qua verò exercitatione inferendi aut declinandi ictus artem tirones addiſcerent, ita explicat Vegetius lib.1. cap.11. Scuta, inquit, de ci-

de [illegible]mine in modum cratium corrotundata texebant, ita vt duplum pondus cratis haberet, quam ſcutum publicum habere conſueuit: ijdemque clauas ligneas duplicis æque ponderis pro gladijs tironibus dabant. A ſingulis autem tironibus ſinguli pali defigebantur in terram, ita vt nutare nõ poſſent, & ſex pedibus eminerent, contra illum palum, tanquam contra aduerſarium, tiro cum crate illa & claua, velut cum gladio ſe exercebat, & ſcuto. Qua in meditatione illa quoque cautela ſeruabatur, vt non cæſim, ſed punctim ferirent; & ita ad inferendum vulnus inſurgerent, ne qua ex parte ipſi paterent ad plagam. Hanc exercitationem, cum ad palos milites exercebantur, Palariam dictam ſcribit Chariſius Grammat. Duplicis aũt ponderis cratis illa & claua iccirco dabantur, vt, cũ vera & leuiora arma tiro ſumpſiſſet, velut grauiore pondere liberatus, ſecurior alacriorq; pugnaret. Eandem etiam ob cauſſam haſtilia ponderis grauioris, quam vera futura eſſent iacula, tironibus, tradebantur, quæ aduerſus illum palum, tanquam aduerſus hoſtem iactarent. Pileis quoque pannonicis ex pellibus vtebantur, ne grauis deinde galea videretur.

Veget. c. 12.

Veg. c. 14

Veget. l. c. 20.

Funditores vero, vt idem Vegetius ait, ſcopas, hoc eſt fruticum, vel ſtraminum faſcẽs, pro ſigno ponebãt, ita vt DC. pedibus remouerentur à ſigno, vt ſagittis vel lapidibus deſtinatis ſæpius, ſignum tangerent. *Lib. 2. c. 1. 23.*

Equitandi verò artem addiſcebant, equis ligneis, *L. 1. c. 18.*

ligneis, hieme quidem ſub tecto, æſtate vero in campo, poſitis: ſuperquos, Vegetio teſte, iuniores primo inermes, dum conſuetudine proficerent; deinde armati cogebantur aſcendere. Qua in re maxima cura adhibebatur, vt non ſolum à dextris, ſed etiam à ſiniſtris partibus & inſilire & deſilire condiſcerent, euaginatos etiam gladios vel haſtas tenentes. Vitio autem fuiſſe datum adoleſcenti Romano, qui neſciret equitare, ſignificat Horatius cum ſtomacho quodam ſcribens:

Lib. 3. od. 24.

Neſcit equo rudis hærere ingenuus puer.

Vbi verò ſatis ſeſe exercuiſſe viſi eſſent, in Tiberim ſeſe deijciebant, vt eadem opera & natandi artem addiſcerent, & ſudorem laboremque æſtu collectum deponerent, quam etiam ob cauſſam ſcribit Vegetius huiuſmodi exercitationibus campum Martium Tiberi vicinum fuiſſe electum.

Lib. 1. ca. 10.

In huiuſmodi exercitationibus illud adoleſcentum pudori & honeſtati tributum eſt, vt primo anno, quo togam virilem ſumpſiſſent, ne corpus nudarēt, ſed tunicati exercerentur: cum ceteri campeſtribus duntaxat ſuccincti eſſent. Cicero in Cæliana, Nobis quidem, inquit, olim annus erat vnus ad cohibendum brachium toga conſtitutus: & vt exercitatione ludoque campeſtri tunicati vteremur. Iſidorus libr. XIX. cap. XXII. Campeſtria nuncupantur pro eo, quod eiſdem iuuenes, qui nudi exercentur in campo, pudenda operiunt.

Vt autem non ſolum corpus ad labores du-

rarent

rarent: ſed etiam animum ad cædes, vulneraque aſſuefacerent, ludos gladiatorios inſtituerunt, vt cum pugnas, & vulnera, & ferrum, & nudas inter ſe cohortes certantes vidiſſent, dimicantes poſtea in bello armatos hoſtes non timerent, neq; vulnera & ſanguinem perhorreſcerent; quemadmodum in Maximi & Balbini vita ſcribit Capitolinus.

Neque verò in pace ſolum adoleſcentes, antequam in milites allegerentur, ad militiæ munera laboreſque erudiebantur; ſed multo magis iidem, vbi in militiam eſſent adſcripti, exerciti ſunt. Nam de Pompeio Plutarchus, & Appianus ſcribunt, eum tironibus exercendis non interfuiſſe ſolum, ſed etiam præfuiſſe, confluentibus ad id ſpectaculum ex omni parte plurimis. Vegetius etiam tradit, tirones bis in die, mane, & poſt meridiem: veteranos autem ſine intermiſſione ſemel in die in armis exerceri ſolitos. At quibus exercitationibus? militaribus itineribus, ſilua cædenda, ferendis oneribus, ceteriſq;. Interdum etiam terreſtres, maritimæq; copiæ inſtructæ inter ſe decurrebant, ſimulachrumque pedeſtris, naualiſue pugnæ edebant: vt in ſimulata illa pugna milites ordines ſeruare, ſigna agnoſcere aſſueſcerent. Liuius libro decimo. Titus Manlius Cos. vixdum ingreſſus hoſtium fines, cum exerceretur inter equites ab rapido curſu circumagendo equo effuſus, extemplo prope exſpirauit, & libr. XXIII. T. Sempronius Cos. quia otioſa ſtatiua erant, crebro decurrere milites cogebat, vt tirones

Plutar. in Pompeio Appianus lib. 2.

(ea maxima pars volonum erat) aſſueſcerent ſigna ſequi,& in acie ordines agnoſcere ſuos. Et lib. XXVI. in extremo, Scipio paucos dies, quibus morari Carthagine ſtatuerat, exercendis naualibus pedeſtribuſque copijs abſumpſit, primo die legiones in armis quatuor millium ſpatio decurrerunt, ſecundo die arma curare,& tergere ante tentoria iuſſit, tertio die ſudibus inter ſe in modum iuſtæ pugnæ concurrerunt, præpilatiſque miſſilibus iaculati ſunt, quarto die quies data, quinto iterum in armis decurſum eſt, hunc ordinem laboris quietiſque quoad Carthagine morati ſunt, ſeruauerunt. Remigium claſſici milites tranquillo in altum euecti, agilitatem nauium ſimulachris naualis pugnæ experiebantur. Hæc Liuius. Auguſtus quoque, vt auctor eſt Vegetius, cauit, vt ter in menſe tam equites, quam pedites educerentur ambulatum: hoc enim verbo hoc exercendi genus nominabant. Decem millia paſſuum armati inſtructique omnibus telis pedites, militari gradu ire ac redire iubebantur in caſtra, ita vt aliquam itineris partem curſu alacriore conficerent. Equites quoque diuiſi per turmas, armatiq; ſimiliter tantum itineris peragebant, ita vt ad equeſtrem meditationem, interdum ſequerentur, interdum cederent, & recurſu quodam impetus repararent. Non ſolum autem in campis, ſed etiam in cliuoſis,& arduis locis & aſcendere, & deſcendere vtraque acies cogebatur; vt nulla res, vel caſus prorſus pugnantibus poſſet accidere, quam non ante

Libr. 1. c. 27.

ante boni milites aſſidua exercitatione didiciſſent.

Tanti autem exercitationem fecere Romani, vt, præterquã quod eius magiſtros ac præfectos multis præmijs honeſtarunt, vt ſupra demonſtratum eſt; milites etiam, qui parum profecerãt, hordeum, Vegetio teſte, pro frumento cogerentur accipere: nec ante eis in tritico redderetur annona, quam ſub pręſentia præfecti, tribunorum, vel principum, experimentis datis, oſtendiſſent ſe omnia quæ erãt in militari arte, compleſſe. Multos quoque exercitus, licentia, aut luxuria corruptos, vna exercitatione ad generoſiſſimã militiæ diſciplinam Imperatores reuocarunt. Nam de Africano minore ita legitur epitoma LVII. Scipio Africanus corruptum licentia luxuriaque exercitum, ad generoſiſſimam militiæ diſciplinam reuocauit, omnia enim deliciarum inſtrumenta recidit: duo millia ſcortorum à caſtris reiecit: militem omni die in opere habuit: & triginta dierum frumẽtum ac ſeptenos vallos ferre cogebat. De Metello autem ita ſcribit Salluſtius in Iugurthina, Metellus edicto primum adiumenta ignauiæ ſuſtulit, ne quiſquam in caſtris panem, aut quem alium coctum cibum venderet: ne lixæ exercitum ſequerentur: ne miles gregarius in caſtris, néue in agmine ſeruum, aut iumentum haberet: præterea tranſuerſis itineribus quotidie caſtra mouere: iuxta ac ſi hoſtes adeſſent, vallo, atque foſſa munire: vigilias crebras ponere, & eas ipſe cum legatis cir-

Lib. 1. c. 13.

tis circuire: item in agmine in primis modo, modo in poſtremis adeſſe, ne quiſquam ordine egrederetur, vt cum ſignis frequentes incederent, miles cibum, & arma portaret, ita prohibendo à delictis magis, quam vindicando, exercitum breui confirmauit.

Iam verò in ceteris rebus quanta militum patientia fuit, cum, vt ait Seneca, omnem apparatum caſtrenſis diſciplina ſubmoueret? Lecti enim è ſtramine fuere, vnde ſtegeſtria appellata Varro vult. Menſæ in caſtris duæ erant, eodem Varrone teſte, altera eſcaria quadrata, quam Cibilam nominabant, altera vinaria rotunda, quam Cillibantum vocabant: vtraque parce ſobrieque extructa. Spartianus in Hadriano, cibis etiam caſtrenſibus in propatulo libenter vtens, hoc eſt lardo, caſeo, & poſca. Frontinus libr. 4. c. 1. Strateg. Q. Metellus prohibuit alia carne, quam aſſa, elixaúe milites vti. Spartianus de Peſcennio antiquę virtutis ac diſciplinæ duce. Hic fuit, inquit, tantæ ſeueritatis, vt cum milites quoſdam in caueo argenteo expeditioni, tempore, bibere vidiſſet, iuſſerit omnino argentum ſummoueri de vſu expeditionali, addito eo, vt ligneis vaſis vterentur. Idē iuſſit vinum in expeditione, neminē bibere, ſed aceto vniuerſos eſſe contentos. Idem piſtores ſequi expeditionem prohibuit, buccellato iubens milites, & omnes contentos eſſe.

Lib. 4. de L. L.

Romani etiam milites ijdem fabri tignarij, nauicularij, frumentatoresq; erant: neq; minus aptè gladios & haſtas quàm ſecures, dolabra

labra, falceſque tractare conſueuerunt. Teſtes ſunt huius rei milites Cęſariani; qui, vt ipſe ait Cæſar, materiã cædebant, vnde pontes, naues, machinaſq; vrbibus oppugnandis ædificarent; frumentumque ipſi ſibi ex agris metebant, & in caſtra deportabant. Hinc illa Marcellini Romanos milites degeneraſſe deplorantis. lib. 22. & Marcell. lib. 22. Acceſſere flagitia diſciplinæ caſtrenſis, cum miles cantilenas meditaretur pro iubilo molliores, & non ſaxum erat, vt ante hac armato cubile, ſed pluma & flexiles lectuli, & grauiora gladijs pocula: teſta enim bibere iam pudebat. & libr. 25. de Iuliano Imp. Per varios procinctus ſtans interdum more militiæ, cibum breuem vilemque ſumere videbatur.

De Religione Romanorum in ſuſcipiendis, gerendiſq; bellis.

CAP. V.

POpulus Romanus non ſolũ bellandi ſcientia, armorumque diſciplina, & exercitatione, ſed religione, Deorumque cultu ceteris nationibus præſtitit vniuerſis, qui licet à veri Dei cognitione longiſſimè abeſſet, tamen quoſcumque Deos ſuperſtitio induxerat, eos omni veneratione cultuque proſecutus eſt, Neq; alia re vlla freti magis, quam Deorum ope bella ſunt aggreſſi. Hinc Tullus Rex apud Liuium, Albanorum legatis reſpõdit, Regem Romanum Deos facere teſtes, vter prius populus res repetẽtes legatos aſpernatus *Lib. 1.*

tus

tus dimiſerit;vt in eũ omnes expetãt huiuſce
li.3.inito. clades belli.Et,apud eundem Fabius Cos. legatos
hæc in concilium gentis Aequorũ nunciare
iuſſit; Q. Fabium Cos. dicere,ſe ex Aequis
pacem Romam tuliſſe; ab Roma Aequis
bellum afferre,quorum id perfidia,ac periurio
fiat,Deos nunc teſtes eſſe, mox fore vltores.
Si pœniteat, tutum receptum ad expertã
clementiam fore: ſin periurio gaudeant,non
dijs magis iratis,quam hoſtibus geſturos bellum,
T. autem Manlius quærenti Geminio
Tuſculanorum duci qui à Romanis defecerat,
vbi Conſules, & duo exercitus conſulares
eſſent, ita Liuio eodem teſte, reſpondit;
Lib.8. Aderunt,inquit,in tempore,& cum illis aderit
Iuppiter ipſe fœderum à vobis violatorum
teſtis,qui plus poteſt,polletque. Itaque
nullum bellum Romani ſuſcepere, niſi ante
explorata Deorum voluntate ijſq; placatis,ſi
ſibi iratos eſſe exiſtimaſſent,quæ icc irco à Ro-
Lib.38. manis facta apud Liuium Cn.Manlius ait,ne
vllius calumniæ ſubijcerentur ea, quæ Dij
Lib. 31. comprobauiſſent.Hinc bello Macedonico cũ
Philippo Rege inſtante, Senatus, vt Liuius
ſcribit,decreuit,vti Conſules maioribus hoſtijs
rem diuinam facerent quibus Dijs ipſis
videretur,cum precatione ea: Quam rem S.
P Q.R.de Repub.deque ineundo nouo bello
in animo haberet;ea res vti populo Romano
ſocijſque ac nomini Latino bene ac feliciter
eueniret, ſecundum rem diuinam, precationemque,vt
de Repub.deque Prouincijs Senatum
conſulerent. Cum pronuntiaſſent Conſules

ſules

ſules rem diuinam ritè perfectam eſſe,& precationi annuiſſe Deos, haruſpices rèſpondere lętaque exta fuiſſe,& prolationem finium, victoriamq; &triumphum portendi:tum litteræ Valerij Aurelijque lectæ,& legati Athenienſium auditi.

Etiam ſupplicatiō indicebatur,ludique & dona vouebantur,quę omnia facta bello Macedonico narrat Liuius librō XXXI.Supplicatio inde à conſulibus in triduum ex S. C. indicta eſt, obſecratique,circa omnia puluinaria,Dij; quod bellum cum Philippo populus iuſſiſſet, id bene ac feliciter eueniret. Et paulo poſt, cum delectum Conſules haberent,pararentque quæ ad bellum opus eſſent, ciuitas religioſa in principijs maxime nouorum bellorum, ſupplicationibus habitis iã, & obſecratione,circa omnia puluinaria, facta, ne quid prætermitteretur, quod aliquando factum eſſet, ludos Ioui donumque vouere conſulem iuſſit, Vouit in eadem verba conſul; præeunte Maximo Pontifice; quibus antea quinquennalia vota ſuſcipi ſolita erant, præterquam quod tanta pecunia,quantam tum; cum ſolueretur, ſenatus cenſuiſſet, ludos,donaque facturum vouit. Eadem bello Antiocheno religioſiſſime obſeruata idem Liuius ſcribit libro XXXVI initiō.Patres priuſquam de Prouincijs agerent,res diuinas facere maioribus hoſtijs iuſſerunt in omnibus fanis, in quibus lectiſternium maiore parte anni fieri ſolet; precarique quod ſenatus de nouo bello in animo ha

beret, vt ea res S.P.Q.R. bene atque feliciter eueniret, ea omnia ſacrificia læta fuere, primiſque hoſtijs perlitatum eſt, & ita haruſpices reſponderunt, eo bello terminos populi Roman. propagari, victoriam, ac triumphum oſtendi. Et mox S. C. factum eſt, quod populus Roman. eo tempore duellum iuſſiſſet cum Rege Antiocho eſſe, quique ſub imperio eius eſſent, vt eius rei cauſſa ſupplicationem imperarent Conſules: vtique M. Acilius Cos, ludos magnos Ioui voueret, & dona ad omnia puluinaria. Id votum in hæc verba, præeunte P. Licinio Pontifice maximo, Conſul nuncupauit: Si duellum, quod cum Antiocho Rege ſumi populus iuſſit, id ex ſententia S.P.Q.R. confectum erit. tum tibi Iuppiter populus Roman. ludos magnos, dies X. continuos, faciet, donaque ad omnia puluinaria dabuntur de pecunia, quantam ſenatus decreuerit, quiſquis magiſtratus eos ludos quando vbique faxit, hi ludi recte facti, *Lib. 42.* donaq; data recte ſunto. Eadem in bello contra Perſam obſeruata ſcribit Liuius Prodigia quoque ſi qua nunciata eſſent, procurabantur, haruſpicibus conſultis, aut libris Sibyllinis inſpectis. Liuius libr. XXII. Priuſquam ſigna ab vrbe nouæ legiones mouerent Xuiri libros adire atque inſpicere iuſſi. & libr. XXXVI. Placatis Dijs, nunc votis ritè ſoluendis, nunc prodigijs expiandis in prouinciam Cons. proficiſcitur. Neque alterius fere rei plura exempla in hiſtoria Liuiana legentibus occurrunt.

De

De auſpicijs militaribus, & litatione.

CAP. VI.

DEorum autem voluntatem & alijs rebus, & auſpicijs maxime Romani exquiſierunt. Auſpicia autem appellata ſunt, ſigna quædam, ex quibus Deorum ſe voluntatem mentemq́ue interpretari poſſe putabant, quæ cum in alijs rebus omnibus publicis priuatiſq́; tum vero in militia religioſiſſimè ſunt obſeruata. vnde illud Ciceronis libr. II. de diuinatione, Bellicam rem adminiſtrare maiores noſtri, niſi auſpicato, noluerunt, & lib. 2. de leg. Nihil domi, nihil militiæ per magiſtratus geſtum ſine eorum auctoritate poſſe cuiquam probari. *Cic lib. 1. de Diu. Liu. li. 6.*

Auſpicia, id eſt poteſtatem inueſtigandi per illa ſigna Deorum voluntatem, initio Patricij habuere, quod ex oratione Appij Claudij patricij aduerſos plebeios, apud Liuium cognoſcitur. Penes quos, inquit, ſunt auſpicia more maiorum? nempe penes Patres, nam plebeius quidem magiſtratus nullus auſpicato creatur, nobis adeo propria ſunt auſpicia, vt non ſolum, quos populus creat patricios magiſtratus, non aliter, quam auſpicato creet: ſed nos quoque ipſi ſine ſuffragio populi auſpicato Interregem prodamus, & priuatim auſpicia habeamus, quæ iſti ne in magiſtratibus quidem habent. Quid igitur aliud, quam tollit ex ciuitate *Liuius li. 6.*

auſpicia, qui plebeios conſules creando, à Patribus, qui ſoli ea habere poſſunt, aufert? Hæc apud Liuium Appius. Itaque quamdiu in Patriciorum ordine conſulatus ceteríque magiſtratus manſere, ij ſoli auſpicia habuere: poſtea vna cum honoribus ad plebem auſpicia quoque tranſiere. Hinc P. Decius plebeius in oratione aduerſus patricios, vt refert Liuius libr. X. ſemper, inquit, iſta audita ſunt, eadem penes vos auſpicia eſſe; vos ſolos iuſtum imperium, & auſpicium domi militiæque æque adhuc proſperum, plebeium ac patricium fuit, porroque erit. Et libr. VII. idem Liuius, in exſpectatione, inquit, ciuitas erat, quod L. Genucius primus de plebe Conſul, bellum ſuis auſpicijs geſturus eſſet, forte ita tulit caſus, vt Genucius ad hoſtes magno conatu profectus, in inſidias præcipitaretur, quod vbi eſt Romanis nunciatum, nequaquam tantum publica calamitate mœſti patres, quantum feroces infelici Cos. plebeij ductu, fremũt omnibus locis, irent, crearent Conſules ex plebe, transferrent auſpicia, quo nefas eſſet, &c.

Porrò cũ multa eſſent genera auſpiciorũ, duo tamen in caſtris ſunt adhibita Tripudium, & ex acuminibus: credo quod hæc genera, magis in promptu eſſent volentibus. Quanquam interdum Imperatores de cælo etiam ſeruaſſe legimus. Liuius libr. IV. Parumper ſilentiũ & quies fuit: nec Hetruſcis, niſi cogerentur, pugnam inituris; & Dictatore arcem Romanam reſpectante, vt ab auguribus,

ribus, ſimul aues rite admiſiſſent, ex compoſito tolleretur ſignum.

Tripudio autem, vt eo reuertar, ita augurium captabatur. Singulis magiſtratibus, qui imperium habebant, augur & pullarius præſto erat, qui pullos in cauea incluſos aſſeruabat: vbi vero Dei voluntatem Imperator volebat exquirere, auguri, vt ſcribit Cicero, di- *Lib.2. de* cebat. Te volo mihi in auſpicio eſſe, volo, re- *Diu.* ſpondebat: tum ille. Dicito ſi ſilentium eſſe videatur. Silentium eſſe videri augur aiebat, tum ille, Dicito, ſi paſcuntur aues. Paſcuntur reſpondebat, ſtatim enim pullarius pullos (Melicos & chalcidicos in hoc genere maxi- *Lib 12.c.* mè probatos ſcribit Plinius) è cauea emitte- *21.* bat, eiſq; offam obijciebat, futurumq; euentum rei ex eorum paſtu conijciebat, nam ſi tardius cauea pulli exirent, aut offam obiectã non attingerent, infauſtũ habebatur, remque aggreſſuros inuitis Dijs: ſin autem auide arriperent, ita vt aliquid caderet ex ore pulli, cum paſcebatur, proſperum euentum, Deosque propitios ſibi fore exiſtimabant; *Lib.1 de* atque Imperatori auſpicanti Tripudium ſo- *Diu. &* liſtimum à pullario nunciabatur. Quod au- *lib.2.* gurij genus iccirco Tripudium ſoliſtimum appellatum eſt, auctore Cicerone, quia cum offa pullis obiecta, aliquid ex ore in ſolidum cadere neceſſe eſſet, & terram pauere, terripauium primo, poſt terripudium dictum eſt, ex eo tripudium, & quod in ſolidum caderet, ſoliſtimum nominatum. Silentium autem in augurio quid fuerit, explicat in eodem loco

M. Cicero: Silentium dicimus in auſpicijs, quod omni vitio caret. Et Feſtus, ſiniſtrum in auſpicando ſignificare ait Atteius Capito lætum & proſperum auſpicium: at ſilentium, vbi duntaxat vacat vitio. igitur ſilentio ſurgere cum dicitur, ſignificat non interpellari, quo minus rem gerat. Idem alibi, vt quidem eius lacunas viri doctiſſimi expleuerunt, ſilentio ſurgêre, Verrius ait dici, vbi qui poſt mediam noctem, auſpicandi cauſſa, ex lectulo ſub ſilentio ſurrexit, & liberatus à lecto in ſolido ſedet, ſiletque, ne quid eo tempore deijciat, rurſuſque ſe in lectum repoſuit: hoc enim eſt proprie ſilentium, omnis vitij in auſpicijs vacuitas. Veranius ait, non vtique ex lecto, ſed ex cubili, nec rurſus ſe in lectum reponere neceſſe eſſe. Et alibi ex eorundem coniecturis, ſolida ſella, ait Verrius, ſedere tum quis iubetur, cum mane ſurgens auſpicandi cauſſa, euigilauit; quod antiqui expreſſe, & ab interiora parte excauatas non faciebant ſedes, quas ſolidas ideo, quod in his nihil erat concauum appellabant.

Quanta autem fuerit huius auſpicij auctoritas Plinius oſtendit libro X. c. XXI. de Gallis diſputans. ſecundus eſt honos habitus Melicis, & chalcidicis, vt plane dignæ aliti tantum honoris præbeat Romana purpura. Horum ſunt tripudia ſoliſtima. Hi magiſtratus noſtros quotidie regunt, domoſque ipſis ſuas claudunt, aut reſerant. hi faſces Romanos impellunt, aut retinent; iubent acies, aut prohibent:

hibent: victoriarum omnium toto orbe partarum auſpices. Liuius lib. VI. Eludant nunc religiones, quid enim eſt, ſi pulſi non paſcentur, ſi ex cauea tardius exierint? parua ſunt hæc, ſed parua iſta non contemnendo maiores noſtri, maximam hanc rem fecerũt, & lib. X. Tertia vigilia noctis Papirius ſilentio ſurgit, & pullarium in auſpicium mittit, cum pulli non paſcerentur, pullarius auſpicium mentiri auſus, tripudium ſoliſtimum Conſuli nunciauit. Conſul lætus, auſpicium egregium eſſe, & Deis auctoribus rem geſturos pronunciat, ſignumque pugnæ proponit. Valerius de auſpicijs. P. Claudius bello Punico primo, cum prœlium nauale committere vellet, auſpiciaque more maiorum petijſſet, & pullarius non exire pullos cauea nunciaſſet; abijci eos in mare iuſſit, dicens, quia eſſe nolunt, bibant. *Lib. 1. ca. 4.* *Cic. 2. de natura Deorum.*

Auſpicium ex acuminibus, militare fuiſſe docet Cicero libr. II. de Diuinatione, Ex acuminibus, inquit, quod totum auſpicium militare eſt, iam M. Marcellus ille quinquies Cos. totum omiſit. Et libr. II. de Natura deorum, Negligentia nobilitatis, auguriorum diſciplina omiſſa, veritas auſpiciorum ſpreta eſt, ſpecies tantum retenta. Itaque maximæ Reipub. partes, in his bella, quibus Reipub. ſalus continetur, nullis auſpicijs adminiſtrantur, nulla perennia ſeruantur, nulla ex acuminibus, nulli viri vocantur, ex quo teſtamenta in procinctu perierunt. Meminit huius auſpicij, etiam Arnobius lib. vndecimo.

Martium diſcrimen obeuntes, ſpem prœlij ſumitis, & ex acuminibus auſpicatis? Id auſpicium quale fuerit, obſcurum eſt, nonnulli exiſtimant veteres ex acumine ſpiculorum, pilorum, enſiumque ſpem prœlij & euentum ſolitos auſpicari, verbi cauſſa, ſi ſplenderet, ſi retuſum non eſſet, ſi non ſordidum, ſi non hebes, ſi horrorem quendam præ ſe ferret. Cælius Calcagninus lib. 1. epiſtol. quæſt. vlt. putat eſſe, cum ſuper haſtas ſtellæ apparerent, pila ardere viderentur, de quibus Senec. in nat. quæſt. Plinius, Aliqui, quod tamen Cælio non placet, ad Geomantiam referunt, quæ acuminibus ita exercetur, vt punctorum paritas, imparitas, obliquitas, quadratio, decuſſatio ſpectetur, &c.

Turnebus lib. 23. c. XII.

Neque ſolum auſpicato, ſed etiam litato rem aggrediebantur, erat autem litare, pacem à Dijs hoſtijs immolandis impetrare. id autem fiebat, cum hoſtia cæſa, haruſpices exta diligenter inſpicientes ex quibuſdam haruſpicinæ præceptis propitios Deos interpretabantur. Liuius lib. V. Tribuni militum nec auſpicato, nec litato inſtruunt aciem, & lib. VI. Dictator, caſtris eo die poſitis, poſtremo cum auſpicato prodiſſet, hoſtiaque cæſa pacem Deum adoraſſet. Et lib. VII Diu non prolitatum tenuerat dictatorem, ne ante meridiem ſignum dare poſſet. & lib. IX. Agentibus diuina humanaq; quæ aſſolent, cum acie dimicandum eſt, conſulibus, Tarentini legati occurſare reſponſum expectantes. quibus Papirius ait, Auſpicia ſecunda eſſe, Tarentini, pul-

ni, pullarius nunciat, litatum præterea eſt egregiè: auctoribus Dijs, vt videtis. Ad rem agendam proficiſcimur. Plutarchus etiam Paullum Aemilium, prœlij die vſque ad vigeſimam hoſtiam non litaſſe narrat: in viceſima autem prima demum victoriæ ſigna apparuiſſe. Hinc etiam Cicero, Romanos nihil in bello ſine extis egiſſe narrat. *libr. 1. de Diuin.*

Illud verò in hac re ſcire operæ pretium eſt, haruſpices in extis conſulendis, partem eorum inimicis, partem amicis aſsignaſſe, atque ex vtriuſque partis colore habituque futura conieciſſe. Cic. lib. II. de Diuinatione cum haruſpicinam irrideret; Quomodo, inquit, eſt collata inter ipſos, quæ pars inimici, quæ pars familiaris eſſet, quod fiſſum periculum, quod commodum aliquod oſtenderet? Et paulò poſt, haruſpices fiſſum familiare, & vitale tractant. Liuius lib. IIX. Romani Coſſ. priuſquã educerent in aciem, immolauerũt. Decio caput iecinoris à familiari parte cæſum haruſpex dicitur oſtendiſſe: alioqui acceptam Dijs hoſtiam eſſe: Mãlium egregiè litaſſe. Et Lucanus lib. 1. Pharſal.

Cernit tabe iecur madidum, venasq; minaces
Hoſtili de parte videt.

Hæc auſpicia non modo cum prœlium ineundum erat, ſed etiam cum amnes tranſeundi, adhibebãtur. Vnde illa Ciceronis de ſuis temporibus, quibus mos maiorum, & religio iã obſoleuerat, Bellicam rem adminiſtra- *libr. 2. de Diuin.*

ri maiores noſtri, niſi auſpicato noluerunt. quam multi anni ſunt, cum bella à Proprætoribus, & Proconſulibus adminiſtrantur, qui auſpicia non habent? itaque nec amnes tranſeunt auſpicato, nec tripudio auſpicantur. Hæc autem auſpicia, quæ in traiectu amnium fiebãt, perennia videntur appellata. Cicero lib. II. de Diuinatione, Bella nullis auſpicijs adminiſtrantur; nulla perennia ſeruantur; nulla ex acuminibus. Feſtus, Perenne dicitur auſpicari, qui amnem, aut aquam, quæ ex ſacro oritur, auſpicato tranſit. ex ſacro autem illam aquam oriri arbitror, quæ ex capite fontis oritur: capita enim fontium omnium, vt notum eſt, antiquitas conſecrauit. quaſi ea, quę caſtellis, aut manu deduceretur, ſacra non eſſet. Idem Feſtus, Petronia amnis eſt in Tiberim profluens, quam magiſtratus auſpicato tranſeunt, cum in campo quid agere volunt. quod genus auſpicij perenne vocatur. Ad hoc auſpicium pertinet illud, quod Feſtus alibi ſcribit, Manalis, inquit, fons appellatur ab auguribus, puteus perennis: neque tamen ſpiciendus videtur; quia flumen id ſpiciatur, quod ſua ſponte in amnem influat. Plutarchus etiam Luculum Euphrati ſcribit διαβατήρια ſacrificaſſe.

De diebus prœliaribus.

CAP. VII.

TAnta autem fuit Romanorum in bellis gerendis ſiue religio, ſiue ſuperſtitio, vt non modo nihil niſi placatis Dijs aggrederentur; ſed

ſed etiam in re gerenda, atque in itineribus faciendis dies certos cauerent, quod eos Deorum aliqua ira infauſtos eſſe exiſtimarent. Herodia. lib. 3. de Seuero Imp. Iter faciebat ſine intermiſſione, neq; feſtos dies, neq; labores vllos magnopere curans. Dies autem illi, quibus prœlium gerere licebat, Prœliares dicti ſunt. Feſtus, Prœliares dies appellãtur, quibus fas eſt hoſtem bello laceſſere, erant enim quędam ferię publicæ, quibus nefas fuit id facere. Et Macrobius, Prœliares dies oẽs, quibus fas eſt res repetere, vel hoſtẽ laceſſere. Quibus autem diebus bellum gerere non licebat, eos religioſos nominarunt. Feſtus, Religioſi dies, quibus, niſi quod neceſſe eſt, nefas habetur facere, quales ſunt ſex & triginta Atri qui appellantur, & Allienſes, & ij, quibus mundus patet. Frontinus lib. IV. c. vltimo, P. Scipio in Lydia exhortatus eſt fratrẽ, vt poſtero, quamuis religioſo die committeret prœlium. In diebus autem religioſis Macrobius Latinas ferias numerat ſaturnalia, & cum mundus patet; item ferias, dieſque qui eſſent notati rebus aduerſis, quique poſtridie Kalendarum, Nonarum, Iduumq; ſequerentur. *lib. 1. Sat. c. 16.*

Feriæ Latinæ dicũtur, quæ à Romanis, Latiniſque cõmuniter in monte Albano Ioui Latiali celebrabantur, à Tarquinio ſuperbo Romanorum Rege inſtitutæ, qui ijs ferijs diem vnum dicauit: exactis regibus, alter additus eſt; poſt fœdus cum Latinis à. Sp. Caſsio Cos. ictum, tertius: anno demum V. C. CCCXVI.

com-

Compoſita de plebeio conſulatu ſeditione, quartus, vt Liuius, Dionyſius, & Plutarchus ſcribunt. Hæc feriæ conceptiuæ fuere, Macrobio teſte, & quotannis à Conſulibus antequam ad bellum proficiſceretur, indicebantur. Liuius libr. XLII. Conſules ob ea irati ſenatui, Latinis ferijs in primam quamq; diem indictis, in prouinciam abituros ſe denunciarunt. Et libr. XLIV. Latinas vbi magiſtratum Coſ. inijſſent, quod per religiones poſſet, primo quoque tempore fieri placere. Ferijs autem Latinis iccirco nefas erat bellũ ſumere, quia, vt ait Macrobius, decere non videbatur eo tempore bellum inchoari, quo publice quondam induciæ inter Romanum populum, Latinosque firmatæ eſſent.

Saturnalia feriæ fuere ſiue ab Iano, ſiue à Pelaſgis, ſiue ab Herculis comitibus Saturno dicatę. Hæc vno tantum die initio celebrabantur, id eſt XIV. kal. Ianua. poſt in triduum propagata, primum duobus adiectis à Cęſare Decembri diebus, deinde ex edicto Auguſti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit. Itaque à XVI. kal. cœpta, in XIV. deſinebant, quo ſolo fieri ante conſueuerunt. His igitur ferijs neque bellum ſumere, neque pœnas exigere fas putabatur, quod, vt ait Macrobius, ſine vllo tumultu bellico Saturnus crederetur imperaſſe.

lib. 1. Sat. c. 7. 10. 16

Nec patente quidem mundo, vt Feſtus ſcribit, in Rep. quidquam geri voluere. itaq; per eos dies non cum hoſte manum conſerebant, non exercitus ſcribebatur, non comitia habebantur,

bebantur, non aliud quidquam in Rep. niſi quod vltima neceſsitas admonebat, adminiſtrabatur. Quid autem veteres mundi nomine, quem patere aiebant, intellexerint, nō facile dixerim: exiſtimo tamen de mundo Cereris intelligendum eſſe. Mundus autem in ſacris Cereris videtur appellatus, arcanus quidam ornatus, qui huius mundi ſuperioris ſimilitudinem exprimeret. Hic mundus cum reliquo anni tempore clauſus eſſet, ter in anno oſtendebatur: quo tempore nihil eorum, quæ dixi, agi licuit, cum enim ſacrum illud Diti patri & Proſerpinæ eſſet, melius occluſa Plutonis fauce, vt Macrobius ait, eundum ad prœlium putauerunt. Hinc Varro apud eundem Macrobium, Mundus, inquit, cum patet, Deorum triſtium, atque inferûm quaſi ianua patet: propterea non modo prœlium committi, verum etiam delectum rei militaris cauſa habere, ac militem proficiſci, nauem ſoluere, vxorem liberûm quærendorum cauſa ducere, religioſum eſt. Quibus autem diebus mundus pateret, haud procliue dictu eſt. Feſtus enim, ex quo vno hoc peti poſſet, non ſibi conſtat: in ſchedis enim F. Vrſini patuiſſe dicit III. kal. Septembr. IV. Non. Octobr. & III. Idus Nouemb. Idem verò Feſtus alibi, & in epitoma Pauli, poſtridie Volcanalia, & ante diem tertium Non. Octobr. & ante diem ſextum Idus Nouembr. patuiſſe ait: vt in alterutro loco mendum ineſſe neceſſe ſit. Nam Volcanalia in kalendario Romano X. kal. Septembr. reponuntur.

Iam

Iam verò non alium eſſe mundum niſi Cereris, Feſtus oſtendit in Shedis, Mundus, inquit, etiam mulieris appellari poteſt, atque etiam æde Cereris, qui mundus appellatur, qui ter in anno ſolet patere III. kalend. Sept. & IIII. Non. Octobr. & III. Id. Nouembr. qui id omne dictus eſt, quod terra mouetur. Et alibi, Mundus, vt ait Capito Ateius, in lib. VII. Pontificali, ter in anno patere ſolet, diebus his, poſtridie Volcanalia, ante diem tertium Non. Octobr. & ante diem VI. Id. Nouemb. qui quid ita dicatur, ſic refert Cato in commentarijs iuris ciuilis, Mundo nomen impoſitum ab eo mundo, qui ſupra nos eſt: forma enim eius eſt, vt ex his, qui intrauere cognoſcere potui, adſimilis illi, eius inferiorem partem, veluti conſecratam Dijs manibus, clauſam omni tempore, niſi his diebus, qui ſupra ſcripti ſunt, maiores cenſuerunt, quos dies etiam religioſos iudicauerunt ea de cauſa, quod quo tempore ea, quæ occultæ & abditæ religionis deorum manium eſſent, veluti in lucem quandam adducerentur, & patefierent, nihil eo tempore in rep. geri voluerunt. Hæc Feſtus. Apuleius verò apologia priore. Quoniam, vt res eſt, maius periculũ decernis ſpeculum philoſophò, quam profano mundum Cereris videre.

Ferias quoq; publicas in militum delectu vitauere, vt Feſtus, & Macrobius ſcribunt. Hinc Varro in augurum libris, Viros vocare ferijs non oportet: ſi vocauit, piaculum eſto. Feriæ aut ſtatiuæ fuêre, certis & conſtitutis

diebus

diebus ac menſibus, & in faſtis, ſtatis obſerua tionibus annotatæ: aut à magiſtratibus ſacerdotibúſue in dies vel certos, vel incertos con ceptæ, & imperatæ. Feriæ conceptiuæ fuêre Paganalia, Sementinæ, Compiralia, &c. Statiuæ autem multo plures, vt in menſe Ianuario Agonalia, & Carmentalia. Februario, Lupercalia, Quirinalia, Feralia, Terminalia, Equiria. Martio, Equiria, Liberalia, Quinquatrus. Aprili, Cerealia, Palilia, Vinalia, Robigalia. Maio, Lemuria, Agonalia. Iulio, Neptu nalia, Furinalia. Auguſto, Portunalia, Vinalia, Conſualia, Volcanalia, Opiconſiua, Volturnalia. Septembri, Neptuni, & equorum probandorũ ferię. Octobri, Meditrinalia, Au guſtalia, Fontinalia. Nouembri, Ferię equorũ probandorũ. Decẽbri, Agonalia, Conſualia, Saturnalia, Opalia, Diualia, Laurẽtinalia. Hæ aliæq; alijs mẽſibus, vt ex veteri Kal. conſtat, feriæ ſtatiuę fuêre, quibus delectus haberi nõ potuit. Sed neque diebus Atris, aut ijs qui rebus aduerſis notati eſſent, milites ſcribere licuit; vt Macrobius, Feſtus, alijque tradidere. Dies autem Atri ſex & triginta fuêre, auctore Feſto; id eſt ij omnes, qui poſtridie Kalendarum, Nonarum, & Iduum ſequerentur. Cuius rei cauſam ex Gellio libr. XV. Annalium, & ex Caſsio Hemina lib. XI. Hiſtoriarũ. A Gellius, & Macrobius hanc tradunt. Anno, inquiunt, ab vrbe condita CCCLXIIII. à Tribunis militum Virginio, Manlio, Aemilio, Poſtumio, collegiſq; eorũ, in ſenatu actũ, quid eſſet cur toties intra paucos annos malè eſſet

Feſtus v. nonarũ. v. Præliares.

Gellius li. 5. ca. 17. Macrob. li. 1. c. 16 Sat.

eſſet afflicta reſp. introductúsque in Senatũ, L. Aquinius haruſpex, dixit Q. Sulpitiũ Tribunum milit. ad Alliam aduerſum Gallos pugnaturum, rem diuinam, dimicãdi gratia, feciſſe poſtridie Idus Quinctiles: item apud Cremeram, multisque alijs temporibus & locis, poſt ſacrificium die poſtero celebratum, male prœlium ceſsiſſe. Itaq; Pontifices conſulti, ſtatuerunt poſtridie omnes kalendas, Nonas, Idus, atros dies habendos, vt hi dies neque prœliares, neque puri, neque comitiales eſſent. Eadem haud multo ſecus narrat Liuius lib. VI. Tũ de diebus, inquit, religioſis agi cœptum, diemque ad XV. kal. Sextil. duplici clade inſignem, quo die ad Cremerã Fabij cæſi, quo deinde ad Alliam cum exitio vrbis fœde pugnatum, à poſteriore clade Allienſem appellarunt; inſignemque rei nulli publice, priuatimque agendæ fecerunt. Quidam, quod poſtridie Idus Quinct. non litaſſet Sulpitius Tribunus militũ, neq; inuenta pace deûm, poſt diem tertium obiectus hoſti exercitus Romanus eſſet: etiam poſtridie Idus rebus diuinis ſuperſederi iuſſum, inde, vt poſtridie kalendas quoque ac Nonas eadem religio eſſet, traditum putant. Hæc Liuius.

Quæſtio. Rom. 25. Aliam cauſam addit Plutarchus in Quæſtionibus, philoſopho magis, quam hiſtorico dignam. ait enim ſingulis menſibus ter Lunam luminis varietatem ſuſcipere, kalendis, cum ſeſe occultat, Nonis, cum ſeſe iterum oſtendit, & Idibus, cum iam orbe perfecto eſt: Romanosque eos dies, qui varij luminis initia eſſent,

eſſent, Dijs ſuperis, proximos inferis dicaſſe, nefaſtosque ſtatuiſſe. Adſcribit & alteram, quia cum Kalendæ, Nonæ, & Idus ſacri Dijs haberentur, neq; ijs prophanum aliquid agere liceret; itaq; dies, qui hos ſequerentur, magis apparandis, quàm gerendis rebus deſtinare voluerunt. Sed hæc vt acute excogitata, ſic ad veritatem parum accommodata videri poſſunt. Gentilitatis enim ſunt Apinæ.

Dies etiam ille, quo ſalutis augurium captabatur, quod Græci οἰώνισμα τῆς ὑγείας appellant, ab omni bello purus ſeruatus eſt. Quam conſuetudinem ita explicat Dionyſ. lib. XXXVII. Annuo tunc, inquit, ſpatio Romani bellis vacarunt, ita, vt longo tempore intermiſſum augurium ſalutis repeterent. Eſt autem quoddam diuinationis genus, quo probatur, concedant ne ipſis Dij, vt populo ſalutem petant: quaſi nefas eſſet eam prius petere, quàm per augurium Deorum voluntas fuerit explorata.

Ad hanc rem dies eligitur ſingulis annis, quo die nullus exercitus ad bellum ſit profectus, nullus hoſtis ſe mouerit, nuſquam pugnatum ſit, atq; ob eam cauſſam in perpetuis bellis, ciuilibusq; diſcordijs nunquam celebratur. Et præterea difficillimum eſt diem vnum aliquem hiſce rebus omnibus purum obſeruare. Hęc Dion. qui etiam lib. LI. ſcribit ab Auguſto, pace terra, marique parta, Ianum clauſum, & augurium ſalutis celebratū. De ſalutis augurio meminit Cicero, qui in ſuis legib. ita ſanxit: ſacerdotis vineta, virgetaq; *Lib. 2. de leg.*

 & ſalu-

& ſalutem populi auguranto. & lib. I. de Diuinatione: Tibi P. Claudius Augur Conſuli nunciauit, addubitato ſalutis augurio, bellum domeſticum triſte ac turbulentum fore. Tacitus lib. XII. Salutis augurium quinque & viginti annis omiſſum repeti, ac deinde continuari placitum. Suetonius in Augu-
cap.31. ſto. Nonnulla etiam ex antiquiſsimis cærimonijs paulatim abolita reſtituit, vt ſalutis
v. Maximum Prætorem. augurium. Feſtus: Pro collegio augurum decretum eſt, quod in ſalutis augurio Prætores maiores & minores appellantur, non ad ætatem, ſed ad vim imperij pertinere. Cælius Calcagninus lib.6.epiſt.9. Augurium ſalutis ſic explicat. Veteres, ait, cum ſalutem à Dijs expetere non auderent, augurium ſalutis inſtituêre, vt nihil temere cum Dijs egiſſe viderentur.

Metis etiam, neque dum conditis Ancilibus ad bellũ proficiſci fuit nefas. Suetonius in Othone cap. IIX. Expeditionem impigre, atque etiam præpropere inchoauit: nulla ne religionum quidem cura; ſed & motis, necdũ conditis ancilibus, quod antiquitus infauſtum haberetur. Et Tacitus eadem de re ſcribens, li. XVII. Fuêre, inquit, qui Othoni proficiſcẽti, moras religionemque nondum conditorum ancilium afferrent. Liuius libr. XXXVII. Statiua ad Helleſpontũ aliquandiu habuerunt, quia dies forte, quibus ancilia mouentur, religioſi ad iter inciderant, ijdem dies P. Scipionem propiore etiam religione, quia ſatius erat, diſiunxerant ab exercitu.

Seruius

Seruius ad lib.7.Roma colit, cum prima mouent, & ad initium libr.VIII. moris fuiſſe dicit, vt belli dux ſacrarium Martis ingreſſus primo ancilia commoueret, poſt ipſius haſtam ſimulachri, dicens, Mars vigila. Ex quo Seruij loco poſſet aliquis ſuſpicari, bello indicto promi ſolita ancilia, vt mouerentur: atque egredi ex vrbe antequam cõderentur, ominoſum fuiſſe. Veriſimilius tamen eſt, tempus illud ſignificari, quo ancilia per vrbem luſtrarentur, quibus non conditis, nefas erat expeditionem ſuſcipere, quod ex Liuij loco, proxime citato colligitur. Luſtrabantur autem ancilia Quinquatribus menſe Martio, vt ante diximus. Chariſius li.1. Quinquatrus à quinquando, id eſt, luſtrando, quod eo die arma ancilia luſtrari ſint ſolita.

Illud porrò in hoc genere ſciendũ eſt, hanc dierum religionem, tum demum fuiſſe à Romanis obſeruatam, cum ipſi priores bellum inferrent: cum verò illatum propulſarent, nullũ obſtitiſſe diem, quo minus vel ſalutem ſuam, vel publicam defenderent dignitatem, quemadmodum ſcribit Macrobius lib.1.cap. XVI. Saturnaliorum.

De iuſtitia Romanorum, in ſuſcipiendis gerendisq; bellis.

CAP. VIII.

POpulus Romanus vt illatas ſibi iniurias bello acerrime perſequi ſolebat, ſic numquam ſine cauſſa, nec ferè niſi prouocatus, arma alijs inferre conſueuit. Qua in re

illud vel maxima admiratione dignum videtur, quod, cum opibus vſque adeo præpotens eſſet, proferendi autem imperij gloriæq́; cupidiſsimus, eum tamen animum ſemper in omni ætate, rerumq́; viciſsitudine ſeruauit, vt nullum bellum temere, ac fere niſi aliorum iniurijs coactus ſuſceperit: ſiue quod, vt ait pro Marcello, M. Cicero: permultum ad victoriam, ipſam cauſam putaret conferre; ſiue quod æquitatis eſſet amantiſsimus, Deorumque in primis ſtudioſus; quos, vt aduerſos heroice timebat, ſi vltro ipſe iniuriã alijs intuliſſet; ita propitijs ſe vſurum ſperabat, ſi iniuriam propulſaſſet. Varro libr. II. de vita pop. Rom. Apud Nonium.u. Fetiales. Bella, & tarde, & nulla licentia ſuſcipiebant, quod bellũ nullum niſi pium putabant geri oportere.

lib.45. Hinc illa Rhodiorum apud Liuium ad Senatum Roman. oratio: Certe quidem, inquiunt, vos eſtis Romani, qui ideo felicia bella veſtra eſſe, quia iuſta ſint, præ vobis fertis: nec tam exitu eorum, quod vindicatis, quam principijs, quod non ſine cauſa ſuſcipiatis, gloriamini. Dionyſius quoque lib. II. Romanorum bella ideo ſemper felicia fuiſſe narrat, quia iuſte ſuſcepta, piè, ſanctéque geſta eſſent.

lib.8. Antiquit. Et Cn. Marcius Coriolanus eodem teſte Dionyſio, cum ad Volſcos non ſolum virtutem, ſed religionem etiam, & æquitatem deportaſſet, licet iuſto odio in Romanos arderet, iniuriamque vlciſci quamprimum cuperet: tamen ante iuſtam honeſtamque belli cauſam quęrendam cenſuit. Neque

verò

verò neceſſe eſt, vt omnia, quæ cum hoſtibus piè iuſteque Romani geſſerint, ſingillatim commemorentur: illud autem vniuerſe dixiſſe ſatis fuerit, nullam gentem, neque pacis neque belli iura ſanctius, quam Romani coluiſſe, vt Polybius libr. 13. ſcribit. Atque etiam ob hanc ipſam cauſam, ne Romani vllum bellum iniuſtum ſuſciperent, collegium Fetialium inſtitutum eſt, quorum id, Dionyſio teſte, munus fuit, darent operam, ne Romani vlli fœderatæ ciuitati bellũ inferrent, quod ſi prior aliqua, contra fœderis condiciones aliquid commiſiſſet, legatos ipſi Fetiales agebant, & verbis primo res repetebãt: ſi poſtulata facere negligerent, bellum indicebant. Iidem, ſi qui populi illatam ſibi à populo Romano iniuriam querebantur, cauſam cognoſcebant, fonteſque dedebant, de legatorum iniurijs iudicabant, pacem conficiebant, aut ſi parum legitime facta videretur, eandem irritabant: ſi quid etiam Imperatores contra fidem & iuſiurandum feciſſent, cognoſcebãt, atque expiabant. Cùm igitur tantum eſſet munus Fetialium, iure Cicero dixit libr. 1. officiorum; belli æquitatem ſanctiſsime, fetiali populi Romani iure, fuiſſe perſcriptam. Ex quo illud etiam in ſuis legibus ſanxit. Fœderum pacis, belli, induciarum, oratores, Fetiales, iudiceſque ſunto. Et Varro libr. IV. de lingua Latina. Fetiales, quod fidei publicæ inter populos præerant: nam per hos fiebat, vt iuſtum conciperetur bellum. Et libr. III. de vita popul. Roma. apud Nonium, ſi cuius

libr. 2. Antiq.

libr. 2. de legib.

v. Fetial.

legati violati eſſent, qui id feciſſent, quamuis nobiles eſſent, vt dederentur ciuitati, ſtatuerunt, fetialesque viginti, qui de his rebus cognoſcerent, iudicarent, ſtatuerent, & conſtituerent. Liuius libr.38. L. Minucius Myrtilus, & L. Manlius, quod legatos Carthaginienſes pulſaſſe dicebantur, iuſſu M. Claudij Prætoris vrbani per fetiales traditi ſunt legatis, & Carthaginem aueƈti.

Collegium Fetialium, qui bellis præeſſent, à Numa inſtitutum eſt, vt ſcribit Dionyſius, cum eorum leges & iura ab Aequicolis, ſiue Ardeatibus eſſet mutuatus. Liuius, & is, qui de viris illuſtribus ſcripſit, Ancum Marcium faciunt auƈtorem, iusque, quo fetiales vterentur, ab antiqua gente Aequicolis deſcriptum. Valerius libr.X. Sertorem Reſium Aequicolam primum ius fetiale excogitaſſe ait.

Fetiales porrò, vt ait Dionyſius, ex familijs nobiliſsimis eligebantur, eoque Sacerdotio perpetuo fungebantur. Eos viginti numero fuiſſe videtur indicare Varro loco quē proxime citaui: ſtatuerunt, inquit, Fetiales XX. qui de his rebus cognoſcerent. Ex his igitur rebus intelligi poteſt, quanta fuerit Romanorum in bellis ſuſcipiendis iuſtitia: neque vllum bellum, vt ait Cicero, iuſtum eſſe exiſtimarunt, niſi quod aut rebus repetitis gereretur, aut denunciatum ante eſſet, & indiƈtum. Hinc illa Liuij de Romanis à maiorum virtute deſciſcentibus. Marcius, inquit, & Attilius Romam cū veniſſent, legationem

lib.1.off.

lib.42.

in Capitolio ita renunciarunt, vt nulla re magis gloriarentur, quam decepto per inducias & ſpem pacis Perſa. hæc, vt ſumma ratione acta, magna pars Senatus approbabat: veteres, & moris antiqui memores, negabant ſe in ea legatione Romanas agnoſcere artes, nõ per inſidias, & nocturna prœlia, nec ſimulatam fugam, improuiſoſque ad incautum hoſtem reditus, nec vt aſtu magis, quam vera virtute gloriarentur, bella maiores geſsiſſe, indicere prius, quam gerere ſolitos bella: denunciare etiam, interdum locum finire, in quo dimicaturi eſſent. eadem fide indicatum Pyrrho regi medicum vitæ eius inſidiantem, eadem Faliſcis vinctum traditũ proditorem liberorũ regis. hæc Romana eſſe, non verſutiarum Punicarum, neq; calliditatis Græcæ, apud quos fallere hoſtem, quam ſuperare glorioſius fuerit, interdum in præſens tempus plus profici dolo, quam virtute: ſed eius demum animum in perpetuũ vinci, cui confeſsio expreſſa ſit, ſe neque arte, neque caſu, ſed collatis cominus viribus, iuſto ac pio bello eſſe ſuperatum. Hæc ſeniores, quibus noua hæc minus placebat ſapientia: vicit tamen ea pars Senatus, cui potior vtilis, quam honeſti cura erat. Hactenus Liuius. Iam verò quoniam niſi rebus repetitis, belloque indicto, arma Romanos nunquam intuliſſe diximus; quæ in vtraque re ſolemnia obſeruata fuerint, ordine deinceps videamus.

De rebus repetendis.

CAP. IX.

CVm igitur gens aliqua fines populi Rom. aut ſociorum populi Rom. inuaſiſſet; aut ciuem Rom. ſocióſue populi Rom. iniuria affeciſſet: antequam bello iniurias perſequerentur, legatos Romani mittebāt, qui res ablatas repeterent, eoſque qui feciſſent, depoſcerent. Quæ ſi hoſtes feciſſent, bello abſtinebant; ſin minus, armis ius ſuum tuebantur, bellumque indicebant. Legati ad res repetendas fere quatuor mittebantur, ex Fetialium collegio electi, quibus præerat is, quem ipſi Fetiales, vt ſcribit Dionyſius nominaſſent, hunc Patrem patratum dictum ait Seruius; additque Plutarchus, eum Patrem patratum eligi ſolitum, qui, patre adhuc ſuperſtite, liberos ſuſcepiſſet. Varro libr. II. de vita populi Rom. apud Nonium: Priuſquam indicerent bellum ijs, à quibus iniurias factas ſciebant, Fetiales legatos repetitum mittebant quatuor, quos oratores vocabant. Liuius libro IV. Tunc quoque, nè confeſtim bellum indiceretur, néue exercitus mitterentur, religio obſtitit, Fetiales prius mittendos ad res repetendas cenſuere.

Dionyſ. lib.2. Plutarc. q.Ro.62. Seru ad l. 9. Iaculum immittit in auras Principiū pugnæ, & li.10. initio. Nonius vide Fetiales.

Pater igitur patratus, vt narrat Dionyſius, veſte, quam cæteri, auguſtiore, ſumptisq; ſagminibus ſiue verbenis (vtroq; enim nomine idem ſignificatur, hoc eſt gramē ex arce cum ſua terra auulſum) cum Fetialibus ad hoſtiū fines contendebat; qui propterea etiam verbenarius

benarius dictus videtur,à Plinio l.XXII.c.11, Donat.enim in Andr.act.4.ſc.4.Verbenæ ſunt omnes herbæ frondesq; ex aliquo loco puro decerptæ:verbenæ autem dictæ, quaſi herbenæ,hæc ille.

Vbi verò Pater patratus ad fines eorum veniſſet, vnde res repeterentur, capite velato (filum lanæ, Liuio teſte,velamen fuit) alijsq; inſignibus,quæ diximus,ornatus, clara voce, ſollemnique carmine, res repetebat: ex quo etiam clarigatio, Plinio,Seruioque auctoribus,appellata eſt. Carmen autem,quo res repetebatur,ita exponit Liuius libr. 1.Legatus, ait, vbi ad fines venit, Audi Iuppiter, inquit, audite fines,(cuiuſcumque gentis ſunt, nominat)audiat fas:ego ſum publicus nuncius populi Roman.iuſte pieque legatus venio,verbisque meis fides ſit.Peragit deinde poſtulata:inde Iouem teſtem facit:Si ego iniuſte impieque illos homines, illasq; res dedier nuncio populi Roman.mihi expoſco;tum patriæ compotem me numquam ſinas eſſe.Hæc,cum fines ſupra ſcandit; hæc quicumq; ei primus vir obuius fuerit; hæc portā ingrediens; hæc forum ingreſſus,paucis verbis carminis,concipiendiq; iuriſiurandi mutatis peragit.Hæc Liuius. quæ eadem proſequitur Græcus auctor Dionyſius,in extremo libro ſecundo. Idem Liuius libr. 4. Miſſi fetiales, nec eorum, cum,more patrum,iurati repeterent res,verba ſunt audita: & libr. 42. Legati ad res repetendas in Macedoniam,renunciandamque amicitiam regis miſſi redierunt.

Poſtquam Paterpatratus mandata expoſuiſſet, dies tres & triginta exſpectabat; intra quos ſi non reddebantur, quę expoſcebat, tum is reuertens, Audi Iuppiter, inquit, & tu Iuno, Quirine, dijque omnes cæleſtes, voſque terreſtres, voſque inferni audite. ego vos teſtor, populum illum (quicunque eſt, nominat) iniuſtum eſſe, neque ius perſoluere. Sed de iſtis rebus in patria maiores natu conſulemus, quo pacto ius noſtrum adipiſcamur. Liuius & Dionyſius.

De ijs, quæ poſt reditum Fetialium, ante belli indictionem fierent.

CAP. X.

ROmam igitur reuerſi Fetiales, vt ait Dionyſius, ſenatui renunciabant, omnia ſe ritè exſecutos; quare licere, ſi vellent, bellum indicere. Tum is, qui ſenatum habebat, his fermè verbis Patres conſulebat, quæ refert Liuius libr. 1. Quarum rerũ, litium, cauſſarũ, condixit Paterpatratus populi Romani Quiritium patripatrato priſcorum Latinorum, hominibuſque priſcis Latinis, quas res nec dederunt, nec ſoluerunt, nec fecerunt; quas res dari, fieri, ſolui oportuit: dic, inquit ei, quem primum ſententiam rogabat, quid cenſes? Tum ille: puropioque duello quærendas cenſeo: itaque conſentio, conſciſcoque, inde ordine alij rogabantur. quandoque pars maior eorum, qui aderant, in eandem ſententiam ibat, bellum erat conſenſu fieri ſolitum.

litum. Neq; antequam Fetiales reuertiſſent, fas erat de bello quidquam ſtatuere, vt Dionyſius ait libr.11.

Vbi autem Senatus bellum gerendum cenſuiſſet, ad populum deinceps de bello indicendo ferebatur. Liuius libr.IV. Miſſi ad Veientes Fetiales; nec eorum, cum more patrum iurati repeterent res, verba ſunt audita. controuerſia inde fuit, vtrum populi iuſſu indiceretur bellum, an ſatis eſſet, S.C. peruicere Tribuni, denunciando impedituros ſe delectum, vt Quinctius Cos. de bello ad populum ferret: omnes centuriæ iuſſere. Et lib. VI. Ex S. C. populique iuſſu bellum Præneſtenis indictum. Et li. VII. Dictator ex auctoritate patrum, ac populi iuſſu Cæritibus bellum indixit. libro XXI. Latum inde ad populum: vellent, iuberent populo Carthaginienſi bellum indici. libro XXXI. S. C. factum eſt, vt cum Conſules prouincias ſortiti eſſent, atque is Conſul, cui Macedonia prouincia eueniſſet, ad populum tuliſſet, vt Philippo Regi Macedonum indiceretur bellum P. Sulpicio prouincia Macedonia ſorte euenit, iſque rogationem promulgauit: vellent, iuberent Philippo Regi, Macedonibusque qui ſub regno eius eſſent, ob iniurias armaq; illata ſocijs populi Rom. bellum indici. Hinc idem Liuius tanquam contra leges vſurpatum notat. Prætor, inquit, nouo maloque exemplo rem ingreſſus erat; quod ante non conſulto Senatu, non Conſulibus Lib. 45.

certio-

certioribus factis, de ſua vnius ſententia rogationem ferret: vellēt, iuberéntne Rhodijs bellum indicio, cum antea ſemper prius ſenatus de bello cōſultus, deinde ad populum latum.

Quibus ex locis non illud ſolum intelligitur, quod propoſitum eſt, bellum indicendum, nec ne, eſſet, prius in ſenatu agitatum, deinde latum ad populum: ſed illud prætera, in rogando populo illa verba quodammodo ſollemnia fuiſſe, Vultis, iubetis, Quirites. Populus autem legem de indicēdo bello vel reſpuebat, qua in re ſolemne fuit verbū Antiquo; vel ſolēnibus item illis verbis, Vti rogas, bellum iubebat. Liuius libro XXXI. Rogatio de bello Macedonico, primis comitijs, ab omnibus centurijs antiquata eſt. Et paulo poſt: Ab hac oratione in ſuffragium miſſi, vti rogarat, bellum iuſſerunt. Cicero lib. II. de legibus ſuade igitur, ſi placet, iſtam ipſam legem, vt ego, vti rogas, dicere poſſim.

Indicebatur porro bellum comitijs centuriatis. Liuius libr. IV. Peruicēre Tribuni, denunciando impedituros ſe delectum, vt Quinctius Cos. de bello ad populum ferret, omnes centuriæ iuſſere. Et libr. XLII. Patres, quod fauſtum felixque populo Rom. eſſet, centuriatis comitijs, primo quoque die ferre ad populum Conſules iuſſerunt, vt bellum cum Perſeo iniretur. Nam quod idem Liuius libr. VI. ſcribit. Tum vt bellum iuberent, latum ad populum eſt, omnes tribus bellum iuſſerunt. Id non videtur repugnare, atque euincere,

Tribu-

Tributis comitijs bellum indictum. Tribuū enim nomine populū vniuerſum intellexit, non tributa comitia; quemadmodum etiam de iudicio Perduellionis quod centuriatis comitijs exercebatur, loquens Cicero libr.1. in Verr. credent, inquit, omnes quinq; & triginta tribus, homini grauiſſimo atque ornatiſſimo M. Antonio, qui, ſe præſente, ciuem Rom. ſecuri percuſſum eſſe dixit.

Antequam tamen ad populum quidquam ferretur; iubebat ſenatus ſacrificijs, ſupplicationibuſque deos placari, eorumque voluntatem exquiri, Liuius lib. XXXI. Senatus decreuit, vti Conſules maioribus hoſtijs rem diuinam facerent, quibus dijs ipſis videretur, cum precatione ea, Quam rem S. P. Q. R. de repub. deq; ineundo nouo bello in animo haberet; ea res vti populo Rom. ſocijsq; ac nomini Latino bene ac feliciter eueniret. Et mox in oratione P. Sulpicij Conſul. bellum ſuadentis, Huius, inquit, vobis ſententiæ nō Conſul modo auctor eſt, ſed etiam dij immortales, qui mihi ſacrificanti, precantique vt hoc bellum mihi, ſenatui, vobiſque & ſocijs, ac nomini Latino, claſſibus exercitibuſque noſtris bene ac feliciter eueniret, læta omnia, proſperaque portendere, ab hac oratione in ſuffragiū miſſi, vti rogarat, bellum iuſſerunt. Et libr. XXXVI. initio. P. Cornelium Scipionem, & M. Acilium Glabrionem Coſſ. inito magiſtratu, priuſquam de prouincijs agerent res diuinas facere maioribus hoſtijs iuſſerunt in omnibus fanis, in quibus lectiſternium

maio:e

maiore parte anni fieri ſolet: precariq́;,quod Senatus de nouo bello in animo haberet, vt ea res S.P.Q.R. bene atque feliciter eueniret. ea omnia ſacrificia læta fuere, primisque hoſtijs perlitatum eſt: & ita haruſpices reſponderunt,eo bello terminos populi Rom. propagari, victoriam ac triumphū oſtendi.Hæc cum renunciatæ eſſent, ſolutis religione animis, patres rogationem ad populum ferri iuſſerunt,vellent,iuberéntne cum Antiocho rege bellum iniri? Libro autem XLII. Conſules,inquit, quo die magiſtratum inierunt, ex S.C.cum circa omnia fana, in quibus lectiſternium maiorem partem anni eſſe ſolet, maioribus hoſtijs immolaſſent; inde preces ſuas acceptas ab dijs immortalibus ominati, ſenatui ritè ſacrificatum, precationemq́; de bello factam renunciarunt. Haruſpices ita reſponderunt, ſi quid rei nouæ inciperetur, id maturandum eſſe;victoriam, triumphum, prorogationē imperij portendi.Patres,quod fauſtum felixque populo Roman. eſſet, centuriatis comitijs, primo quoque die ferre ad populum conſules iuſſerunt, vt bellum cum Perſeo iniretur.

Neque ſolum antequam ferretur ad populum, ſed etiam poſt, indicta eſt nonnunquam ſupplicatio. Liuius libro XXXI. Supplicatio inde à Conſulibus in triduum ex S. C. indicta eſt, obſecratique circa omnia puluinaria dij, quod bellum cum Philippo populus iuſſiſſet, id bene ac feliciter eueniret.

Sed & ludi voti, ſi bellum ex ſententia ſucceſſiſſet. Liuius ibidem: Ciuitas religioſa in principijs maxime nouorum bellorum, ſupplicationibus habitis iam, & obſecratione circa omnia puluinaria facta, ne quid prætermitteretur, quod aliquando factum eſſet, ludos Ioui, donumque vouere Conſulem, cui prouincia Macedonia eueniſſet, iuſſit. Et lib. XXXVI. de bello Antiochino.

De bellorum indictione.

CAP. XI.

CVm autem S. P. Q. R bellum gerendum eſſe decreuiſſet, Fetialis iterum mittebatur, qui bellum apertè indiceret, idque ijs cærimonijs, quas Liuius exponit, libro 1. Fetialis, inquit, haſtam ferratam, aut ſanguineam præuſtam ad fines eorum ferebat, & non minus tribus puberibus prę́ſentibus, dicebat: Quod populi priſcorum Latinorum, hominéſue priſci Latini aduerſus populum Roman. Quiritium fecerunt, deliquerunt, quodque populus Rom. Quiritium bellum cum priſcis Latinis iuſſit eſſe, Senatuſque populi Roman. Quiritium cenſuit, conſenſit, conſciuit, vt bellum cum priſcis Latinis fieret: ob eam rem ego, populuſque Roman. populis priſcorum Latinorum, hominibuſque priſcis Latinis bellum indico, facioque. id vbi dixiſſet, haſtam in eorum fines emittebat. Hæc Liuius; quæ eadem fere ex Cincio refert. Gellius libro XVI. cap. IV. nomine duntaxat populi commutato. Ad hanc haſtæ

iacien-

iaciendæ conſuetudinem, auctore Seruio, reſpexit Virgilius lib. IX.

En ait, & iaculum intorquens immittit in auras,
Principium pugnæ.

Turnebus lib. XI. c 17. & li. 8. ca. 23. Aduers.

Haſtam autẽ ſanguineam, quam à fetiali in hoſtium fines emiſſam Liuius ait; quidam ita putãt appellatam, quod è ſanguineo frutice, vel arbore eſſet, quę, quod coloris erat cruenti, iccirco ea ad bellum indicendum fetiales vſos: alij, quod cuiuſcumq; demum ligni haſtile haberet, ſanguine cruentaretur. Marcellinus li. XIX. de Perſis Amidam obſidentibus vix vbi Grumbates haſtam infectam ſanguine vrit patrio, noſtrique more coniecerat fetialis, armis exercitus concrepans inuolat in muros.

Hanc bellorum indicendorum cõſuetudinem ita interpretatur Liuius lib. XXXI. vt neceſſe non fuerit, ad intima regni, regemq; ipſum, cui bellũ indicebatur, penetrare: ſed ſatis eſſet primo oppido nunciare; Conſulti fetiales, inquit, bellum, quod indiceretur regi Philippo, vtrum ipſi vtique nunciari iuberent; an ſatis eſſet, in finibus regni, quod proximum præſidium eſſet, eo nunciari: fetiales decreuerunt, vtrum eorum feciſſet, rectè facturum. Et lib. XXXVI. Conſul M. Acilius ex S. C. ad collegium fetialium retulit, ipſine vtique regi Antiocho indiceretur bellum, an ſatis eſſet ad præſidium aliquod eius nunciare, fetiales reſponderunt, iam ante, ſeſe, cum de Philippo conſulerentur, decreuiſſe, ni-

ſe, nihil referre, ipſi coram, an ad præſidium nunciaretur.

Illud quoque ſcitu dignum eſt, cum aliquis populus apertè ſe hoſtem populi Roman. oſtendiſſet, neque id diſſimulanter egiſſet, neceſſe non fuiſſe illi bellum indicere, quod ex Liuio videtur colligi poſſe, qui eodem libro Fetiales conſultos, num Aetolis indici iuberent bellum, reſpondiſſe ſcribit, Aetolos vltro ſibi bellum indixiſſe, cum Demetriadem ſociorum vrbem per vim occupaſſent: Chalcidem terra, mariq́ue oppugnatum iſſent; regem Antiochum in Europam ad bellum populo Rom. inferendum traduxiſſent.

Aliam indicendi belli rationem Liuius l. XXI. commemorat, qua Carthaginienſibus bellum indictum ſcribit. Romanus, inquit, ſinu ex tóga facto, Hic, inquit, vobis bellum & pacem portamus; vtrum placet, ſumite. Sub hanc vocem haud minus ferociter, daret vtrū vellet, ſuccamatum eſt, & cum is iterum, ſinu effuſo, bellum dare dixiſſet, accipere ſe omnes reſponderunt. Hæc Liuius. Alij tamen, vt Gellius tradit, haſtam, & caduceum Carthaginienſibus miſſa, datamq́; optionem, vtrum vellent eligere, ſcripſêre. *Lib.10.c. 27.*

Atque hæc quidem apud hoſtes procul ab Vrbe fiebāt. interea Romæ ad bellum neceſſaria apparabantur, templumq́; Iani index belli aperiebatur. Cōſul enim is, qui prior creatus fuerat, Gabino cinctu ornatus, Iani templum, vt Seruius ait, recludebat: neque ante claudebatur, quam omnia bella eſſent profli- *ad l.VII.*

ſligata. quod, vt initio diximus, intra annos amplius ſexcentos, ter tantum contigit Romanis. Quo de more ita ſcribit Virgilius

Aenei. 7.

Mos erat Heſperio in Latio, quem protinus vrbes
Albanæ coluere ſacrum, nunc maxima rerum
Roma colit, cum prima mouent in prœlia Martem
Sunt geminæ belli portæ (ſic nomine dicunt)
Religione ſacræ, & ſæui formidine Martis.
Centum ærei claudunt vectes, æternaq́ ferri
Robora, nec cuſtos abſiſtit limine Ianus.
Has, vbi certa ſedet Patribus ſententia pugnæ,
Ipſe Quirinali lituo, cinctuq́ Gabino
Inſignis, reſerat ſtridentia limina Conſul.
Ipſe vocat pugnas, ſequitur tum cetera pubes;
Aereaq́ aſſenſu conſpirant cornua rauco.

Et Capitolinus in Gordiano; Prætextato, inquit, & Attico Coſſ. Gordianus, aperto Iano gemino, quod ſignum erat indicti belli, profectus eſt contra Perſas.

Huius moris apud Romanos auctor Numa fuiſſe traditur, qui teſte Liuio, Iani templum ad infimum Argiletum (nam & ſuperius erat) indicem pacis, bellique fecit: apertus, vt in armis eſſe ciuitatem, clauſus, pacatos circa omnes populos ſignificaret.. Hoc templum à Numa duabus portis ædificatum ob Ianum bifrontẽ docet Seruius: poſtea vero captis Faliſcis ciuitate Tuſciæ, cum inuectum eſſet ſimulachrum Iani cum frontibus

quatuor

quatuor, aliud templũ ad forum tranſitorium cum portis quatuor fuiſſe conſtructum. Hoc templum deſcribit Procopius libro 1. de bello Gothico, qui duas tãtum portas in eo templo fuiſſe videtur indicare, vt Virgilius, cum dixit: Sunt geminæ belli portæ: Plutarchus in Numa duas etiam portas templum illud habuiſſe narrat. Verba autem Procopij hæc ſunt, vt quidem ea Chriſtophorus Perſona interpretatus eſt. Iani, inquit, ſacellum totum ex ære conſtructum fuiſſe conſtat, & quadrata quadam dimenſione locatum; tantæque amplitudinis, quanta integi Iani ſtatua poterat: quæ vtique ænea cum ſit, non minor quam fortè quinquepedalis eſſe apparet, per cetera omnia mortali ſimilis, capite duntaxat bifrons, ita, vt facies altera in orientem ſolem vergat, in occidentem altera, portæ vtrinque æneæ, in faciem alterutram verſæ; quas ferme in pace, & proſperis rebus occludi Romani veteres quondam inſtituerunt, contraq; aperiri dum bellum ipſis eſſet. Hæc ille.

Cur autem belli tempore huius potiſſimum Dei templum aperiretur, pace autem clauderetur, hanc fabulam narrat Macrobius libr. 1. Saturn. cap. IX. ait bello Sabino, cum hoſtes per patentem portam in vrbem irruerent, ſubito ex æde Iani magnam vim calidarum aquarum erupiſſe, quæ hoſtium impetum repreſſerint: atque ex ea re inſtitutum, vt belli tempore, velut ad vrbis auxilium profecto Deo, fores reſerarentur.

Ouidius tamen aliam cauſſam reddit libr. 1. Faſtorum, vbi ſic loquentem Ianum inducit,

Vt populo pateant reditus ad bella profecto:
Tota patet dempta ianua noſtra ſera.

Vbi autem bellum à Fetialibus ritè fuiſſet indictum, dies triginta conſtituebantur apparandis ijs; quæ ad bellum neceſſaria eſſent, qui dies Iuſti, & Præliares dicti ſunt: quibus etiam diebus vexillum rufi coloris, vt ait Macrobius, proponebatur in arce, vt ciuitatem belli exſpectatione ſuſpenſam atq; erectam oſtenderent, Feſtus, Iuſti dies dicebantur triginta, cum exercitus eſſet imperatus, & vexillum in arce poſitum. Arnobius li. II. Cum paratis bella ſignum monſtratis ex arce? aut Fetialia iura tractatis: per clarigationem repetitis res raptas?

Lib. 1 ca. 16. ſat.

Conſuetudinem indicendi bella per Fetiales poſterioribus temporibus intermiſſam ex Varrone colligunt aliqui. Is enim libr. IV. de lingua latina: Fetiales, inquit, quod fidei publicæ inter populos præerant; nam per hos fiebat, vt iuſtum conciperetur bellum, & inde deſitum; & vt fœdere fides pacis conſtitueretur, ex his mittebantur, antequam conciperetur, qui res repeterent; ac per hos etiam nunc fit fœdus. Quibus verbis id Varronem ſignificare putant; in Fetialibus deſitum eſſe per eos bella indici, cum ipſius ætate ad res repetendas iam non mitterentur, ſed tantum fœderibus faciendis adhiberentur. Ego tamen contrarium potius ex Varronis di-

Turnebus li. 21. c. 1.

nis dictis colligi poſſe puto; Fetiálium mittendorum conſuetudinē ipſius tempore perduraſſe, ac per eos bella cœpta & deſita. verba autem extrema ita puto diſtinguenda: Ac per eos etiam nunc fit. Fœdus, quod fidus ſcribit Ennius,&c. Et ſanè Cicero, Liuiusq́ue de Fetialibus ita loquūtur, vt eorum ius ſuis etiam temporibus obſeruatum ſignificent.

Quod ſi quis omnino bellorum indictionem ſublatam velit, is facile dixerit, pro ea aliam conſuetudinem inductam, vt haſtam Romæ iacerent in columnam, quæ ante Bellonæ templum fuit. de qua re ita Feſtus: Bellona dicitur dea bellorum, ante cuius templum erat columella, quę bellica dicebatur: ſupra quã haſtam iaciebant, cum bellum indicebatur. Dionyſ. lib. 50. Cleopatræ bellum manifeſto indicebatur: ac quaſi iã id gereretur, ſaga ipſi ſumpſerunt, & ad ædem Bellonæ progreſſi ſunt: ibiq́ue Cæſar tanquam fetialis, omnia, quæ, antequam bellũ iniretur, fieri more Romano conſueuerant, iuſſa eorum peregit. Quanquam vtrumque ſimul eſſe potuit, vt & Fetiales finibus hoſtium bellum indicerent, & Romæ haſtam aduerſus columnam iacerent, aut etiã hic mos obſeruatus eſt, cum ob cauſas, quas ſupra diximus, Fetiales mittendi eſſe non viderentur. Sed iam bellorum apparatum videamus.

LIBER SECVNDVS.

De Imperatore deligendo.

CAP. I.

Bello ſuſcepto indictoq́;,Dux eligebatur,à quo bellum adminiſtraretur.Et quoniam Romanum imperiũ in Prouincias erat diſtributum,cui eaProuincia,quæ tumultuaretur, hoſtibúsue proxima eſſet,decreta eſt;eidem etiam bellum mandatum legimus. Mittebantur autem in Prouincias Conſules,& Prætores,ex quo Prouinciæ Prætoriæ,& Conſulares dictæ ſunt.Id tamen nunquam non obſeruatum eſt,vt quę Prouinciæ bello tentarentur, eæ Conſulibus committerentur;reliquæ Prætoribus.Itaque conſulibus, Prætoribusque deſignatis, vel certè inito ſtatim magiſtratu,Senatus(is enim Prouincias conſtituendi poteſtatem habebat, vt quos vellet, modo de magiſtratibus, in quas vellet,mitteret,adminiſtratione annua)Prętorias Prouincias Prætores ſortiri,Conſules ſiue ſortiri, ſiue inter ſe comparare iubebat (ſic enim loquebantur, cum inter conſules de ſuis Prouincijs conueniſſet : nam comparandi conſuetudo apud Prætores nulla fuit) Interdum etiam,(quod tamen quia inuidioſum eſſet,minus ſæpe factum eſt) ſenatus con ſulibus nominatim ſingulas Prouincias deſtinauit.Quæ omnia veterũ teſtimonijs probanda ſunt. Ac de ordinatione quidem Prouinciarũ teſtis eſt Liuius li.XXXVIII. comi-

tijs

tijs perfectis,quas Prouincias Prætoribus eſſe placeret,retulit ad Senatum Conſul: decreuerunt duas Romæ,iurisdicundi cauſſa; duas extra Italiam:Siciliam,& Sardiniam;duas in Italia:Tarentũ & Galliam:&extemplo,priuſquam magiſtratus inirent, ſortiri iuſſi. Et li. XLI.Mummio Prętori Sardinia euenit,ſed ea propter belli magnitudinem Prouincia conſularis facta: Gracchus Cos.eam ſortitur.

De ſortitione vero idem Liuius XXVII. Conſulatum ineunt C.Claudius Nero, & M. Liuius iterum.qui quia iam deſignati Prouincias ſortiti erant, Prætores ſortiri iuſſerunt. Illa vero de comparatione Prouinciarum inter Conſules,apud eundem Liuium reperiuntur l.XXXII.Decreuerunt Patres,vt Prouincias Macedoniam,atq; Italiam Conſules compararent inter ſe,ſortirentúrue.Et l. XXXVIII. Conſulibus,alteri Piſæ,cum Liguribus,alteri Gallia Prouincia decreta eſt. comparare inter ſe,aut ſortiri iuſſi. Et l.XXVIII.P.Cornelius Scipio. P. Licinius Craſſus conſulatum inierunt, nominatæ Conſulibus Prouinciæ ſunt:Sicilia Scipioni extra ſortem, cõcedente collega;Brutij Craſſo. De præcipua deſtinatione ſatis erit Liuij locus li.XXXVII. Lælius,cum Senatus aut ſortiri,aut comparare inter ſe Prouincias conſules iuſſiſſet;elegantius facturos dixit,ſi iudicio Patrum,quam ſi ſorti eam rem permiſiſſent. prope omnes Scipioni Græciam;Lælio Italiã decreuerunt. Et l.VIII.Petitum ab Coſſ.vt extra ſortẽ Coruini ea prouincia eſſet. & li.X.Nec minore po-

populi cōſenſu, quam ſenatus, prouincia Hetruria extra ſortem Fabio decreta eſt.

Ceterum quemadmodum Prouincia à Senatu, ita Imperiū in Prouincia à populo man datum eſt. Imperium Romani appellarunt exercitum cogendi, gerendiq́; belli poteſtatem; ſine quo nihil eorum à magiſtratibus fieri potuit. ex quo Cicero oratione .V. in Antonium: Demus, inquit, imperium Cæſari, ſine quo res militaris adminiſtrari non poteſt, teneri exercitus, bellum geri non poteſt. Itaq; ſimul atq; ſenatus prouincias decreuiſſet, populo curiatim in forum conuocato, vel, vt extremis temporibus fieri cœptū ſcribit Cicero, X X X. lictoribus veteres X X X. curias
Agr. 2. repræſentantibus, lex de imperio ferebatur; quæ quod curiatis comitijs ferebatur, curiata videtur nominata. Hinc Camillus apud Liuium lib. V. Comitijs curiatis rem militarem contineri dixit; quod ijs comitijs daretur imperium, ſine quo res militaris adminiſtrari
Agr. 2. non poterat. Cicero in Rullum: Conſuli, ſi legem curiatam non habet, attingere rem militarem non licet. Cæſar lib. 1. belli ciuilis. In reliquas prouincias Prætores à ſenatu mittuntur: neq;, quod ſuperioribus temporibus acciderat, exſpectant, vt de eorum im-
ep. 14. li. 15. fam. perio ad populum referatur. Iterum Cicero ad Caſſium: Omnes tuos neruos in eo cōtende, ne quid mihi ad hanc prouinciam, quam & Senatus, & populus annuam eſſe voluit, temporis prorogetur. Et ad Atticum lib. IV, ep. XVII. Conſules flagrant, infamia, quod C, Mem-

Memmius candidatus, pactionē in ſenatu recitauit, quam ipſe, & ſuus competitor Domitius cum cōſulibus feciſſet, vt ambo HS. C D conſulibus darent, ſi eſſent ipſi cōſules facti, niſi tres augures dediſſent, qui ſe affuiſſe dicerent, cū lex curiata ferretur, quæ lata nō eſſet.

Porrò legem curiatam ferebat is, qui imperium eſſet accepturus, ita tamē, ſi magiſtratu fungeretur. Liuius libr. IX. Papirio Dictatori legem curiatam de imperio ferenti triſte omen diem diffidit. Quod ſi is, qui imperio eſſet vſurus, nullum gereret magiſtratum, conſul ferebat, non Tribunus plebis. (curiata enim comitia, vt Liuius ait libr. V. auſpicato fiebant: auſpicijs autem plebeij carebant) quod exemplo Ciceronis oſtenditur, cui priuato Marcellus Cos. legem de imperio in Cilicia prouincia tulit: ſic enim ad
eum ſcribens ait: Ne quid accedat temporis *epi. 7. li.*
ad id, quod tu mihi ex S.C. & lege finiſti. Et in *15. fam.*
Rullum, conſulibus legem curiatam ferenti- *Agr. 2.*
bus ſæpe interceſſum eſt.

Imperio igitur à populo curiata lege demandato, Senatus nouo S. C. prouincias ornabat (ſic enim loquebantur) id eſt, quot legionibus res adminiſtrāda eſſet, decernebat: & ſtipendium in milites, viaticumq́ue Imperatori, comitibusq́ue adſignabat: hæc enim omnia, vt infra dicemus, de publico curabantur. Atque vt in Senatus poteſtate fuit illa definire: ita is, niſi imperio ante à populo lege curiata tradito, nihil eorum decernere ſolebat. Quod ſi Imperatores in prouincias

vellent proficiſci, ſuo omnia ſumptu ipſos
epi.2.l.3. exſequi neceſſe erat. Hinc Cicero ad Fratrē: Appius ſine lege curiata cōfirmat ſe Lentulo
epiſt.15. lib.4. noſtro ſucceſſurum. Et ad Atticum eadem de re ſcribens: Appius ſine lege, ſuo ſumptu in Ciliciam cogitat. Poterat enim Senatus quidem lege Cornelia, quam Iuba Dictator tulerat, mittere in prouincias magiſtratus cum ſumma poteſtate: ſed ſine lege curiata neque ornamenta Prouinciarum addebat, neq; duces rem militarem attingebant. Quare ipſe Appius legem curiatam proficiſcenti in prouinciam vtilem quidem eſſe dicebat, non autem neceſſariam: quemadmodum Cicero ad
lib.1 epi. pen. Lentulum ſcribit.

Hęc igitur ordinaria deligendorum Imperatorū ratio fuit, vt bello indicto, ex S.C. prouinciam ſorte, imperium militare lege curiata, ornamenta verò prouincialiā deinceps
Liu. l.31. nouo S.C. nanciſſerentur. Interdum tamen variatū nonnihil eſt, verbi cauſa. P. Sulpicio Conſ. Macedonia prouincia mandata primū
Cicer. ad Lentul. eſt, deinde bellum indictum. Et Appius, lege curiata prolata, tum demū ſe vel ſortiturum, vel comparaturum prouincias dixit. Sed hęc nō ſunt tāti. Illud forte maioris fuerit animaduerſionis, cum priuatus aliquis extra ordinem in prouinciā mitteretur, non opus fuiſſe lege curiata, aut S.C. Sed qua lege prouinciā à populo, eadem & imperiū, & ornamenta eſt conſecutus, atq; vt curiata lex curiatis comitijs à conſulibus, ita hæc Tributis à Tribunis pl. lata eſt. Liuius l.XXX. Italiam, atq; Africā in ſor-

in ſortē conijci, Africā ambo Coſſ. cupientes, volebant. Conſules iuſſi cū Tribunis pl. agere, vt ſi ijs videretur, populum rogarēt, quem vellent in Africa bellum gerere: omnes tribus P. Scipionem iuſſerunt. Poſterioribus aūt temporibus, cum perpetuæ quæſtiones in vrbe inſtitutę eſſent, de quibus Prætores quęrerēt; Prætores ex Prætura in Prouincias proficiſci cœperūt, quod fieri cœptū eſt anno V. C. DCIIII. cæterū eodem modo reliqua peracta ſunt. Imperator igitur, prouincia ornamentisq́; decretis, aut veterem exercitum à deceſſore ſuo in prouincia accepit, aut ex S. C. nouum in vrbe conſcripſit, de quo more iam deinceps dicendum nobis eſt.

De militiæ generibus. CAP, II.

MIlitiæ, vt plurib. locis docet Seruius, tria genera fuēre, euocatio, tumultus, & delectus. Euocatio appellata eſt, cū ſubitis bellorū motibus in diuerſa loca duces, militum cogendorū cauſa, dimittebantur, qui milites ſubitarij, & tumultuarij dicti vidētur. Liuius lib. III. Ad eum exercitū explendū Latini, Hernicíq; , & colonia Antiū dare Quinctio ſubitarios milites (ita tum repentina auxilia appellabant) iuſsi. & lib. III. ſenatum conſules vocant, iubentur ſubitarium ſcribere exercitum. Et lib. XXXII. Prætor cum quinque legatis profectus, obuios in agris Sacramento rogatos arma capere, & ſe ſequi cogebat. Et libro XXXV. Mens ea ſenatus fuit, vt in Hiſpania tumultuarij milites legerentur. Et libro XL. Permiſſum, vt qua irent,

li. 7. Ipſe vocat pugnas. l. 2. Aen. Sacrata reſoluere iura. li. 8. initio. Iſidor. li. 9.

protinus ſubitarios milites ſcriberent, ducerentq; ſecum, & paullo poſt. Vt Petilius duas legiones ciuium Romanorum tumultuarias ſcriberet.

Tumultus, bello tantum Gallico, aut Italico indictus eſt; multoque grauius, quam bellum fuit, quemadmodum Cicero Philippica VIII. teſtatur. Poteſt, inquit, eſſe bellum ſine tumultu, tumultus eſſe ſine bello non poteſt. Quid eſt enim tumultus, niſi perturbatio tanta, vt maior timor oriatur? vnde etiã nomen ductum eſt tumultus. Itaque maiores noſtri tumultum Italicum, quod erat domeſticus, tumultum Gallicum, quod erat Italiæ finitimus, præterea nullum tumultũ nominabant. Grauius autem eſſe tumultum, quam bellum hinc intelligi licet, quod bello Gallico vacationes valent, tumultu non valent. Hæc Cicero.

Indicebatur autẽ tumultus, Senatus auctoritate, à Dictatore, conſulibusúe quare Dio bellum ciuile Cæſaris à ſenatu tumultum eſſe decretum narrat; & alibi ſæpe Senatus decreto tumultũ legimus indictum. Tumultus autem tempore, Reſp. conſulibus demandata, vt viderent, ne quid detrimenti caperet: Senatores, ac cæteri Magiſtratus latum clauum, & prætextum deponebãt, atque cum reliquis ciuibus ſaga ſumebant: vacationes tollebantur, iuſtitioque indicto, tota vrbe publicè, priuatimque aliud niſi bellum agi vetabatur. Oroſius l.5. c.18. Senatus ſagũ, hoc eſt veſtem mœroris, quam exorto ſociali bello

bello ſumpſerat, hac ſpe arridente depoſuit, atq; antiquum togæ decoré recuperauit. Cn. Pompeius Picentes graui prœlio fudit, qua victoria Senatus laticlauia, & cętera dignitatis inſignia recepit, cum togas tantummodo victoria Cęſaris primum reſpirante ſumpſiſſet. Cicero Philip. V. & VI. Rem ſine mora adminiſtrandam, & cõfeſtim gerendam cenſeo: tumultum decerni, iuſtitium indici, ſaga ſumi dico oportere, delectum haberi ſublatis vacationibus, & Philip. VIII. Delectus tota Italia decreti, ſublatis vacationibus, ſaga cras ſumentur, conſul ſe cum præſidio deſcenſurum dixit. Liuius lib. III. Conſul, vocato ſenatu, cum ex auctoritate patrum iuſtitio indicto, profectus eſſet. & ibid. Dictator cum magiſtro equitum in concionem venit: iuſtitium edicit: claudi tabernas tota vrbe iubet: vetat quemquam priuatæ quidquam rei agere, etiam lib. IV. ſimul edicitur iuſtitium, neq; aliud tota vrbe agi, quam bellum apparari: cognitio vacantium militiæ munere poſt bellum differtur. Item lib. VII. & cum (quod per magnos tumultus fieri ſolitũ erat) iuſtitio indicto, delectus ſine vacationibus habitus eſſet. & lib. XLI. Itaque (quod in tumultu fieri ſolet) delectus extra ordinem nõ in vrbe tantum, ſed tota Italia indicti. Seneca epiſtola XVIII. Quod fieri niſi in tumultu & triſti tempore ciuitatis non ſolebat, voluptatis cauſa ac feſtorum dierum, veſtem mutauimus. Dio libr. XLVI. Tumultum impendere cenſuerunt: veſté ſenatoriam exuerunt:

ſaga

ſaga omnes Romani, etiam ij,qui ad bellum non proficiſcebantur,ſumpſere: conſulibuſque cuſtodia vrbis mandata: ac S.C. factum, darent operam conſules,ne quid Reſp.detrimenti caperet. Lucanus quoque de Tumultu ob bellum ciuile indicto ita canit,lib.II.

Plebeio tectus amictu.
Omnis honos: nullos comitata eſt purpura faſces.

Conſulares tamen,tumultus tempore,ſaga non videntur ſumpſiſſe, ſed in togis fuiſſe.Cicero Phil.VIII.Equidem P.C.quanquam hoc honore vſi,togati eſſe ſolent, cum eſt in ſagis ciuitas; ſtatui tamen à vobis,ceteriſque ciuibus in tanta atrocitate temporis,tantaq; perturbatione populi Rom.non differre veſtitu, non enim ita gerimus nos hoc bello conſulares,vt æquo animo pop. Rom. viſurus ſit noſtri honoris inſignia.Et lib.I. epiſt.ad Cæſaré iuniorem, Deſcendi ad forum togatus, cum reliqui conſulares ſagati vellent deſcendere.

Nonius. v. Sagum

Tumultus tempore, vt ait Seruius, cum ex periculi vicinitate timor eſſet multus,neque ſingulos interogare liceret,qui exercitũ erat dicturus,in Capitolium ibat,& proferẽs duo vexilla,vnum roſei coloris,quo pedites,alterum cærulei, quo equites euocabantur (cæruleus enim color maris eſt,à cuius Deo equũ primum putabant inuentum) dicebat: Qui vult Rempub.ſaluam,me ſequatur. Tum qui conuenerant,ſimul iurabant,vnde etiam hoc militiæ genus coniuratio dicta eſt. Cice.pro Rabi-

ad lib.8. Iſid. li.9. Etymol. Donatus, in Eunu. act.4. Sc. vlt.

birio Perduellion. Fit S.C. vt C.Marius, Valerius Coſſ. adhiberent Tribunos pl. & ætores, quos eis videretur; operamq́ue dant, vt imperium pop.Rom, maieſtasq́; conruaretur. adhibét omnes Tribunos pl. prær Saturninum, Prætores præter Glauciam, ui Remp. ſaluam eſſe vellent, arma capere ſe ſequi vident. Ad hanc tumultus conſue adinem videtur Virgil. lib. VIII reſpexiſſe.

Vt belli ſignum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco ſtrepuerunt cornua cantu:
Extemplo turbati animi, ſimul omne tumultu
Coniurat trepido Latium.

Durauit iuſtitium & tumultus, quamdiu durauit periculũ. Liu. lib. III. Finem iuſtitio, quod quatriduum fuit, reditus Quinctij Cos. in vrbem fecit. Epitoma LXXIII. L. Cæſar, Cos. feliciter contra Samnites pugnauit: ob eam victoriam Romæ ſaga poſita ſunt. Idem Liu. li. III. Quod neceſſe erat in tanto tumultu iuſtitium per aliquot dies ſeruatum, inde Romam reditum eſt, iuſtitium remiſſum eſt. & lib. X. Supplicationes ob rem bene geſtam conſulũ nomine decernunt: iuſtitiũ remittitur, quod fuerat dies XIIX ſupplicatioq́; perlæta fuit.

De militum delectu. CAP. III.

Atque in euocatione quidem, & tumultu, quoniam ordinaria non fuêre, multa ex præſenti potius neceſsitate, quam ex militiæ legibus acta ſunt. In delectu autem, qui ob bella alia ex alijs naſcentia, ſingulis annis

annis habebatur, omnia legitima fuêre iure, ordineque geſta. Cùm igitur militum delectum Romani erant habituri, conſules, quorum id maxime munus ſtāte Rep. fuit, dimiſſis, vt Dionyſius ait, per loca præconibus, diē edicebant, quo Romani omnes, qui in vrbe, quique in agris erant militaris ætatis, Romæ adeſſent. Is dies vbi aduenerat, vniuerſa multitudo in Capitolium, aut in forum, aut in campum Martium (in his enim omnibus locis delectum habitum legimus) conueniebat. Ibi conſules in tribunali poſitis ſellis, & quatuor legionum Tribuni (tot enim legionum Polybio teſte, ordinarius Romanorum ſcribebatur exercitus) ſinguli ſeorſum ſedentes, delectum habebant. Polybius lib. VI. Dionyſius lib. IX. initio. Cn. Manlius, M. Fabius Coſſ. edixerunt, ad quam diem delectum habere vellent, vt præſto eſſent nomina daturi. Liuius lib. II. Conſules, in tribunal aſcendūt, citant nominatim iuniores. In foro autem tribunal illud fuiſſe, ſatis oſtendunt illa, quę ſequuntur. Conſules, inquit, violatis lictoribus, faſcibus fractis, è foro in curiam compelluntur. & libr. III. Conſules in conſpectu Tribunorum poſitis ſellis delectum habebant. & ibid. Dictator edicit, vt quicunque ætate militari eſſent, armati cum cibarijs in dies quinque coctis, valliſque duodenis, ante ſolis occaſum Martio in campo adeſſent. Iterum: Conſules cum in concione pronunciaſſent, tempus non eſſe cauſas cognoſcendi, omnes iuniores poſtero die prima luce in cāpo Martio

Lib. 4.

Martio adeſſent; omnis iuuentus affuit poſtero die. Et lib.XXVI. Conſul in Capitolium ad delectum diſceſſit. Et li.XLII.de Macedonico delectu cum Tribuni militum centuriones primum quemque vocarent, tres &.viginti centuriones, qui primos pilos duxerant, citati Tribunos plebis appellarunt.

Sic autem delectum peragebant, vt ſcribit lib.VI.Polyb.Tribus ſingillatim ſortiebãtur; & eam, quæ ſorte exierat, ad ſe vocabãt, vnde iuniores quatuor, ætate, corporiſque habitu quã ſimillimos, nominatim citatos excernerẽt. Quibus prodeũtibus, primũ primę legionis Tribuni legebant, alterum ſecundæ, tertium tertiæ, quartum quartæ legionis Tribuni cooptabant. Iterum alijs quatuor iunioribus citatis, primum ſecundæ legionis Tribuni, tum deinceps ordine ceteri legebant, poſtremo primæ legionis Tribuni lectionem faciebant. Rurſus quatuor alijs prodeuntibus primum tertiæ, poſtremum ſecundæ legionis Tribuni cooptabant, atque ita in vrbem ſuam quiſque vicem Tribuni ordine ex tribubus ad militiam idoneos legebant, donec legitimus militum numerus conficeretur. Liuius libro IV. Delectum haberi non ex toto paſſim populo placuit, decem tribus ſorte ductæ ſunt; ex his ſcriptos iuniores duo Tribuni ad bellũ duxere. Valerius lib.VI.c.III. M.Curius Cos. cum delectum ſubitum educere coactus eſſet, & iuniorum nemo reſpondiſſet, coniectis in ſortem omnibus Tribubus, Polliæ, quæ proxime exierat, primũ nomen vrna extractũ citari iuſſit.

Qui autem citatus ad nomen non reſpondiſſet, ei multa dicebatur, in qua dicenda hæc verba legitima fuiſſe docet ex Varrone Gellius lib. XI. c. I. M. Terentio, quando citatus neque reſpondit, neque excuſatus eſt; ego ei vnam ouem multam dico. Interdum grauius etiam animaduerſum legimus.

Dig. de re milit. lege. 4. Menander: Qui ad delectum olim non reſpondebant, vt proditores libertatis, in ſeruitutem redigebantur. Liuius lib. VII. Acerbitas in delectu non damno modo ciuium, ſed etiam laceratione corporum lata, partim virgis cæſis, qui ad nomina nõ reſpondiſſent, partim in vincula ductis, inuiſa erat. Marcus *lib. 6. c. 3.* autem Curius teſte Valerio, adoleſcentem, qui citatus non reſponderat, ipſum, eiusque bona vendidit, præfatus non opus eſſe eo ciue Reip. qui parere neſciret.

Neque verò difficile fuit ſcire, qui ad diem dictam non veniſſent. Seruius enim Rex, vt ſcribit Dionyſius libr. IV. cum vellet ciuium in vrbe numerum noſſe, & qui naſcerentur, & qui vita decederent, quique inter viros adſcriberentur; inſtituit, vt pro cuiuſque ortu cognati nummum in arcam Iunonis Lucinæ inferrent, pro interitu in Veneris Libitinæ, pro ijs autem, qui togam virilem ſumerent, in Iuuentæ. Quę eadem cum in pagis diligentiſſimæ ſeruarentur, facilè quam multi quotannis omnes, quique ex his militari eſſent ætate, cognoſcebãt. Illud porrò in iunioribus citandis veteres ſumma religione obſeruarunt, vt quem primum nominaſſent, is boni

eſſet nominis. Cice. lib.I. de Diuinatione: In delectu Conſules obſeruant, vt primus miles fiat bono nomine. Feſtus, Lacus Lucrinus in vectigalibus publicis primus locatur eruendus, ominis boni gratia: vt in delectu, cēſúue primi nominantur Valerius, Saluius, Statorius.

De ætate militari. CAP. IV.

AEtati autem militari, qua iuniores in milites lectos ſcripſimus, initium dabat annus decimusſeptimus: finem ſextus & quadrageſimus afferebat, vt infra annum XVII pueri: ab anno XLVI ſeniores dicerentur, belloque inutiles haberentur. Tubero enim in Hiſtoriarum primo, teſte Gellio, ſcripſit. Ser. Tullium regem, cum illas quinque claſſes iuniorum, cenſus faciendi gratia inſtitueret, pueros eſſe exiſtimaſſe, qui minores eſſent annis ſeptemdecim: atque inde ab anno XVII, quos idoneos iam eſſe Reip. arbitraretur, milites ſcripſiſſe: eoſq; ad annum XLVI iuniores: ſupraque eum annum ſeniores appellaſſe. Dionyſius etiam lib. IV in exponendo cenſu ſecundæ claſſis, eos qui maiores eſſent annis XLV ab ætate ſeparat militari. Eundem militandi finem conſtituere etiam videtur Polybius lib. VI. Seneca verò rotundum potius, quā diligentem numerū videtur quæſiſſe, cum in extremo libro de breuitate vitæ ſcripſit, Lex à quinquageſimo anno milites nō cogit: à ſexageſimo ſenatorē non citat.

Primum aūt militiæ annum decimūſepti-

mum fuiſſe, prçter Tuberonem, Seruius oſtedit ad lib: VII. Romani, inquit, ante pubertatem, armis exercebantur, & XVII militabant: quo etiam ſolo ſub cuſtodibus erant. Liuius cum lib. XXV. ſcripſiſſet, ſenatus Triumuiros binos creari iuſsit, alteros, qui citra, alteros qui vltra quinquageſimum lapidem in plateis, foriſque, & conciliabulis omnem copiã ingenuorum inſpicerent, & ſi qui roboris ſatis ad ferenda arma habere viderentur, etiam ſi nondum militari ætate eſſent, milites facerent: Mox eos, quos nondum militaris ætatis appellauit, minores annis XVII. dicit fuiſſe.

Ante vrbē pueri.

Hinc etiam C. Gracchus Trib. pl. legem tulit, ne minores annis XVII. ad militiam cogerentur. Liuius li. XXVII. Cenſores ex ijs, qui principio eius belli ſexdecim annos nati fuerant, neque militauerant, omnes ærarios fecerunt. Quod (ſi tamen locus mendo caret) de ijs intelligendum eſt, qui annum XVI. exegiſſent: nam anno XVI. militiæ idoneos non fuiſſe Suetonius in Auguſto. c. VIII. oſtendit. Duodecimũ, inquit, annum agens auiã Iuliam defunctam pro concione laudauit: quadriennio poſt, virili toga ſumpta, militaribus donis, triumpho Cæſaris Africano, donatus eſt, quanquam expers belli propter ætatem.

Plutar. in vita.

Summis tamen Reip. temporibus, inopia iuniorum, minores annis XVII, maioreſque annis XLVI milites lectos in hiſtoria legimus Liuius lib. V. Omnium primum Tribunis militum fuit, delectũ habere: nec iuniores modo conſcripti, ſed ſeniores etiam coacti nomina

mina dare, vt vrbis cuſtodiā agerent. Et li. VI: Iuſtitioq; indicto, delectum iuniorum habuit, ita vt ſeniores quoque, quibus aliquid roboris ſupereſſet, in verba ſua iuratos cēturiaret. & l. XXII: Delectu edicto, iuniores ab annis XVII. & quoſdā prętextatos ſcribunt. lib. XLII. Nec vlli, qui non maior annis quinquaginta eſſet, vacationē militiæ eſſe. Atque hi quidem, qui anno XVII. militabāt, Tirones dicti ſunt, quod tum primum militiam auſpicarentur. quare præcipua etiam cura habebantur in caſtris, iiſque cuſtodes pręficiebantur. Seruius: Romani anno XVII. militabant, quo etiam ſolo ſub cuſtodibus agebant. Cic. in Cęliana. Nobis quidem olim annus erat vnus, ad cohibendū brachium toga, conſtitutus; vt exercitatione, ludoque campeſtri tunicati vteremur: eademq; erat, ſi ſtatim mereri ſtipēdia cœperamus, caſtrenſis ratio ac militaris. *ad lib. 7. Virg.*

De vacationibus militaribus.

CAP. V.

NEq; verò iuniores omnes, qui ætate eſſent militari, omnibus delectibus quotannis milites ſcripti ſunt: ſed ij duntaxat militiæ nomina dare coacti, quos Cōſules, Tribuniq; ex iuniorum tabulis nominatim citaſſent: cęteri quādiu non citarentur, ſi vellent in illud tempus tacitam quandā militiæ vacationem habuere. Etenim non eoſdem omnibus annuis delectibus milites omnes ſcriptos, videtur ſignificare Liui. lib. VI. Simile veri eſt, interual-

lis bellorum, ſicut nunc in delectibus fit Romanis, alia atq; alia ſobole iuniorum, ad bella inſtauranda toties vſos eſſe. Hinc Camillus Dictator cum tribunos ſeditionem in vrbe mouentes aliter coërcere non poſſet, minatus eſt, ſe ſacramento omnes iuniores adacturum, vt ſcribit Liuius. quaſi verò cęteris ordinarijs delectibus non omnes adigi ſolerent. Ratio quoque idem ſuadet: cum enim vrbano prope delectu, legiones, vt Liuius ait, conficerentur decem, vix quatuor tamen ad bella educebantur: cęteri verò, vt ante dixi, militiæ vacationem habebant; ita tamen, vt quoties Conſules, Dictatórue iuſſiſſent ſine vlla excuſatione nomina dare cogerentur.

lib. 6. *lib. 7. & lib. 9.*

Alia verò fuêre hominum genera, quibus perpetua militię vacatio ſic data eſt, vt nullis delectibus nomen darent, niſi præcipuo S.C. aut ſubito aliquo tumultu compellerentur. Harum autē militarium vacationum tria genera fuêre, iuſta, neceſſaria, & honoraria. de quibus alius erit dicendi locus.

Vacationes gratioſas extra ordinem Senatus dabat. Liuius lib. xxiii. Senatus Pręneſtinis militibus duplex ſtipendium, & quinquennij vacationem decreuit. & lib. xxxix. S.C. factū eſt, vt Conſul cum Tribunis pl. ageret, vt P. Aebutio emerita ſtipendia eſſent, ne inuitus militaret, néue cenſor ei equum publicū aſſignaret. Et lib. XLIII. & quorū ante emerita ſtipendia, gratioſa miſſio ſibi viſa eſſet. Cicero de Natura deorum, P. Vatienus agro à Senatu, & vacatione donatus.

Sacer-

Sacerdotes etiam lege perpetuam militiæ vacationẽ habuiſſe, Gallico tumultu excepto, Plutarchus, & Appianus tradidere. qua ratione ductus Cicero, grauius eſſe tumultum quam bellum concluſit; quod bello Gallico vacationes valerent, tumultu non valerent. Eam legem latam tertio anno poſt Romam captam, bello Gallico iterum imminẽte, ſcribit in Camillo Plutarchus. Quãquam id multo ante ſacerdotum non tam dignitati, quam ætati à Romulo datũ, Dionyſius narrat. à Romulo enim lege ſancitum ait, vt è ſingulis curijs bini Sacerdotes eligerentur, maiores annis quinquaginta, eóſque propter ætatem militia, & propter legem vrbanis negotijs iuſſit eſſe immunes. Eadem militiæ vacationem coloni maritimi habuere, teſte Liuio libro XXVII. Colonos etiam maritimos, qui ſacroſanctam vacationem dicebantur habere, dare milites cogebant. *Plutar. in Marcello* *Appia. 2.* *Ci. Phil. 8* *Dion. l. 2*

Cæteri quoque, ſi vicariũ dediſſent, videtur vacationem impetrare potuiſſe. nam ita loquitur Sp. Liguſtinus apud Liuium. Quod ſi mihi nec ſtipendia omnia emerita eſſent, nec dum ætas vacationem daret: tamen cum quatuor milites pro me vno vobis dare poſſem, æquum erat me dimitti. Seneca lib. IIX Declam. V. Militaui ſenex, militaui exſanguis, militaui qui iam vicarium dederam. *lib. 42*

Hi ergo militiæ vacationem habuere: non quod ijs bello prorſus interdiceretur, ſed hoc tributum eſt, vt, ſi minus ire ad militiam vellent, cogi ne poſſent. Itaque ſponte

multos augures, multoſque Pontifices ad bellum exijſſe hiſtoriæ narrant. Qui tamen extra Italiam primus Pōtifex maximus, P. Licinius Craſſus Mucianus contra Ariſtonicum profectus eſt; is in prœlio interfectus, neglectæ religionis pœnas dediſſe viſus eſt. Hanc legem ſignificauit Plutarchus in Fabij vita, cum Craſſum, quod erat Pontifex maximus, diuina quadam lege domi detentum narrat. Eodem Liuius libro XXVIII. ſpectauit. Nominatæ, inquit, conſulibus prouinciæ ſunt, Scipioni Sicilia extra ſortem, concedente collega, quia ſacrorum cura Pontificem maximum in Italia retinebat: Brutij Craſſo.

Epit. 59. *Velleius lib* 2.

Is tamen annus, quo iniuſſi militabant, non numerabatur inter annos legitimos militiæ, quibus quiſque lege tenebatur militare. Hinc illud beneficij loco datum ſcribit Liuius libr. V. Placere omnibus, &c. Contra verò illud ignominiæ fuit, quod idem refert lib. XXVII. Illis omnibus adempti equi, qui Cannenſium legionum equites in Sicilia erant: addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita ſtipendia præcederēt ijs, qui equo publico meruerant, ſed dena ſtipendia equis priuatis facerent.

Multos etiam eo anno, quo militare non cogebantur, ſponte militiæ nomen dediſſe legimus: Neque ſolum hi, ſed etiam qui confecta omnia ſtipendia habebant, ad bellum ſponte ſunt profecti, qui omnes propterea voluntarij ſunt appellati. Liuius libro III. Cum ad ea bella delectum Coſſ. edixiſſent, fauo-

..uore plebis, non iuniores modo, ſed emeritis etiam ſtipendijs, pars magna voluntariorum ad nomina danda præſto fuere. Et libro V. Ad curiam concurſus fit plebis, pedeſtris ordinis ſe aiunt nunc eſſe, operamque Reipu. extra ordinem polliceri. Et mox: Placere omnibus his voluntariam extra ordinẽ profeſſis militiam, æra procedere. Et libro XXXVII. Ad quinque milia voluntariorum ex Romanis, ſocijsque qui emerita ſtipendia ſub imperatore P. Africano habebant, præſto fuere exeunti Conſuli, & nomina dederunt.

Interdum etiam veterani, emeritisque ſtipendijs milites, quiq; honorariam miſſionẽ erant conſecuti, ab imperatoribus virtutis cauſſa, nominatim euocabãtur. Qui autẽ hoc modo ab Imperatoribus rogati ad bellum ibant, euocati dicebantur. Dio libro LXV. ἐκ τούτων δὲ δὴ τῶν ἀνδρῶν, καὶ τῶν ἠουοκάτων σύστημα (οὓς ἀνακλήτους ἄν τις ἑλληνίσας, ὅτι πεπαυμένοι τῆς στρατιᾶς, ἐπ' αὐτὴν ἀνεκλήθησαν, ὀνομάσειεν) ἐνομίσθη. id eſt. Ex his hominibus & euocatis cohors conſtabat (quos euocatos Græce quiſpiam ἀνακλήτους dixerit, quod militiæ labore iam defuncti, ad eam rurſus euocarentur.

Cæſar lib. 3. bel. ciu. euocatorum duo millia, quæ ex beneficiarijs ſuperiorum exercituum ad eum conuenerant & libro 1. Multi vndique ex veteribus Pompeij exercitibus, ſpe præmiorum atque ordinum euocantur.

Cicero libro extremo ad Atticum epiſtola VIII. Octauianus,inquit, veteranos, quique Caſilini, & Calatiæ ſunt, perduxit ad ſuam ſententiam.Et apud Liuium lib. XLII.ita loquitur Sp. Liguſtinus : à Tito Graccho rogatus in prouinciam iui. Euocabantur autem non ſolum pedites, ſed equites,leuis armaturæ,centuriones, auxilia. Cæſar. libr. I. ciuil.Expeditos ex euocatis ſagittarijs,fundi toribuſque raros in muro diſponit. &, Cæſar legiones in Hiſpaniam præmiſerat,ad ſex millia auxilia peditum, equitum 3000,quæ omnibus ſuperioribus bellis habuerat, & parẽ ex Gallia numerum,quem ipſe petiuerat,nominatim ex omnibus ciuitatibus nobiliſſimo ac fortiſſimo quoq; euocato,Salluſtius in Iugurthino de C. Mario: Interim quæ bello opus erant, prima habere: poſtulare legionibus ſupplementum,auxilia à populis, & regibus, ſocijsque arceſſere : præterea ex Latio fortiſſimum quemq;,pleroſque militia, paucos fama cognitos accire,& ambiendo cogere homines emeritis ſtipendijs ſecum proficiſci.

Vt autem ſacerdotum vacatio tumultu Gallico infirmata eſt, ſic alijs tumultibus aliæ ſublatæ ſæpe leguntur. Liuius libro VI. Tertius exercitus ex cauſſarijs,ſenioribusque à L. Quinctio ſcribatur, qui vrbi præſidio ſit. Et libro XXVII. Colonos etiam maritimos, qui ſacroſanctam vacationem dicebantur habere,dare milites cogebant. Et libro XLI. Illud

Illud quoque præcipuum datum ſorti Macedoniæ, vt centuriones, militeſque veteres ſcriberet, quos vellet Conſul vſque ad annos quinquaginta. Eodem etiam modo pueros ſeneſque ad bellum interdum coactos, ſupra demonſtratum eſt.

Cauſſas autem vacationum dum delectum habebant, Conſules cognoſcebant: quod ſi præſens vrgeret neceſſitas, earum cognitio poſt bellum differebatur. Liuius libro III. Cum conſules in concione pronunciaſſent, tempus non eſſe cauſſas cognoſcendi, omnes iuniores poſtero die prima luce in campo Martio adeſſent: cognoſcēdis cauſſis eorum, qui nomina non dediſſent, bello perfecto ſe daturos tempus: pro deſertore futurum, cuius non probaſſent cauſſam.

Interdum tamen milites cum à Conſulibus vi cogerentur ad bellum, Tribunos pl. appellarunt. Liuius libro XXXIV. Cum milites, qui in legionibus vrbanis erant, Tribunos pl. adijſſent, vti cauſſas cognoſcerent, quibus aut emerita ſtipendia, aut morbus cauſſa eſſet, ne militarent, &c. Et lib XXXVI. Cum cogerentur in claſſem coloni maritimi Tribunos pl. appellarunt. Et libr. XLII. Cum Tribuni militum Centuriones, ſed primum quemque vocarent; tres & viginti Centuriones, qui primos pilos duxerant, citati, Tribunos pl. appellarunt, duo ex collegio M. Fuluius Nobilior, & M. Claudius Marcellus ad Con-

ad Conſules reijciebant: eorum cognitionem eſſe debere, quibus delectus, quibuſq; bellum mandatum eſſet.

Cenſores etiam dum cenſum agebant, eorum, qui nó militaſſent, cauſſas cognouerunt: ac ſingulos, quot annos, quibuſque Imperatoribus militaſſent, interrogabant: quorum autem cauſſam non probaſſent, eos pro arbitrio ignominia notarunt, vt in Gracchorũ & Pompeij vita Plutarchns narrat. Itaq; dicitur Põpeius Cos. I. ad Lentulum & Gellium cenſum in foro agentes, equum manu ducens veniſſe; atque ab ijs interrogatus, vtrum legitima ſtipendia omnia confeciſſet, reſpondiſſe, legitima à ſe omnia ſtipendia ſe imperatore confecta habere. Liuius lib. XXIIII. Neque ſenatu modo, aut equeſtri ordine regẽdo, cura ſe cenſorum tenuit, nomina omnium ex iuniorum tabulis excerpſerunt, qui quadriennio non militaſſent, quibus neque vacatio iuſta militiæ, neq; morbus cauſſa fuiſſet, & ea ſupra duo millia hominum in ærarios relata, tribuque omnes moti. Et li. XLIII. In ſenſu accipiendo populi, milites ex Macedonico exercitu, qui quam multi abeſſent ab ſignis, cenſus docuit, in prouinciam cogebant: cauſſas ſtipendiorum miſſorum cognoſcebant: & cuius nondum iuſta miſſio viſa eſſet, ita iuſiurandum adigebãt; Ex tui animi ſententia, ex edicto C. Claudij. T. Sempronij cenſorum, in prouinciam Macedoniam redibis, quod ſine dolo malo facere poteris?

Interdum etiam vacationum cauſſas Senatus

ſus cognouit. Liuius libr. XXVII. Colonos etiam maritimos, qui ſacroſanctam vacationē dicebantur habere, dare milites cogebant. quibus recuſantibus, edixere in diem certam, vt quo quiſque iure vacationem haberet, ad Senatum deferret.

De iis, qui à militia reiicerentur.

CAP. VI.

ATq; hæc quidem hominum genera, legis beneficio, ita vacarunt, vt ad militiam ſi vellent, exire non prohiberentur: Alij autem fuere, quos leges omnino à militia reiecere. Romani enim, vt rei bellicæ honorem conſeruarent, id curarunt maxime, ne eos milites legerent, quorum lectione militaris gloria fœdaretur. Hinc illud Senecæ epiſtola XLIV. Caſtra quoque, inquit, quos ad laborem & periculum recipiunt, faſtidioſè legunt. In legione enim Romana nulli niſi ingenui, & ex ingenuis, niſi in claſſibus quinque cenſerentur, & turpis artis eſſent expertes, merere potuerunt. Ex quo ſequitur ſeruos, libertinos, hiſtriones, opifices, ſellularios, nec non proletarios, & capite cenſos, qui in ſexta claſſe cenſebantur, omnes à militia fuiſſe reiectos: niſi ſi aliquando præſens neceſſitas in dubijs Reipubl. rebus hos etiam ad arma vocare coegerit. Ac ſeruos quidem omni militia excluſos docet Marcianus de re militari: Ab omni, inquit, militia ſerui prohibentur; alioqui capite puniuntur. & Seruius ad illud Virgilij l. IX.

L. XLIX Dig. lege 12.

Maonio

Mæonio Regi, quem ſerua Lycimnia furtim
Suſtulerat, vetitisq́; ad Troiam miſerat armis.

Cicer. pro Deiotaro

Serui, inquit, à militia prohibebantur, vnde in Deiotariana purgat hoc Cicero, cum fuiſſet obiectum inter equites, quos Deiotarus miſerat Cæſari, vnum ſeruum fuiſſe. ſeruos, ſanè nunquam militaſſe conſtat, niſi ſeruitute depoſita, excepto Hannibalis tempore, cum poſt Cannenſe prœlium in tanta neceſſitate fuit vrbs Roma, vt ne liberandorum quidem ſeruorum daretur facultas. Hæc Seruius. Quod autem ait bello Punico ſecundo ſeruos militaſſe, id etiam narrat Liuius li. XXII. Aliam, inquit, formam noui delectus, inopia liberorum capitum, ac neceſſitas dedit. octo millia iuuenum validorum, ex ſeruitijs prius ſuſcitantes ſingulos, vellentne militare? empta publice armauerunt.

Eadem libertinorum condicio fuit, vt militia omni prohiberentur. Hinc Liuius illud tanquam contra morem factum notauit li. X. Senatus, inquit, iuſtitium indici, delectum omnis generis hominum habere iuſſit: nec ingenui modo, aut iuniores ſacramento adacti ſunt; ſed ſeniorum etiam cohortes factæ, libertiniq́; centuriati. Libertinis tamen, bello Marſico, propter ingenuorum inopiam, legitimam militiam conceſſam fuiſſe, legitur in epitoma LXXIV. & apud Appianum, Macrobiumq́ue lib. I. Saturnal.

Neq; ſerui modo & libertini à militia reiecti, ſed etiã Proletarij, & Capitecenſi, quos

in

in ſexta claſſe cenſos fuiſſe diximus. Cum enim ij minimi eſſent cenſus, aptos eos ad militiam non iudicarunt, propterea quod, vt ſcribit Gellius, res pecuniaq; familiaris, obſidis vice pignoriſq; apud Remp. amoriſq; in patriam fides quædam firmamentumq; eſſe videretur. Proletariorũ tamen ordo honeſtior aliquanto & re & nomine quam Capitecenſorum fuit. nam & aſperis Reip. temporibus, cum iuuentutis inopia laboraretur, in militia ſcriptos legimus: & non capitis cenſione, ſed proſperiore vocabulo à munere, officioq; prolis edendæ ſunt appellati; quod, cum re familiari parua minus poſſent Remp. iuuare, ſobolis tamen gignendæ copia ciuitatem frequentarent. Proletariorum tamen cenſus fuit aeris mille quingentum: capite autem cenſorum aeris trecentum ſeptuaginta quinque, qui quoniam non ex cenſu, qui nullus, aut tenuiſſimus fuit, ſed ex capite deſcribebantur, capitecenſi appellati ſunt. Hinc D. Auguſtinus li. III. c. XVII. ciuit. Tum vero tam multa vndiq; bella crebruerũt, vt inopia militum, Proletarij illi, qui eo quod proli gignendæ vacabant, ob egeſtatem militare non poterant, hoc nomen acceperant, conſcriberentur. Capite tamen cenſos primus C. Marius bello Cimbrico, ſiue, vt Salluſtius ait, bello Iugurthino, milites delectu ſcripſiſſe traditur. qua de re ita ſcribit Valerius l. II. c. I. Laudanda etiã, inquit, populi verecundia eſt, qui impigrè ſe laboribus & periculis militiæ offerendo, dabat operã, ne imperatoribus capite cenſos ſacramẽto

Lib. 16 c. 10.

rogare

rogare eſſet neceſſe, quorum inopia ſuſpecta erat: ideoque his arma publica non committebantur. Sed hanc diutina vſurpatione firmatam conſuetudinem, C. Marius capite cenſum legendo militem abrupit. Eadem in vita Marij Plutarchus, & Gellius lib. XVI. narrant.

Ex ceteris vero claſſibus illi etiam, qui turpẽ aliquam artẽ exercerent, militia ſunt prohibiti. quo numero opifices, ſellularij, & hiſtriones, pręter Attellanos continentur. Nam vt Dionyſius libro ſecundo, & nono ſcribit, Romulus artes omnes ſellularias Romanis interdixit. Hinc Liuius lib. VIII. Mamercus, inquit, cui Gallicum bellum euenerat, iuſſus ſcribere exercitum ſine vlla vacationis venia, quin opificum quoque vulgus, & ſellularij, minimè militiæ idoneum genus, exciti dicuntur. Et de Hiſtrionibus libr. VII. initio. Eo inſtitutum manet, vt actores Attellanarum, nec tribu moueantur, & ſtipendia, tanquam expertes artis ludicræ faciant. Legebantur enim fere milites ex ruſticis, quod ij præ ceteris ad labores militiæ perferendos durati viderentur: atq; olim ab aratro ad dictaturas & conſulatus ipſi duces accerſebantur. Hinc Cato initio de re ruſtica. Ex agricolis, inquit, & viri fortiſſimi, & milites ſtrenuiſſimi gignuntur. Et Seneca epiſtola LIV. Nullum laborem recuſant manus, quæ ad arma ab aratro transferuntur. Cicero pro Archia: Noſtri illi fortes viri, ſed ruſtici ac milites. Et in epiſtola ad Brutum: Denique homines ruſticos, ſed fortiſſimos viros, ciueſque optimos dementes

fuiſſe

fuiſſe iudices, primum milites veteranos, deinde legionem Martiam. Vegetius quoque non aliunde, quam ex agris milites legendos præcipit lib.1.cap.III.de re milit.

Criminis etiam alicuius publici infames aut rei à militia reiectos, veteres iuriſconſulti, tradunt. Hinc illud Liuij de delectu poſt Cannenſem pugnam à M.Iunio Dictatore habito: Ad vltimum prope, inquit, deſperatæ Reipub.auxilium, cum honeſta vtilibus cedunt, deſcendit, edixitque qui capitalem fraudem auſi, quique pecuniæ iudicati in vinculis eſſent; qui eorum apud ſe milites fierent eos noxa pecuniaq; ſe exſolui iuſſurum. Menander li. XXIX. Dig. de re militari, in hoc genere numerat in exſilium relegatos; ad beſtias, rei capitalis, adulterij, & aliquo iudicio publico, infamiaq; perpetua damnatos: cum ignominia ſemel dimiſſos: quique habens litem, militiæ ſe dediſſet, vt aduerſario ſe precioſiorem faceret. Vlpianus addit etiam eos, qui redempti ſunt ab hoſtibus, priuſquam ſe luant. *Lib.23.* *Leg.4.* *Leg.8.*

Dio lib.LX. Milites, ait, lege prohibitos vxorem habere: quod idem aliquibus in locis tradit etiam Tertullianus, ſed aut ij fallũtur, aut de poſterioribus temporibus loquuntur, perpetua militia iam inſtituta, tunc enim militibus vxores habere interdictum eſt, quod tamen poſtea Seuerus Imp. côceſſit, vt ſcribit Herodianus l.3. Stante enim Rep. milites vxores habuiſſe: cum alia multa ſunt argumento, tum illa, quibus imperatores milites pugnaturos

turos excitabant, cum ipſos pro vxoribus li-
Liuius li. 21. berisque pugnare in memoriam reuocabant. Hinc illa P. Scipionis patris ad milites in prœlio, quod cum Hannibale commiſſum eſt; Vnuſquiſque ſe non corpus ſuum, ſed coniugem, ac liberos paruos armis protegere pa-
Lib. 42. tet. Et apud eundem Liuium, Sp. Liguſtinus vxore liberiſque ſuſceptis ad bella plurima ſe profectum glorioſè narrat. Cæſar l. 7. conclamant equites ſanctiſſimo iureiurando confirmari oportere, ne tecto recipiatur, ne ad liberos, ne ad parentes, ne ad vxorē aditū habeat, qui non bis per hoſtium agmen perequitaſſet.

Non licuit tamen in militiam ducere vxores. Hinc Virgilius de Antonio, qui ſecum in prœlium Cleopatram duxit

Sequiturq́; (nefas) Aegyptia coniux

Et propertius lib. 4. eleg. 3.

Romanis vtinam patuiſſent caſtra puellis:
Eſſem militiæ ſarcina fida tuis.

D. Hieronymus ad Oceanum; Nemo miles cum vxore pergit ad bellum. Iſidorus l. 9. Caſtra dicta eſſe ſcribit quaſi Caſta; quia illic caſtraretur libido: nam nunquam his intererat mulier. Pompeius è Pharſalicis campis remouet vxorem chariſſimam & in Lesbo condit.

De Sacramento militari. CAP. VII.

DElectu perfecto, reiectiſque ijs, qui ad militiam idonei non viderentur, ceterorum autem cognitis vacationum cauſſis, Tri-
Lib. 6. buni militum, vt ſcribit Polybius, ſuos quiſque in ſuas legiones vocantes, vnum ex omnibus

mnibus maxime idoneum lectum, iure iurando obſtringebant, ſe quoad poſſet, mandata ducum exſecuturum. Quod iuriſiurandum Sacramentum appellarunt, Liuius lib. VII. Dictator omnes iuniores, nullo detrectante militiam, ſacramento adegit, & li. IX. Is, prout rei magnitudo poſtulabat, omnes iuniores Sacramento adegit. Primi videntur iuraſſe Legati, tum Tribuni, deinceps centuriones; militeſq;. Cæſ. l. 1. ciuil. Fit celeriter concurſus in prætorium, poſtulat vt iurent omnes ſe exercitum, duceſq; non deſerturos. Princeps in hæc verba iurat ipſe: ad idem iuſiurandum adigit Afranium, ſubſequuntur Tribuni militum, centurioneſque centuriatim producti, milites idem iurant. & lib. 3. Princeps Labienus procedit, iuratq; ſe eum non deſerturum, eundemque caſum ſubiturum, quemcunque fortuna tribuiſſet: hoc idem reliqui iurant legati, hos tribuni militum, centurioneſque ſequuntur, atque idem omnis iurat exercitus.

Quanta autem Sacramenti vis & religio fuerit, Seneca oſtendit epiſtola XCVI. Primum militiæ vinculum eſt religio, & ſignorum amor, & deſerendi nefas: tunc deinde facile cetera exiguntur, mandanturque ad iuſiurandum adactis. Huius rei multa & præclara exempla in hiſtorijs leguntur. apud Dionyſium enim libro VI. ita ſcriptum eſt; Senatus plebis ſeditionem diſijcere volens, vetuit Conſules exercitum dimittere: habebat enim in poteſtate legiones, quod Sacramento tenerentur, nec poſſent ſigna

deſerere: tanta erat in vnoquoque iuriſiurandi religio. Et lib. XI. Virginius, inquit, ex ira, & quia nihil duces amplius timeret, arrogantius eos carpebat, Iuem eos, & exitium vocans patriæ, ſuadensque omnibus, vt ſigna tollerent, ducerentque domum exercitum. horrentibus autem multis ſacra mouere ſigna; neque tutum, neque ſanctum eſſe exiſtimātibus omnibus duces relinquere ob ſacramentum militare, quod maxime omnium ſeruant Romani (iubet enim militantes ſequi ducem, quocunque ducat; lexque ducibus poteſtatem dedit occidendi nō parentes, relinquentésue ſigna, indēnatos & indicta cauſa) videns eos Virginius hæc pauentes, inque religionem trahentes, docebat legem ſoluiſſe eis ſacramentum: quandoquidem oporteret, creatum ducem ex lege legionibus imperare. Liuius lib. III. Iam primum omnium, Quinctius inquit, Quirites, in Volſcos, & Aequos mihi, atque collegæ legiones ducere in animo eſt, tum tribuni eludentes velut vana dicta, perſequi quærendo, quonam modo exercitum educturi Conſules eſſent, quos delectum habere nemo paſſurus eſſet, nobis vero, inquit Quinctius, nihil delectu opus eſt, cum quo tempore P. Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit, omnes in verba iurauerint, conuenturos ſe iuſſu conſulis, nec iniuſſu abituros. Cauillari tum tribuni, & populum exſoluere religione velle; priuatum eo tempore Quinctium fuiſſe, cum ſacramento adacti ſint: ſed nondum hæc, quæ

nunc

nunc tenet ſæculum, negligentia Deûm venerat, nec interpretando ſibi quiſque iuſiurandum, & leges aptas faciebat, ſed ſuos potius mores ad ea accommodabat. Sacramentum quomodo ſolueretur, videtur indicare Cæſ. libr. 2. Ciuil. in oratione Curionis, ſacramento vos tenere qui potuit, cum proiectis faſcibus, & depoſito imperio priuatus & captus ipſe in alienam veniſſet poteſtatem. Relinquitur noua religio vt eo neglecto ſacramento, quo tenemini, reſpiciatis illud, quod deditione ducis, & capitis diminutione ſublatum.

Militaris ſacramenti vim illud etiam oſtendit, quod ſine ſacramento pugnari cum hoſte nefas eſſe exiſtimabant. Id vero multis verbis & Catonis in primis teſtimonio docet Cicero libro 1. officiorum. P. Aemilius, inquit, imperator tenebat prouinciam, in cuius exercitu Catonis filius tiro militabat. cum autem P. Aemilio videretur vnam dimittere legionem, Catonis quoque filium, qui in eadem legione militabat, dimiſit: ſed cum amore pugnandi in exercitu remanſiſſet Cato, ad P. Aemilium ſcripſit, vt, ſi eum pateretur in exercitu remanere, ſecundo eum obligaret militiæ ſacramẽto, quia priore amiſſo, iure cum hoſtibus pugnare non poterat. M. quidem Catonis ſenis epiſtola eſt ad Marcum filium, in qua ſcripſit, ſe audiſſe, eum miſſum factum eſſe à Conſule, cum in Macedonia Perſico bello miles eſſet: monet igitur, vt caueat, ne prœlium ineat: negat enim

ius eſſe ei,qui miles non ſit,pugnare cum hoſte. Hæc Cicero. Huius autem rei cauſſas aliquot reddere conatur Plutarchus in quæſtio-
Quæſt.28 nibus Romanis.

Porrò iuriſiurandũ ita cõcipiebatur. Miles quem Tribuni milit. elegiſſent, gladio ſtricto, tota legione audiente, ſuam fidem teſtans, iurabat, ſe quoad poſſet, omnia mandata ducum eſſe facturum. id enim patrium ac ſanctiſſimum iuſiurandum Romanis fuiſſe grauis auctor docet Dionyſius lib.9. Marcellinus libr. XXI. Iuſſique vniuerſi in eius nomen iurare ſolemniter, gladijs ceruicibus ſuis admotis, ſub exſecrationibus diris, verbis iurauere conceptis, omnes pro eo caſus, quoad vitam profuderint, ſi id neceſſitas exegerit perlaturos. Id autem dicebatur in verba Imperatoris iurare. nam quod Liuius ait libr.28. Citati milites nominatim apud tribunos mil. in P. Scipionis verba iurarunt. Polybius lib. XI. eandem rem exponens, iuraſſe dicit ſe mandatis ducum obtemperaturos.

Illud etiam in iure iurando quidã tradunt obſeruatum, vt pollex attolleretur, multoſque ne ad militiam compellerent, eum ſibi digitum præcidiſſe. Ego tamen non propter iuſiurandum, ſed quia præciſo pollice, gladium commode ſtringere non poſſent, à militia reiectos puto. Suetonius in Auguſto, cap. XXIV. Equitem Rom. quod duobus filijs adoleſcentibus cauſſa detrectandi Sacramenti, pollices amputaſſet, ipſum, bonaque ſubiecit haſtæ. & Marcellinus libr. XV. in ex-

in extremo de Gallis;Ad militandum,inquit, omnis ætas aptiſſima, nec eorum aliquando quiſquam,vt in Italia,munus Martium pertimeſcens,pollicem ſibi præcidit; quos ioculariter Murcos appellant,hæc ille.Murci autem, qui ſibi pollicem amputauerant, ideo videtur appellati, quod Murcia Dea haberetur ignauorum,vt Arnobius lib.IV.& D.Auguſtinus libro item IV. ciuitatis, tradidere.

Vbi igitur miles,quem primum Tribuni elegerant, hoc modo iurauerat; tum ceteri omnes deinceps milites ſinguli, vt ait Polybius ad Tribunum accedentes,in primi verba iurantes dicebant,Idem in me.Feſtus, Præiurationes facere dicuntur ij, qui ante alios cõceptis verbis iurant, poſt quos in eadem verba iurantes tantummodo dicunt.Idem in me.

Atque hæc quidem ſtante Republ.in militari Sacramento videntur obſeruata. Poſterioribus temporibus addita nonnulla ſignificat Vegetius libro II. cap. V. Diligenter, inquit,lectis iunioribus, animis corporibuſque præſtantibus, additis etiam exercitijs quotidianis, quatuor vel eo amplius menſium, iuſſu auſpicijsq; inuictiſſimi Principis legio informatur.Nam victuris in cute punctis milites ſcripti, & matriculis inſerti iurare ſolent, & ideo militiæ Sacramenta dicuntur. Quibus verbis ſignificat impreſſa ſigna aliquot militibus Sacramento iam adactis;vt etiam libro primo, capite octauo. Sed non ſtatim punctis ſignorum ſcribendus eſt tiro delectus. Impreſſa autem militum ma-

nibus, brachijsve puncta ſiue ſtigmata docet Aetius στίγματα inquit καλοῦσι τὰ ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἢ ἄλλου τινὸς μέρους τοῦ σώματος ἐπιγραφόμενα, οἷα τῶν στρατευομένων ἐν ταῖς χερσίν. id eſt, Stigmata vocant, quæ in facie, aliáue corporis parte inſcribuntur, qualia ſunt, quæ militum manibus imprimuntur. Et Cod. de Fabricenſibus lege III. quæ eſt Arcadij & Honorij: Stigmata, hoc eſt nota publica, Fabricenſium brachijs ad imitationem tironum infligantur, vt hoc ſaltem modo poſſint latitãtes agnoſci. Videtur autem inſcriptum nomen Imperatoris: ſic enim ſcribitur Cod. de Aquæ ductu lege penult. quæ eſt Theodor. & Valent. Aquinarios, ſingulis manibus eorum felici nomine pietatis noſtræ impreſſo, ſignari decernimus, vt huiuſmodi annotatione manifeſti ſint omnibus, quod ſi quem ex ijſdem Aquarijs mori contigerit, eum nihilominus, qui in locum defuncti ſubrogatur, ſigno eodem notari præcipimus, vt militiæ quodam modo ſociati, excubijs aquæ cuſtodiendæ inceſſanter inhæreant. Huius etiam moris pluribus meminit D. Auguſtinus libro II. contra Parmen. cap. XIII.

Li. 2 c. 5. Militum deinde nomina; qui ſacramẽto eſſent adacti, in matriculam, vt Vegetius ait, referebantur, adſcriptis notis, quibus viui defunctiq; reſcirẽtur. Iſidor. l. I. c. XXIII. In breuiculis quoq;, inquit, quibus militum nomina continebantur, propria nota erat apud Veteres, quę inſpiceretur, quanti ex militibus ſuperes-

pereſſent, quantique in bello cecidiſſent. T nota in capite verſiculi poſita, ſuperſtitem deſignabat. Θ verò ad vniuſcuiuſq; defuncti nomen apponebatur. Cum autem pueritiam ſignificare vellent. A litera vſi ſunt. Hæc Iſidorus. Hinc dare nomina, & ſcripti milites Liuius lib. VII. Ne cuius militis ſcripti nomen, niſi ipſo volente deleretur. Iſidorus li. IX. Conſcripti milites dicuntur, quia in tabulas conferuntur ab eo, qui eos ducturus eſt.

Neque tamen omnes illico milites videntur ſcripti, & in numeros relati, niſi poſt expletum anni tirociniũ. Vegetius lib.I.c.VIII. Non ſtatim, inquit, punctis ſignorum inſcribendus eſt tiro delectus; verum ante exercitio prætentandus, vt vtrum vere tanto operi aptus ſit, poſſit cognoſci. Et Vlpianus de militari teſtamento lege XLIII. Ex eo, inquit, tempore quis iure militari incipit poſſe teſtari, ex quo in numeros relatus eſt: proinde qui nondum in numeris ſunt, licet etiam electi tirones ſint, & publicis expenſis iter faciant, nondum tamen milites ſunt: debent enim in numeros referri. Hæc ille. Videntur enim tirones annum vnum ſub cuſtodia alicuius conſanguineæ fuiſſe: deinde in numeros relati, milites vocari cœpiſſe. Plautus in Moſtellaria act. I. Sc. 2: Ad legionem quom itant, adminiculum eis danunt, tum iam aliquam cognatũ ſuum, eatenus abeunt à fabris, vnum vbi emeritum eſt ſtipendium. Et Seruius ad lib.VII. Virgilij. Romani, inquit, poſt

pubertatem exercebantur, & XVII anno militabant; quo etiam ſolo ſub cuſtodibus agebant.

Addita eſt etiam poſterioribus temporibus præcinctio, cuius, militariſque cinguli tam frequens mentio reperitur. Paulus de militari teſtamento lege XXXIX Miles non ignominiæ cauſa miſſus, rurſus cinctus eſt in alia militia. Papinianus ibidem lege XLIV Filiusfamilias equeſtri militia exornatus, cingi confeſtim iuſſus, teſtamẽtum de caſtrenſi peculio facere poteſt. Militibus ſcriptis & ſacramento adactis, Tribuni, vt ſcribit Polybius, locũ diemque edicebant, quo ſine armis omnes adeſſent, interea eos dimittebant. Vbi autem ad diem dictam omnes conueniſſet, Tribuni gradus, ordineſque legionis diuidebant, qua de re actuque differo, pauca de ipſa legione generatim dicenda ſunt.

LIBER

LIBER TERTIVS.

De Legione, eiusq́; magnitudine.

CAPVT I.

ROMANVS omnis exercitus tribus generibus militũ conſtitit, equitibus, peditibus legionarijs, & peditibus leuis armaturæ, victis autem nationibus, & prouincijs Rom. imperio adiunctis, externa etiam ſociorum auxilia addita ſunt. de quibus omnibus ſingillatim ordine differemus: nunc de ipſa legione vniuerſe dicendum.

Legionem primus Romulus inſtituit; eamq́; vt cum Varrone Plutarchus, alijq́; omnes ſcribunt, à fortiſſimorum militum delectu nominauit, tamque propria Romanorũ legio fuit, quam aut Macedonum phalanx, aut cateruæ Gallorum. *Var. l. 4. & 5. de l. l. & l. 3. de vita po- r. apud Non.*

Militum in legione numerus non idem omnibus temporibus fuit. Romulus enim initio legionem trium millium ſcripſit, peditibus ex ſingulis tribubus Ramnenſiũ, Tatienſium, & Lucerum mille delectis, vt Varro & Plutarchus narrant. Varroni etiam militum nomen inde ortum videtur, quod ſingulæ tribus millia ſingula militũ ad bellum mitterent. Ab eodẽ Romulo geminatã legionem, victis Antemnatibus & Cæninenſibus, ac ſex millium factã, videtur ſignificare Dionyſius: *Plut. in Romulo. Veg. l. 2. cap. 2. Iſid. li. 9. lib. 4. de l. l. Dio. li. 4.*

Plutar.

Plutarchus quidē diſerte id narrat, receptis iam in ciuitatem Sabinis. Quod mihi tamen probabile non ſit: eoſque potius ſcriptores nō auctū in vna legione militum numerum; ſed abundāte multitudine binas ex vna legiones ternum ſingulas milliū eſſe cōſcriptas, ſignificare voluiſſe crediderim. Quod ſi omnino auctam à Romulo legionem fateri volumus, eam ad quatuor millia redactam eſſe veroſimilius puto, quæ ex eo quadrata legiò ſit, auctore Feſto, appellata. hoc enim numero, atque ad ſua tempora legiones ordinarie ſcriptas grauis auctor Polybius teſtatur: aut cum maius aliquod periculum inſtaret, quinque millium.

v. Sex millium.

Per belli autem Punici ſecundi tempora & deinceps, quinum millium peditum legiōes frequentari ſunt cœptæ: hinc Liuius libro XXII. Numero quoque peditum equitumq; legiones auctas, millibus peditū, & centenis equitibus in ſingulas adiectis, vt quina millia peditum, treceni equites eſſent. Et libro XLII. Id præcipue prouinciæ Macedoniæ datum, quod cum alterius Conſulis legionibus quina millia, & duceni equites ex vetere inſtituto darentur in ſingulas legiones; in Macedoniam ſena millia peditum ſcribi iuſſa, Appianus quoque in hiſtoria Hanibalis, Romanam legionem, quam ille τὸ τέλος appellat, bello Punico ſecūdo, peditum quinque millia, equites trecentos habuiſſe narrat.

v. Sex millium.

Primus C. Marius, auctore Feſto, legionem ſex millium ducentorum hominum conſcri-

pſit

ſit. quod ſic eſt intelligendum, vt is primus ordinarium in legione numerum ſenum millium ac ducenorum peditum fecerit: cum antea niſi extra ordinem, graui aliquo cogente periculo, ad eum numerum legiones non adaugerentur. Atque id etiam a Mario ſine S.C. factum Salluſtius in Iugurthina oſtēdit; Marius, inquit, cum aliquanto maiore numero, quam decretū erat in Africam profectus; ex eo igitur tempore legiones ſenis millibus peditum ordinariæ eſſe cœperunt, neque tamen is numerus poſt Marium ſtatim frequentatus eſt, nam bellis ciuilibus legiones adhuc quinque millibus ſcribebantur.

Illud quoque noſſe operæ preciū videtur eſſe, in legione nullum, niſi ciuē Romanum meruiſſe. hinc Hiero apud Liuium, lib XXII dixit, Milite atque equite ſcire ſe niſi Romano, Latiniq́ue nominis non vti populū Rom. leuium armatorum auxilia etiam externa vidiſſe. Et Feſtus, v. Municeps. Seruius filius municipis aiebat initio fuiſſe, qui ea conditione ciues Romani fuiſſent, vt ſemper remp. ſeparatim à populo Rom. haberent: Cumanos videlicet, Acerranos, Atellanos, qui neque ciues Romani erant, & in legione merebant, ſed dignitates non capiebant.

Scribebantur autem quotannis legiones ferè quatuor, quæ duobus conſulibus ad bella prope quotidiana exeuntibus traderētur: tantumq; valuit ſiue virtus ſiue exercitatio, vt contra quemcunque hoſtem vnus Conſul cum duabus legionibus, auxilijſq́ue ſufficere puta-

putaretur: maximuſque ille exercitus eſt habitus, cum duo Conſules coniunctis copijs ad bellum proficiſcerentur, id quod libro III Polybius, & Vegetius libro II. cap.IV. & lib. III. cap.I. tradidere. Quod ſi plura bella exorta eſſent, plures duces cum pluribus legionibus mittebantur. Hinc Liuius libro XXIV. Duodeuiginti legionibus bellum geri placuit. Hic vt numerus legionum expleretur, ſex nouæ legiones erant ſcribendæ, eas primo quoque tempore Conſules ſcribere iuſſi. Et li.XXV ſumma trium & viginti legionum eo anno effecta eſt.

Ipſę porrò legiones ab ipſius delectus ordine, Dione teſte, nominabantur, vt quæ primo loco ſcripta eſſet, prima diceretur, & ſecunda, quæ ſecundo, atque ita deinceps, aut à locis, vbi ſtationes habebant. Hinc legiones Germanicæ, Pannonicæ, Britannicæ paſſim inueniuntur, aut à ducibus: vt Auguſta, Claudia, &c. Dio lib.V. aut denique ab alijs euentibus: vt legio Martia apud Ciceronem in Philippicis, Rapax apud Tacitum libr. II Hiſtoriarum. Victrix, Ferrea, Fulminifera apud Dionem, lib.55. atque aliæ apud alios leguntur. Atque de legione quidem, eiuſq; magnitudine hactenus: deinceps eius ordines videamus.

lib.38.

De Peditum legionariorum ordinibus.

CAP. II.

IN Romana legione quatuor hominum genera fuêre, non ſolum ætate, cenſu, bellandique

dique ſcientia; verum etiam armis, pugnandique ordine maxime inter ſe diuerſa. Scribebantur enim milites, Tullij regis inſtituto, ex quinque claſſibus, atque pro cenſus amplitudine, & arma, & in pugna locus decernebãtur. Hinc Seneca, Cenſus in caſtris ordinem promouet. Qui enim ætatis cenſuſq; minimi *libr. 2.* fuêre, ij, teſte Polybio, in velites (ſic enim *contr. 1.* γροσφομάχους interpretari poſſe videmur) de ligebantur: qui verò ijs proximi eſſent, in haſtatos: ætate præſtãtes in Principes, omniũ maximi in Triarios.

Militum aũt ætatis cuiuſque numerus, pro legionis magnitudine alius alijs temporibus fuit. Cum enim legio quatuor millibus & du centis ſcribebatur (quod ferè Polybij tempore obſeruatum eſt) Triarij in legione fuere ſexcenti: Principes, Haſtati, Veliteſq; ſinguli, milleni duceni. Quod ſi plurium militum legio eſſet, ſingulæ ætates proportione augebantur, exceptis Triarijs, qui eodem ſemper numero permanſere.

Singulæ deinde ætates, vt idem Polyb. ait, decem in partes diſtribuebantur, præter Velites, qui ad omnes illas partes æqualiter adiungebantur. Cuius diuiſionis Romulũ facit auctorem Ouidius lib. III Faſtorum.

Haſtatos inſtituitque decem.
Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora,

Pilani enim ijdem, qui Triarij, Varrone te- *libr. 4.* ſte. Has partes Romani generali vocabulo *de l. L.* Manipulos videntur appellaſſe. Liuius enim

lib.

libr,x. Manipulum nominat Haſtatorum, & lib.xxv.Manipulares primi principis,& lib. xxvii Manipulum primi haſtati. proprio tamen nomine in Triarijs ita vocabantur, Primus pilus,ſecundus primus pilus, tertius primus pilus, & deinceps vſq; ad decimum primum pilum. In Principibus autem, primus princeps, ſecundus princeps, vſque ad decimum. In Haſtatis verò, primus haſtatus,ſecundus haſtatus, item vſque ad decimum haſtatum. Liuius libr.viii.in Triarijs ordinem vnumquemque primum pilum vocatum ait, & mox: Duo primi pili inquit ex vtraque acie inter Triarios erant. Et libr. vii ſeptimi primi pili meminit: libro autem xxv ſecundi haſtati, & lib. xlii primi & decimi ordinis haſtati, primique principis mentionem *li.1. ep.8.* facit. Cicero etiam in epiſtola ad Brutum octauum principem nominat.

Singuli porrò manipuli, vt Polybius ait, in dextram & ſiniſtram partem diuidebãtur: quæ partes,centuriæ vidẽtur à veteribus nominatæ: Centuriones enim ſingulos ſingulis partibus præfuiſſe, idem Polybius ait, dextramque ſiniſtra fuiſſe honoratiorem. Hinc *Liuius li.48.* Sp.Liguſtinus gloriatur,ſibi à M.Porcio Cos. primum haſtatum prioris centuriæ, & à M. Acilio primum principem prioris centuriæ fuiſſe aſsignatum.

Cum autem cohortes inſtituendæ erant, ex tribus ex manipulis vno Haſtatorum,altero Principum, tertio Triariorum, velitibus adiunctis fiebant. Cæſar in li.3.ciuil. in prima co-

ma cohorte, priorem principē centurionem nominat. Varro lib.IV de lingua latina: Cohors, quod, vt in villa ex pluribus tectis coniungitur ac quiddam fit vnum; ſic hæc ex manipulis pluribus copulatur. Tacitus libro I. Ciere modo nomina ſingulorum, modo centuriam quiſque, cuius manipularis erat, cohortem, legionem. Liuius libro XXII. Noua de integro pugna orta eſt, non illa ordinata per principes, haſtatoſque ac triarios, nec vt in ſua legione miles, aut cohorte, aut manipulo eſſet. Ex quo intelligitur verum illud eſſe, quod ex Cincio tradit Gellius libr.XVI. cap.IV. In legione centurias ſexaginta, manipulos triginta, cohortes decem fuiſſe. Decem autem fuiſſe in legione cohortes, in epiſtola Galbæ ad Ciceronē ſignificatur. is enim cum legionem Martiam, & cohortes prætorias duas obuiam Antonio proceſſiſſe dixiſſet; hæc ſtatim addidit: Acies eſt inſtructa à nobis duodecim cohortiū. Et eadem epiſtola viginti cohortibus ab Hirtio Antonij copiæ deletæ dicuntur, quas Cicero Philippica XIV legiones duas fuiſſe ait, quartam & ſeptimam. Cæſar etiam libro VI. in tribus legionibus cohortes indicat fuiſſe triginta, cum Labienum, quem antea tres legiones habere dixerat, mox, quinque cohortium præſidio impedimentis relicto, cum vigintiquinq; cohortibus in hoſtem profectum eſſe ſcribit. Et lib. VII. Quinque cohortes, quas minimè firmas ad dimicandum eſſe exiſtimabat, caſtris præſidio relinquit: quinque eiuſdem legionis

epiſt. 30. l. 10. fam.

reliquas proficiſci imperat. Idem libro I. de bello ciuili, Domitio ait fuiſſe Corfinij cohortes amplius triginta, quæ, vt ex Oroſio cognoſcitur, legiones fuêre tres. Velleius quoque libro poſteriore, trecentas cohortes, triginta legionum inſtar fuiſſe narrat.

Militum porro in cohorte numerus, non idem omnibus tẽporibus fuiſſe videtur. Hinc Salluſtius in Catilinaria, Duas, inquit, legiones inſtituit: cohortes pro numero militum complet. Extremis autem temporibus cum legio quinque millia peditum habuit: cohortes ex quingentis militibus conſtabant, quod ex Cæſare, Valerio, Plutarcho & Appiano intelligitur. Valerius enim duas Camertiũ cohortes à C. Mario ciuitate donatas ſcribit libr. V. capite de Gratis. hos Plutarchus in vita Marij & Apophtegmatis Camertes mille fuiſſe dicit. Cæſar etiam libro III de bello ciuili in centum & decem cohortibus millia ineſſe dicit quinque & quinquaginta, quæ ſumma non conuenit, niſi quingenti in cohorte ponantur. Plutarchus verò in Pompeij Cæſariſque vitis, Cæſarem narrat in Pharſalica pugna extrema ex acie ſex cohortes detraxiſſe, quæ tria millia fuiſſe ſcribit Appianus lib. II. Ex quo mendum ſubeſſe in Cæſare videri poteſt, cum libro tertio belli ciuilis ita legitur; ex tertia acie ſingulas cohortes detraxit: ac forte ſcribendum, ex extrema aciẹ ſenas cohortes detraxit. Cohortes ipſius legionis, cohortes centuriatę videntur appellatę, vt ab ijs cohortib. diſtinguãtur, quæ extra legionẽ,

auxiliorum & ſubſidiorum cauſa, in exercitu fuêre. Cæſar libro I ciuil. cohortibus centuriatis ſubſidio miſſis. & legionariæ quod in legione numerarentur. Cæſar lib. I ciuil. crebras ſtationes diſponũt equitũ & cohortium alariarum, legionariaſq; interijciũt cohortes.

Tot igitur fuêre in legione Romana peditum genera, ordineſque, quorum omnium Romulus auctor videtur fuiſſe, nam ab eo legionem in centurias, manipuloſque haſtatorum, principum, & Triariorũm diſtributam Ouidius & Plutarchus tradidere. De cohor- *Man. epi.* tibus nonnulla eſt dubitatio. quidam enim *30. li. 10.* negant cohortem ordinariam fuiſſe legionis *fam.* partem, ſed tum à duce fieri ſolitam, cum pugnæ tempus inſtaret: eiuſque rei illud eſſe argumento, quod à Polybio, cum legionem tribuit in partes, ne nominetur quidem. Ego tamen cum in omni hiſtoria non ſolum in pugna, ſed etiam extra pugnam cohortium mentionem inueniam, cogor exiſtimare cohortis vſum in legione ordinarium fuiſſe. Cęſar lib. VII. Poſtridie cũ duabus legionibus in occulto reſtitit: reliquas copias cum omnibus impedimẽtis, vt conſueuerat, miſit, demptis quibuſdã cohortibus vti numerus legionũ conſtare videretur. De cohortibus prima, ni fallor, mentio fit apud Liuiũ anno II poſt reges exactos: ſic enim ſcribit l. II. Conſulũ alter T. Lucretius porta Nęuia cum aliquot manipulis militũ egreſſus: ipſe Valerius Cœlio mõte cohortes electas educit. At Polyb. non meminit, nimirũ quia in explicandis cohortibus

noua diuiſione, præter eam quam dixerat, opus non fuit, cum ex tribus manipulis haſtatorum, principum, & triariorum fierent; neque vllus ijs præcipuus magiſtratus præeſſet. Neq; tamẽ omnino nulla à Polybio de cohortiũ partibus mentio facta eſt. nam cum velites, haſtatos, principes, triarioſque, decem in partes tributos eſſe dixiſſet, quamlibet partem τάγμα, σπεῖραν, ϗ σημαῖαν dicit appellatã; videlicet prout variè inter ſe partes illę componerentur. σπεῖραν autem idem Polybius libro XI. cohortem dicit à Romanis appellatam.

Illud autem in hoc genere magna admiratione dignũ videtur, quid cauſæ ſit, cur in deſcribendis claſſibus à Tullio inſtitutis, nulla neque Triariorum, neque Principum, neque Haſtatorum, Velitumve à Liuio & Dionyſio mentio fiat: quorum tamen poſtea frequentiſſima mentio in hiſtoria reperitur. Hunc nodum ſoluere haud facilè videtur, niſi forte quis dicat mutatam à Tullio Romuli militiam, vt non iam per Triarios, & Haſtatos, ſed ex cenſu legio diuideretur: atque iterum poſt Tullij mortem rem ad primam Romuli diuiſionem redijſſe. quæ mutatio, quoniam minima fuit, verè potuit dicere Liuius libro VIII Diſciplina militaris, iam inde ab initijs vrbis tradita per manus, in artis perpetuæ præceptis ordinatę modum venerat. ita reges geſſerant bella, ita deinde regum exactores Iunij, Valerijque, &c. quibus verbis ſignificat nunquam militiam Romanor. eſſe mutatam.

Quam-

Quamquam ego veriſimilius puto ab his auctoribus Triariorum & Haſtatorum nomina omiſſa, quia conſilium ipſis fuit, ea duntaxat explicare, quę noua Seruius rex in militia addidiſſet; hæc autem fuêre, claſſiũ diſtributio, cenſusque definitio; quæ etiam ad extrema vſque Reip. tempora durauere. Hinc illa Sal- *in Iugur* luſtij de C. Mario, ipſe milites ſcribere non more maiorum, neque ex claſſibus; ſed vti cuiuſque libido erat, capite cenſos pleroſq;. Et Polybius in Velitibus, equitibuſque deligendis cenſus habitam eſſe rationem ſignificat. Itaque ſic ſtatuo in prima claſſe Triarios, in ſecunda Principes, in tertia Haſtatos, in quarta Velites adnumeratos fuiſſe, quod tum ex armorum genere, tum etiam pugnandi ordine clarius infra demonſtrabitur. Neque etiam legionum, aut manipulorũ in cenſu Tullij meminere, quæ tamen à Seruio ſublata veriſimile non ſit, cum de Tarquinio ſuperbo paulò poſt Seruij mortem Liuius hæc ſcribat: *lib. 1.* Ne ſecretum imperium, propriáve ſigna haberent, miſcuit manipulos ex latinis Romaniſque, vt ex binis ſingulos faceret, binoſque ex ſingulis: ita geminatis manipulis centuriones impoſuit. Dionyſius etiam in prœlio, quod à primis conſulibus cum Tarquinio rege commiſſum eſt, meminit Triariorum, eoſque veteranos ait ſpectatæ virtutis fuiſſe. Li- *libr. 2.* uius autẽ in geſtis anni XV poſt primos Conſules, M. Lætorium primipili centurionem nominat, quem ordinẽ in Triarijs fuiſſe paulò ante docuimus. Triariorum verò primum

meminit, vt opinor, M. Fabio, Cn. Mãlio Coſſ. anno poſt reges exactos XXX. Triarij, inquit, Romani, qui primam irruptionem ſuſtinere non potuerant. Vegetius li. II legionem, cohorteſque aliter diſtribuit, quod tamen mirabile non eſt, cum is de ſuis temporibus, mutata iam militiæ ratione, loquatur. Liuium miror, qui Romanæ militiæ ordines deſcribere aggreſſus, meras tenebras effudit: itaque nemo adhuc eum intelligere potuit, ſed tamen à Polybio non multum differre cognoſcitur. Rorarios autem & Adcenſos, quos ille nominat in legione, nemo alius, neque ipſe alibi nominauit: agnoſcuntur tamen à Varrone & Feſto, atque de his vna cum peditibus leuis armaturæ capite proximo dicemus.

De Peditibus leuis armaturæ.

CAP. III.

Triarij igitur, principes, haſtati, veliteſq; (qui omnes grauis armaturę pedites appellabãtur) his ordinibus deſcripti in legione fuêre: pedites autem leuis armaturę extra ordinem militarunt. Leues porrò milites, à Velitibus fuiſſe diuerſos, & infra, cum de vtrorumq; armatura diſputabitur, oſtendetur, & Liuius apertè demõſtrat, ſeparatim vtroſque nominans, lib. XXIIX eques, leuiſque armatura, & velites circumductis alis, in latera incurrebant. Et mox, Elephanti tumultuoſo genere pugnæ equitum, velitumque, & leuis armaturæ conſternati. Et libro XLII. Ipſe velitibus, ad firmanda leuium armorum auxilia,

xilia, adiectis, ad tumulum procedit.

Vt aũt Velites in quarta, ita leues in quinta claſſe cenſus à Seruio rege inſtituti, numerati videntur. Dionyſius enim cum claſſes omnes quique in ſingulis cenſerentur, explicaſſet, hæc adſcribit, ἀυτὴ μὲν ἡ διακόσμησις ἦν, ἡ τὸ πεζικὸν ἐκπληρῦσα τῶν τε φαλαγγιτῶν, καὶ τῶν ψιλῶν ϛράτευμα. id eſt, hi peditum ordines fuêre tam legionariorũ, quam leuis armaturæ. Cenſebantur igitur leues in claſſe, at in nulla ex quatuor, reſtat igitur, vt in quinta recenſerentur.

Atque initio quidem leuis armaturæ milites ciues Romani fuêre; poſtea, additis prouincijs imperio, ex exteris nationibus aſſũmebãtur. Legio enim, vti dixi, nulli niſi ciui Romano patuit. Hinc Hiero rex Siracuſanus, apud Liuium ait: Milite atque equite ſcire ſe niſi Romano Latinique nominis non vti populum Rom. leuium armatorũ auxilia etiam externa vidiſſe. Sagittarij enim Numidę fere, aut Cretenſes fuêre, præſertim poſt Numidam & Cretam deuictas: funditores verò Baleares, Hiſpania ſubacta.

Quamuis autem leuis armaturę milites extra legionem militarent: tamen in cohortes & manipulos videntur fuiſſe diſtributi. Liuius lib. XXXI Turmatim equites, inuicemque manipulos leuis armaturæ aquatum ire, & prandere iubet. Cæſar libro III belli ciuil. initio. Sagittarios tria millia numero habebat, funditorum cohortes ſex, mercenarias duas.

libr.8. Fuêre leues milites, vt Liuius ait, minimi roboris & fiduciæ in exercitu, ac ſpectatores pugnæ potius, quam pugnatores, vbi enim leuibus armis ac procurſionibus ad pugnam hoſtes elicuiſſent, in extremam aciem ſeſe recipiebant. Hinc enim Liuius lib.38. Conſul, inquit, ſtrata per tumulos corpora Gallorum oſtentat, & cum leuis armatura tale prælium ediderit, quid à legionibus, quid ab iuſtis armis, quid ab animis fortiſſimorum militum exſpectari? Hi tamen aliorũ periculis edocti, poſtea in mortuorum locum ſuccenturiabantur. Quare quod leuibus armis ante pugnam procurrerent, Rorarij, Ferentarij, & Velati: &quod in defunctorum locum allegerentur, Adſcripticij, ſiue Adſcriptiui, & Adcenſi vocati ſunt. Feſtus in epitoma Pauli, Adſcripticij veluti quidam ſcripti dicebãtur, qui ſupplendis legionibus adſcribebantur, hos & Adcenſos dicebant: quod ad legionum cenſum eſſent adſcripti: quidam Velatos, quod veſtiti inermes ſequerentur exercitum: nonnulli Ferentarios, quod fundis lapidibuſque prœliaturi, ea modo ferrent, quæ in hoſtes iacerent: alij Rorarios, quod id genus hominũ, antequam acies coïrent, in modum rorantis tempeſtatis dimicaret.

Hæc eo loco Feſtus. idem verò alibi: Adcenſi dicebantur, qui in locum mortuorum militum ſubito ſubrogabantur. Varro libro IV de lingua Lat. Adſcriptiui dicti, quod olim adſcribebantur inermes, qui ſuccederent armatis militibus; ſi quis eorũ deperiſſet. Aſconius

nius ad li.1.Verrinarum: Adcenſus nomen eſt ordinis & promotionis in militia, id eſt, vt ego quidem interpretor, quod ex eo ordine in quo militabant, ad alios ordines, in mortuorũ locum promouerentur. Varro libr. IV. de l. l. Magiſter equitũ, quod ſumma poteſtas huius in equites & adcenſos. Vegetius lib 3. cap. 14. Quibus ſcuta deerant, ſiue lapidibus manu iactis, ſiue miſſilibus in hoc ordine dimicabant, quos Adcenſos tanquam iuniores & poſtea additos nominabant. Idem l. 2. c. 19. Adcenſos dicit additos poſtquam fuiſſet legio completa: ſuoq; tempore ſupernumerarios vocatos. De adcenſis meminit etiam Liuius libr. VIII. eoſque minimæ fiduciæ manum fuiſſe, & in poſtremam aciem reiectos ait. Libro autem primo quintæ claſſi additos ſcribit à Seruio Rege. & Feſtus: Velati appellabãtur veſtiti & inermes, qui exercitum ſequebantur, quique in mortuorum militum loco ſubſtituebãtur: ipſi ſunt & Ferentarij, qui fundis ac lapidibus pugnabant, quæ tela feruntur, non tenentur. Idem alibi: Rorarios milites vocabant, qui leui armatura primi prœlium committebant, quod vt ante imbrem fere rorare ſolet, ſic illi ante grauem armaturam quod prodibant Rorarij dicti. Et Nonius. Rorarij appellabantur milites, qui, antequam congreſſæ eſſent acies, primo non multis iaculis inibant prœlium: tractum, quod ante maximas pluuias cælum rorare incipiat. De Rorarijs etiam Varro meminit apud eundem Nonium libro 3. de vita pop. Rom. Rorarij appellati, quod imbribus

fere primum rorare incipiat.& lib.VI.de I.I. Rorarij dicti à rore,qui bellum committebãt ante,ideo quod ante rorat, quam pluat. Liuius tamen lib.8.Rorarios ab Adcenſis diuerſos fuiſſe ſignificat: licet omnes ad leuem armaturam pertinerent,Liu. enim duos gradus videtur facere leuis armaturæ, vt alij Rorarij,alij eſſent Adcenſi.Veget. libr.3.etiam tertium addit Ferentariorum.credo quod ſinguli tres ordines diuerſis armis,vterentur, fundis,miſſilibus,ſagittis,&c.Nonius, Ferentarij, leuis armatura, quod quidquid opus eſſet, auxilio ferrent,excurſu leui, armis grauibus non impediti.]

Hæc igitur fuit leuis armatura Romanorum:in obſidione tamẽ Capuana paulum immutata ratio eſt.Cum enim Romanus equitatus inferior eſſet Cãpano equitatu,Q.Nauius centurio auctor fuit,vt ex omnib.legionibus iuuenes maxime vigore ac leuitate corporum veloces eligerentur; quos ſingulos in ſuos equos equites accipientes,aſſuefacerent & vehi poſt ſeſe,& deſilire perniciter, vbi datum ſignum eſſet.

Hi quoniã funda & lapidib. que leuium erat armatura,abiectis parmã & iacula acceperũt, quæ fere Velitum erant arma;& idem inter equites efficiebãt, quod velites inter pedites; ob quandam armorum munerumq; ſimilitudinem,velites ipſi quoque nominati ſunt, & in legione militare cœperunt,cum antea extra legionem, vt reliqua omnis leuis armatura,mererent.Nam hos velites,qui ad Capuam

ſunt

ſunt inſtituti diuerſos fuiſſe ab ijs, qui inter Triarios, Principes, Haſtatoſque pugnarunt, Liuius oſtendit l.xxvi cum de eorum inſtitutione diſſerit: Eis, inquit, parmæ breuiores, quam equeſtres, & ſeptena iacula quaternos longa pedes data, præfixa ferro. quale haſtis velitaribus ineſt. Cum haſtas nominat velitares, alios iam tum velites fuiſſe demonſtrat. Hinc idem Liuius lib. xxx vias patentes inter manipulos anteſignanorũ velitibus (ea tunc leuis armatura erat) compleuit. Et lib. xxviii cum dixiſſet: Cũ ternis peditum cohortibus, terniſq; equitum turmis, ad hoc velitibus in hoſtem ducebant: protinus addit: Eques, leuiſque armatura, & velites circumductis alis in latera incurrebant: cohortes à fronte vrgebant. Quo loco velitum nomine, leuẽ armaturam, veliteſque comprehendiſſe apparet. Contra autem leuis armaturæ nomine, velites, auxiliaque peditum intellexit, Eques, inquit, leuiſque armatura fatigabat: ſed cũ nunc equeſtria, nunc cum velitibus, auxilijſque peditum prælia conſererent. Et libr. XLII. Dextro cornu præpoſitus C. Licinius Craſſus cũ omni Italico equitatu, velitibus intermiſtis. Salluſtius in Iugurthina, cum equitibus permiſti velites, quocumque accederent, equitatus hoſtium propulſarent.

De Equitibus Romanis.

CAP. IIII.

DEſcriptis peditum ordinibus, res poſtulat, vt de Equitibus dicamus: qui quidem

olim

Lib.1. olim poſt pedites, deinde ante pedites, vt Polybius ait, deſcripti ſunt. Equites in legione, Romulus ipſe legionis auctor inſtituit trecētos, denis equitibus opulentiſſimis quibuſq; ac nobiliſſimis ex ſingulis triginta curijs delectis, quos in tres centurias deſcriptos, Ramnenſium, Tatienſium, & Lucerum nomine diſtinxit, vt Liuius, Dionyſ. Plutarchus, reliqui omnes tradidere. Atq; hic fere numerus in legione ſeruatus eſt: licet quoq; interdū, prout res poſtulabat, variatum legimus. Auctis pedeſtribus copijs, legioneq́;, vti diximus, geminata, equitum quoq; numerus ab eodem Romulo, teſte Plutarcho, duplicatus eſt, factiq́; ſexcenti. Tullus deinde Hoſtilius, diruta Alba, equitum decem turmas, vt Liuius ait, ex Albanis legit. Poſtea Tarquinius Priſcus cum equitatu indigeret, ad tres Romuli centurias, tres alias ſub ijſdem nominibus adiecit, vt eſſent mille ducenti. Poſtremo Ser. Tullius, diuiſo populo Roman. in ſex claſſes, in prima claſſe octodecim centurias equitum maximi cenſus inſtituit; duodecim cēturijs ad ſex veteres adiunctis, vt Liuius, Dionyſius, alijq́ue narrant.

Hi equites initio Celeres dicti ſunt, ſiue à celeritatis officio, ſiue à duce Celere, quē ijs Romulus præfecit: deinde Flexumines: poſtea Troſſuli: tandem equites. Plinius libro XXXIII. cap. 11. Equitum nomen, inquit, ſæpe variatum eſt, in ijs quoque qui ad equitatum trahebantur. Celeres ſub Romulo, regibuſq́; appellati ſunt, deinde Flexumines, poſtea Troſſu-

Troſſuli, cum oppidum in Tuſcis citra Volſinios paſſuum nouem millia ſine vllo peditum adiumento cepiſſent eius vocabuli, idq; durauit vltra C. Gracchum. Hæc Plinius, qui capite proximo, equitibus narrauerat equos militares nomen dediſſe. Equites porro, vt Polibyus ait, ex cenſu legebantur à cenſoribus, more iam inde à Tullio rege recepto, Cenſus autem equeſter videtur fuiſſe HS CD milliũ, vt ex Suetonio in Iulio cap. XXXIII. colligitur, & Horatio, qui epiſtola prima ait:

Si quadringentis, ſex, ſeptem millia deſunt,
Plebs eris.

His equitibus equi de publico aſſignabantur, atque ad eos emendos dena millia æris ex publico data: ad eos autem alendos Seruius viduas attribuit, quæ, vt ſcribit Liuius, in annos ſingulos bina millia æris penderent. Cetera veriſimile eſt ſuo ſumptu equites exſęcutos, donec ijs etiam vt peditibus ſtipendia de publico perſoluta ſunt, vt infra dicetur. Hinc equi publici nomen à ſcriptoribus vſurpatur, cum equitem Rom. ſignificare volunt, quod equus ille de publico à cenſoribus, vti diximus, aſſignaretur. Varro lib. I. de Analogia: Equũ publicum mille aſſariûm vocat; quo nomine forte ſtipendium aliquod intelligit alendi vel emendi equi cauſſa de publico cõſtitutum. Aſſarius enim veteribus as fuit, vt ſcribit Chariſius lib. I. Liuius libr. XXXIX. P. Aebutius, cuius pater publico equo ſtipendia fecerat. & mox: S. C. factum eſt, vt P. Aebutio

butio emerita ſtipendia eſſent, neue inuitus militaret, neue cenſor ei equum publicum aſſignaret. Et lib. V Repente quibus cenſus equeſter erat, equi publici non erant aſſignati, equis ſe ſuis ſtipendia facturos promittunt.

Atque hi equites equo publico fuere, qui equeſtrem ordinem, tertiam ciuitatis Romanæ partem, ſenatus ſeminariũ expleuere. Valerius li. II. c. IV. Equeſtris quoq; ordinis bona magnaq; pars, C D iuuenes cenſoriam notam patienti animo ſuſtinuerunt: quos M. Cornelius, P. Sempronius, quia in Sicilia ad munitionum opus explicandum ire iuſſi, facere id neglexerant, equis publicis ſpoliatos in numerum ærariorum retulerunt. hæc Valerius, qui equites equo publico equeſtris ordinis fuiſſe dicit. Idem equos publicos equitibus ijs ademptos ait, qui poſt Cannenſem cladem ex Italia profugere coniurauerant. quos Liuius lib. XXVII. equeſtris ordinis fuiſſe narrat. Et Cicero Philippica VI. Altera, inquit, ſtatua eſt ab equitibus Roman. equo publico, qui item adſcribunt; Patrono. quem vnquam iſte ordo patronum adoptauit? Si quemquam, debuit me. Quæ cum dicit, ordinem equeſtrem ſine dubio ſignificat, quo ſe natum, quemque
li. 33. c. 1. cum Senatu conſul reconciliaſſe, plurimiſque decretis ornaſſe vbique gloriatur. Plinius quoque equites Romanos, quos annuli; medium ordinem tertiumque plebi & patribus inſeruere, ab equis publicis equites primum, deinde à cenſu Iudices ait appellatos.

Sat

Sat igitur, opinor probatum eſt, Equites equo publico equeſtrem ordinem fuiſſe, qui in ciuitate Roman. Senatoribus opponeretur. Iidem in legione peditibus videntur oppoſiti.

Valerius enim Priſcum Regem equeſtrem ordinem vberiorem reliquiſſe narrat libr. III. capit. IV. at is, vt ſupra demonſtratum eſt, tres equitum centurias à Romulo inſtitutas auxit, & ſex fecit. neque dubitari poteſt, quin equitum illæ centuriæ peditibus in legione reſponderint: cum id Dionyſius lib. vndecimo, diſerte ſcribat: Romulus, inquit, trecentos viros ex clariſſimis familijs robore præſtantiſſimos ſelegit, ex ſingulis curijs denos, quos circa ſe perpetuo habuit. hi in bellis ſæpe ſtrenuè ſe geſſerunt, cum primi prœlium inirent, vltimi confecto prœlio excederent; & modo equis, modo pedibus, prout loci natura poſtulabat, pugnarent. Has igitur centurias, Valerius, vt apparet, equeſtrē ordinem appellauit. Demonſtrat hoc ipſum Cic. Philippica prima, qui in legē Antonij, quæ ad duas decurias Senatorum & equitum (hi enim ſoli lege Cæſaris, vt Suetonius, & Dio ſcribūt, eo tempore iudicabant) tertiam decuriā centurionum in rebus iudicandis adiungebat, ita diſputat. At quæ eſt, iſta tertia decuria? Centurionum, inquit. quid? iſti ordini iudicatus lege Iulia, etiam ante Pompeia, Aurelia non patebat? Cenſus præfiniebatur, inquit, non centurioni quidē ſolum, ſed equiti etiam Rom. itaq; viri fortiſſimi atq; honeſtiſſimi, q ordi-

ordines duxerunt, res & iudicant & iudicaue runt. Non quęro, inquit, iſtos: quicumq; ordinē duxit, iudicet. atq; ſi ferretis quicunq; equo meruiſſet, quod eſt laudatius, nemini probaretis: in iudice enim ſpectari & fortuna debet, & dignitas. Hæc Cicero. quibus ſatis perſpicuè demonſtrat, quicumque equo meruiſſet, equeſtrem ordinem, licet non decuriam iudicum expleuiſſe. Leges enim Aurelia, Pōpeia, & Iulia non ordinem ſolum in iudice, ſed etiam cenſum ſpectari iubebant. Pompeia enim, vt ſcribit Aſconius, ampliſſimo cenſu è centurijs iudices legebat. itaque ijs legibus, ne equites quidem omnes iudicare poterant, ſed ij duntaxat, qui inter equites cenſu eſſent ampliſſimo. M. autem Antonius leges illas immutare volebat, ferebatque vt omnis centurio, quocunque demum cenſu eſſet, iudicaret. Cuius legis iniquitatem vt oſtenderet Cicero, illud vſurpat, multo laudatius fore (quod tamen nemini probatum iri dicit) ſi quicunque omnino eques Rom. eſſet iudicaret, quam ſi quicunque ordines duxiſſet: cum in equite Rom. non ſolum fortuna ſit (minimus enim cenſus equeſter H S C D millium fuit) ſed etiam dignitas; quod ſecundum in ciuitate dignitatis locum obtineret: Centuriones vero plerumq; è plebe, & infimæ claſſis cenſuſque eſſe poſſint. Cum igitur ait Cicero, Quicunque equo meruiſſet, oſtendit, nullos præterea alios equites Romanos fuiſſe, quam qui in legione militarent; Ex quibus & ordo equeſter, & iudicum centuriæ explerentur.

In Piſon. extr.

rentur. Præterea quos equo publico, ordiniſque equeſtris iuuenes à cenſoribus notatos Valerius dixit, eos Frontinus l.4.c.1. Stratag. legionarios equites fuiſſe ſignificat: Aurelius, inquit, Cotta Cos. cum ad opus equites neceſſitate cogente iuſſiſſet accedere, eorumque pars detrectaſſet imperium; queſtus apud cenſores effecit, vt notarẽtur à patribus; deinde obtinuit, ne eis præterita aera procederent. Hinc equus publicus, militaris eſt dictus, teſte Plinio, qui lib. XXXIII. ca.1. nomen equeſtri ordini, vt equites dicerentur, equos militares dediſſe ſcribit, diuq; nomen illud in turmis equorum publicorum conſtitiſſe: poſtea Iudices ab ordine iudicandi nominatos; neq; iam, vt antea, equis publicis & militaribus, ſed annulis cenſuq; à patribus & plebe diſtinctos. Aſconius etiam in Diuinatione equeſtrem ordinem, cum quo ſenatores iudicia, lege Cottæ, exercebant, equites militares vocat, cum ait populum Rom. à Sulla victore iudicandi iure ſpoliatum, quod habuit per equites militares. Quid? cum idem Plinius, Feſtusque Romanos equites Troſſulum Tuſcorum oppidum ſine vllo peditum adiumento cepiſſe narrant, nonne aperte ſignificant, eos equites fuiſſe legionarios, peditibuſque in acie oppoſitos? Hinc Perſeus Rex, cum equeſtri prœlio Romanos viciſſet, eam victoriam his verbis apud Liuium extollit: Præiudicatum *Libr.42.* euentum belli habetis meliorem partem hoſtium, equitatũ Rom. quo inuictos ſe eſſe gloriabantur, fudiſtis. equites enim illis princi-

pes iuuentutis: equites ſeminarium Senatus inde lectos in patrum numerum conſules, inde imperatores creant. Liuius etiam ipſos equites proceres iuuentutis, honore & dignitate peditibus præſtitiſſe ait. Sic enim ſcribit li. II. Ad equites Dictator aduolat, obteſtans, vt feſſo iam pedite deſcendant ex equis, & pugnã capeſſant, dicto paruere, deſiliũt ex equis, prouolãt in primum, & pro anteſignanis parmas obijciunt. recipit extemplo animum pedeſtris acies, poſtquam iuuentutis proceres, æquato genere pugnæ, ſecum partem periculi ſuſtinentes vidit, Et li. III. Conſul aduolat ad equites: agite iuuenes, inquit, prȩſtate virtute peditẽ, vt honore atq; ordine præſtatis. li. IX. dati obſides dicũtur equites ſexcẽti, qui mox: Principes Romanæ iuuentutis appellantur. Itaq; ob hanc cauſam ad opus coacti non videntur; vt ex Valerio, & locis proxime citatis colligitur. Vegetius lib. III. cap. VIII. Omnes equites, & pars peditum, qui non operantur dignitatis priuilegio, ante foſſam in procinctu armata conſiſtit.

Concludamus igitur, Equites omnes qui in legione militarunt equeſtris ordinis fuiſſe, & equo publico meruiſſe. Quamquam nonnullos etiã priuatis equis ſtipendia feciſſe legimus apud Liuium l. XXVII. Illis omnibus, inquit, adempti equi, qui Cannenſium legionum equites in Sicilia erant: addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita ſtipendia procederent ijs, qui equo publico meruerãt, ſed dena ſtipendia equis priuatis facerent.

Quibus

Quibus verbis ſignificat alios preterea legionum equites fuiſſe, qui priuatis equis militarent. Hos autem ego fuiſſe puto, qui ordine cenſuq; cum eſſent equeſtri, tamen à cenſoribus adhuc lecti non erant. hoc enim veriſimile eſt, cum ad bellum proficiſcerentur, ſuis equis ſtipendia feciſſe, quoniam publici à cenſoribus non eſſent aſſignati. Interdum etiam ignominiæ cauſſa, publicis equis adeptis, ſuis equis, aut etiam pedibus militare cogebãtur; vt alibi dicetur. illud quoq; in hoc genere obſeruandũ eſt, vbi quis eques eſſe deſijſſet (quod accidebat, cũ geſto aliquo magiſtratu in ſenatum à cenſoribus legebatur) eundem non ſtatim publicum equum amiſiſſe, ſed in eorum poteſtate fuiſſe, vtrum retinere vellent, an relinquere ante ſenectutẽ: aut potius coacti videntur retinere. Suet. n. c. 38 Scribit Auguſtũ reddendi equi gratiam feciſſe ijs, qui maiores annis 35 retinere eum nollent. Itaque de Salinatore & Nerone (quos ac tãtos viros quis credat à nullis cenſoribus lectos in Senatũ; cum de Nerone dicat Liuius lib. 27 eum longe ante alios ciues præſtitiſſe?) narrat idem Liuius l. XXIX. in extremo: eos iam conſulares, & triumphales, & cenſores equum publicum habuiſſe. Valerius autem li. II. c. IV. propter robur ætatis ex equitum numero adhuc fuiſſe tradit. Pompeium quoq; narrat Plutarchus, cũ primũm conſul eſſet, ad cenſores Lentulum & Gellium equum manu ducentem, vt in cenſu equitũ mos erat, veniſſe; atq; ab ijs ex ordine interrogatum, legitima à ſe omnia ſtipendia ſe imperatore confecta reſpondiſſe.

Hi equites igitur Legionarij dicti ſũt,quod in legione,vti dixi mererent. Diuidebantur autem equites trecenti in termas decem,quas Polybius ἴλας appellat:turmę deinde ſingulæ in tres decurias tribuebantur. Quod ſi maior,aut minor equitum multitudo fuiſſet,veriſimile eſt, numerum quoq; in decurijs turmiſque proportione vel auctum vel imminutum. Singulis autem decurijs ſinguli Decuriones præerant, vt infra dicemus. Hirtius de bel. Afric. Cum ante portam turma denſa adſtitiſſet, ſcorpione accuratius miſſo atque eorum decurione percuſſo,reliqui perterriti fuga ſe in caſtra recipiũt. Var. l. IV. de lingua lat. turma,terma eſt,e in u abijt,quod terdeni equites ex tribus tribubus Tatienſium, Ramnenſium, & Lucerum fiebant. itaq; primi ſingulariũ decuriarum Decuriones dicti, qui ab eo in ſingulis turmis ſunt etiam nunc terni. Eadem ex Curiatij ſententia verbis ijſdem docet Feſtus.

Romani,ſi Feſto credimus,duobus equis in prœlio ſunt vſi, vt ex feſſo in recẽtem inſilirẽt.ſic enim ait paribus equis, id eſt,duob. Romani vtebãtur in prælio, vt ſudãte altero trã ſirent in ſiccũ. Et alibi: Pararium æs appellabatur id,quod equitibus duplex pro binis equis dabatur. Liu. de Numidis hoc narrat lib. XXIII. Numidis deſultorum in modum binos trahentibus equos, inter acerrimam ſæpe pugnam in recentem equum ex feſſo armatis tranſultare mos erat: tanta velocitas ipſis, tamque docile equorum genus, &c.

De auxilijs ſociorum.

CAP. V.

EOdem tempore, quo Romæ ciuium delectus habebatur, Conſules teſte Polybio, confœderatis Italiæ ciuitatibus, vnde ſociorum auxilia petere volebant ex S. C. numerũ militum imperabant,& diem locumq́ue edicebant,quo conuenire deberent. Liuius libr. III.Hernici & Latini iuſſi milites dare ex fœdere.Et lib.XXII.Ad ſocios latinumq́ue nomen ad milites ex formula accipiendos mittunt.& lib.XXXIV. Minucius Cos. Socijs & Latini nominis magiſtratibus, legatiſq́; eorum,qui milites dare debebant, edixit, vt in Capitolio ſe adirent.Socij,delectu in ſuis ciuitatibus habito,ſacramentoque dicto, cum præfecto, & altero qui ſtipendia militibus penderet,ad Conſulem,Imperatoremve Roman.proficiſcebantur, vt ſcribit Polybius. Hinc Dio lib. L. vt nouum & inuſitatum notat,quod bello ciuili Antonius, & Auguſtus ſocios apud ſe ſacramenta dicere coegerint.

Porro ſociorum in ſingulis legionibus numerus, teſte Polybio, peditum quidem par fuit Romanorũ: equitum vero duplo maior. Hinc Liuius libr.VIII. Scribebantur quatuor fere legiones quinis millibus peditum, equitibus in ſingulas legiones trecenis. alterum tantum ex latino delectu adijciebatur. & lib. XXII.Socij duplicem numerum equitum darent,pedites æquarent. & libr. XLIV. conſul VII.millia ciuium Rom. & equites CC ſcri-

bere iuſſus; & Socijs latini nominis VII millia peditum imperare, C D equites. Velleius li.II.cum exponeret Italicorum querelas, qui Romanam ciuitatem petebant, ſic eos loquentes facit: Per omnes annos & omnia bella, duplici numero ſe militum equitumq; fungi. Id tamen non ſemper obſeruatum eſt, vt ex Liuiana hiſtoria cognoſcitur. nam interdum peditum numerus duplicatus eſt, equitum vero triplicatus. Liuius l.XXI. Sempronio datæ legiones duæ, ea quaterna millia erãt peditũ, & treceni equites. Sociorum XVI. millia peditum, equites M D C C C. & alibi ſæpe. Hinc præceptum illud Liuij l.XXV. cum P. Scipionẽ à ſocijs quos multo plures in exercitu habuit, proditum ſcripſiſſet: Id quidem inquit, cauendum ſemper Rom. ducibus erit, exemplaq; hæc vere pro documẽtis habẽda, ne ita externis credãt auxilijs, vt non plus ſui roboris, ſuarumq; proprie viriũ in caſtris habeãt.

Vbi igitur ad Imperatorem ſocij perueniſſent, Præfecti aptiſſimos quoſq; ex ijs Imperatoris obſequio deſtinabant, peditum quidem quintam partem, equitum vero tertiã. qui omnes Polybio teſte, extraordinarij dicti ſunt. Reliqua ſociorum multitudo duas in partes diuiſa, dextrum & ſiniſtrum cornu appellabatur, quod fere in cornibus inſtruerentur. Liu. l.37. Romani mediam aciem, cornua latini tenuerunt. Eandem ob cauſam Alæ &c. Liu. l.27. peditum etiam prima legio, & dextra ala prœliũ inibant. Alæ quoq; dictæ vidẽtur, quia, vt ex Cincio tradit Gellius l.XVI.c.IV circũ legiones dextra, ſiniſtraq; parte tanquam alæ

in auium corporibus locarentur. Liu. l. XXXI Dextera ala (in alas diuiſum ſocialem exercitum habeba:) in prima acie locata eſt. Et lib. XXXIV. Adeo turbati erant dextræ alæ equites, pediteſque, vt quoſdam conſul manu ipſe reprehenderit. Et li. XXXV. ſiniſtra ſociorum equitum ala, & extraordinarij prima in acie pugnabant. Et mox: ſiniſtra ala ex prœlio ſubducta eſt, dextra in primam aciem ſubijt & l. XL. Egregię legiones, nec ſegnius duæ alæ pugnabant. Hinc equites alarij legionarijs opponuntur, hi enim Rom. vt oſtenſum eſt, fueres illi ſociorum. Liuius li. XXXV. Conſul C. Liuium Salinatorem, qui præerat alarijs equitibus, quam concitatiſſimos equos immittere iubet: & legionarios equites in ſubſidijs eſſe. Et li. XL. Legionarij equites detractis frenis, bis vltro citroq; cum magna ſtrage hoſtium, infractis omnib. haſtis, tranſcurrerunt. Et alarij equites, poſtquam Rom. equitum tam memorabile facinus vidêre, &c. Cæſar l 1. belli Gallici in extremo. Omnes alarios in conſpectu hoſtium pro caſtris minoribus conſtituit: quo minus multitudine militũ legionariorũ, pro hoſtium numero valebat, vt ad ſpeciem alarijs vteretur. Hi equites in turmas vidẽtur diuiſi, non ſecus atq; legionarij. Liuius l. XXIII. M. Statilium Præfectum cum turma Lucanorum exploratum miſit. Et li. XL. M. Fuluium fratrem cum duabus turmis ſociorum equitũ ad caſtra hoſtium ſpeculatum miſit. Pedites in cohortes ſimiliter vidẽtur ordinati: vnde auxiliares & alariæ cohortes dictæ, legiona-

rijsq́; oppoſitæ. Cæſar li. 1. bel. ciu. Qua re cognita, crebras ſtationes diſponunt equitum, & cohortiũ alariarũ; legionariasq́; interijciunt cohortes. & l. 2. ciu. Delectum habuit tota prouincia: legionibus completis duabus cohortes circiter triginta alarias addidit. vbi cohortes factas in prouincia notat Alarias, dixerat. n. li. 1. Varronem miſſum in prouinciam cũ duabus legionibus. Liuius l. X. Sp. Nautium mulos; detractis clitellis, cum cohortibus alaribus in tumulũ circumducere iubet. Et paulo poſt, D. Brutum Scæuam legatum cum legione prima, & viginti cohortibus alaribus equitatuq́; ire aduerſus ſubſidium hoſtium iuſſit. Cæſar l. 1. ciuil. Duabus auxiliaribus cohortibus Ilerdæ præſidio relictis. Tacitus lib. III. Hiſtor. Prætorianum vexillum proximũ tertianis: cohortes auxiliorum in cornibus. Liuius etiam legionem nominat ſociorum lib. XXXVII. Duæ legiones Romanæ; duæ ſociûm ac latini nominis erant. Rom. mediam aciem, cornua latini tenuerũt. Extraordinarij quoq;, pedites quidem in cohortes, equites vero in turmas diuiſi vidẽtur; ac proportione ad alam dextram & ſiniſtrã adiuncti. Liuius l. XXVII. Cedere inde ab Romanis dextra ala, & extraordinarij cępere. Et li. XXXV. ſiniſtra ſociorũ ala, & extraordinarij prima in acie pugnabãt. Et lib. XL. Flaccus luce prima C. Scribonium præfectum ſociûm ad vallum hoſtium cum equitibus extraordinarijs ſiniſtræ alæ mittit. Et li. XXXIV cohortium meminit, cohors extraordinaria miſſa à conſule ad tuendã Quæſtoriam

ſtoriam

ſtoriam portam. Et mox: Eodem tempore & quarta legio cũ duabus extraordinarijs cohortibus porta erupit. & lib. XL. Quatuor extraordinarijs cohortibus duas adiunxit.

De ſupplementis. CAP. VI.

QVoniam autem in bello multi aut vulneribus, aut morbis cadebant, ne ordines infrequentia militum diſſoluerentur, habuere ſemper Imperatores in caſtris multos, quos in locum legerent demortuorum, qui propterea adcenſi, & adſcripticij ſunt, & adoptati vel optiones appellati: quemadmodũ cum de leui armatura diſſerebamus, oſtendimus. Tranſcriptos quoque dictos ſcribit Iſidorus lib. IX. Tranſcripti vocantur, cum de alia in aliam legioné tranſeunt: & inde tranſcripti, quia nomina dant, vt tranſcribãtur. Hi autem à centurionibus centuriabantur. Varro li. III de vita pop. Rom. apud Nonium. v. optiones. Referentibus centurionibus adoptati in cohortes ſubibant, vt plenæ eſſent legiones: a quo optiones in turmis decurionum, & cohortibus centurionum appellati. Quod ſi tam multi cecidiſſent, vt non facilè ex ea multitudine, quæ verſaretur in caſtris, mortuorũ numerus ſuppleri poſſet, aut ex duabus legionibus vnam faciebant, quæ legiones propterea Gemellæ ſunt appellatæ, vt ſcribit Dio lib. LV. aut ſupplementum à Senatu petebãt. Cæſ. lib. III Ciuil. legionem ex Sicilia veteranam traduxerat, quam factã ex duabus Gemellam appellabat. Et mox magnum numerum ex Theſſalia ſupplementi nomine in le-

giones diſtribuerat. Liuius lib. XXVI. Exercitus ciuium, ſociorumque minui iuſſus, vt ex duabus legionibus vna legio quinque millia peditum, & trecenti equites eſſent, dimiſſis, qui plurima ſtipendia haberent. Et libro XLII. M. Iunius, & Sp. Lucretius, quibus Hiſpaniæ prouinciæ obuenerant, fatigato ſæpe idem petendo Senatu, tandem peruicerunt, vt ſupplementum ſibi ad exercitum daretur tria millia peditum, centum & quinquaginta equites in Romanas legiones: in ſocialem exercitum quinq; millia peditum, & trecentos equites imperare ſocijs iuſſi. Et lib XLIII In vtramque prouinciam, quod res deſideraret, ſupplementi decerni placuit. In Macedoniam peditum Rom. ſex millia, ſociorum nominis Latini ſex millia: equites Rom. CCL ſocios CCC. veteres milites dimitti: ita vt in ſingulas Romanas legiones, ne plus ſena millia peditum, CCC equites eſſent. alteri conſuli nullus certus finitus eſt numerus ciuium Rom. quem in ſupplemētum legeret: id modo finitum, vt duas legiones ſcriberet, quæ quina millia peditum & ducentos haberet, equites trecenos. Frontinus libro IV. cap. I. ſtratag. C. Curio Coſ. nullis precibus exorari potuit, ne eius legionis, quæ militiam detrectauerat, ſigna ſubmitteret, nomenque aboleret: milites autem in ſupplementum cæterarum legionum diſtribueret. Milites, qui in ſupplementis erant, in cohortes videntur diſtributi, quæ propterea ſubſidiariæ dictæ ſunt, quod ſubſidio quocunque eſſet opus

mit-

mitterentur. Liuius libro IX ſubſidiarias cohortes, quæ integræ ad longioris pugnæ caſus reſeruabantur, in primam aciem emiſit.

De cohorte Prætoria.

CAP. VII.

HI fuêre igitur, tum legionum, tum auxiliorum ordines & diſcrimina. Cohors Prætoria in legione non numerabatur, neque in haſtatos, aut principes, aut triarios diuidebatur. Fuit autem electa manus militum ac familiarium ducis, qui circa eum pugnabant, neque ab eo diſcedebant. Prætoria verò dicta eſt, quod veteres, Aſconio teſte, omnem magiſtratum, cui pareret exercitus, Prætorem appellarét. Cohortem Prætoriam circa ſe primus habuiſſe P. Africanus traditur à Feſto: cum ait: Prætoria cohors eſt dicta, quod à Prætore non diſcedebat: Scipio enim Africanus primus fortiſſimum quemque delegit, qui ab eo in bello non diſcederent, & cætero militiæ munere vacarent, & ſeſquiplex ſtipendium acciperent. Sed tamen multo ante Africanum cohortis prætoriæ mentio apud Liuium reperitur: is enim libro II ita ſcribit, Dictator Poſtumius cohorti ſuæ, quam delecta manu, præſidij cauſa circa ſe habebat, dat ſignum, vt quem ſuorum fugientem viderent, pro hoſte habeant. Neque aliud niſi cohortem prætoriam videtur intellexiſſe Plutarchus, cum laboranti Coriolano Cos. ſcribit ex ijs,

laboranti Coriolano conſulem ſcribit ex ijs quos circa ſe habebat, fortiſſimos auxilio miſiſſe. Dici tamen poſſet prætoriæ cohortis honores, vt muneribus vacaret, & ſeſquiplex ſtipendium acciperet, ab Africano primum inſtitutos, aut quod verius puto, ipſum euocatorum manum circa ſe habere cœpiſſe, cùm antea ſociorũ extraordinarijs duces reliqui eſſent vſi. Scribit enim Liuius libro XXIX initio: Scipionem ex voluntarijs militibus trecentos iuuenes florentes ætate, & virium robore inſignes circa ſe habuiſſe.

Cohors prætoria duo hominum genera videtur comprehendiſſe: euocatos ſiue voluntarios, & extraordinarios; hi ſocij fuêre à ſuis præfectis vti diximus, Imperatoris obſequio attributi; illi verò etiã ciues, aut ſponte militiam ſecuti, aut nominatim honoris virtutiſque cauſa ab Imperatore euocati. Neq; tamen omnes extraordinarij videntur in cohorte prætoria fuiſſe, nam ex ijs eligi quoſdã ſolitos narrat Polybius, qui eis præcipuum quoq; locũ aſſignat in caſtris. Scipio autem ex omnibus voluntariis ſolum trecentos elegit.

Quãuis autem cohors prætoria diceretur, longe tamen plures milites videtur habuiſſe, quam reliquæ ordinariæ cohortes. Cæſar enim decimam legionem ſibi cohortem prætoriam electurum pollicitus eſt, ſi aliæ non ſequerentur, vt ipſe ait, libr. I. belli Gallici. aut etiam elegit, vt Dio teſtatur lib. XXXIIX. Appianus etiam in Libyca Scipionem in extrema pugna cum Hanibale, duo millia circa

ſe ha-

ſe habuiſſe dicit electorum militum. Habuit autem prætoria cohors equites peditesque. Hinc, cum teſte Ioſepho lib. III. cap. III. quod etiam modo ex Polybio docuimus: Cæſar ad colloquium cum Ariouiſto proficiſcens, omnibus equis Gallis equitibus detractis, legionarios eo milites legionis decimæ, quam ſe cohortis prætoriæ loco habiturũ edixerat, imponeret, quidã ex militibus decimæ legionis dixit, vt ipſe Cæſar refert, plus quã pollicitus eſſet, Cęſarem facere; pollicitum eſſe in cohortis prætoriæ loco decimã legionem habiturũ, ad equũ reſcribere. Dio lib. LV. in cohorte Prætoria Auguſti dicit fuiſſe peditum x millia in partes decem diuiſa; equites prætere a extraordinarios & euocatos. Non igitur omnes ex cohorte prætoria equites fuêre, fuiſſe tamen equites aliquot oſtendit in Iugurthina Salluſtius, Conſul, inquit, cum turma ſua, quam ex fortiſſimis magis, quam familiariſſimis parauerat, vagari paſſim, &c. Equites enim in cohorte videntur fuiſſe, vt ex eo Salluſtij loco colligitur, Imperatoris amici ac familiares, qui etiam in contubernio fuiſſe dicuntur. Cicero epiſt. I. ad Fratrem. Quos aut ex domeſticis conuictoribus, aut ex neceſſarijs apparitoribus tecum eſſe voluiſti, qui quaſi ex cohorte prętoris appellari ſolẽt. & in Cæliana: Cælius in Africam profectus eſt Q. Pompeio Proconſ. contubernalis. & in Planciana: Hic adoleſcentulus cum A. Torquato profectus in Africam, ſic ab illo dilectus eſt, vt & contubernij neceſſitudo, & adoleſcen-

oleſcentuli modeſtiſſimi pudor poſtulabat. Salluſtius in Iugurthina, filium Metelli Procoſ. in Africa contubernio patris militaſſe narrat.

Eos autẽ, qui in contubernio Imperatoris fuêre (quod idem de tota cohorte videmur affirmare poſſe) in legione non numeratos ac præcipuos habitos fuiſſe, Frontinus oſtendit li. I v. c. I. ſtratagem. Q. Metellus, & P. Rutilius Coſſ. inquit, cum ſecundum leges in cõtubernio ſuo filios poſſent habere, in legione milites fecerunt.

Atque hęc quidẽ de prætoria cohorte dicta ſufficiant. Aliç præterea prętoriæ cohortes ſunt ab Imperatoribus inſtitutę, quæ ad hunc locum non ſpectant.

De alijs generibus hominum, qui castra ſequerentur,

CAP. VIII.

PRęter milites autem alia multa genera hominum legebantur, qui vel militiam honeſtarent, vel militibus miniſtrarent. Primo igitur armorum machinarumq́ue opifices ac fabri fuêre, qui machinas in bello ferrent, & reliqua ad vrbium expugnationem neceſſaria efficerent, viaſq́ue munirent. Hos Seruius Rex duas in centurias ſeniorum, iuniorumq́; diſtributos primæ, vt Liuius ait, claſſi, vel, vt Dionyſius tradit, ſecundæ attribuit, & ſine armis ſtipendia facere iuſſit.

Adcenſi item, Cornicines, Tubicines, cæterique ab eodem Seruio tres in centurias,

teſte

teſte Liuio, vel in duas, vt vult Dionyſius, iuniorum ac ſeniorum diſtincti, quartæ, vel quintæ claſſi (in hoc etiam ſcriptores diſſentiunt) adiuncti ſunt. Sequebantur præterea Agaſones, Muliones, Calones, Lixæ, cęteriq́; militum miniſtri. Frontinus libro II. cap. IV Marcellus cum vereretur, ne paucitatem eius militum clamor detegeret; ſimul lixas, caloneſq́ue, & omnis generis ſequelas conclamare iuſſit. Et in eodem libro: C. Sulpitius Petreius Cos. contra Gallos dimicaturus, iuſſit muliones clam in montes proximos cum mulis abire. Item: Marius Marcellum cum parua manu equitum peditumq́ue noctu poſt terga hoſtium miſit, & ad implendam multitudinis ſpeciem agaſones, lixaſque armatos ſimul ire iuſſit. Quid autem à calonibus lixæ differant, docet Acron ad Satyram ſecundam Horatij: Calones, inquit, ſunt miniſtri militum liberi homines: Lixæ verò ſunt ſerui proprij eorundem. Et Porphyrion ibidem. Calones dicuntur à calando, quod vocent ad miniſterium: nonnulli à Kalendis putant, quod eo die cibaria accipiant.

Seruius ad initium libri VI. ita ſcribit: Calas dixerunt priſci fuſtes, quos portabant ſerui ſequentes dominum ad prœlium: vnde & Calones dicebantur. nam conſuetudo erat militis Romani vt arma ſibi portaret, & vallum, id dicebant Calam. Eadem ferè leguntur apud Feſtum. Nonius autẽ eos ligna militibus ſubminiſtraſſe ait. Vetus gloſſariũ Calones, militum galearios interpretatur.

Vegetius tam lixas quam calones galearios exponit libr.I. cap.10. l.3.ca.6. De Lixis verò idem Nonius ita ſcribit: Lixarum proprietas hæc eſt, quod officium ſuſtineant militibus aquæ vehendę: lixam namque veteres aquam vocauerunt. Et Feſtus: Lixæ,quod exercitum ſequuntur quæſtus gratia, dicti, quod extra ordinem ſint militiæ, eisque liceat quod libuerit. alij eos à Licha appellatos dicũt,quod & ille Herculem ſit ſecutus. quidam à liguriendo quæſtum. Quibus verbis Lixas liberos homines fuiſſe ſignificat, contra quam docet Acron. Lixas quoque à ſeruis diuerſos fuiſſe, vtrumq; autem genus hominũ in caſtris verſari ſolitũ Salluſtius oſtendit, qui Metellum edixiſſe ait: ne Lixæ exercitum ſequerentur, ne miles gregarius in caſtris, néue in agmine ſeruum aut iumentum haberet, cæteris arcte modum ſtatuiſſe.

in Iugurthina.

Mercatores quoque, cæteroſque qui res venales haberent, in caſtris fuiſſe Salluſtius idem oſtendit, qui de exercitu Metelli luxuria corrupto ſcribit in Iugurthina, milites prædam cum mercatoribus vino aduectitio, & alijs talibus mutaſſe: Metellumque edixiſſe: ne quiſquam in caſtris panem, aut quem alium coctum cibum venderet. Hinc Cæſar lib.VI. Vt qui ſub vallo tenderẽt mercatores, recipiendi ſui facultatem non haberent. Calones quoque centuriatos fuiſſe, & impedimentorum curam habuiſſe tradit Vegetius lib.III. cap.VI. Veteres, inquit,ad exemplum militum,etiam impedimenta ſub quibuſdam ſignis

ſignis ordinanda duxerunt. denique ex ipſis calonibus, quos Galearios vocant, idoneos ac peritos vſu legebant, quos non amplius quam ducentis ſagiſarciarijs puériſque præficerent, hiſque vexilla dabant, vt ſcirent, ad quæ ſigna deberent impedimenta colligere. Calones quoque, cum opus fuit ſtrenue pugnaſſe docet Ioſephus lib. III. de bello Iudaico, cap. III vel VI. θεράποντας videtur appellare.

De ſignis Militaribus.

CAP. IX.

MIlitibus igitur in ordines deſcriptis, ex ærario ſigna à Quæſtoribus promebātur; & vnicuique ordini ſuum ſignum attribuebatur, vt ſcirent milites, ad quem ordinem in tumultu ſeſe aggregare deberent. Liuius lib. III. Hæc omnia adeo mature perfecta accepimus, vt ſigna eo ipſo die à Quæſtoribus ex aerario prompta delataq; in campum, quarta diei hora mota ex campo ſint. Et lib. IV. Signa ex aerario prompta feruntur ad Dictatorem. Et lib. VII. Signa eodem Quęſtores ex ærario deferre iuſſit. Dionyſius libro X. Quinctius ſigna proferri iuſſit: ἐκ τῶν ἱερῶν, .i. ex templis (ærariū. n. in tēplo Saturni fuit) Totius legionis ſignum Aquila fuit, pręcipuo quodam augurio conſecrata, vt Seruius & Iſidorus tradunt, quod Iuppiter ad bellum contra Saturnum, ſiue Titanas egrediens, viſa aquila victoriam conſecutus eſſe dicatur. Hinc Tacitus lib. II Annal. Interea pulcherrimum augu-

lib. 9. Iouis armiger, & Iſid. li. 18. cap. 3.

augurium, octo aquilę petere ſiluas, & intrare viſæ, Imperatorem aduertere exclamat, irent, ſequerentur Romanas aues propria legionum nomina. Hæc aquila non picta fuit, ſed ex ſolido auro expreſſa, quæ in ſacello quodam, ſiue tabernaculo collocata, haſtæq; impoſita, cuius ima pars eſſet præpilata, ab aquilifero ferebatur, vt ſcribit Dio libro LX. ἐςὶ δὲ, inquit Dio, ναΐσκος μικρὸς, καὶ ἐν αὐτῷ ἀετὸς χρυσοῦς ἐνίδρυται, καὶ ἐν πᾶσι τοῖς ἐκ τοῦ καταλόγου ςρατοπέδοις, καὶ αὐτῶν εἷς ἀνὴρ ἐπὶ δόρατος μακροῦ ἐς ὀξὺ τοῦ ςύρακος ἀπηγμένου, ὥςε καὶ ἐς τὸ δάπεδον καταπήγνυσθαι φέρει. Auream verò aquilam fecere, quia, vt ait Plinius, lib. XXXIII. capite III longius fulget. Cicero I Catil. ſcio pactam & conſtitutam eſſe cum Manlio diem; à quo etiam aquilam illam auream, cui domi tuæ ſacrarium ſcelerũ tuorũ conſtitutum fuit, ſcio eſſe præmiſſam. Eam verò aquilam bello Cymbrico C. Marius habuiſſe dicebatur, teſte Salluſtio.

Dio tamen in eodem loco auream fuiſſe ſignificat Habuit tamen fulmina aurea, vt idem ſcribit Dio lib. XLIII quæ pedibus ſuſtinebant. Obſequens: C. Cæſare M. Lepido Coſſ. Decimæ legionis aquilæ Cn. Pompeij filio, quę fulmina tenebant, viſæ dimittere, & in ſublime auolare. Hoc aquilæ ſimulachrum paruulum videtur fuiſſe: nam, vt ſcribit Florus libr. IV. Signifer quidam aquilam, priuſquam in manus hoſtium veniret; euulſit mer-

merſamque inter balthei ſui latebras gerens, in cruenta palude delituit. ex quo intelligimus paruulam fuiſſe, quæ baltheo occultari poſſet. Quod ſi plures fuiſſent legiones, ſingulæ ſeparatim ſuas aquilas habuere. Tacitus libro I. Annalium. Poſtremo eo furoris venere, vt tres legiones miſcere in vnam agitauerint, depulſi æmulatione, quia ſuæ quiſque legioni eum honorem quęrebant, alio vertunt, atque vna tres aquilas, & ſigna cohortium locant. Cuiuſque tamen legionis aquila videtur nota aliqua à cęteris diſtincta, vt agnoſci poſſet Tacitus ibidem. Inter cædem prędamque reperit vndeuiceſimę legionis aquilam cum Varo amiſſam, ergo vel numerum, vel aliquam notam aquila habuit, qua vndeuiceſimæ legionis eam eſſe cognitum eſt: cum tres legiones à Germanis cæſę fuiſſent. Aquilam qui ferebat in prœlio, aquilifer dictus eſt, eius cuſtodiæ pręfuit Primuspilus centurio. Valerius libro I. cap. VI. Aquilarum altera vix conuelli à primipilo potuit. Vegetius quoque libro II. cap. IIX Primipili centurionem aquilę præfuiſſe narrat. Id certe in legione munus honeſtiſſimum fuiſſe ſignificat Dionyſius libro X.

Præter Aquilam quatuor alia ſigna, vt ait Plinius lib. 10. cap. 4. in legione fuêre, Lupus, Minotaurus, Equus, Aper, ſiue Porca: quorũ ſolidæ effigies item ex argento pręferebantur, quare ſigna appellantur. Plinius enim

 lib.

lib. XXXIII argenti colorem militaribus ſignis familiarem eſſe dicit, quod longius fulgeret. Liuius lib. XXVIII & procul ſigna legionum fulgentia vidit. Tacitus lib. 15. Hinc agmina legionum ſtetere fulgētibus aquilis, ſigniſq; & ſimulacris Deûm in modum templi. Hæc ſigna nullius ordinis propria videntur fuiſſe, ſed ornatus cauſa adhibita, quæ aquilam comitarentur. Nam quod Plinius lib. X. cap. IV aquilam cum quatuor alijs ſingulos ordines anteiſſe ſcribit: ordinum nomine, vt videtur, legiones intelligit. Minotauri ſignū in legione adhibitum eſt, vt oſtenderēt ducis conſilia occulta eſſe debere, quemadmodum *Veg. li. 3. cap. 6.* Feſtus & Veget. tradidere. Minotaurus enim in tenebricoſo labyrintho dicitur habitaſſe. Porcam autem prælatam ſcribit Feſtus, quod ea fœdera iungerentur. Equi & Lupi, cur militaribus ſignis ſint inſerti, neſcio, cauſaſque piget comminiſci: prælatos tamen eos quoque inter alia ſigna narrat Plinius lib. X. ordinem aliquem inter hæc ſigna fuiſſe videtur indicare Feſtus, cum Porcam inter militaria ſigna quintum locum obtinuiſſe ſcribit.

Atque hæc ſigna diu in aciem cum aquila portabantur, paucis deinde ante C. Marium annis, ſola in aciem aquila portari cœpta eſt; reliqua ſigna in caſtris relinquebantur, tandē *Li. x. c. 4.* C. Marius ſecundo cóſulatu teſte Plinio, reliqua ſigna in totum abdicauit, aquilamq; Romanis legionibus propriè dicauit. Huiuſmodi ſignis videntur ſucceſſiſſe dextræ inter ſe coniunctæ, pacis & concordiæ ſymbola, quæ à nati-

à nationibus donabantur legionibus. Tacitus libro I. hiſto. Miſerat ciuitas Lingonum, vetere inſtituto, dona legionibus dexteras hoſpitij inſigne. Et lib. II. centurionemq́ue Siſennam dexteras concordiæ inſignia, Syriaci exercitus nomine, ad Prætorianos ferentē varijs artibus aggreſſus eſt. Hæc autem ſigna circa aquilam ferebātur, vt ſcribit Ioſephus lib. 3. c. 5. vel 8, & lib. 6. c. 2. ſiue l. 5. cap. 6.

Cohortes ſua quoque ſigna habuiſſe Liuius oſtendit lib. XXVII. Cohortibus, quæ ſigna amiſerant, hordeum dari iuſſit. Tacitus lib. I. hiſtor. Præfixa contis capita geſtabantur, inter ſigna cohortium iuxta aquilam legionis. Cohortis aūt vniuerſæ vnicum ſignum fuiſſe videtur; nam vnus fuit ſignifer. Cæſar lib. II. de bello Gallico. Quartæ cohortis omnibus ferè centurionibus occiſis, ſigniferoq́; interfecto, ſigno amiſſo. Prima cohors videtur aquilam habuiſſe diuerſam ab aquila legionis. Cæſ. lib. 3. ciuil. Marcellinus cohortes ſubſidio noſtris laborantibus ſubmittit. In eo prœlio cum graui vulnere eſſet affectus aquilifer, & viribus deficeret, cōſpicatus equites noſtros. Hanc ego, inquit, viuus multos per annos magna diligentia defendi, & nunc moriens eadem fide Cęſari reſtituo. Hoc caſu aquila conſeruatur, omnibus primæ cohortis centurionibus interfectis, propter principem priorem. Hinc idem Cæſar prælio Pharſalico ſigna militaria relata dicit CLXXX. & aquilę LIX. Quoniam autem in cohorte plures fuere manipuli; qui ſua quoque ſigna habuere:

bnere: iccirco in cohorte plura ſigna inter-
.um nominantur. Tacitus libro III Annal.
.rimo impetu pulſa cohorte, promptus in-
t.r tela occurſat fugientibus, increpat ſigni-
f.ros. Quamuis autem ſigna cohortium vo-
.ntur, tamen ea ſolida non fuêre, vt aquilæ
.gionum, ſed in velo depicta, quare vexillũ
.icitur à Tacito lib I Annal. Aſſiſtẽtem con-
cionem, quia permiſta videbatur, diſcedere
in manipulos iubet; ſic melius audituros re-
ſponſum: vexilla pręferri, vt id ſaltẽ diſcer-
Plat. l. 12 de leg. neret cohortes. Vexillum enim, Feſto & Iſi-
doro li. 18. ca. 13. auctoribus, diminutiuum eſt
à velo. Hęc vexilla variorum colorum fuiſſe
indicat ex Platone Cic. li. II. de Legib. Color
albus præcipue decorus deo eſt, tum in cęte-
ris, tum maxime in textili: tincta verò abſint,
niſi à bellicis inſignib. Cedrenus, ex purpura
auroq; forma quadrangulari facta, longiſque
haſtis impoſita geſtari ſolita ſcribit. Βίξιλα,
inquit, παραπετάσματα ἐκ πορφύρας καὶ χρυ-
σοῦ, ἐις τε τετράγωνον σχῆμα πεποιημένα· ταῦτα
ἐξαρτῶντες, ἐπὶ μακρῶν δοράτων κύκλῳ παραπο
ρευόμενοι τῶν βασιλέων κατασκέπουσιν αὐτοὺς.
In his vexillis nomẽ imperatoris videtur in-
ſcriptũ. Dio l. XL. de prodigijs, quę craſſo ob-
tigerũt, vt quidem Xilander interpretatur.
Vexillũ quoddam, inquit, ex eorum numero,
quæ magna, velorumq; ſimilia ſunt, inſcriptũ
puniceis literis ad notitiã exercitus impera-
toriſq; faciendam, inuerſum vi vehementis
venti, à põte in flumen decidit, at Craſſus re-
liqua

liqua vexilla, quę eiuſdem erant lógitudinis præcidi iuſſit, vt breuiora, atq; ad ferendum aptiora eſſent. Tacitus li.ıı.hiſtor. Laceratis vexillis nomen Vitellij pręferentibus. Atque in antiquis nummis apud F. Vrſinum in géte Claudia & Cœlia, in ſignis cohortiũ videtur velum pendere quadratũ, litteriſq; inſcriptũ. Poſtea imagines Imperat. inſcriptæ. Tacitus li.ı. hiſt. Vexillarius comitantis cohortis dereptam Galbę imaginem ſolo afflixit. Suetonius in Caligula c.xıv. Aquilas & ſigna Rom. Cęſarumque imagines adorauit. Veget. li.ıı. ca.xııı cohortium ſigna dracones fuiſſe dicit, quod quando cœperit, ignoro: de his tamen multo ante Vegetium mentio reperitur. Trebellius in Gallienis: Dracones & ſigna templorũ, omniumq; legionum ibant. Vopiſcus in Aureliano templum ſanè ſolis, quod apud Palmiram aquilifer legionis tertię cũ vexilliferis, & draconario, cornicinibus, atq; liticinibus deripuerũt, ad eam formam volo, quę fuit, reddi. Iſid. li.xvııı. c.ııı Draconum ſigna ab Apolline morte Pythonis ſerpentis inchoata dicit: dehinc à Græcis & Ro. in bello geſtari cœpta. Res igitur vetuſta fuit, ſed tamen ego draconum mentionem in bello, niſi poſt Remp. oppreſſam non inuenio. Fuere autem dracones in panno picti purpurei. Marcellinus lib. xvı. Purpureis ſub tegminibus texti circumdedere dracones, haſtarũ aureis, gemmatiſque ſummitatibus illigati, hiatu vaſto perflatiles, & ideo velut ira perciti ſibilãtes, caudarumq; volumina relinquentes in mentum, Claud. l.ıı. in Ruffin. *lateq; videres*

Surgere purpureis vndantes anguibus haſtas,
Serpentumq́; vago cælum ſæuire volatu.
Et Panegyrico de conſulatu Honorij,
Hi picta draconum.
Colla leuant, multusq́; tumet per nubila ſerpens,
Sidonius Paneg. ad Maiorannum. A.
ſemel iam textilis anguis
Diſcurrit per vtramque aciē, cui guttur adactis
Turgeſcit Zephyris, patulo mentitur hiatu
Iratam pictura famem, pannoq́; furorem
Aura facit,

Manipulis etiam ſua ſigna fuiſſe Liuius oſtendit li. XXVII. An, inquit, ſi eoſdem animos habuiſſetis, ſigna alicui manipulo, aut cohorti hoſtis abſtuliſſet? Quoniam verò in manipulis ſingulis binæ centuriæ fuêre, ſingulæ quoque centuriæ ſingula ſigna videntur habuiſſe. Polybius enim in ſingulos manipulos ſigniferos binos electos dicit. Liuius libro eodem centuriones manipulorum, quorum ſigna amiſſa fuerant, diſtrictis gladijs diſcinctos deſtituit.

Et paulò poſt, C. Decimius Flauius tribubunus mil. ſigno arrepto primi haſtati, manipulum eius ſigni ſe ſequi iuſſit. Cic. libr. I. de Diuin. Cum ſignifer primi haſtati ſignū non poſſet mouere loco. Liuius li. 25. T. Pedanius princeps primus centurio cum ſignifero ſignum ademiſſet. & lib. XXVI. Nauius ſecundi haſtati ſignum ademptum ſignifero in hoſtes infert. Et mox: Marcus Attilius legatus primi principis ex eadem legione ſignum inferri

ferri in cohortem Hiſpanorum coëgit. Antiquiſſimis temporibus manipuli ſignū, vt Plutarchus ait in Romulo, feni faſciculus fuit: vnde etiam manipuli nomen ortum volunt. Ouidius lib. 3. Faſtorum

Non illi cælo labentia ſigna tenebant,
Sed ſua: quæ magnum perdere crimen erat:
Illa quidem feno; ſed erat reuerentia feno,
Quantam non aquilas cernis habere tuas.
Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos;
Vnde maniplaris nomina miles habet.

Poſtea, vt Vegetius tradit lib. II. c. XIII. vexillum centuria habuit, litteris adſcriptis ex qua cohorte, vel quota centuria illa eſſet.

Equites item vexilla habuere. Liuius l. IIX. eques ipſe iam primis erat in conſpectu: & Cornelius reſpiciens ad manipulos militum, quod manu quod voce poterat, monſtrabat, vexilla ſe ſuorum parmaſque cernere equitum. Tacitus lib. II. hiſtor. ex ipſa vrbe haud ſpernenda manus, quinque prætoriæ cohortes, & equitū vexilla cum legione prima. Veget. ſingulis turmis ſingula vexilla fuiſſe narrat lib. II. ca. XIV. Marcellinus lib. XVI. Dracones tribuit turmæ. Per purpureum, inquit, ſignum draconis ſummitati haſtæ longioris aptatum ſtetit vnius turmæ tribunus.

Auxilia tum peditum, tum equitum ſua pro more gentis habuiſſe veriſimile fit, ea vero vexilla fuere. Liuius libr. XXV. Cohortis Pelignæ præfectus Vibius ereptum vexillum trans vallum hoſtium traiecit. Et libro

xxxix. Quatuor millia militum amiſſa, & legionis ſecundæ ſigna tria, vndecim vexilla ſociûm ac latini nominis in poteſtatem hoſtium venerunt.

Calones quoque, ceteríque, agminis impedimenta ſua vexilla habuiſſe tradit Vegetius libr. III. cap. VI. Veteres, inquit, ad exemplum & militum etiam impedimenta ſub quibuſdam ſignis ordinanda duxerunt. denique ex ipſis calonibus idoneos ac peritos vſu legebant, quos non amplius quam ducentis ſagiſarciarijs puériſque præficerent: hiſq; vexilla dabant, vt ſcirent, ad quæ ſigna deberent impedimenta colligere.

Quamuis autem fere ſigna à vexillis diſtinxerim: tamen plerumque ſcriptores confundunt. hinc manipulorum & cohortium, ceterorumq; ordinum ſigna, vexillaq; promiſcue nominantur.

Vexilla porro vnius legionis videntur aliquando diuerſa fuiſſe ſignis alterius legionis. quare Appianus l. II. ſcribit: legionis quintæ vexillis elephantum inſcriptum fuiſſe, quod elephantos auertiſſet.

Poſtremis temporibus Labarum inter inſignia militaria nominatur; quod ego non aliud fuiſſe, quam imagines imperatorum puto. vt res quidem vetuſta ſit, nomen autẽ forte recens, meminit tamen Labari Tertullianus in Apologetico cap. XVI.

Hæc ſigna militaria, quemadmodum in antiquis nummis lapidibuſque cernimus, pluri mis ornamentis fuere inſignia. hinc Herodianus lib.

nus lib.IV.de Antonino Imp.*τὰ τῶν στρατοπέδων σύμβολα ἐπιμήκη ὄντα, καὶ χρυσοῖς ἀναθήμασι πολλοῖς κεκοσμημένα, μόλις ὑπὸ τῶν χρονιωτάτων στρατιωτῶν φερόμενα, ἐπιθεὶς τοῖς ὤμοις ἔφερεν αὐτὸς*, id eſt, ſigna militaria longiſſima, & aureis donarijs multis ornata, quæ vix robuſtiſſimi milites ferrent, ipſe humeris imponens geſtabat. Et Arrianus, *τὰ σημεῖα τῆς ἐπιλέκτου στρατιᾶς ἀετοὶ, εἰκόνες βασίλειοι, στέμματα πάντα χρυσὰ ἀνατεταμένα ἐπὶ ξυστῶν ἀργυρωμένων.* id eſt, Signa exercitus aquilæ, imagines Imperatorum, ornamenta omnia aurea in haſtis deargentatis extenſa. Prælatos ſingulis legionibus fuſius videtur indicare Dio li. 55. Auguſtus veteranos patris contra Antonium conuocauit, ſeruauitq; deinde. & ſunt vna adhuc legio peculiaris, ſuos habẽs faſces, quemadmodum centuriones.

Signiferi, vt de ijs dicamus, in ſingulis manipulis ab ipſis centurionibus, vt ait Polybius eligebantur, qui quidem ex robuſtiſſimis & generoſiſſimis fuere, nã vt ex Herodiano docuimus, ſigna militaria ꝓgrauia fuere. Fuere autem ſigniferi inter milites ornamentis armiſq; inſignes. Marcellin. li.xx. Maurus quidã abſtractum ſibi torquem, quo vt draconarius vtebatur, capiti Iuliani impoſuit. Signiferos non ſolum fideles, ſed etiã literatos fuiſſe dicit Veg.l.2.c.20. vt poſſent reddere rationẽ eorũ, quæ apud ſigna deponebantur à militibus.

Signa militaria Romani non ſecus, atq; ſacra omni religione venerabãtur. Ex quo Tertullianus

tullianus in apologetico ca. xvi. Religio Romanorũ tota caſtrenſis ſigna veneratur, ſigna iurat, ſigna omnibus dijs prȩponit. Omnes illi imaginum ſuggeſtus inſignes, monilia cruciũ ſunt. Sypara illa vexillorũ, & Labarorum, ſtolæ crucium ſunt. laudo diligentiam: noluiſtis nudas & incultas cruces conſecrare. Et Dionyſius li. VI. Milites, auctore Sicinio quodam, raptis ſignis à Conſulibus defecerunt. nihil enim apud Romanos ſignis habetur venerabilius, haud ſecus quam deorum ſimulacra.

Hæc ſigna, rebus lætis, diebuſque feſtis ornari inungiq; ſolebant. Plinius libr. xiii. cap. iii. Aquilæ, inquit, ac ſigna puluerulenta illa, & cuſtodijs horrida inunguntur feſtis diebus. Suetonius in Claudio ca. xiii. Neq; aquilæ ornari, neque ſigna conuelli moueriquę potuerunt. Claudianus

Lætaturq́; tamen. mauortia ſigna rubeſcunt
Floribus, & ſubitis animantur frondibus haſtæ.

Contra vero in rebus aduerſis ſigna erant inculta. Tacitus l. i Ann. Druſo propinquanti quaſi per officium, obuiæ fuere legiones, non lætæ, vt aſſolet, neque inſignibus fulgentes, ſed illuuie deformi. Et ibidem de funere Germanici: Præcedebant incompta ſigna, verſi faſces.

Apud ſigna quoque iurarunt. Tacitus libr. xv. Annal. Adiecit iureiurando Pæti cautum apud ſigna. Liuius libr. xxvi. ſtare hinc legionarios, hinc claſſicos. per omnes Deos paratos iurare magis quæ velint, quam quæ ſciant

vera

vera eſſe: & obſtringere periurio non ſe ſolum ſuumque caput, ſed ſigna militaria, & aquilas, ſacramentique religionem. Apud ſigna captiui cuſtodiebantur. Marcellinus lib. xxi. Vadomarium apprehenſum rectori militum arcte cuſtodiendum apud ſigna commiſit.

Apud ſigna item fuit aſylum. Tacitus lib. i. Annaliũ. Neq; aliud periclitanti ſubſidium, quam caſtra primæ legionis. illic ſigna & aquilam amplexus, religione ſe tuebatur. ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuiſſet; rarum etiam inter hoſtes, legatus populi Romani Romanis in caſtris ſanguine ſuo altaria Deum commaculaſſet.

Cùm igitur tantus honos ac religio ſignorum eſſet, maximo probro dabatur ijs, qui ſignum amiſiſſent; quod etiam capite vindicabatur. Hinc ſæpe legimus vexilla militibus ſigniferis erepta à ducibus in confertos hoſtes coniecta, vt repetendi ſtudio milites ad fortiter faciendum incitarentur.

Dionyſius li. xiii. Aquilius Cos. ſigniferis erepta ſigna in medios coniecit hoſtes: vt metu militaris pœnæ, quam daturi erant, niſi ea recepiſſent, rem fortiter gerere cogerentur. Liuius lib. ii. Appius ſigno amiſſo ſigniferos virgis cæſos ſecuri percuſſit. Et li. xxxiv. Rem in aſperis prœlijs ſæpe tentatam; ſigna adempta ſigniferis in hoſtes iniecerunt, dum repetunt enixe ſignum, priores ſecundani ſe porta eiecere. Atq; hæc quidem de ſignis militaribus, quæ ordines diſtinxerunt: nunc videamus,

deamus, qui magiſtratus ſingulis ordinibus fuerint præpoſiti.

Ioſephus lib.3. ca. VIII. ἀετὸς παντὸς ἄρχει ῥωμάιοις τάγματος, βασιλεὺς τε οἰωνῶν ἀπάντων καὶ ἀλκιμώτατος ὤν. ὃ δὴ καὶ τῆς ἡγεμονίας τεκμήριον αὐτοῖς, καὶ κληδῶν ἐφ' οὓς αν ἴωσι τοῦ κρατήσειν δοκεῖ. id eſt, Aquila apud Romanos toti legioni præeſt, quod omnium auium regina ſit & validiſſima. eaque & principatus ipſis ſignum eſt, omenque victoriam reportaturos de iis, contra quos proficiſcuntur.

De Magiſtratibus legionis, ſiue exercitus totius.

CAP. X.

SVmmam in exercitu vniuerſo poteſtatem Imperator habuit, populi, vt oſtendimus, comitijs creatus. Eius poteſtas, quod ad rem militarem ſpectat, duabus rebus maxime cõtinetur, Imperio, & Auſpicijs. Imperium à populo lege Curiata, vt demonſtratum eſt, accepit: Auſpicia in ipſo magiſtratu inſita fuere. Hinc ſcribit Liuius libr. V. Camillum non prius ab Ardea, vbi exſulabat, profectum quam comperit legem Curiatam latam; quod nec iniuſſu populi mutari finibus poſſet, nec niſi Dictator dictus, auſpicia in exercitu habere.

Quemadmodum autem imperium quædam exercitus habendi belliq́ue gerendi poteſtas

teſtas appellata eſt: ita auſpicia ius quoddam fuit ſignis quibuſdam ex haruſpicum diſciplina, Deorum voluntatem explorandi, vt auſpicia & ſigna, quæ Imperatori offerrentur, ea à Dijs vere immitti, & ad rem publicam pertinere putarentur. Itaque ſi diuerſa auſpicia Imperatori, alijque magiſtratui in bello eſſent oſtenſa, ſemper Imperatoris auſpicijs ſtabatur, vt egregie docet Valerius in diſceptatione Lutatij Cos, & Valerij Pr. Quoniam igitur auſpicia cum ipſo magiſtratu fuere coniuncta, iccirco ſoli magiſtratus auſpicia habuere; ex quo fit Proconſules & Proprætores cum ſine magiſtratu eſſent, auſpicijs caruiſſe. id videtur ſignificare Cicero libro II. de Nat. deor. Bellicam rem adminiſtrare maiores noſtri, niſi auſpicato noluerunt. quam multi anni ſunt, cum bella à Proprætoribus & Proconſulibus adminiſtrantur, qui auſpicia non habent? Sed de auſpicijs diximus alio loco: nunc reliquam Imperatoris poteſtatem proſequamur. In Imperatoris enim poteſtate ius fuit dimicandi, oppugnandi, obſidendi, ſignum pugnæ ac receptui dandi, caſtra locandi, mouendi, milites in æſtiua & hyberna deducendi, inducias cum hoſtibus faciendi, obſideſque accipiendi, quæ omnia aut ipſe per ſe Imperator, aut de conſilij ſententia ſtatuebat. *Li. 2. c. 3.*

Hinc illa Ciceronis libro primo de Orat. ſi forte quæreretur, quæ eſſet ars Imperatoris; conſtituendum putarem principio, quis eſſet Imperator, qui cum eſſet conſtitutus

admini-

adminiſtrator quidam belli gerendi; tum adiungeremus de exercitu, de caſtris, de agminibus,de ſignornm collationibus,de oppidopidorum oppugnationibus,de commeatu,de inſidijs faciendis atque vitandis, de reliquis rebus,quæ eſſent propriæ belli adminiſtrandi:quarum qui eſſent animo & ſcientia compotes,eos eſſe Imperatores dicerem. hæc Cicero.

Neque vero his tantum finibus Imperatoris poteſtas circumſcripta eſt,ſed priuatas etiam militum controuerſias criminaque cognouit,eaq; cum alijs pœnis, quas infra commemorabimus,tum vero etiam capitali ſupplicio, ſi id rei commiſſæ atrocitas poſtulaſſet, vindicabant. Hinc Iuuenalis Satyra xvi

Legibus antiquis caſtrorum,& more Camilli
Seruato,miles ne vallum litiget extra,
Et procul à ſignis

Cæſar de bello ciuili. Quaſcumque controuerſias inter ſe milites habuerant, ſua ſponte ad Cæſarem introduxerunt. Et Gellius libr. VII.cap.I.Scipio quodam die ius in caſtris ſedens dicebat.tum è militibus, qui in iure apud eum ſtabant, interrogauit quiſpiam ex more:in quem diem locumque vadimonium promitti iuberet.Et Scipio manum ad ipſam oppidi,quod obſidebatur,arcem protendens perendie inquit, ſeſe ſiſtant illo in loco atq; ita factum. die tertio, in quem vadari iuſſerat,oppidum captum eſt, eodem die in arce eius oppidi ius dixit. Hæc Gellius; ex quo exem-

exemplo colligitur ius eſſe dictum ab Imperatore in caſtris, militumque controuerſias cognitas. Quod ſi accidiſſet, vt duo Conſules in iiſdem caſtris eſſent, alternis imperitabant. Liuius libr. 22 Varro poſtero die, cui ſors eius diei imperij erat, ſignum propoſuit & libr. 28. Quoniam ſorte eo die, quo pugnatum eſt, auſpicium Liuij fuiſſet.

Grauiores tamen cauſſas Imperator cum cōſilio conferebat, & de conſilijs ſententiam ſtatuebat. Cæſ. l. 3. Gall. His nuncijs acceptis Galba concilio celeriter conuocato ſententias exquirere cœpit. &. Craſſus non cunctandum exiſtimauit, quin pugna decerneret. hac re ad conciliū delata, vbi omnes idem ſentire intellexit, poſterū diem pugnæ conſtituit.

Ad concilium videtur legati Quæſt. Tribb. primorum ordinū vocati centuriones. hinc Cæſ. libro 1. Gall tanquam nouum videtur illud feciſſe, vt conuocato concilio, omnium ordinum ad id concilium centuriones adhiberet. Item legati & quæſtor Cæſ. libr. 4. Gall. His conſtitutis rebus, & conſilio cum legatis & Quæſtore cōmunicato. &. Legatis tribuniſq; militum conuocatis & quę ex Voluſeno cognouiſſet & quę fieri vellet, oſtendit. lib. 5. Ad conſilium rem deferunt, magnaque inter eos exſiſtit controuerſia. L. Auruncuieius compluresque Tribuni mil. & primorum ordinum centuriones nihil temere agendum exiſtimabant. libr. 6. Labienus noctu tribunis mil. primiſque ordinibus conuocatis, quid ſui conſilij ſit, proponit.

Cum igitur tanta eſſet Imperatoris poteſtas, eam plurimis rebus ornarunt. quæ fere omnia numerat. Liuius libr. XLV. de Paulo Aemilio Procos. loquens: Cum decem legatis, inquit, in tribunal adſcendit: aſſuetis regio imperio tamen nouam formam terribilem præbuit tribunal, ſummotor aditus præco, adcenſus, inſueta omnia oculis auribuſq;. Et Cicero in Verrem. Comites illi tui delecti manus erant tuæ, præfecti, ſcribæ, medici, adcenſi, haruſpices, præcones manus erant tuæ.

in Pręt. Sicil.

Tribunal proprium fuiſſe Imperatoris; Scipionis apud Liuium verba oſtendunt, indignantis ab Albio, & Atrio imperium militare vſurpatum. In prętorio, inquit, tetenderunt Albius & Atrius: claſſicum apud eos cecinit: ſignum ab ijs petitum eſt: ſederunt in tribunali proconſulis Scipionis: lictor apparuit: ſubmouente eo inceſſerunt: faſces & ſecures prælatæ ſunt. Fuit autem Tribunal ſuggeſtus editior, ex ceſpite conſtructus, in quo ſella curulis poſita Imperator, aut ius dicebat, aut exercitum alloquebatur. itaque vbicunque Imperator erat, ibidem etiam tribunal excitabatur. Tacitus libr. 1. ſimul congerunt ceſpites, exſtruunt tribunal, quo magis conſpicua ſedes foret & mox. Aggerebatur nihilominus ceſpes, iamque pectoriuſque accreuerat. Plinius in laudatione Traiani; Decora facies conſulis: multa poſt ſæcula tribunal viridi ceſpite exſtructum, nec faſcium tantum, ſed pilorum ſignorumque honore circumda-

Lib. 28.

cumdatum. Plutarchus in Pompeio βήματος δὲ ᾽ὐκ ᾽όντος, ᾽ὐδὲ τοῦ ϛρατιωτικοῦ γενέσθαι φθάσαντος, ὅποιοῦσιν ἀυτοὶ τῆς γῆς ἐκτομὰς βαθείας λαμβάνοντες καὶ κατ᾽ ἀλλήλων συντιθέντες. Et Xiphilinus in Nerone de Boodicia Britanniæ regina loquens: In tribunal, factum ex terra paluſtri, more Romano conſcendit. Marcellinus libro XXIII. de Iuliano Imperatore: Ipſe aggere glebali aſſiſtens, coronaque celſarum circumdatus poteſtatum, talia ore ſereno diſſeruit. Vopiſcus in Probo. Vndique ab omnibus acclamatum eſt, Probe Auguſte, dij te ſeruent. deinde concurſus, & ceſpiticium tribunal, appellatuſque Imperator. Et Lucanus libro V.

Stetit aggere fulti
Ceſpitis

Fuit autem Tribunal amplum, quippe cum multos capere deberet; neque enim Imperator ſolus, ſed legati etiam alijque conſcendebant. Liuius libr. 8. Præco Q. Fabium Magiſtrum equitum citauit, qui ex inferiore loco ad tribunal acceſſit. Et mox. Ne tribunal quidem, inquit, ſatis quietum erat, legati circumſtantes ſellam, orabant. Et paulo poſt. Iuſſi de tribunali deſcendere legati. Appianus etiam libro quarto, in tribunal cum Caſſio adſcendiſſe dicit Senatores ac Prætores plures.

Eius præterea altitudinis illud eſt argumento, quod Tacitus ſcribit lib. 1. Annal. Aggerebatur nihilominus ceſpes, iamq; pectori-

vſque adcreuerat, &c. & infra. Stabant pro concione legiones diſtrictis gladijs: reus in ſuggeſtu per Tribunum oſtendebatur; ſi nocentem acclamauerant, præceps datus trucidabatur.

Ornabantur præterea Lictoribus Prętores quidem, & Proprætores ſex; Conſules vero & Proconſules duodecim: Dictatores, 24. Plutarchus in Paulo; Prætor in Hiſpaniam miſſus eſt non cum ſex ſecuribus, quot habere ſolent Prætores, ſed totidem alijs aſſumptis, vt imperij conſularis dignitatem haberet. Appianus in Syriaca, Prætores Romani ad exercitum miſerunt, quos ἑξαπλέκεις, id eſt, ſex ſecurium appellant: quia conſules duodecim ſecuribus & faſcibus Regum more vtuntur; prætores autem, quia dimidium dignitatis habent, etiam dimidium inſignium conſecuti ſunt.

Lictores è plebe fuere contempti homines, vt illa indicant apud Liuium lib. II. Quatuor & viginti lictores apparere Conſulibus, & eos ipſos plebis homines: nihil contemptius neque infirmius, ſi ſint qui contemnant. Poſterioribus autem temporibus ex Brutijs, ſiue (vt in græcis ſcriptoribus, antiquiſque inſcriptione Rhegij, vetuſtoq; nummo legi) Brettijs lictores eligebantur, hac ignominia affectis, quod ad Hannibalem primi defeciſſent, & cum eo perſeueraſſent, vſque dum recederet de Italia, vt Gellius tradit libr. X. cap. III. Lictores à ligando dictos eſſe conſtat, vel quod virgarum faſces ligatos

tos ferrent, vt Feſtus ait, vel quod ſontes ligarent. vt Plutarchus in quæſtionibus Rom. ſcribit. *Quæ. 67.*

Lictores igitur Imperatoribus apparebant cum virgarum faſcibus, in quibus etiam erant ſecures. Poplicola enim Cos. teſte Dionyſio libr. VI. Faſcibus in vrbe ſecures ademit, lege lata, vt tantum extra vrbem magiſtratus ſecuribus vterentur, cum bellum gererent, aut res externorum inuiſerent, Hic verò mos præferendi faſces cum ſecuribus à Tarquinio Priſco Hetruſcorum exemplo inuectus eſſe dicitur, alij Romulo eius inſtitutionem adſcribunt, vt tradit idem Dionyſius libr. III. Fuere autem virgæ lictorum ex betula arbore, vt videtur ſignificare Plinius. *Lib. 16. c. 18.* Porrò Lictores ita videntur magiſtratibus apparuiſſe, vt vnus poſt alium incederet. quod & in veteribus nummis marmoribuſque cernitur, & Liuius ſignificare videtur lib. XXIV. Cum obuiam, inquit, patri filius Cos. progrederetur, lictoreſque verecundia maieſtatis eius, taciti anteirent non ſubmouentes patrem, præter vndecim faſces equo præuectus ſenex, vt Conſul animaduertere proximum lictorem iuſſit; & is, vt deſcenderet ex equo, inclamauit; tum demum deſiliens, experiri, inquit, volui fili, ſatin' ſcires Conſulem te eſſe, &cæt. Neque enim vndecim lictores prætervehi potuiſſet, niſi ſinguli inceſſiſſent. itaque quemadmodum proximus lictor, vt ex eo loco intelligitur, dictus eſt, qui poſtre-

imus omnium lictorum ante magiſtratum ibat, eique maxime omnium vicinus erat: ita primus lictor eſt appellatus, qui ceteris lictoribus præibat. Cicero epiſt.1.ad Fratrem. Apud quem primus lictor quieuit. Qui autem magiſtratui proximus incedebat, is quoque ipſi magiſtratui cariſſimus videtur fuiſſe. Salluſtius in Jugurthina, Hiempſal in pido Thirmida forte eius vtebatur domo, qui proximus lictor Iugurthæ, carus, acceptuſque ei ſemper fuerat. In naui autem lictor ante proram ſedebat, ac præternauigantibus, vt ſignum de naui deponerent imperabat, vt de Antonio & Aenobarbe ſcribit Appianus lib. V.

Lictoris munus fuit ingredientibus magiſtratibus turbam ſubmouere. ex quo ſubmotor aditus appellatur. Liuius libro XLv. Progredi præ turba occurrentium ad ſpectaculum non poterat: donec Conſul lictores miſiſſet, qui ſubmouendo, iter ad prætorium facerent. Submouebant autem & voce, & manu Liuius libr. XXIV. Lictor vt deſcenderet ex equo inclamauit. Feſtus vero ſcribit Matronas à magiſtratibus non ſubmoueri ſolitas, ne pullari contrectariue viderentur, neue grauidæ concuterentur. In ſubmouendo maximum laborem habuit lictor, qui primus ibat, is enim omnem impetum, & turbam excipiebat. quare Cicero. vt Octauij facilitatem laudaret, primum lictorem apud eum quieuiſſe dicit. Ijdem lictores, quos magiſtratus iuſſiſ-

iuſſiſſet, comprehendebant, veſtibuſque nudatos virgis cædebant, & ſecuribus feriebant. quare Nonius Lictores carnificis officio fungi ſolitos ſcribit. Hinc illa legati Regis Philippi contra Romanos, vt refert Liuius libr. XXXI. Prætorem Romanum excelſo in ſuggeſtu, ſuperba iura reddentem, ſtipatum lictoribus vident, virgæ tergo, ſecures ceruicibus imminent. Et libro vndecimo. Miſſi lictores ad ſumendum ſupplicium nudatos virgis cedunt, ſecurique feriunt.

Adcenſus miniſter fuit, quo magiſtratus, vt nomen indicare videtur, vtebantur in vocandis ijs, qui ius poſcerent: Adcenſum enim ab adciendo dictum eſſe docet Varro libr. V. de lingua latina. Ijdem diutius, quam oportet, loquentibus ſilentium videntur impoſuiſſe. Cicero enim ad Fratrem ita ſcribit. Octauius iucundiſſimus fuit: apud quem primus lictor quieuit, tacuit adcenſus, quoties quiſque voluit. dixit, & quam voluit diu, Videntur autem ſingulis magiſtratibus ſinguli adcenſi fuiſſe. Suetonius in Iulio cap. XX. Cæſar Cos. creatus antiquum retulit morem, vt quo menſe faſces non haberet, adcenſus ante eum iret, lictores pone ſequerentur. Et de decemuiris. Liuius libro III. Decimo die ius populo ſinguli reddebant. Eo die penes præfectum iuris faſces duodecim erant: collegis nouem ſinguli adcenſi apparebant. Adcenſum ipſi ſibi magiſtratus adſciſcebant,

ex libertis fere aliquem: eiuſque munus honoratius aliquanto fuiſſe videtur, quam lictorum. hæc omnia oſtendunt verba illa Ciceronis, quæ ſunt in epiſtola prima ad Fratrem. Adcenſus, inquit, ſit eo numero, quo eum maiores noſtri eſſe voluerunt, qui hoc non in beneficij loco, ſed in laboris ac muneris, non temere niſi libertis ſuis deferebant.

Præconis officium fuit ſilentium indicere, vt magiſtratus oratio poſſet exaudiri: magiſtratuſque edicta voce promulgari. Liuius libr. IIX. Silentio nequidquam per præconem tentato, cum præ ſtrepitu, ac tumultu nec ipſius Dictatoris, nec apparitorum eius vox audiretur. & libro XXVI. Præconi imperauit, vt lictorem lege agere iuberet.

Scribæ vero tabulas publicarum rationum confecerunt. Ex quo dixit in Frumentaria M. Cicero: Scribarum ordo eſt honeſtus, quod eorum hominum fidei tabulæ publicæ, periculaque magiſtratum committuntur.

Alij miniſtri, qui fuerint, nomen fere ipſum oſtendit. Atque hæc de Imperatore pro inſtituta diſputatione ſatis multa videri poſſunt.

Poſt Imperatorem ſequitur Quæſtor comitijs item populi creatus. Quæſtores eodem modo fere, quo Imperarores legebantur. vbi enim legitimus quæſtorum numerus populi ſuffra-

ſuffragijs creatus eſſet, iubebat ſenatus prouincias ſortiri, vt cum ſingulis Imperatoribus ſinguli quæſtores mitterentur. Cicero epiſtola prima ad Fratrem: Quæſtorem habes nõ tuo iudicio delectum, ſed eum, quem ſors dedit. Et in prætura vrbana, Quæſtor ex S.C. prouinciam ſortitus es, obtigit tibi conſularis. Hinc apud veteres Quęſtori cum ſuo Imperatore filij neceſſitudo interceſſit. Cicero pro Plancio. L. Apuleius hunc tanti fecit, vt morem illum maiorum, qui præſcribit in parentum loco Quæſtoribus ſuis Prætores eſſe oportere, officijs beneuolẽtiaque ſuperarit. Et in Diuinatione in Verrem ſic à maioribus noſtris accepimus, Prætorem Quęſtori ſuo parentis loco eſſe oportere: nullam neque iuſtiorem, neque grauiorem cauſam neceſſitudinis poſſe reperiri, quam cõiunctionem ſortis, quam prouinciæ, quam officij, quam publicam muneris ſocietatem.

Quęſtoris autem munus fuit pecuniam publicam curare, quæ aut ab ærario deprompta in vſum eſſet exercitus expendenda, aut de hoſtium pręda, prouinciaque exacta in ærarium eſſet referenda. Itaque idem ſtipendium militibus numerabat, prędamque captam ex hoſtibus, aut cuſtodiebat, aut vendebat, pecuniamque ad ærarium viſi ita ſum eſſet Imperatori ferebat. Cicero in Verrem: pecunia attributa numerata eſt: profectus eſt Quęſtor in prouinciam: venit in Galliam exſpectatus ad exercitũ conſularem cum pecunia. Et paulò poſt, cum Quæſtor ad exercitum miſſus ſis,

cuſtos non ſolum pecuniæ, ſed etiam conſulis: particeps omnium rerum conſiliorumq; fueris; habitus ſis in liberûm loco ſicut mos maiorũ ferebat. Liuius lib. IV Prędæ fuit aliquantum: venditum ſub haſta conſul in ærarium redigere Quæſtores iuſſit. Et lib. v. Prædæ pars maxima ad Quæſtorem redacta.

Videntur Quęſtores etiam iuriſdictionem exercuiſſe. Cicero in Diuinatione. Quæſtor vocari ad ſe Agonidem iubet, iudicium dat ſtatim. Suetonius in Iulio cap. VII. Quęſtori vlterior Hiſpania obuenit, vbi cum mandato Prętoris iuredicundo cõuentus circumiret, Gadibus ingemuit.

Cum igitur talis eſſet Quæſtor, ſcribis & lictoribus vſus eſt. Cicero in Frumentaria. Nuper, Hortenſi, Quæſtor fuiſti: quid tui ſcribę fecerint, tu potes dicere. Et in Prætura Sicilienſi. Quæſtores vtriuſque prouincię cum faſcibus mihi præſto fuerunt. Et pro Plancio. Plancius Quęſtor ad me, lictoribus dimiſſis, inſignibus abiectis, veſte mutata profectus eſt. Quamuis autem lictoribus ornarentur Quæſtores, tamen neque vocationem neque prehenſionem habuere, vt ex Varrone tradit Gellius, libro XIII. cap. XIII.

Legati poſt Imperatorem præcipuum in exercitu locum habuere. Neque tamen eo iure Legatus verſatus eſt in caſtris, quo Quæſtor. is enim magiſtratus fuit, poteſtatemque comitijs à populo accepit: hic eam poteſtatem habuit, quam Imperator voluit, illius poteſtas ab Imperatoris poteſtate longe diuerſa

uerſa fuit, vt oſtendimus; huius eadem, quæ ipſius Imperatoris. Hic apud Imperatorem aſſeclæ, ille filij locum obtinuit.

Legatorum porrò, quãtum quidem ad præſentem narrationem pertinet, duo genera fuere, alterũ, quod victis hoſtibus decernebat ſenatus, de quorum conſilio Imperator pacis leges diceret, & prouinciam conſtitueret: de quibus infra dicemus. alterum eorum, qui cum ipſo Imperatore proficiſcebãtur, vt ei in omni munere bellico operam nauarẽt. Varro libro IV. de lingua Latina. Legati, qui lecti publicè, quorum opera, conſilioque vtentur peregre magiſtratus. Appianus lib. I. Legatos Romani appellant, quos prouinciarum rectoribus addunt, vt ijs ſubſidio ſint.

Legatorum numerus non videtur idem ſemper fuiſſe: ſed in ea re dignitatis, prouinciæ, belli habitam rationem puto. Cicero enim *epiſt.4.l.* quatuor legatos habuit in Cilicia, vt ipſe ad *15.fam.* Catonem ſcribens ſignificat. Quinctus verò *epi.1. ad* frater tres. Pompeio autem lege Gabinia XV *Q.F.* legatos bello piratico datos Plutarchus, & Dio narrant. *Dio l.36.*

Legati aut à Senatu dabantur, aut ab Imperatoribus ex eiuſdem Senatus auctoritate eligebantur. Hinc illud Ciceronis in Vatinium, qui ſine S. C. legatus profectus eſt. Ne hoc quidem ſenatui relinquebat, quod nemo vmquam ademit, vt legati ex eius ordinis auctoritate legarentur? Factum eſt raro, vt populus deligeret Imperatorem: quis legatos audiuit vmquam ſine Senatus con-

conſulto? Poſterioris verò modi plura exempla occurrunt. Cicero enim C.Verrem multis allegationibus, vt legatis Dolabellæ proficiſceretur, expugnaſſe ſcribit in prætura vrbana: Atticum enim narrat Nepos in vita cũ Q.Cicerone in Aſiam ire noluiſſe, cum apud eum legati locũ obtinere poſſet. Hinc etiam Africanus fratri ſe legatum iturum profeſſus eſt: & alibi fratrem frater, filius patrem ſibi legaſſe dicitur apud Liuium.

Veg.l.2. cap.9. Fuit autem legatorum dignitas maxima: nam ex prætorijs conſularibus, triumphalibuſque aut certe viris rei militaris peritiſſimis eligebãtur. itaque Cicero legatos appellat in oratione in Vatinium. Nuncios pacis, ac belli curatores, interpretes, bellici conſilij auctores, miniſtros muneris prouincialis. Dionyſius etiam lib.XI. legatum poteſtatem Imperatoris, ſanctitatem & venerationem Sacerdotis habuiſſe narrat.

Legati in exercitu vices Imperatoris gerebant. Cæſar lib.II de bello ciuili. Neque ſe ignorare, quod eſſet officium legati, qui fiduciariam operam obtineret. Et libro III. Aliæ ſunt legati partes atque Imperatoris, alter omnia agere ad præſcriptum; alter libere ad ſummam rerum conſulere debet. Itaque legatis, cum perſonam ſuſtinerent Imperatoris, reliqui magiſtratus parebãt, vt tribuni, centuriones, equites Romani, ſocijque. Liuius libro IIX. Cũ polluta ſemel militari diſciplina non miles centurionis, non cẽturio tribuni, non tribunus legati, non legatus cõſulis, non ma-

magiſter equitum dictatoris pareat imperio. Tacitus li.1.Annal.Etiam tum legato à centurionibus & optimo quoq; manipulariũ parebatur. Ijdem pro tempore in prœlio peditibus equitibuſq;,ſocijs, Romaniſq; ab Imperatore pręficiebantur: propterea quod nulli ordini pręcipue præerant. Liu.l.x. Dextro cornu L.Volumniũ,ſiniſtro L.Scipionem: equitibus legatos alios C.Cæditium,& Trebonium præfecit. & li.xxxv. Siniſtræ ſociorum equitum ala, & extraordinarij prima in acie pugnabant: præerant duo conſulares legati.

Videntur quoque legati ius dixiſſe. Cicero pro Flacco. Gratidius legatus, ad quem eſt aditum, actionem ſe daturum negauit: re iudicata ſtari oſtendit placere. Ornabantur autẽ faſcibus atque lictoribus. Liuius libr. XXIX. ſine reſpectu non maieſtatis modo, ſed etiam humanitatis, in legatum impetum, lictoribus prius indignum in modum multatis, faciunt.

Poſt legatos ſequuntur Præfecti Fabrum,& caſtrorum. Pręfectus Fabrum in binis legionibus,ideſt,in exercitu cõſulari vnus omnino fuit. Itaque Pręfectus Fabrum Ciceronis vnus tantum nominatur Q.Lepta,epiſt.VII. lib.III Famil. vnus etiam Præfectus Fabrum in Appij exercitu appellatur epiſt.VIII eiuſdem libri. Cum autem ſcribit Cęſar in epiſtola ad Oppium & Balbum, quę legitur lib.IX ad Atticum, duos Pręfectos Fabrum in ſuam poteſtatem veniſſe, vtrumque in binis legionibus Pręfectum Fabrum fuiſſe puto: vt duorũ conſulum

ſulum exercitus, qui à Pompeio regebantur, duos omnino Prçfectos fabrũ habuerit. Hic Præfectus fabris præerat, machiniſque bellicis, vt ſcribit Veget. lib. II. cap. XI.

Prçfecti caſtrorũ in ſingulis legionibus ſinguli vidẽtur fuiſſe. Velleius enim in exercitu Q. Vari, qui trium legionũ fuit, tres nominat caſtrorum Prçfectos, L. Eggium, C. Eiònium, & L. Cçditium. Tacitus etiam lib. XIV. Pœnius, inquit, Poſtumus Præfectus caſtrorum ſecũdæ legionis Eius munus ita explicat Vegetius lib. II. cap. X. Ad Præfectum caſtrorũ poſitio caſtrorum, valli & foſſæ deſtinatio pertinebat, tabernacula vel caſç militũ cum impedimentis omnibus nutu ipſius curabantur. Præterea ægri contubernalis & medici, à quibus curabantur, expenſæ etiam ad eius induſtriam pertinebant. vehicula, ſagittarij, nec non etiam ferramenta, quibus materia ſecatur vel cçditur, quibuſque aperiuntur foſſæ circa ſitum valli & aquæ ductus. Item ligna vel ſtramina, arietes, onagri, baliſtæ, cæteraque genera tormentorum, ne deeſſent aliquando, procurabat. is poſt longam probatamque militiam peritiſſimus omnium legebatur; vt recte doceret alios, quod ipſe cũ laude feciſſet. Hæc Vegetius. Idem quoque itineribus militum, & impedimentis, quæ inter eundũ milites ferrent, videtur prçfuiſſe. Ad eundem vigiliæ caſtrorum, & opera militaria ſpectarunt. Tacitus lib. I Annal. Præcipua in Aufidienum Rufum Præfectum caſtrorum ira, quem direptum vehiculo ſarci-

nis

nis grauant, aguntque in primo agmine, per ludibrium rogitantes, an tam immenſa onera, tam longa itinera libenter ferret. quippe Rufus diu manipularis miles, dein centurio, mox caſtris Præfectus antiquam duramque militiam reuocabat, inuictus operis & laboris: & eo immitior, quia tolerauerat. Et lib. II. hiſtor. Alphenus Varus Præfectus caſtrorum, deflagrante paullatim ſeditione, addit conſilium, vetitis obire vigilias centurionibus, omiſſo tubæ ſono, quo miles ad belli munia cietur.

Quamuis autem militum ſegnitiem caſtigare potuit, tamen ei ad vltimũ ſupplicium progredi non licuit. Hinc Tacitus libro I. Annalium. Præſenti, inquit, duorum militũ ſupplicio repreſſi ſunt, iuſſerat id Mennius caſtrorum Præfectus bono magis exemplo, quam conceſſo iure.

Numeratur à Vegetio Præfectus legionis: ſed eius, ſtante rep. mentionem fieri nõ legi.

Has omnes Pręfecturas Imperator dabat. Cic. ad Cæſarem epi. 5. li. 7. fam. Trebatio ego neque tribunatum, neque pręfecturam, neque alius beneficij certum nomen peto: beneuolentiam tuam & liberalitatem peto. & epiſt. 1. l. 6. ad Attic. Brutus à Cicer. petijt, vt præfecturam Scaptio deferret.

Vtrum autẽ Tribuni (de his enim dicendum iam eſt) legionis totius cõmunis magiſtratus, an proprius peditũ fuerit, controuerſum eſſe poteſt: nõnulli enim ſolis peditibus pręfuiſſe Tribunos putãt, veriſimilius tamẽ mihi fit

legio-

legionis fuiſſe magiſtratum: nam Tribuni equitibus Romanis, ſocijſque prçfuiſſe leguntur. Salluſtius in Iugurthina, in vtrumque latus auxiliarios, equites Tribunis legionum & Prçfectis cohortium diſpertiuerat. Liuius lib. XXIX Lentulus Ser. Cornelio tribuno milit. imperat, equites per patentes in hoſtiū acies vias permittere equos iubeat. Et libro XXXV equites legionum extra aciem in locū patentem Q. & P. Minucios tribunos militum educere iuſſit. Polybius quoque ducis imperia equitibus Tribunos edixiſſe narrat. Vbi, inquit, primū illuxit, equites & centuriones cuncti ad Tribunorum tabernacula ſe conferunt, & Tribuni ad conſulem, is quid agendū ſit, Tribunis edicit; Tribuni equitibus, & centurionibus, hi deinceps cçteris. Varro quoq; lib. IV de lingua latina, Optiones in decurijs equitum lectos ſcribit à Tribunis. Hoc igitur conſtituto, ad reliquā explicationem numeri Tribunorum gradum faciamus.

Var. l. 4. de lin. la. Tribuni militum dicti ſunt, vel, vt ait Varro, quod terni tribus Tribubus Ramnium, Lucerum, Tatienſium ad exercitum olim mitterentur; *Pomp. de Orig. iur.* vel, vt placet Pomponio, quod Tribuum ſuffragio crearentur: vel demum, vt ſcribit Vegetius, *Veg. li. 2. cap. 7.* quod iura tribuerent. Tribunorum neque numerus, neque lectio eadem ſemper fuit. Initio enim Tribuni tres fuêre, teſte Varrone, tum cum legio ex tribus millibus conficiebatur. Poſtea vt militum, ita & Tribunorum auctus eſt in legione numerus: atq; ex tribus quatuor facti ſunt. Itaque cum,

vti

vti diximus, ſingulis annis quaternæ legiones, quæ conſulibus duobus traderentur, ſcribi ſolerent; in eas Tribuni ſeni deni legebantur: cum antea in legiones quatuor XII crearentur, vt ſingulæ legiones ternos haberent Tribunos. Quatuor autem in legione Tribuni eſſe cœperunt anno CDXLII C. Iunio Bubulco III Q. Aemilio Barbula iterũ Coſſ. vt ſcribit Liuius libro IX. Tulere, inquit, rogationem Tribuni plebis L. Atilius, C. Marcius, vt Tribuni militum ſeni deni in quatuor legiones à populo crearētur. Poſtremo, cum legio ex quinque millibus, & ſex millibus ſcribi cœpta eſſet; Tribuni ad quatuor legiones viginti quatuor in ſingulas legiones ſeni creati ſunt, quod ſua ætate factum ſcribit Polybius lib. VI.

Vt autem numerus, ita lectio Tribunorum variata eſt. Primis enim temporibus ab Imperatoribus Tribuni omnes legebātur in quatuor legiones duodecim, id eſt, in ſingulas terni. Anno autem CCCXCI Q. Seruilio Ahala II. L. Genucio Auentinenſi II Coſſ. inſtitutum eſt, vt Tribuni militum ad legiones ſuffragio fierent, id eſt, vt ego quidem arbitror, vt pars eorum ſuffragijs populi, pars imperatorũ arbitrio crearetur. Id aũt ex Liuio lib. VII colligere videmur poſſe, cum de hac re ita ſcribit: cum eo anno primũ placuiſſet Tribunos militum ad legiones ſuffragio fieri (nam & antea, ſicut nunc, quos Ruffulos vocant, Imperatores ipſi faciebant) T. Manlius L. F. ſecundum in ſex locis tenuit. Sex locos

M nomi-

nominauit eorum,qui ſuffragijs fierent: quia reliqui ſex,opinor,ab Imper.legebantur.

Neque tamen ea lege Tribunorũ numerus finitus videtur, quos vel populus, vel Imperatores crearent: ex quo fiebat, vt perquam paucis ſuffragio populi relictis locis, reliqui loci imperatorũ beneficia ferme eſſent. Itaq; anno CDXLII L. Atilius, C.Marcius Tribb.pl.
lib.9. Liuio teſte,cum Tribunorũ mil. numerũ auxiſſent, vt ſeni deni in quatuor legiões eſſent; illud etiam rogatione lata cauerunt, vt deinceps à populo omnes crearentur. Ex eo igitur tempore Tribunatus militum ſuffragijs populi dari cœptus eſt; niſi ſi quando plebiſcito aliquo ea poteſtas imperatoribus permiſſa fuit, vt bello Punico ſecundo, teſte Liuio li. XXVII. Primis quatuor legionibus populus tribunos creauit: in ceteras conſules miſerunt. Idem bello Perſico factum narrat libro XLII. In Tribunis militum, inquit, nouatum eo anno propter Macedonicum bellũ, quod Conſules ex S.C.ad populum tulerunt, ne Tribuni militũ eo anno ſuffragijs crearentur; ſed cõſulum prętorumq; in ijs faciendis iudicium arbitriumque eſſet. Quod tamen haud diu obſeruatum Liuius idem oſtendit, cum anno tertio poſt ita ſcribit Libro VLIII: Tribunos, non permiſſum, vt conſules facerent,populus creauit. Hinc illa Scipionis apud Liuium lib. XXVIII. Quid populus Rom. cum imperium ablatum ab tribunis ſuffragio populi creatis ad homines priuatos detuliſtis? Creati ſunt igitur per populum Tribuni

mili-

militum oẽs, vſq; ad L. Aemilium Paulũ iterũ C. Liciniũ Craſſum Coſſ, qui fuit annus V.C. DXXCV. Eo aũt anno, vt refert Liu. lib. XLIV. Senatus ob bellũ Perſicum decreuit, vt in legiones parem numerũ Tribunorum conſules & popul crearent: atque id deinceps, vt reip. populo, imperatoribuſq; æquum ſeruatũ cenſeo. Polyb. certe, qui bello Perſico par, ſui temporis militiá græcis litteris explicauit; Tribunos militũ partim ab imperatorib. partim à populo creatos ſignificat, cum ita ſcribit: διεῖλον σφᾶς αὐτοὺς οἱ νεώτεροι τῶν χιλιάρχων, καθάπερ ἂν ὑπὸ τοῦ δήμου καταςαθῶσιν, ἢ τῶν ςρατηγῶν, εἰς τέτταρα μέρη. id eſt, Diuidunt ſeſe iuniores tribuni, ꝓut à populo vel imperatoribus fuerint creati, in partes quatuor. Hinc duo genera Tribunorũ facta ſunt: alij enim comitiati dicti ſunt, Pediano teſte, quod populi ſuffragijs crearentur; alij Rufuli ſiue Rutili, qui ab imperatoribus legebantur: ſic appellati, auctore Feſto, quod Rutilius Rufus de eorum iure legem tulerit. De vtriſque Liuius lib. VII. Cum eo anno primum placuiſſet Tribunos militum ad legiones ſuffragio fieri (nam & antea, ſicut nũc, quos Rufulos vocát, imperatores ipſi faciebant) ſecundũ in ſex locis T. Manl. tenuit Quibus verbis Liu. ſuo tempore Tribunorũ milit. alios populi ſuffragio, alios imperatorũ lectione factos ſignificat. Id quoq; ius fuiſſe Imperat. vt Tribunatũ in caſtris conferret, Cic in epiſt. ad Cæſarem oſtẽdit. Huic ego neq; tribunatum, neq; præfecturam, neque vllius beneficij certũ nomẽ peto:

aſt. 1 in Ver.

epiſt 5. l. 7. fam.

beneuolentiam tuam & liberalitatem peto. Et epiſt.3. lib.6.ad Attic.Scaptius à me Tribunatum cum accepiſſet,quem ego ex Bruti literis ei detuliſſem : poſtea ſcripſit ad me, ſe vti nolle eo tribunatu.De Tribunatu aũt militum per populum collato teſtis eſt Suetonius in Iulio cap.v. Tribunatu militum, inquit, qui primus Romam reuerſo per ſuffragia populi honor obtigit : & Plutarchus, qui Catonem Vticenſem,in petitione tribunatus militum, legem,quę candidato nomenclatorem adeſſe vetabat,ſolum ſeruaſſe ſcribit. Salluſt.in Iugurt. C.Marius vbi primũ tribunatum militũ à populo petit,pleriſq; faciem eius ignorantibus,facilè notus per oẽs tribus declaratur.

Creabantur aũt Tribuni, tum ex peditibus, tum ex equitibus rei militaris ſciẽtiſſimi : pedites enim ſex minimũ ſtipendia habuere, equites verò decem,vt ſcribit Polybius.Quare cum inter Tribunos, alij plura, alij pauciora ſtipendia haberent, hinc factum eſt, vt alij iuniores, alij veteres Tribuni nominarentur, vt idem Polyb.eſt auctor. De veteribus Tribunis meminit Cice.act.1. in Verrem, M.Creperius,L.Caſſius,Cn.Tremellius, veteres Tribuni militares ſunt deſignati.

Quo verò tempore Tribuni militũ quatuor & viginti ad legiones quatuor creabantur, vt Polybij ætate factum eſſe oſtẽdimus; Tribuni quatuordecim ex peditibus,qui ſtipendia ſex haberent,legebantur,qui iuniores dicti ſunt: reliqui decẽ Tribuni ex equitibus fiebant,qui annis X.equo meruiſſent,qui veteres ſunt appellati,

pellati, vt narrat Polyb. Cum igitur partim ex peditibus, partim ex equitib. Tribuni legerentur, hinc etiam factum puto, vt alij inter equites, alij inter pedites militarint, iiſq; pręfuerint, quod ſupra docuimus. Hinc Liuius lib. IV. Erat inter equites Tribunus militum A. Cornel. Coſſus. Cicero etiam cum Scaptio *epiſt. l. 2.* præfecturã pernegaſſet, ne is equitũ opera ad *& 3. 16.* ſuos quęſtus abuteretur; tamen tribunatum *ad Attic.* cohorteſq; detulit: ex quo intelligimus, illũ peditibus ſolum pręfuturum fuiſſe: alioqui enim idem periculum fuiſſet in tribunatu & præfectura, ſi tribunus equitum ſimiliter turmas habere potuiſſet.

Quomodo aũt XXIV Tribuni in quatuor legiones diſtribuerentur, ita exponit Polybius. vbi dies delectus aduenit, congregatis omnibus in Capitolio, diuidunt ſeſe XIV iuniores tribuni, prout à populo vel imperatorib. fuerint creati, in partes quatuor; propterea quod in quatuor legiones Rom. ferè copię diuidun tur. ac qui primi quatuor lecti ſunt, eos in pri mam legionẽ diſtribuunt: tres qui deinceps, in ſecundã; quatuor ſubſequentes, in tertiam: & tres vltimos, in quartam. Ex decem autem veteribus tribunis, duos primos, primæ legioni: tres ſecundos, ſecundæ pręponunt: duos deinceps, tertiæ: tres poſtremos, quartæ. Hęc Polyb. Quibus ex verbis in ſingulis legionibus ſenos Tribunos fuiſſe conſtat; ita vt exercitus conſularis, qui duarum legionum Romanarum fuit, duodecim tribunos haberet, ſeptem quidem iuniores, quinq; aũt veteres.

Interdũ tamen inter Tribunos viri cõſulares, prætorij, ædilicijq́; fuiſſe legũtur: quos credo ab imperatorib. lectos. quis enim ſibi perſuadeat viros conſulares ſe tribunatus militaris candidato ꝓfeſſos? Liu. l. XXII. Cęſi dicuntur 21 tribuni mil. conſulares quidã, prætorijq́; & ædilicij. & lib. 42. Duo conſulares tribuni mil. cũ eo miſſi C. Claud. Q. Mucius. & li. 44. C. Sulp. Gallus tribunus mil. ſecũdę legionis, qui ꝑtor ſuperiore anno fuerat. Senatus quoque interdum iuſſit, vt honoribus functi d. t. Tribuni à populo, & impp. legerentur, quod factũ bello Perſico narrat Liui. l. 44. Senatus decreuit, vt in octo legiones parem numerũ tribunorũ cõſules & populus crearẽt: creari aũt neminem eo anno placere, niſi qui honorem geſſiſſet. Quoniam autem ſingulis annis quatuor legiones primæ ſcribebantur, quæ duobus Coſſ. traderetur: Tribuni, qui iis legionibus præfuerũt, cæteris omnibus dignitate præſtitere. Quare in legibus, in quibus reliqui magiſtratus adſcribuntur, & hi præcipuè nominantur, vt in ea lege, quam Cicero in Cluẽtiana recitat, QVI TRIBVNVS MILITVM LEGIONIBVS QVATVOR PRIMIS. QVIVE QVAESTOR. TRIBVNVS PLEBIS. deinceps omnes magiſtratus nominat. Hinc illud Liuij l. 27. Primis quatuor legionibus populus tribunos creauit: in cæteras conſules miſerunt. Populus enim Tribunos, qui honoratiores erant, ipſe creauit, in reliquis faciendis cõſulum iudicium arbitriumq́; iuſſit eſſe.

Ex Tribunis autem ſex qui in vna legione

erant,

erant,bini duobus menſibus toti legioni,partique caſtrorum præerant, ac neceſſaria prouidebant, vt ſcribit Polyb. Hinc Liu.lib. xl. Secundæ legionis Fuluius Tribu. militũ erat; is menſibus ſuis dimiſit legionem, menſibus ſuis forte dixit, quibus legioni præerat Fuluius. Ex his Tribunis alter videtur fuiſſe honoratior,qui primus dictus eſt. Liuius l.xli. L.Atius tribunus primus ſecundæ legionis.

Tribunorum munera in caſtris ita commemorat Macer leg. xii de re militari. officium Tribunorum eſt,inquit,milites in caſtris continere, ad exercitationem producere, claues portarũ ſuſcipere,vigilias interdum circumire,frumentationibus cõmilitonum intereſſe, frumentũ probare,emãſorum fraudẽ coërcere,delicta ſecundum ſuæ auctoritatis modum caſtigare, principijs frequẽter intereſſe, querelas commilitonum audire, valetudinarios inſpicere. Hęc Macer, quæ p̃terea Polyb.auctoritate confirmari poſſunt;ſcribit enim Tribunos poteſtatem habuiſſe multandi, pignora capiendi,ac fuſte cædendi milites: eoſdem delectũ habuiſſe, ætates ſingulas Triariorum, Principum, Haſtatorũ, & Velitũ diſtribuiſſe; centurionatus cęteroſq; ordines in exercitu aſſignaſſe: arma ſingulis militũ ordinib.p̃ſcripſiſſe,milites ſacramento adegiſſe:caſtrorum deſcriptionem,aliaq; militaria opera ꝓbãſſe, vigilias ordinaſſe.Ius aũt Tribuni dicebant in principijs. Liu.l.28. Forma caſtrorum conſtabat vna ea ſpe, quod Tribunos iura reddere in principijs ſinebant. Signum quoque ſiue teſſera vigiliarũ à Tribuno petebatur: vigi-

libr.4. Dig.

liaſq; ipſi Tribuni circumibant. Liu.l.xxIIx, A cuſtodibus probra in circumeũtis vigilias Tribunos iacta. & mox. Forma Romanorum caſtrorũ conſtabat vna ea ſpe,quod Tribunos & iura reddere in principijs ſinebant,& ſignũ ab eis petebant, & in ſtationes ac vigilias ordine ibant. Tacitus li.xiii. Signum more militię petenti Tribuno dedit optimæ matris. Ad obeundas aũt vigilias vſi Tribuni videntur cornicularijs: forte quia corniculo ſua imperia ederent Tribuni. Front.lib.iii Tamquam Tribuni cornicularius vigiles quoſdã excitauit. Valer.li.vi.c.i. M.Lætorio tribuno milit. Cominius trib. pl.diem ad populum dixit, quod|cornicularium ſuum ſtupri cauſa appellaſſet. Et Suet.de claris Grãmaticis:Orbilius primo appariturã magiſtratibus fecit: deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit. Auctor de viris illuſtribus. Scaurus primo in Hiſpania corniculo meruit: ſub Oreſte in Sardinia ſtipẽdia fecit. Poſtremis autem tẽporibus corniculariorũ ordo nominatur: ſed ad noſtrũ propoſitum non fuit.Quod aũt ordines aſſignauerint in legione pręter Polyb.Liu.oſtẽdit l.xlii apud quem ita loquitur Sp.Liguſt.Ordinem,quo me dignum iudicent Tribuni militum ipſorum eſt poteſtatis. Et mox. Tribuni militares in legione prima primumpilum virtutis cauſa ei aſſignarunt. Ijdem miſſionũ cauſas cognouerunt Tac.li.i. Annal. Miſſio per Tribunos maturatur. Et aciem inſtruebant. Liu. l.44. Inſtabat tribunis militum,vt maturarent inſtruere.

Cum

Cum igitur tanta dignitas & poteſtas Tribunorum eſſet, multis quoque commodis ſunt cohoneſtati. nam ex Principibus, Haſtatiſque ſinguli Tribuni, qui ſex in legione fuerunt ternos manipulos Polybio teſte ſortiebantur; qui Tribuni tabernaculum erigebant, locumq; æquabāt, aut, ſi neceſſe eſſet ad impedimentorum cuſtodiam ſæpe muniebant. Ex ijs manipulis octoni milites. Singulis diebus ante Tribuni tabernaculum equoſque excubabant, aliaq; miniſteria exſequebantur. Reliqui autē duo manipuli (viginti enim in Principibus, Haſtatiſq; in legione fuiſſe diximus, ex quibus octoni deni Tribunis attribuebantur, ſingulis terni) locum, qui ante Tribunos erat, cuſtodiebant, curabantq; vt aqua adſperſus munduſq; eſſet. Faſces tamen ijs non fuiſſe prælatos Liuius oſtendit li. xxIIx. Fugatis inquit ex principijs, ac paulo poſt è caſtris Tribunis, ad principes ſeditionis gregarios milites C. Albium Calenum, & C. Atrium Vmbrum delatum omnium conſenſu imperium eſt, qui nequaquam tribunicijs contenti ornamentis, inſignia etiam ſummi imperij faſces ſecureſque attrectare auſi. Appianus etiam in Libyca Tribunos militares annulo aureo vſos ſcribit, cum ceteri ferreo vterentur.

Poſterioribus temporibus inſigne honoris tribunicij, pugio tradebatur, quem παραζώνιον appellabant. Martialis

Militiæ decus hoc, & grati nomen honoris
Arma tribunicium cingere digna latus.

Dio in Traiano. Cum Traianus tribunatum militum Suræ traderet, parazonium, quo pro dignitate accingendus erat, nudum ei porrexit. Marcellus de militari teſtamento lege XXVI. Titius priuſquam tribunus legionis factus eſſet, teſtamentum fecit, & poſtea cinctus, manente eodem teſtamento defunctus eſt.

De alijs magiſtratibus peditum, equitum, & auxiliorum.

CAP. XI.

HActenus de ijs magiſtratibus, qui totis copijs præfuerunt: nunc dicendum eſt de ijs, qui peditibus, equitibuſque tum legionarijs, tum ſocijs proprie præfuerunt. Singulis manipulis, quos in legione triginta fuiſſe diximus, bini centuriones præficiebantur, duabus lectionibus cooptati. ex quibus qui prior electus erat, centuriam quæ in dextro cornu manipuli fuit gubernabat; qui autem poſterior, eam regebat quæ eſſet in ſiniſtro: quod ſi centurionum alter abeſſet, qui relinquebatur, toti manipulo præerat. quam etiam ob cauſſam centuriones duo, teſte Polybio, eligebantur, vt ſi alter cecidiſſet, nunquam manipulus ſine duce relinqueretur. Cum autem eſſent in legione centuriæ ſexaginta, fit vt par quoque numerus centurionum eſſet. qui quidem in manipulis Haſtatorum ita vocabantur Primi Haſtati, vel primus haſtatus centurio, & deinceps vſque ad decimum haſtatum, vel decimi haſtati centurionem:

turionem: in Principibus vero, primi principis, vel primus princeps centurio, atque ita in ſingulis vſque ad decimum: in Triarijs vero primipilus, vel primipili centurio, & deinceps vſque ad decimum primipili, vel primipilum centurionem: Triarij enim ante Pilani, vt ait Varro, dicebantur. Liuius lib.8. Duo primipili ex vtraque acie inter Triarios erant. Primumpilum enim centurionẽ fuiſſe Cæſar oſtendit libro tertio bel. ciu. Craſtinus euocatus in exercitu Cæſaris primumpilum in legione decima duxerat. Hic ſigno dato, ſequimini me, inquit, manipulares mei. eum electi milites circiter 120. voluntarie eiuſdem centuriæ ſunt proſecuti. Quoniam vero in ſingulis manipulis duo fuere centuriones, quorum honeſtior ille fuit centurio, qui prior electus dextram manipuli centuriam gubernabat, iccirco ita diſtinguebantur, vt alter, verbi cauſa primus haſtatus prioris centuriæ, alter poſterioris diceretur; item princeps primus prioris centuriæ, & primus princeps poſterioris centuriæ. vel certe prior & poſterior haſtatus vel princeps, atq; ita in reliquis deinceps. Cæſar li. III. de bello ciuili omnibus primæ cohortis centurionibus interfectis, preter priorem principem. Spurius etiam Liguſtinus apud Liuium libr. XLII. gloriatur à ſuis ſibi Imperatoribus primum haſtatum prioris centuriæ, & primum principem prioris itẽ centuriæ virtutis cauſſa fuiſſe aſſignatos, Idem Liuius l.xxvii. manipulorum

pulorum centuriones nominat. Caeſ. libr. 2. ciuil. Centuriones Marſi duo ex caſtris Curionis cum manipularibus ſuis viginti duobus ad Actium Varum perfugiunt. & Liuius lib. XXV. Titus, inquit, Pedanius primus princeps centurio cum ſignifero ſignum ademiſſet; Iam hoc ſignum, & hic centurio, inquit, intra vallum hoſtium erit: manipulares ſui primum tranſcendentem foſſam, dein tota legio ſecuta eſt. Et paulo poſt Primipili centuriones vocat. Nonnunquam tamen centuriones etiam cohortibus praepoſiti leguntur. Liuius libr. 3. Cohortes ſibi quaeque centuriones legerunt: bini Senatores ſingulis cohortibus propoſiti. ſed & equitibus praefecti narrantur. Liuius lib. 4. Sex. Tempanium, A. Sellium & Antiſtium, & Spurilium fecit, quos pro centurionibus ſibi praefecerant equites. Quamquam exiſtimo centuriones pro decurionibus vſurpari à Liuio.

Centuriones, qui primis manipulis Haſtatorum, Principum, & Triariorum praeerant, ceteris videntur fuiſſe honeſtiores: quare primorum ordinum primique centuriones vocabantur. Liuius li. 44. Ipſe cum tribunis primiſque ordinibus vadit ad contemplandos tranſitus. Caeſ. li. 1. ciuil. Legatos de pace primorum ordinum centuriones mittunt. Cęſar lib. 1. de bello ciuili. Q. Fulginius primus haſtatus legionis XIV, qui propter eximiā virtutem ex inferioribus ordinibus in eum locum peruenerat. Et libr. III eiuſdem. Caeſar Scaeuam centurionē ab octauis ordinibus ad

primi-

primipilum ſe traducere pronunciauit. Tacitus libr.1.Annal. Lucis propinquis barbaræ aræ, ad quas Tribunos, ac primos ordinum centuriones mactauerant.Et l.11.Hiſtor.Ante aquilam Pręfecti caſtrorum,Tribuniq; & primi centurionum candida veſte. Inter omnes tamen ordinũ omnium cẽturiones,honeſtiſſimus fuit Primipili centurio, qui etiam Primipilus,& primus centurio dictus eſt. Cæſar libr.2. Gall.P.Seſtium Baculum primipilum nominat;quem mox libr.3. Primipili centurionem vocat.Liuius lib.VII. Lex ſacrata militaris lata eſt,nequis vbiTribunus milit.fuiſſet,poſtea ordinum ductor eſſet.id propterP. Salonium poſtulatum eſt ab coniuratis, qui alternis prope annis & tribunus militum,& primus centurio erat, quem nunc primipili appellant.Huic reliquos ſexaginta centuriones paruiſſe docet Dionyſius lib.IX. Μάρκος, inquit, φλαβολήιος ἑνὸς τῶν ταγμάτων τῇ λαμπρωτάτῃ ἀρχῇ κεκοσμημένος, ᾗ τὰς ἑξήκοντα ἑκατονταρχίας ἕπεσθαί τε, καὶ τὸ κελευόμενον ὑπηρετεῖν κελεύει νόμος. τούτους ῥωμαῖοι τοὺς ἡγεμόνας τῇ πατρίῳ γλώττῃ πριμοπήλους καλοῦσι. id eſt, M. Flauoleius ordinis cuiuſdam nobiliſſimi ductor, quem centurias ſexaginta ſequi,& eius imperata facere lex iubet. hos ductores Romani primipilos vocant. Polybius etiã centurionẽ,qui ex omnibus primus fuiſſet electus, conſilij etiam participem fuiſſe dicit. is vero ſine dubio primipili centurio videtur fuiſſe.Eius quoq; dignitas intelligitur ex

tur ex eo quod narrat Liu. li. XLIV. ab Aemilio Paulo inſtitutum, vt Tribunus militū primipilo legionis ſecretum ederet imperium: ille, & deinde ſinguli proximo cuique in ordine centurioni, dicere quid facto opus ſit. Quibus ex verbis illud etiam colligitur, vnum in legione primipilum fuiſſe, non autem plures, vt nonnulli ſcripſerunt. quod etiam Dionyſius docuit, cum primipilo ſexaginta centurias, quot nimirum legio habuit, partiiſſe narrat. Centurionum lectio, vt capite proximo oſtenſum eſt, ad Tribunos ſpectabat, interdum tamen à militibus cooptatos legimus. Liuius libr. 3 Cohortes ſibi quæque centuriones legerunt. Eligebantur autem vt ſcribit Polybius ex ſingulis generibus præterquam ex velitibus, qui natu minimi erant. Quærebantur autem, vt idem ait, centuriones non tam audaces & periculorum amatores, quam exercitus ductandi periti animoq́; firmo & conſtanti, quique non temere ad pugnam ruant: aut ſi ab hoſtibus vrgerentur, vitam potius, quam pugnæ locum amittant. Atque ita fere ratio inſtituta fuit, vt ex inferioribus ordinibus ad ſuperiores, centuriones promouerentur. Cæſar libr. V. Erant in ea legione fortiſſimi viri centuriones, qui iam primis ordinibus appropinquarent. Et li. VI. Centuriones nonnulli ex inferioribus ordinibus reliquarum legionum, cauſſa virtutis, in ſuperiores erant ordines huius legionis traducti. Et libr. 1. belli ciuilis. Q. Fulginius propter eximiam virtutem ex inferioribus

Sigon li. 4. de Prou. c. 2.

ad

ad primum haſtatum peruenerat. Et libro 3. eiuſdem. Cæſar Scæuam ab octauis ordinibus ad primipilum ſe traducere pronunciauit.

Centurionum munus fuit, milites ſub pugnæ tempus inſtruere, vigilias obire, militum operibus adſtare. Polybius. Vegetius li. 1. cap. 25. hinc Liuius libr. XXX. Equites in turmas, pedites in cohortes, ſicut quondam à Romanis centurionibus didicerat, diſtribuit. Tacitus lib. XV: Addidit gloriæ Corbulo comitatem, epulaſque, & rogitante rege cauſſas, quoties nouum aliquid aduerteret, vt initia vigiliarum per centurionē nunciari conuiuium buccina dimitti. Et li. II. Hiſtoriarum vetitis obire vigilias centurionibus, omiſſo tubæ ſono, quo miles ad belli munia cietur. Iidem militum controuerſias dirimebant. Iuuenalis Satyra XVI

Legibus antiquis caſtrorum, & more Camilli
Seruato, miles ne vallum litiget extra,
Et procul à ſignis: iuſtiſsima centurionum
Cognitio eſt igitur de milite,

Itaque cum tanta eſſet centurionum dignitas; vilia quædam munera non exſequebantur, vt corbes, ſtoreaſque geſtare, vt auctor eſt Dio lib. LII.

Porro centuriones milites ad opus non modo verbis, & cohortatione, ſed etiam verberibus excitabant: quam ob cauſam vitem in manu geſtabant, qua ſegnes caſtigarent. Plin.

lib. XIV.

lib.XIV.cap.I.Centurionum in manu vitis optimo præmio tardos ordines ad lentas producit aquilas;atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat.Hinc Macer li.XLIX. Digeſt. de re milit.Miles,ſi vitem tenuit,mutet militiam:ſi ex induſtria fregit,vel manum centurioni intulit,capite puniatur.Tacitus l.I.Annal.Centurio Lucilius interficitur, cui militaribus facetijs vocabulum cedo alteram indiderant.quia fracta vite in tergo militis,alteram clara voce, & rurſus aliam poſcebat. Spartianus in Hadriano.Nulli vitem niſi robuſto, & bonæ famæ dedit. Hinc ipſi centuriones maximo erant militibus odio.Tacitus lib.I.Annal.Repente lymphati diſtrictis gladijs in centuriones inuadunt. ea vetuſtiſſima militaribus odijs materies & ſæuiendi principiũ: proſtratos verberibus multant,ſexageni ſingulos, vt numerum centurionum adæquarent. Quare ipſi milites interdum operis vacationem, & verbera pecunijs a centurionibus redimebant. Propterea milites apud Tacitum conqueruntur libr.I.Annalium Denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari,hinc ſæuitiam centurionum, & vacationes munerum redimi.Et libr.I.Hiſtor. Flagitatum,vt vacationes præſtari centurionibus ſolitæ remitterentur,namque gregarius miles vt tributum annuum pendebat.pars manipulis, pars per commeatus, aut in ipſis caſtris vaga,dum mercedem centurioni exſolueret,neque modum oneris quiſquam,neque genus quæſtus penſi habebat. per latrocinia & raptus

& raptus, aut ſeruilibus miniſterijs militare otium redimebant. tum locupletiſſimus quiſque miles labore ac ſæuitia fatigari, donec vacationem emeret. vbi ſumptibus exhauſtus, ſocordia miſer elanguerat; inops pro locuplete, & iners pro ſtrenuo in manipulum redibat. Porro gregarij milites per Tribunos ac centuriones quæ vellent ab Impp. petebant. Cæſ. lib. 1. Gall. Legiones per tribunos militum & primorum ordinum centuriones egerunt, vti Cæſari ſatisfacerent. lib. 7. Hæc eadem milites centurionibus tribuniſq; militum mandabant, vt per eos ad Cæſarem deferrentur. Atque hæc quidem de numero, ordineq; centurionum. nunc deinceps reliqua videamus.

Singuli centuriones ſingulos ſibi adiutores, quos Polybius οὐραγοὺς, id eſt, extremi agminis ductores appellat, cooptarunt; vt par numerus vragorum & centurionum in manipulo legioneque eſſet. Hi à latinis forte dicuntur Optiones & Adcenſi. cumque olim à conſulibus vel Tribunis legerentur, poſtea à centurionibus legi cœpere, Feſtus. Optio, qui nunc dicitur, antea Adcenſus appellabatur. is adiutor dabatur centurioni à Tribuno mil. qui ex eo tempore, quem velint centurionibus permiſſum eſt optare, & nomen ex facto ſortitus eſt. Liuius lib. IIX. Duo primipili ex vtraque acie inter Triarios erant. Romano haud ſatis fidenti viribus, iam Romæ permiſſum erat ab conſulibus, vt ſubcenturionem ſibi, quem vellet, legeret.

Pedeſtribus igitur copijs hi præfuerunt. Equitum vero ſingulis decurijs, quas in turma ternas fuiſſe diximus, ſinguli præerant Decuriones: ex quibus qui primus eſſet electus, reliquis duobus honoratior fuit, ac non ſuæ tantum decuriæ, ſed turmæ etiam præerat: eoque abſente ſecundus totam turmam gubernabat. Et quamuis Polybius omnes communi nomine Decuriones appellatos dicat: tamen primus Decurio, qui toti turmæ præerat, præfectus quoque honeſtiori vocabulo dictus eſt. Cicero pro Marcello. Nihil ſibi ex iſta laude centurio, nihil Præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit. Hirtius de bello Hiſpanico Cæſar ob virtutem turmæ Caſſianæ donauit millia tredecim & præfecto torques aureos duos. Hi autem tres Decuriones, eodem Polybio teſte, olim totidem ſibi οὐραγοὺς, id eſt, extremi agminis ductores cooptabant: poſtea vero ab Tribunis dabantur. Optioneſque ſimiliter atque in centurijs peditum nominati. vtrumque docet Varro libro v. de lingua lat. Turma, terna eſt, e in u abijt: quod terdeni equites ex tribus Tribubus Tatienſium, Ramnenſiũ & Lucerum fiebant. itaq. primi ſingularum decuriarum, Decuriones dicti, qui ab eo in ſingulis turmis, ſunt etiam nunc terni. quos hi primo adminiſtros ipſi ſibi optaban, optiones vocari cœpti quos nunc propter ambitionem Tribuni faciunt. Eadem

fere

fere verbis iiſdem ex Curiatij ſententia Feſtus tradit. Præter hos autem Decuriones, qui in ſingulis decurijs erant, vnus aliquis videtur omnibus equitibus præpoſitus, & ſi Magiſter equitum cum dictatore affuiſſet, ipſe vniuerſo equitatui præerat: ſin minus, alius præficiebatur, qui Præfectus equitum, vel alæ generali nomine dictus ſit. Plutarchus enim narrat in exercitu Cæſaris, Præfectum equitum Labienum fuiſſe. quis autem putet eum, qui Legatus Cæſaris tot annos res maximas geſſerat, ac tandem omnium admiratione approbationeq́ue ad Pompeium tranſierat, vnius turmæ fuiſſe Præfectum? Cæſar etiam libro III. belli ciuilis. C. Voluſenum ſuum Præfectum equitum nominat, quem certe pluribus quam vnius turmę equitibus præfuiſſe ex eo conſtat, quod eum Roſcillus & Aegus fratres Allobroges, qui inter equites Cæſaris primas obtinebant, interficere voluerunt, vt cum aliquo munere ad Pompeium perfugerent. Cæſar li. primi belli Gall. extremo. P. Craſſus adoleſcens qui equitatui præerat. Frontinus libro quarto, cap. 1. Stratag. Domitius Corbulo in Armenia, Aemilio Rufo Pręfecto equitum, quia hoſtibus ceſſerat & parum inſtructam armis alam habebat, veſtimenta per lictorem ſcidit. Sueton. in Tiberio cap. 30. Pręfectum alę de vi & rapinis reum cauſſam in ſenatu dicere coëgit. Et in Auguſto capite 38. Liberis ſenatorum militiam auſpicantibus non tribunatum

modo legionum, ſed & præfecturas alarum dedit ac ne quis expers caſtrorum eſſet, binos plerumque laticlauios præpoſuit ſingulis alis. Quibus ex verbis honeſtã hanc dignitatem intelligimus fuiſſe, videntur autem hi Decuriones eandem in equites, quam centuriones in pedites poteſtatem habuiſſe.

Auxilijs ſociorum præerant Præfecti duodecim ab Imperatore conſtituti, qui eandem vt ſcribit Polybius, in ſocios poteſtatem, quam in Romanos Tribuni habebant. Liuius lib. 26. Fuluius Tribunis mil. ac Præfectis ſociorum imperauit, vti duobus millibus equitum delectis denunciarent, vt ad tertiam buccinam præſto eſſent. Equitibus tamen vniuerſis ciuis Romanus præficiebatur, forte ne quid mouerent. Liuius libr. XXXV. C. Liuius Salinator præerat alarijs equitibus. Forte etiam quæ de Alæ præfectura proxime diximus, ad ſocios referri poſſunt.

Prætoria cohors ſuũ videtur habuiſſe Præfectum: cuius Repub. euerſa, frequens mentio eſt apud Tacitum: Dio li. 54. ſcribit ab Auguſto Prætorianorum militum duos Præfectos inſtitutos. Euocati ſi ſeorſum à Prætoria cohorte fuiſſent centuriati ſuum quoque Præfectum habuere, cuius meminit Cicero ep. 6. lib. 3. famil.

Calonibus præficiebantur ex ipſis calonibus idonei, vſuque periti, qui tamen non amplius quam ducentis præeſſent. Vegetius lib. III. cap. VI. Ex ipſis, inquit, calonibus idoneos ac peritos vſu legebant, quos non am-

plius

plius quam ducentis ſagiſarciarijs, puerisq; præficerent.

Leuis armaturæ peditibus aliquos prçfuiſſe veriſimile ſit;qui autem propriè ijs præpoſiti fuerint,conſtituere haud ſcio. Atque hæc de bellicis Romanorum magiſtratibus.

De armatura peditum, equitumq; Romanorum.

CAP. XII.

VBi ordines peditum, equitumque Tribuni deſcripſiſſent, arma ſingulis ætatibus ordinibuſque conuenientia, vt Polybius ait, præcipiebant.Romani porro peditum equitumque armaturam, ſæpe immutarunt,cum dies & exempla ceterarum gentium, quibus cum pugnabant, aliquid noui ſemper docerent. Romuli autem tempore,quo nam genere armorum ſint vſu Romani, incertum eſt. græca tamen vſos armatura,hinc licet conijcere,& quod à Græcis originem ducebant,& quod Romulũ Plutarchus pro argolicis clypeis Sabinorum ſcuta ſumpſiſſe narrat. Cæſar vero apud Salluſtium de coniuratione, Romanos arma atque tela militaria à Samnitibus ſumpſiſſe dicit.ſed hoc poſterioribus temporibus accidiſſe puto, cum bella inter Samnites Romanoſque orta eſſent. Primus Ser. Tullius cum claſſes cenſumque inſtitueret, ſingulis claſſibus arma ac tela dedit, quibus vterentur in bello, quæ deinceps videntur retinuiſſe Romani.Singulos ordines pro-

pria arma habuiſſe à cæteris diſtincta Tacit. oſtendit libro 1. Hiſt. Aperire armamentarium iuſſit, rapta ſtatim arma ſine more & ordine militiæ, vt prætorianus aut legionarius inſignibus ſuis di ingueretur; miſcetur auxiliaribus galeis, ſcutiſque.

Velites igitur, quos in quarta claſſe cenſos fuiſſe diximus, ex Tullij inſtitutione ſcutum, gladium, & haſtam habuere, vt ſcribit Dionyſius: idq; omnino veriſimilius eſt, quam quod Liuius ait, nihil eos præter haſtam & verutũ geſtaſſe. Polybius velitibus etiã galeã tribuit, quod poſterioribus temporibus factum puto; vt etiam illud, quod pro ſcuto parmam acceperint, quam illis Polybius, & Liuius deinceps tribuunt. Cum enim in obſidione Capuę Romani equitatu inferiores eſſent, ex omnibus legionibus iuuenes maxime vigore & leuitate corporum veloces elegerunt, qui miſti inter equites militarent, atque his parmas, & iacula tribuerunt vt Liuius ait; veliteſque item ſunt appellati: paullatimque eorum armatura ad eos Velites tranſlata videtur, qui inter pedites pugnabant. Parma igitur, quam velites poſteriore ætate habuere, rotunda fuit, & breuior quam equeſtris, magnitudine tripedali, firmitatem roburque habens cum ob ſtructuram, tum ob magnitudinem, quæ tutando corpori ſatis eſſet, vt Polybius ſcribit libr. VI. Liuius lib. XXVI. de velitibus ad Capuam inſtitutis. Eis parmæ breuiores, quã equeſtres datæ, inde enim veriſimile eſt, veteres velites parmam ſumpſiſſe, quam illis,

vt d

vt dixi, Polybius tribuit. Itaque idem Liuius libr. XXXIIX. c. m veterum velitum armaturam immutatam ſcriberet. Veles, inquit, tripedalem parmam habet, & in dextra haſtas, quibus eminus vtitur, gladio Hiſpanienſi eſt accinctus, quod ſi pede collato pugnandum eſt, tranſlatis in læuam haſtis, ſtringit gladium. Quæ omnino deſcriptio cum Polybiana conuenit. Veliti item parmam tribuit Liuius idem lib. o XXXI. Nec pedes concurſator, & vagus, & prope ſeminudus par erat genere armorum veliti Roman. parmam gladiumque habenti; pariterque & ad ſe tuendum. & ad hoſtem petendum armato. Et Varro à περὶ μαρτυρίας apud Nonium. *u. Veles.* Quem ſequuntur cum rotundis velites leues parmis. Velitum forte parmas extremis temporibus iterum ſuſtulit C. Marius, (vt Feſtus ait. u. Parmulis) datis in vicem earum Bruttianis, id eſt, vt idem. u. Bruttianæ interpretatur, Scutis, quibus Brutti ni vterentur. hæc autem ſcuta oualis figuræ fuiſſe puto. in æreo enim nummo vidi militem cum ouali ſcuto, quod ſecundum longitudinem induebatur cum inſcriptione βρεττίων ſic enim Græci Brutios vocant: atque ita ſane in veteri inſcriptione Rhegij adhuc legi-

Haſtæ velitum, quas Polybius γρόσφους, Dionyſius δόρατα nominare videtur, miſſiles fuere, vt Liuius docet l. xxxIIX. cum eorum armaturam deſcribit, in dextra, inquit, haſtas

habet, quibus eminus vtitur. Et libr. XXX. velites ancipites ad ictum vtrinque conijciebant haſtas. Et libr. XXIIX. velites primo miſſilibus territauere: deinde emiſſis leuibus telis, quæ irritare magis quam decernere pugnam poterant, gladios nudant. Et libro XXXI. velites emiſſis haſtis cominus gladijs rem gerebant. Iam vero velites legionarios haſce haſtas miſſiles habuiſſe Liuius oſtendit libr. XXIV. ante inſtitutos ad Capuam velites: Velites, inquit, quorum telum inhabile ad remittendum imperitis eſt; vix quemquã ſine vulnere conſiſtere in muro patiebantur. Et libr. XXVI. cum de noua velitum inſtitutione diſſereret: ſeptena, inquit, iacula quaternos longa pedes data, præfixa ferro, quale haſtis velitaribus ineſt. Quæ cum dicit, veteres velites haſtis vſos aperte demonſtrat.

Hæ haſtæ duos longæ cubitos fuere, teſte Polybio, digiti craſſitudine dodrantali præfixo ferro, in tenuitatem gracilitatemque ducto, vt poſt primum ictum reflecteretur, neque remitti poſſet. Itaque Liuius libr. XXIV. velitum telum inhabile ad remittendum eſſe dixit. Cum vero haſtas ſcriptores tribuant veliti, facile conijcere poſſumus, eas fuiſſe plures, tot nimirum, quot vna manu comprehendere commode poſſent. nam Liuius libr. xxxIIX. ſcribit velites, ſi collato pede pugnandum fuiſſet, trãſlatis in læuam haſtis, gladios ſtrinxiſſe. Ad iaciendas haſtas velites amen-

tis v-

tis vtebantur. Cæſ.lib. v. Gall. Monet vt tragulam cum epiſtola ad amentum delegata, intra munitionem caſtrorũ, adijciat. Cicero in Bruto Haſtæ velitibus amẽtatię traduntur. Iſidorus libro xiix.cap.vii Amentum vinculum eſt iaculorum haſtilium, quod medijs haſtis aptatur. Feſtus. Amenta,quibus vt mitti poſſint, vinciuntur iacula, ex Græco quod eſt ἅμματα ſic appellata: vel quia aptantes ea ad mentum trahunt.

Porrò velitum haſtas à pilis fuiſſe diuerſas, contra quã nonnulli putant, Polybius oſtendit, qui velitum γρόσφους, Haſtatorũ verò,& principum ceterorum ὑσσοὺς fuiſſe dicit: & Liuius pila ab haſtis velitaribus ſeorſum nominans libro XXXIIX. Ingentem, inquit, vim pilorum, & velitarium haſtarum parauerat.

Gladium veliti, vt dixi, Polybius, & Dionyſius tribuunt, quem Liuius in explicatione cenſus adimit: poſtea paſſim tribuit, vt libr. xxiix.Velites emiſſis leuibus telis,quę irritare magis, quam decernere pugnam poterant, gladios nudant. Et libro xxxi Velites emiſſis haſtis cominus gladijs rem gerebant. Et li.38. Et cùm cominus venerant, gladijs à velitibus trucidabantur. Hic gladius breuior fuit, ad propiorem habilis pugnam. Hiſpanienſem Liuius vocat: Polybius generali nomine μάχαιραν, Hiſpanienſem verò cæteris tribuit, veriſimile tamen eſt, gladium Hiſpanienſem peditum grauis armaturę fuiſſe: deinde pro-

pter inſignes vtilitates, à cęteris etiam equitibus vſurpatos. Gladius Hiſpanienſ. vtrinq; acutus fuit, Polybio teſte, mucronemque eximium, & obeliſcum firmũ validumq; habuit Liu. lib.38. veles tripedalem parmam habet, & in dextra haſtas, quibus eminus vtitur: gladio Hiſpanienſi eſt cinctus. quod ſi pede collato pugnādum eſt, tranſlatis in lęuam haſtis, ſtringit gladium. Et lib. VII. Armant inde iuuenem æqualem: pedeſtre ſcutum capit, Hiſpano cingitur gladio, ad propiorem habili pugnam. Hiſpanienſem autem gladium vocatum puto, quod eum ab Hiſpanis Romani mutuati eſſent, vtrinq; enim punctim magis, quam cæſim feriebant. de Romanis quidem teſtis Vegetius lib. I. cap. XII. De Hiſpanis autem Liuius lib. XXII. Gallis, inquit, Hiſpaniſque ſcuta eiuſdem formę fere erant: diſpares ac diſſimiles gladij: Gallis prælongi, ac ſine mucronibus: Hiſpano punctim magis, quam cæſim aſſueto petere hoſtem, breuitate habiles & cum mucronibus.

Hoc gladio ita veteres pręcingebantur auctore Polybio, quod etiã in antiquis marmoribus videmus, vt ab ſiniſtro humero ad dextrum femur penderet: quę cauſa fuit, vt breuior eſſet, cum alioqui ſtringi commode non poſſet. Hinc Feſtus arma dicit appellata, ꝙ ex armis, id eſt, humeris pēderent, vt gladius. *li 3. ca. 3. vel 6.* Ioſephus tamen qui Romanam militiam Veſpaſiano imperante explicauit, Romanos vtroque ex latere gladijs præcinctos dicit, ita tamen, vt gladius dexter vnius eſſet palmi,

ſiniſter

ſiniſter verò multo lõgior. vt gladius dexter nihil aliud quam pugio fuiſſe videatur: pugionibus enim Romanos vſos eſſe Cicero, Salluſtius. Tacitus, cęteriq; tradidere. Dio etiam lib. XXXIIX Rom. pugiones Gallicis minores fuiſſe dicit, mucronemq; ex chalybe habuiſſe. Veget. quoque ſpathas & ſemiſpathas, id eſt, maiores & minores gladios militibus tribuit l. 2. c. 15. Porrò cingulũ, ex quo gladius pendebat, Baltheus ſiue Balteum dictum eſt, quod, vt ait Varro è corio eſſet bullis diſtinctum. Propertius lib. IV. eleg. XI. *lib. 4. de l. l.*

Præbebant cęſi baltea lenta boues.

In eodem balteo ſigna quędam fuiſſe, quæ militum in legione numerum oſtenderent, tradit Iſidor. l. 19 Originum cap. vltimo. Hoc Balteum militare quoq; cingulũ appellatur. Cæl. li. 5. Transfigitur ſcutum Pulfio, & verutum in balteo defigitur. auertit hic caſus vaginam, & gladium educere conantis dexterã moratur manum.

Galeã veliti neq; Dionyſ. neque Liui. vnus verò Polybius tribuit: quam ſimplicem fuiſſe dicit, lupi pelle, aliaúe re ſimili contectam, quod & integumentum pariter, inſigneq; eſſet, vt in prœlio ſtrenuè ignauiterq; ſe gererent ſuos duces ij qui latere non poſſent. Propertius lib. IV. eleg. XI.

Et galea hirſuta compta ſupina iuba.

Virgil. l. 7. *de Hernicis Fuluosque lupi de pelle galeros.* Eaſdẽ galeas ſtruthiocameli pennis ornarũt, vt ait Plin. l. 10. c. 1. Eas pennas tres fuiſſe, cubitiq; vnius longitudine ſcribit Pol. quas rectas

ni-

nigri vel punicei coloris, in galea, in coronę modum ponebant, vt ſpecies cum per ſe pulchrior, tum hoſtibus eſſet terribilior.

Ex qua autē materia velitum galea fuerit, Polybius non tradit: ex ære autem fuiſſe inde adducor vt credam, quod reliquarum claſſium galeæ item æreæ fuiſſe tradantur à Polybio, & Liuio. Camillum tamen bello Gallico aduerſus Gallorum ictus, galeas ferreas leui ſuperficie fabricaſſe narrat Plutarchus in vita. Feſtus ſimiles ait fuiſſe galeas naſo ſurſum verſus repando, quare Silas etiā dici: ex hoc etiam potuit Propertius galeam ſupinam nominaſſe.

v. Sili.

Ac velites quidem ita armabantur, vt maxima tamē ex parte nudi eſſent. Haſtati verò, totam armaturam teſte Polybio geſtarunt. ea autem fuit, vt idem ait ſcutum, galea, thorax, ocreæ, gladius, pila ſiue haſtæ.

Scuta Romani videntur ſępe mutaſſe. Romulum enim pro argolicis clypeis Sabinorū ſcuta Romanis dediſſe Plutarchus refert. Ser. Tullius, vt Liuius & Dionyſius ſcribunt, primæ claſſi, id eſt, Triarijs clypeos dedit: quos ἀσπίδας Dionyſius vocat: ſecundæ verò & tertiæ, id eſt, Principibus & haſtatis ſcuta, quæ θυρεοὺς idem appellat. Polybius Haſtatis, Principibus, Triarijſque θυρεοὺς tribuit. Cæſar apud Salluſtium Roman. à Samnitibus armaturam ſumpſiſſe dicit: Athenæus lib. VI. extremo Roman. θυρεοῦ χρῆσιν à Sānitibus ſumpſiſſe dicit. Samnitium verò ſcutum ita deſcri-

deſcribit Liuius li.IX. Forma erat ſcuti ſummum latius, qua pectus atque humeri tegũtur faſtigio æquali: ad imum cuneatior, mobilitatis cauſa. Idem Liuius bello Perſico, Romanos ſcutis Liguſtinis vſos narrat, libr. XLIV. Miſſilib. procul regia auxilia melius pugnabant: cominus ſtabilior & tutior, aut parma, aut ſcuto Liguſtino Romanus erat quãquam ibi Liuius de leui armatura loqui videtur. Clypeum ego rotundum fuiſſe puto, vel Virgilij auctoritate, qui Polyphemi oculũ fuiſſe dicit, Argolici clypei, aut phœbeę lampadis inſtar. Feſtus quoque corium bouis ob rotunditatem clypeum vocatum dicit. Scutũ verò ouali, aut quadrata figura portæ inſtar fuiſſe veriſimile eſt, ex quo θυρεὸς Gręcis dictum videri poteſt. Samnitium verò ſcuta ex vtriſq; compoſita fuêre, ſuperiore quidẽ parte lata, infima cuneata, vt Liuius ait.

Scutũ, teſte Polybio, ſuperficie curua fuit, quod, vt opinor, ſic melius militis non ſolum pectus, ſed etiam latera protegeret. Hinc Liuius lib.XXXIIX de Gallorum ſcutis. Scuta, inquit, longa, cęterum ad amplitudinem corporum parum lata, & ea ipſa plana malè tegebant Gallos. Dio tamen lib.XLIX etiam plana ſcuta in exercitu Ro. videtur agnoſcere, cum in Teſtudinis deſcriptione dicit, eos, qui ſcuta curua haberent, extra in lateribus collocatos: qui autem lata ſcuta habuere, in medio poſitos, ſcuta ſuper capita ſuſtuliſſe: ſic vt nõ ſolum milites, ſed etiam equi curruſq; ſuper ea teſtudine veherentur.

Fuit

Fuit verò latum ſcutũ, vt ſcribit Polybius, pedes duos & ſemis. itaque pede ipſo milite latius fuit, cum hominis vnius latitudo vnius pedis & ſemis fere ſit, aut nó multo ſecus. Longitudo autem ordinaria fuit pedum quatuor, aut vt maxima eſſet, quatuor amplius digitis ordinariam ſuperabant. itaque ſcutum totum fere militem tegebat, cum homo fere maior quinque pedibus non ſit: quare modica inclinatione corporis oẽs ictus vitare poterant Hinc Liuius lib. xxxiv Miſſilibus Lacedæmonij pugnabant; à quibus ſe magnitudine ſcuti perfacile Romanus tuebatur miles. Et lib. ix de comparatione Macedonum & Romanorum militum, Arma, inquit, clypeus, ſariſſæq; illis: Romano ſcutum maius corpore tegumentum. Quibus verbis ſcutum clypeo maius fuiſſe ſignificat. Scuti quoq; Romani amplitudinem illud oſtendit. quod idem Liuius narrat lib. xlv à Paulo inſtitutum: Vigiles etiam nouo more ſcutum in vigiliam ferre vetuit: non enim in pugnam vigilem ire, vt armis vtatur, ſed ad vigilandum ſcuto præ ſe erecto ſtare galeatos; deinde vbi feſſi ſint innixos pilo, capite ſuper marginem ſcuti poſito ſopitos ſtare, &c.

Erat verò, vt Polyb. narrat, ex duabus tabulis ſcutum compactum, taurino glutino, linteiſq; inter ſe coniunctis: exterior ſuperficies vituli pelle obducebatur. vnde ſcuta dicta putat Feſtus *ἀπὸ τοῦ σκύτους*, id eſt, pelle. Liui. lib. xxiii. Lora detractaſq; ſcutis pelles, vbi feruida molliiſſent aqua, mãdere conarentur.

tur. Scutum videtur compactum ex axiculis. Marcellinus lib. 21. fere initio. Iulianus cum quatiens ſcutum varijs motibus exerceretur in campo, axiculis, quis orbis erat compaginatus in vanũ excuſſis, anſa remanſerat ſola. Plinius lib. XVI cap. IV ex aquaticis arboribus ſcuta præcipue facta ſcribit. Scuti ora, eodem Polybio auctore, ferrea lamina obducebatur, cum vt gladiorum ictibus reſiſteret, tum verò ne terræ adhærens attereretur. Hanc laminam bello Gallico à Camillo additam, cum antea ſcutum ex ſolo ligno eſſet, ſcribit in vita Plutarchus. In medio ſcuto, teſte Polybio, ferreus fuit vmbo, tam firmi roboris, vt omnibus ictibus lapidum, telorumque reſiſteret.

Habuit præterea ſcutum lora, vt ſcribit Seruius, quibus ex humeris brachioque ſiniſtro ſuſpendebatur: ex quo dixit Virgilius libro II Aeneid. *Clypeique inſigne decorum Induit, &c.* Quod idem ſcribit lib. XVII Polybius.

In ſcuto porro intrinſecus quidem, vt Vegetius ait lib. II. cap. XIIX. vnius cuiuſque militis nomen erat inſcriptum, addito ex qua eſſet cohorte, quaue centuria: extrinſecus autem nomen erat Imperatoris adſcriptum teſte Dione libro XLIIX. & libro L. Xiphilinus in Domitiano. Iulianus iuſſit milites ſua & centurionum ſuorum nomina in ſcutis inſcribere, quo facilius ij, qui præclarè aliquid, aut turpiter feciſſent, cognoſcerentur. Hirtius de bello Alexandr. Milites adeo fatebantur, vt C. Pompeij nomen in ſcutis inſcriptum

ſcriptum haberent. Et mox. milites nomen Pompeij ex ſcutis detraxerunt.

Ad femur dextrum gladium Hiſpaniēſem, ſimiliter atque velites geſtabant. Nec non galeam, vt illi æream habebant, quam præterea pinnis tribus puniceis nigriſúe rectis longitudine fere cubitali ad inſtar coronæ cuiuſdam adornabant: quę pinnæ cum ad arma cetera in ſummo capite accederent, miles duplo maior videbatur, eiuſque ſpecies cum pulchrior, tum hoſtibus terribilior reddebatur, vt ait Polyb. li. VI. Varro lib. IV de lingua Lat. Muri, inquit, Summa, Pinnæ, ab ijs, quas inſigniti milites habere in galeis ſolent, & in gladiatoribus Samnites. Has pinnas ſtruthionum fuiſſe ait Plinius lib. X. c. I.

Ocreæ tibiarum fuêre tegumenta; ex quo etiam Tibialia nominantur, ex ære fuiſſe Polybius, Dionyſius, Liuius tradunt. Scribit lib. I. cap. XX Vegetius in dextris duntaxat cruribus ocreas habuiſſe; forte quia, vt idem præcipit, pedē dextrum, dum gladio cominus pugnatur, milites proferre debent: quare is nudatur, cum ſiniſter ſcuto tegitur. Virg. l. VII. de Hernicis idem teſtatur: veſtigia nuda ſiniſtri inſtituere pedis, crudus tegit altera pero.

Polybius tamen, Dionyſius, & Liuius ocreas numero multitudinis nominant; & in marmoribus crus vtrumque tectum ocreis videmus. Liuius lib. IX Samnites ſiniſtrū crus ocrea tectum habuiſſe narrat, quod de omnibus militibus videtur confirmare Iuuenalis Satyra VI.

Balteus, & manica, & criſta, crurisq́ ſiniſtri
Dimidium tegmen.

Tegebant autem ocreæ, vt ex marmoribus videmus, ſolam tibiam fere vſque ad genu: ne, dum ſcutum ad ictus vitandos attollitur, ima pars cruris tibiæque nudaretur. Ocreas Feſtus inæqualiter tuberatas fuiſſe dicit, vnde illis nomen. Ocrem enim veteres montem confragroſum nominabant. Liuius tamen & Dionyſius tertiæ claſſi id haſtatis adimunt. Pila prçterea (ſic enim ὑσσοὺς interpretor) teſte Polybio duo geſtabant, alterum quidem maius, alterum verò minus: minora pila vna cum ferro iaculis mediocribus paria fuere, vt cum Polybio ſcribit Dionyſius libro v. Maiorum pilorum alia tereti, alia quadrata figura fuiſſe, ait Polyb. id eſt, vt ego exiſtimo, vt haſtile ad medium vſq; quadratū eſſet, quod ferro item quadrato præfigeretur, vt in Celtica ſcribit Appianus. Liuius quoque in pilo haſtile quadratum agnoſcit libro XXI. Falarica, inquit, erat miſsile telum, haſtili oblongo, & cætera tereti, præterquam ad extremum, vnde ferrum exſtabat, id, ſicut in pilo, quadratum.

Horum magnitudo fuit auctore Dionyſio, quæ manum impleret, hoc eſt, quemadmodum ſcribit Polybius, vt teretia diametrum digitorum quatuor: quadrata eiuſdem menſuræ latera haberent. Porrò maiorum minorumque pilorum eadem fuit haſtilis longitudo, id eſt, Polybio teſte, cubitorum trium,

vel vt ſcribit Dionyſius, haud minor tribus pedibus. huic ligno ferrum, auctore Polybio, longitudinis eiuſdem inſerebatur, cætera, vt ſcribit Appianus, molle ac tenerum præter mucronem, qui cum firmus fuit, tum etiam, vt ait Polybius, hamatus: videlicet vt cum ictu inflecteretur, inhabile ad remittendum eſſet, aut ſi corpori adhęſiſſet, non facile extraheretur. Cæſar libro 1. Gall. Gallis magno ad pugnam erat impedimento, quod pluribus eorũ ſcutis vno ictu pilorum transfixis & colligatis, cum ferrum ſe inflexiſſet, neque euellere, neque ſiniſtra impedita ſatis commode pugnare poterant.

Ferrum autem, vt Polybius & Appianus narrant, ad medium vſque haſtile inſerebatur, tamque firmiter connectebatur, vt prius ferrum frangeretur, quam nexus relaxaretur. Nectebatur enim multis fibulis, vt Polybius ait: Plutarchus tamen pili ferrum duabus fibulis ferreis colligatum fuiſſe narrat, earumque alteram à C. Mario bello Cimbrico ſublatam, ac pro ea ligneum clauum repoſitum eo conſilio, vt pilum in hoſtile ſcutum incidens non rectum hæreret, ſed facto clauo ligneo, ferrum reflecteretur, atque haſtile traheretur ob cuſpidem flexam retentum. Dionyſius pila vtrinque ferro præfixa fuiſſe dicit, forte vt humi præfigi poſſet, ipſe quoque ibidem pila, quæ ante tabernacula erant præfixa, arſiſſe ſcribit.

In pilis videtur nomen Imperatoris fuiſſe inſcriptum: nam hac vna re dicit Plutarchu

notum

notum factum eſſe, Catuli opera victoriam de Cimbris partam eſſe, quod pila, quibus hoſtes fuerant interfecti, Catuli nomen haberent inſcriptum.

Iam verò pilis vſos fuiſſe haſtatos, Liuius oſtendit libro XXVII. C. Decimius, Flauus Tribun.mil. ſigno arrepto primi haſtati, manipulum eius ſigni ſe ſequi iuſſit, pilaque in belluas conijci. Et lib.XXX. Haſtati legionis vndecimæ conglobant ſeſe, atque in elephantos pila conijciunt.

Primis tamen temporibus haſtis vſi ſunt haſtati, & Dionyſius, Liuiuſque tertiæ claſſi, id eſt, Haſtatis, haſtas tribuunt. Varro etiam lib.IV.de lingua latina. Haſtatos nominatos dicit, quod initio haſtis pugnarent. Quando autem pro haſtis pila acceperint, incertum eſt. Anno tamen CDIV. Haſtati haſtas habuere. Liuius libro VII. Ab haſtatis, principibusq; prœlium initũ, præter virtutem locus quoque ſuperior adiuuit, vt pila omnia haſtæque, non tamquam ex æquo miſſa, vana caderent, ſed omnia librata ponderibus figerentur. Ex quo loco illud etiam intelligimus haſtas miſſiles fuiſſe.

Thoracem, ſiue loricam tertiæ claſſi id eſt Haſtatis Liuius, Dionyſius, & Polybius adimunt. Polybius tamen eos pro lorica, ærea lamina, cuius in omnes partes latitudo vnius palmi eſſet, pectus muniſſe ſcribit; quam καρδιοφύλακα, id eſt, cordis munimentum nominarunt. Qui tamẽ cenſum ſupra decem millia drachmarum habuere, totũ thoracem geſtarunt, vt infra dicemus. Hæc

Hæc igitur Haſtatorum, qui in tertia claſſe cenſebantur, armatura fuit. Eandem omnino habuere Principes, teſte Polybio; Dionyſius etiam & Liuius Ocreas, quas tertiæ claſſi, id eſt, haſtatis ademerũt; ſecundæ, id eſt, Principibus tribuunt.

Triariorum, qui in prima claſſe numerati ſunt, arma eadem fuêre, vt ſcribit Polybius; pro pilis tamen haſtas habuiſſe narrat; quas etiam primæ claſſi tribuunt Liuius & Dionyſius. Eaſdem diſerte dat Triarijs Liuius libr. VIII. Triarij ſub vexillis conſidebant, ſiniſtro crure porrecto, ſcuta innixa humeris, haſtas ſuberecta cuſpide in terra fixas tenentes. Triariorum haſtae non videntur miſſiles fuiſſe: itaque δόρατα à Polybio vocantur: & Liuius oſtendit lib. IIX. Triarij cum & ſemetipſi fatigaſſent, & haſtas aut præfregiſſent, aut hebetaſſent. Et mox. Triarij haſtis ora fodientes per manipulos prope intacti euaſere. Varro tamen lib. IV de lingua latina Triarios pilis pugnaſſe dicit, & propterea Pilanos vocatos, quod etiam confirmat Ouidius lib. III Faſtorum, Pilanos, Triarios nominans: *Haſtatos inſtituitq́; decem,*

Et totidem Princeps, totidem Pilanus habebat
Corpora.

Porrò cum Triarij in prima claſſe numerarentur, cuius cenſus finitus eſt ſupra centum millia æris, vel, quod idem eſt, ſupra centum minas, id eſt, decem millibus drachmis ſiue denarijs (mina enim à Solone centum drachmis

mis finita eſt, vt Plutarchus ſcribit) totum, integrumque thoracem habuere, non, vt cæteri ſolum palmare illud pectoris munimentum. Polybius enim eos, quorum cenſus amplius decem millium drachmarum fuit, thoracem habuiſſe narrat; hic verò primæ claſſis cenſus fuit. Quamquam idem Polybius inter Haſtatos quoque aliquos eiuſdem cenſus fuiſſe dicit, qui thoraces item habuerint. Thoracem, quem Latini loricam nominant, hamatum fuiſſe tradit Polybius, id eſt, vt ego quidem puto, annulis conſertum: quod etiam in antiquis marmoribus videmus. Ex ære fuiſſe docet Liuius: poſtea ex ferro loricæ fieri cœptæ ſunt; Varro libr. IV de lingua Latina. Lorica, quod è loris de corio crudo pectoralia faciebant: poſtea ſuccuderunt Galli è ferro ſub id vocabulum, ex annulis ferream tunicam. Plutarchus in Lucullo ſquamatas loricas nominat, id eſt, ex laminis ad inſtar ſquamarum confectas.

Vtrum autem Triarij ſcutum geſtarint, controuerſum eſſe poteſt. Polybius enim, vti diximus, Triarijs ſimiliter atque haſtatis, Principibusq; ſcutum dedit. Liuius autem, vt Dionyſius primæ claſsi ἀσπίδας ſiue clypeos, ſecundæ tertiæque θυρεοὺς, ſiue ſcuta tribuerunt. Idem tamen Liuius libr. VIII ſcuta dedit Triarijs: Triarij, inquit, ſub vexillis cōſidebant, ſiniſtro crure porrecto, ſcuta innixa humeris, haſtas ſubrecta cuſpide in terra fixas tenentes. At lib. XXII ijſdem clypeos tribuit; conſulem, inquit, lancea transfixit: ſpo-

liare cupientem Triarij obiectis clypeis, arcuere.

Sic igitur legionarij ſiue grauis armaturæ pedites armabantur: Leues autē, qui in quinta claſſe cenſebantur, fundis, miſſilibuſque pugnarunt, vt Liuius & Dionyſius tradunt, itaque ſcuto, gladio, cæteraque armatura videntur caruiſſe. Ac de ſcuto quidem veriſimilis ſit ex Vegetio cōiectura, cum funditori & ſagittario non modicum impedimentum ſit: de gladio verò poſſumus quoque conijcere ex Plutarcho, qui in Sullæ vita Romanos ſagittarios collectis manu ſagittis, hoſtes à quibus premebantur, propulſaſſe ait. nam ſi gladium habuiſſent, veriſimile eſt eum ſtricturos fuiſſe, vbi vicinitas hoſtis ſagittarum iactum exemiſſet. Gladium tamen ijs tribuit Tacit. lib. XII. Sed eo quoque irrupere ferentarius, grauiſq; miles, illi telis aſſultantes, hi conferto gradu, turbatis contra Britānorum ordinibus, apud quos nulla loricarum, galearumúe tegmina: ſi auxiliaribus reſiſterent, gladijs ac pilis legionariorum, ſi huc verterent ſpathis & haſtis auxiliarium ſternebantur. Veget. verò l. I. ca. XX. totam armaturam ſagittarijs tribuere videtur: Quid enim, inquit, pedes ſagittarius ſine cataphracta, ſine galea, qui cum arcu ſcutum tenere nō poteſt, faciet. Et mox. Pilatæ legiones ꝑter ſcuta etiā cataphractis galeiſq; fulgebant; vſque eo vt ſagittarij ſiniſtra brachia manicis munirētur.

Veg. li. 1. ca. 20. & li. 3. c. 14.

Fundæ, vt ſcribit Veget. lib. 3. cap. 14. ex lino vel ſetis fuere, quibus, contorto circa caput

brachio,

brachio, non ſolum lapides, ſed etiã glandes dirigebant. Eſt autẽ glans, Nonio teſte plumbum in modum glandis informatum. Propertius lib. IV eleg. III. Plumbea cum tortæ ſparguntur pondera fundæ. Liuius lib. XXXIIX. de funda Aegiorum: Eſt non ſimplicis habenæ, vt Balearica, aliarumq; gentium funda, ſed triplex ſcutale crebris ſuturis duratum, ne fluxa habena, volutetur in iactu glans, ſed librata cum ſederit, velut neruo miſſa excutiatur. Et ibidem. Conſul, quia non cominus pugnam, ſed procul locis oppugnandis futuram præceperat animo, ingentem vim pilorum, velitarium haſtarum, ſagittarum, glandiſque & modicorum, qui funda mitti poſſent, lapidũ parauerat. Et li. XXXVI Ex loco ſuperiore fundis velut nimbum glandes, & ſagittas ſimul, & iacula ingerebant. Salluſtius in Iugurthina. Pars eminus glande, aut lapidibus pugnare. Hirtius de bello Africano officinas ferrarias inſtruere, ſagittaſque, & tela vti fierent complura, curare, glandes fundere, ſudes comparare. Et de bello Hiſpanienſi. Glans miſſa eſt inſcripta, quo die ad oppidum capiẽdum accederent, ſeſe ſcutum poſiturum. Fiebant etiam glandes ex argilla Cæſar li. V. Feruentes fuſili ex argilla glandes, fundis, & feruefacta iacula in caſas iacere cœperũt. Has glandes inflicto vulnere in corpus penetraſſe, idẽ Liu. l. 38 ait. Galli cũ aculeus ſagittæ, aut glandis abditę introrſus tenui vulnere in ſpeciem vrit, & ſcrutantes quæ vellant, telum non ſequitur. Plut. in Antonio glandes μολυβδίνας vocat.

Hæc igitur de leui armatura. poſtea verò cum ad Capuam noui eſſent velites inſtituti,
lib. 26. qui pugnarēt inter equites, eis auctore Liuio, parmæ breuiores, quam equeſtres, & ſeptena iacula quaternos lōga pedes data ſunt, prefixo ferro, quale haſtis velitaribus ineſt. Quamuis autem aliorum armorum mētio non fiat, veriſimile tamē eſt, eos & gladium, & galeam cęteraque vt velites reliqui habuiſſe.

Equites Romani, ſi Polybio credimus, non eodem ſemper armorum genere ſunt vſi. antiquiſſimis enim temporibus loricas non habuere, ſed ἐν περιζώμασι, id eſt, ſuccincti, vt ille ait, prœliabantur. Quare conſequebantur id quidem, vt ad deſcendendum ex equis, inſiliendumq; leues & expediti eſſent, ſed in congreſſibus prœlijſque maxime vulneribus erant expoſiti, cum fere nudi pugnarent. Haſtæ præterea eorum tenues erant & graciles: itaque nec deſtinatum locum ijs ob agitationem ferire poterant, & ſæpe ſolo ipſo equorum motu agitatæ frangebantur. Sed neque ab ima parte præpilatæ erant: quare priore duntaxat parte erāt vtiles, qua fracta nullum amplius vſum præſtare poterant. Scutū verò habebant ex corio bubalo, placentis vmbilicatis, quę in ſacrificijs offerri conſueuerunt, perſimile: quod pręterquā quod firmitatem non habebat, tum verò vbi imbre maduiſſet, decorticatum & tumens inutile omnino reddebatur.

Hæc igitur fuit primis tēporibus teſte Polybio, equitū armatura; quam cum inutilem

eſſe

eſſe ſenſiſſent, aliã à Græcis mutuati ſunt. quo autem tempore id cœperit, cum Polybius reticuerit, difficilis coniectura eſt. Quocunque autem modo ſe res habeat, Equites Rom. Græcorum exemplo, loricam, ſcutum firmum, haſtáſque cum robuſtas, tum ab ima parte præpilatas, acceperunt. Haſtas equitibus tribuit etiam Liuius libr. I. Imperat, vt haſtas equites erigere iubeat. Et libr. XL. Equites, detractis frenis, bis vltro citroque cum magna ſtrage hoſtium infractis omnibus haſtis, tranſcurrerunt. Quibus ex verbis equitum haſtas haud miſſiles fuiſſe colligitur, vnde δόρατα Polybius vocat. hinc etiam Liuius lib. II. de Bruto & Arunte, qui in equis inter ſe concurrerunt. Contrario, inquit, ictu per parmam vterque transfixus, duabus hærentes haſtis moribundi ex equis lapſi ſunt. Ioſephus libr. III. Equites κόντόν, id eſt, contum longum geſtaſſe ſcribit; quem etiam contum equiti tribuere videtur Vegetius lib. II. cap. XIV. In pharetra pręterea terna pluráue iacula lato ferro, haſtis magnitudine paria, ſuſpenſa habuiſſe. idem Ioſephus narrat. neque Liuius negat, qui cum ſpicula, tum miſſilia equitibus tribuit, vt lib. III. Equites Romani impreſſione vna totum hoſtium equitatum fudere, magnam vim ex equis præcipitauere; ipſos equoſque ſpiculis confecere. Et li. VIII. Circumactis equis, cum prior ad iterandum ictum Manlius conſurrexiſſet, ſpiculum inter aures equi fixit. ſed forte in ijs locis ſpiculum pro haſta dixit Liuius:

 At lib.

At lib.VI. miſſilium diſerte meminit; Equitum,inquit,turmæ immiſſæ,dato ſigno,ne ſingulorum morando cæde,ſpatium ad euadendum multitudini darent: ſatis eſſe miſſilibus ac terrore impediri curſum, obequitandoq́; agmen teneri. Et Cæſar lib.1.ciuil. Equites vero ex loco ſuperiore in aduerſos tela conijciebant.

Galeas & loricas equitum ſimiles fuiſſe galeis ac loricis peditum Ioſephus narrat. Liuius item equeſtrium loricarum meminit li. xxx. Munera quæ legati ferrent Maſſaniſſæ regi decreuerunt bina equeſtria arma cum loricis. Galeæ tamen Polybius non meminit: quam tamen equites habuiſſe præter Ioſephũ, antiqua marmora oſtendunt. Eæ tamen equitum facies non texere. Itaque Cæſar prœlio Pharſalico militibus ſuis præcepit, vti Pompeianorum equitum ora oculoſque peterent, quæ res Cæſari victoriam peperit, vt Plutarchus, Appianus, Frontinus, ceteriq́; tradunt. Hinc illud, vt nouum de Perſarum armatura ſcribit Marcell. l.25. initio. Erant omnes cateruæ ferratæ, ita per ſingula membra denſis laminis tectæ, vt iuncturæ rigentes compagibus artuum conuenirent, humanorumq́; vultuum ſimulachra ita capitibus diligenter aptata, vt imbracteatis corporibus ſolidis, ibi tantum incidentia tela poſſent hærere, qua per cauernas minutas, & orbibus oculorum affixas parcius viſitur, vel ſupremitates nariũ anguſti ſpiritus emittuntur. Scutum equitibus Polybius & Ioſephus tribuũt, quod θυρεὸμ appel-

appellant: Ioſephus etiam obliquum id ad equi latus geſtaſſe dicit. Liuius tamen vbique parmas aſſignat, lib. enim II. de equeſtri pugna Bruti & Tarquinij contrario ictu per parmā vterq; transfixus, duabus hærentes haſtis moribundi ex equis lapſi ſunt. Et ibidem. Equites deſiliunt ex equis, & pro anteſignanis parmas obijciunt. Et lib. XXVI. velitibus datas dicit eſſe parmas breuiores, quam equeſtres.

Nec gladium quidem in equitum armatura Polybius nominauit; quo tamen longe ad latus dextrum præcinctos fuiſſe narrat Ioſephus. Lōgiorem autem gladium equites iccirco videntur habuiſſe, quod, opinor, non tam prope ſemper quam velint, ad hoſtem poſſint accedere. quare T. Manlius eques Roman. cum Gallo pedeſtri pugna cōgreſſurus Hiſpanum peditum gladium accepit, qui ad propiorem pugnam magis habilis eſſet, vt ſcribit Liuius lib. VII. Poſtea ipſi etiam equites Hiſpanienſem gladium videntur accepiſſe, ſed eum forte longiorem quam peditum fecerunt. Liuius enim de equeſtri pugna Romanorum & Macedonum, ita ſcribit l. XXXI. Poſtquam gladio Hiſpanienſi detruncata corpora, brachijs abſciſſis, aut tota ceruice deſecta, diuiſa à corpore capita, patentiaq; viſcera, & feditatem aliam vulnerum viderunt, &c. Quibus verbis illud etiam intelligitur Hiſpanienſi gladio equites cæſim potius quam punctim vſos fuiſſe; contra quam ſupra de peditibus docuimus. Vtrum aūt equites ocreas habuerint, non memini me legiſſe: habuiſſe tñ marmora vetuſta indicant.

indicant. Quare cum equites parmam,gladium,galeam,loricam,ocreas,haſtamque habuerint.non plane intelligo,curScipio in extrema pugna cum Hannibale, Italos equites tanquam leuius armatos ex equis deſcendere iuſſerit, quod pedites graui armatura impediti, neque elephantorum impetum vitare, neq; fugientes hoſtes inſequi commode poſſent vt in Libyca ſcribit Appianus certe enim nihilo leuius equites,quam pedites fuiſſe videntur armati;niſi fortè dicamus equites illo tempore neque galeas. neque ocreas habuiſſe,quod Polybius,qui Scipioni æqualis fuit, ſignificare videtur, cum in equitum armatura haſtæ,ſcuti,thoraciſque duntaxat mentionem faciat.

Equi porro phaleris argenteis alijſque rebus magnifice ornabantur.Liuius libr. XXII. Præda ingẽs parta:&præter equos viroſq; & ſi quid argenti, quod plurimum in phaleris equorum erat, omnis cetera præda diripiẽda data eſt.Et lib.XXVI. Argenti, qui curuli ſella ſederunt, equi ornamenta, & libras pondo,vt habere poſſint.Quanquam autem phaleras equorum ornamenta fuiſſe conſtat inter omnes, quæ autem earum forma fuerit, dubium & controuerſum eſt. Videntur tamẽ ſcuti ſimilitudinem imitatæ, vt à naribus ad frontem ducta illuſtris lamina dilataretur in fronte,attenuata in imo:quod ex Suida colligitur,qui φάλαρα interpretatur, τὰς προμετωπίδας,τοὺς ἀσπιδίσκους, τὴν κόσμησιν τὴν κατὰ τὸ μέτωπον τῶν ἵππων: hoc eſt frontis ornamenta

namenta, ſcutula, id, quo frons equorum ornatur. addit tamen idem apud Herodotum ſignificare τὰ περὶ τὰς γνάθους σκεπάσματα, id eſt maxillarum tegumenta. Seruius neq; frontem, neque maxillas, ſed pectus phaleris ornatum ſignificare videtur, qui verſu illo ex libr. VII. Aurea pectoribus demiſſa monilia pendent; monilia, phaleras interpretatur. Monile autem ex equorũ collo propendere Feſtus etiam ſcribit. Monile, inquit, ornatus muliebris: ex eo etiam equis propendens à collo ornamentum monile appellatur. Plinius quoque lib. XXXVII. cap. XII. ſatis plane diſtinguit à frontalibus phaleras: Quondam, inquit, tantę magnitudinis fuere, vt equis regum in oriente frontalia, atque pro phaleris penſilia facerent. Quæ cum dicit ſentire cum Seruio potius, quam Suida, vel Herodoto videtur: verbum enim penſilia quis non putet referri potius ad monile illud quod collo pendere diximus, quam ad illud ſcutulum, quo frons aut maxillæ ornantur equorũ? Rurſus à Plinio & Seruio Gellius diſſentit, aperte phaleras à monilibus diſtinguens, cum ait libr. V. cap. V. Equitatum frenis, ephippijs, monilibus, phaleris præfulgentem. Horum ſcriptorum diſſenſio dubitationem parit, vtrum phalerę fuerint ornamentum frontis in equo, vt ſentit Suidas, an maxillarũ, vt Herodotus, an pectoris, vt Seruius. nam Gellius vt à Seruio plane diſſentit, cum eas à monilibus ſeparat, ſic vtrum frontale cũ Suida, an, vt ita dicam, maxillare cum Herodoto putet, in dubio re-

bio relinquit. Ammianus libr. XX. Phaleras ſignificare videtur monilia fuiſſe, ſic enim de Iuliano ſcribit. Auguſtus renuntiatus iubebatur diadema proferre, neganſque vnquam ſe habuiſſe, vxoris colli vel capitis poſcebatur. eoq; affirmante primis auſpicijs non cõgruere aptari mulieri mundo, equi phalera quærebatur, vti congrua ornatus ſpeciem ſaltem obſcuram ſuperioris protenderet poteſtatis.

Equites ſtapedes & ſellá, quas nunc vocant, non habuere vt ex antiquis lapidibus intelligimus ſtragulum tamen vt in ijſdem cernimus, equi dorſo impoſuere ad mollem vecturam, quod Ephippium, teſte Nonio, appellarunt. Cæſ. lib. 4. initio de Sueuis. Neque eorum moribus turpius quidquam aut inertius habetur, quam ephippijs vti. Itaq; ad quemuis numerũ ephippiatorum equitum quamuis pauci adire audent. Xiphilinus ſcribit Nerone imperante, equites, dum quotannis recenſentur, ephippijs primum vſos eſſe.

Qui auté ex prætoria cohorte fuere, equites quidem equitum ceterorum armatura ſunt vſi: pedites vero pro ſcuto & pilis ſiue haſtis, clypeum & lanceam habuere, vt ſcribit Ioſephus libro tertio.

Imperator equitum armatura vſus eſt, nam haſtæ & parmę meminit Liuius de pugna Bruti Cos. & Tarquinij l. II. Decorum erat tum ipſis capeſſere pugnam ducibus: adeoq; infeſtis animis concurrerunt, neuter dum hoſtem vulneraret, ſui protegendi corporis memor, vt contrario ictu per parmam vterq; transfixus, dua-

xus,duabus hærentes haſtis,moribundi ex e-
quis lapſi ſint. Habuit autem Imperator præ-
terea plures equos magnifice ornatos,quibus
in bello vteretur.Tacitus li. xv. Turbatus e-
quus,qui inſignia conſularia geſtabat, retro
euaſit. Plutarchus in Craſſo, & Appian. in ἵππος
Parthica. Equus ex imperatorijs inſigniter τῶν ςρα-
ornatus,tracto per vim rectore,in flumē ſub- τηγι-
merſus diſparuit. Quæſtor, Legati,Tribuni, κῶν ἐπι-
&Præfecti equitum arma habuiſſe veriſimile φανῶς
ſit, quod ij plerumq; equitibus præpoſiti le- κεκοσ-
gantur. Centuriones peditum armatura,pe- μημένος
dites ipſi cum eſſent, vſi videntur:galeas ta-
mē,vt ſcribit Vegetius,tranſuerſis &argenta-
tis criſtis ornatas habuere,vt facilius cogno- li.2.c.16.
ſcerētur à ſuis .Signiferi loricas minores ac-
cepere, & galeas ad terrorem hoſtium vrſi-
nis pellibus obtectas, vt idem ait.Socij & au-
xilia cetera pro ritu ſuæ gentis arma geſſere,
vt Cretenſes ſagittarij, Baleares funditores,
Numidæ equites &c. Certe auxiliorum arma
à legionarijs diuerſa fuiſſe Tacitus oſtēdit,qui
l.12.gladios &pila legionariorum,ſpathas &
haſtas auxiljorū nominat.Et.Aperire,inquit,
armamentarium iuſſit,rapta ſtatim arma ſine
ordine & more militiæ, vt prætorianus aut
legionarius inſignib.ſuis diſtingueretur.mi-
ſcentur auxiliaribus galeis,ſcutiſq; li.1.Hiſt.
Hæc igitur de armis, quæ ſinguli ordines ha-
buere:plurima præterea armorum,telorum-
que genera in ſcriptoribus legūtur, ſed mihi
non fuit conſilium armorum nomina recen-
ſere,ſed vniuerſe Rom. militiam explicare.

Arma

Arma autem Romani auro argentoque cælabant,& ornabant. Iuuenalis Satyra XI.

Tunc rudis, & Graias mirari neſcius artes
Vrbibus euerſis,prædarum in parte reperta
Magnorum artificum frangebat pocula miles,
Vt phaleris gauderet equus,cælataq; caſsis.
Argenti quod erat,ſolis fulgebat in armis.

Id autem victis nationibus à Romanis fieri cœptum videtur.olim enim Romani horridis armis fuere. itaque aurata & argentata Samnitium arma Romani deriſere, quod docti à ducibus eſſent, horridum milite eſſe debere,non cælatum auro argentoque, ſed ferro &animis fretum,vt refert Liuius lib. IX.

Lib. 2. ca. 24. de bel. iudaico.

Pila, haſtæ, ſagittæ, aliaque miſſilia, quoniam eorum copia ingenti opus erat,cũ prœlijs exhaurirentur,Vehiculis,vt ſcribit Ioſephus,poſt exercitum vehebantur.Tacitus li. 1.Hiſtor.Vehicula cohortis,incipiente nocte, onerari aperto armamentario iubet.

Illud autem extremo capite admonendum puto,Romanos priuatim arma non habuiſſe: quod à Porſenæ temporibus originem videtur habuiſſe,qui pacem ijs condicionibus feciſſe dicitur cum Romanis,vt ne ferro niſi in agris colendis vterentur,auctore Plinio lib. XXXIV.cap.XIIII.Itaque cum milites erant ſcripti, ijs arma publico ex armamentario, quod in Capitolio in arce fuit, tradebantur. Hinc Lucanus, Iam rupes Tarpeia ſonat. Liuius libr.III. Conſules & armare plebem, & inermem pati timebant: dant tamen arma,non

ma, non vulgo, tantum vt incerto hoſte, præſidium ſatis fidum ad omnia eſſet. Cicero pro Rabirio Perduell. Fit S.C vt C. Marius L. Valerius Coſſ. adhiberent Tribunos plebis, & Prætores, quos eis videretur: operamque darent, vt imperium populi Roman. maieſtaſque conſeruaretur. adhibent omnes Tribunos præter Saturnium, Prætores præter Glauciam: qui Rempub. ſaluam eſſe vellent, arma capere, & ſe ſequi iubent. parent omnes, ex ædificijs armamentarijſque publicis arma populo Roman. C. Mario Cos. diſtribuente dantur. Tacitus libro 1. Hiſtor. Vehicula cohortis onerari aperto armamentario iubet. Et ibidem. Aperire deinde armamentarium iuſſit, rapta ſtatim arma, ſine more & ordine militiæ.

De veſtibus militaribus.

CAP. XIII.

QVemadmodum in pace Toga cõmunis Romanorum omnium veſtis fuit, ita in bello ſagum. Fuit autem ſagum ex lana ad talos vſq; demiſſum, fibula in humero colligatum quod in ſupra tunicam induebant, vt ait Strabo l. 4. de Gallis. Varro virgula diuina apud Nonium, Cum neq; aptam mollibus humeris fibulam ſagus feriet. Trebell. in Saturnino. Conuiuio diſcumbere milites, ne inferiora nudarentur, cũ ſagis iuſſit. hieme grauibus, æſtate pellucidis. Liuius l. XXX. Munera quæ legati ferrent Maſſaniſſæ regi decreuerunt ſagula purpurea duo cum fibulis aureis ſingulis. Cæſar lib. V. bell.

Silius li. Humeris impoſuit honorem Fulgentis ſaguli.

bell. Gall. Gladijs ceſpites circumcidere, manibus, ſagulíſque terram exhaurire. Et libr. 1. bell. ciuil. Quos deprehendit, interficit: reliqui coëunt inter ſe, & repentino periculo exterriti, ſiniſtras ſagis inuoluunt, gladioſque diſtringunt, atque ita ſe à cetratis equitibuſq; defendunt. Quæ omnia, niſi ſaga longa eſſent, fieri non potuerunt.

Neque vero gregarij ſolum milites, ſed centuriones, Tribuni atque adeo ipſe Imperator ſagum habuere. Salluſtius libr. II. Hiſtor. apud Nonium. Occurrere duci, & prœlium accendere; adeo vti Metello in ſagum, Herculeio in brachium tela venirent. Metellus autem Pius erat Imperator, vt ex Frontino libro II. cap. 1. Stratag. colligitur. De ſagulo centurionum meminit Suetonius in Auguſto ca. XXVI. Cornelius, inquit, Centurio reiecto ſagulo oſtendens gladij capulum non dubitauit in curia dicere. Hic faciet, ſi vos non feceritis. Quod ſi Imperator ſago eſt vſus, quis iam de ceteris magiſtratibus dubitare poteſt, quin ſago item ſint vſi? Certe non ſolum ipſum imperatorem, ſed lictores quoque comiteſque ſagatos fuiſſe Cicero in Piſonem docet; Togulæ lictoribus ad portam præſto fuerunt, quibus illi acceptis: ſagula reiecerunt, & cateruam imperatori ſuo nouam præbuerunt. Suetonius in Vitellio, cap. XI. vrbem ad claſſicum introijt paludatus, ferroque ſuccinctus inter ſigna atque vexilla, ſagatis comitibus, ac detectis commilitonum armis.

Imperatoris tamen, Tribunorum, & Centurionum ſaga, à ſagis gregariorum militum diuerſa videntur fuiſſe. Liuius lib. VII. Hæc omnia Tribunus ſagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire hoſtes notarent, perluſtrauit. Forte autem colore inter ſe diuerſa fuere: Imperatoris enim ſagũ purpureum fuit. Hirtius de bel. Afric. Cum Scipio ſagulo purpureo ante Iubæ regis aduentum vti ſolitus eſſet, dicitur Iuba cum eo egiſſe, non oportere illum eodem vti veſtitu, atque ipſe vteretur. Itaque factum eſt, vt Scipio ad album ſeſe veſtitum transferret, Horatius lib. epod. IX. de Antonio imperatore

Terra mariq́ꝫ victus hoſtis punico
Lugubre mutauit ſagum

Ad quem locum Porphyrion: Depoſuit, inquit, coccineam clamydem Antonius, qua ſcilicet imperator vtebatur; & accepit lugubrem, id eſt, nigram. Punicum enim purpureum aut coccineum ſignificat.

Imperator ad ſagum addidit præterea paludamentum, quod proprium ſolius fuit Imperatoris. Apuleius Apologia priore: Quod imperatoribus paludamentum, quod pontificibus galerus, quod lituus auguribus, &c. Liuius l. IX. Tum à Conſulibꝰ abire lictores iuſſi, paludamentaq́; detracta, tantam inter ipſos miſerationem fecit, vt ſuæ quiſq; condicionis oblitus, ab illa deformatione tantæ maieſtatis velut ab nefando ſpectaculo auerteret

oculos.Et libr. XXV. de Graccho Procos. Inter hæc dicta paludamento circum læuũ brachium intorto (nam ne ſcuta quidem ſecum extulerant)in hoſtes impetum fecit.

Fuit autem Paludamentum pallium ad talos fere vſque demiſſum, quod dextro brachio exerto, in ſiniſtro humero nodo colligabatur, vt in ſtatuis antiquis videmus. Purpureum ſiue coccineum auroq; miſtum docet Iſidorus lib.XIX.cap. XXIV. Paludamentum erat, inquit, inſigne pallium Imperatorum cocco,purpuraque & auro diſtinctum. Hinc Plinius libr.XXII.cap.II. Coccum imperatorijs paludamentis dicatum eſſe dixit. Plutarchus φοινικίδα appellat,tum in Craſſo,tum in Bruto in extremo. Album etiam eſſe potuiſſe ſcribunt Valerius libr.I.cap.VI.de Craſſo, & Plutarchus in eiuſdem vita. Hirtius etiam ſcribit Scipionem,depoſito purpureo ſagulo album ſumpſiſſe.Hinc Sex.Pompeius notatur qui pro paludamento purpureo cæruleum vt Neptunum imitaretur,ſumpſerit Appian. li. V. Paludamento non ſolum Imperator; ſed etiam lictores vſi ſunt.addit Feſtus omnia militaria ornamenta,Paludamenta dici.Et Varro lib.VI.de lingua lat.Paludamenta, inquit, ſunt inſignia & ornamenta militaria.Ideo ad bellum cum exit imperator, ac lictores mutant veſtem, & ſigna incinuerunt. Paludatus dicitur proficiſci: quæ propterea quod conſpiciuntur,qui ea habent,ac fiunt palam, Paludamenta dicta.

n. Paludati.

Plerique omnes Paludamentum, & Chlamydem

mydem eadẽ faciunt. Sed ea inter ſe videntur ſeparare Cicero in oratione pro Poſtumo, & Valerius libr. III. c. VI. qui in Scipione Aſiatico, & Cornelio Sulla clariſſimis Romanorum Imperatoribus illud tanquam inſolens, & à Romanis moribus alienum notant, quod chlamydati fuerint. nimirum quod chlamys græcorum eſſet veſtis, non Romanorum. Tacitus quoque libr. XII. diuerſa oſtendit, ſeorſim vtrumq; nominans. Ipſe Claudius inſigni paludamento, neque procul Agrippina aurata chlamyde. Et Dio eadem de re ὁ δὲ κλαύδιος ὅ τε Νέρων στρατιωτικῶς ἐστάλησαν· ἥτε Αγριππῖνα χλαμύδι διαχρύσῳ ἐκοσμεῖτο. Plinius libr. XXXIII. cap. 3. in extremo eadem de re loquens videtur confundere. Nos, inquit, vidimus Agrippinam Claudij Principis, edente eo naualis prœlij ſpectaculum, aſſidentem ei, indutam paludamento, auro textili ſine alia materie. Iſidorus quoque lib. XIX. cap. XXIV. de vtriſque ſeparatim præcipit.

Interdum cum Trabea ad bellum profecti Imperatores leguntur. Liuius lib. XXXII. Conſul trabeatus ad hoſtem ire pergit. Virgilius lib. 7. Ipſe quirinali trabea, cinctuq; Gabino Inſignis reſerat ſtridentia limina Conſul. Ego tamen Trabeam à Paludamento diuerſam fuiſſe non puto, niſi quod cum Paludamentum vnius coloris eſſet, Trabea virgas quaſdam trabiũ inſtar haberet intextas, vnde illi nomen. Sic etiam Trebellius in Gallieno, ſaga Trabeata nominat in Gallia: conſtat autem Gallos diſcoloribus virgatiſq; ſagulis vſos.

Vt autem Imperator ad ſagum adhibuit paludamentum, ita Tribuni, ceteriq; magiſtratus latum vel anguſtum clauum addidere, anguſtum quidem Equites, latum qui in ſenatú eſſent lecti. hinc laticlauij, & anguſticlauij tribuni, id eſt, qui vel ſenatores, vel equites eſſent; ex vtroq; enim ordine lectos interdum Tribunos oſtendimus. Suetonius in Othone cap. X. Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiæ decimæ legionis tribunus anguſticlauius. Et in Domitiano cap. X. ſcribit, venia donatos tribunum laticlauium, & centurionem. Anguſtum porro clauum equitum fuiſſe (latum enim ſenatorium fuiſſe notius eſt, quam vt confirmatione ſit opus) Ouidius oſtendit lib. IV. Triſtium el. vltima.

Curia reſtabat; claui menſura coacta eſt
Maius erat noſtris viribus illud onus.

Et Paterculus, qui de Mæcenate, qui ſemper continuit ſe in equeſtri gradu, ita ſcribit, vixit anguſto clauo pæne contentus. Claui autem dicebantur ornamenta intexta in tunica, vel toga; quæ ſic appellantur, quod capita clauorum imitarentur. Feſtus. Clauata dicuntur veſtimenta clauis intertexta. & alibi. Tunica palmata à latitudine clauorum dicebatur; quæ nunc à genere picturæ appellatur. Varro lib. II. de Analogia; ſi quis tunicam in vſu ita conſuit, vt altera plagula ſit anguſtis clauis, altera latis; vtraque in ſuo genere caret analogia.

a. Picta toga. Chariſius li. 1. Clauus, im purpurata veſtis, ἐμπόρφυρος ἐσθὴς.

Milites aduerſus frigus, cæliq; iniurias, pænulam

nulam ad ſagum addidere Seneca lib. III. de Benef.cap.XXIIX.Quo te penulati iſti in militum quidem non vulgarem cultum ſubornati;quo,inquam,te iſti efferunt? & lib. V.ca. XXIV. Quidam ex cõmilitonibus Cæſari pænulam ſuam ſubſtrauit.Iſidorus lib.XIX. cap. XXIV. Pænula eſt pallium cum fimbrijs longis. Lacerna item veſtis militaris fuit,pænulę ſimilis,niſi quod capitium,&fimbrias non habebat, vnde Lacernam dictam putat Feſtus. n. Luce-
Propertius li.IV. eleg.III.Texitur hæc caſtris re.
quarta lacerna tuis.Iſidorus li.XIX.Lacerna, inquit, pallium fimbriatum, quo olim ſoli milites vtebantur, inde autem lacernæ,quaſi amputatis capitibus fimbriarum, neque ita laxis,vt ſunt pænularum.

Lænam quæ χλαῖνα dicitur inter veſtes militares numerat Nonius, pallij genus fuiſſe videtur. Nonius lænam ſuper omnia veſtimenta ſumi ſolitam ſcribit.Strabo libr. 4. de Gallis,lænam dicit fuiſſe ſagum denſiore filo ex lana aſpera,villisq́; oblongis contextum. hieme geſtabatur; vnde prouerbium ἐν θέρει τὴν χλαῖναν κατατρίβεις. Abolla veſtis itẽ militaris auctore Nonio,palliũ ſiue pænula videtur fuiſſe,ſed duplex: quare diploidem dici nonnulli volunt. gloſſ. vet. Abolla ἱμάτιον.

Quamuis autem in principio huius capitis Togam pacis, vrbisque veſtem eſſe diximus; tamen ea quoque in caſtris ſunt vſi. Plutarchus in Coriolano ἦν δὲ τότε τοῖς ῥωμαίοις ἔθος εἰς τάξιν καθισαμένοις, καὶ μέλλουσι

τοὺς θυρεοὺς ἀναλαμβάνειν, καὶ περιζώννυσθαι τὴν τήβεννον, ἅμα καὶ διαθήκας ἀγράφους γίνεσθαι τριῶν ἢ τεττάρων ἐπακουόντων ὀνομάζοντας τὸν κληρονόμον. Et Feſtus. Apud antiquos, inquit, togis ſuccincti pugnaſſe dicuntur. Hinc apud Liuium ſæpe legimus togas in exercitū miſſas. vt lib. XXIX. veſtimenta exercitui deerant, mille ducentæ togæ, duodecim millia tunicarum miſſa: Et lib. XLIV. Litteræ recitatæ Q. Marcij Cos. ſunt; veſtimenta militibus ab Roma mittenda eſſe. C. Sulpicius Pr. VI. millia togarum, XXX. tunicarum deportanda in Macedoniam locauit.

n. Endoprocinctu

Vegetius lib. I. cap. XX. milites ad ſua vſque tempora pileis ex pellibus, quos Pannonicos vocabant, vſos ſcribit; ne grauis galea videretur homini in prœlio, qui geſtabat aliquid ſemper in capite. Certe ſemper galeas milites non geſtaſſe Cæſar oſtendit l. II. belli Gall. Temporis tanta fuit exiguitas, hoſtiumque tam paratus ad dimicandū animus, vt nō modo ad inſignia accommodanda, ſed etiam ad galeas induendas, ſcutiſque tegmenta detrahenda, tempus defuerit. Et Hirtius de bello Africano. Iamque cum procul hoſtis conſpici poſſet, milites in campo iubet galeari, & ad pugnam parari.

Pedibus milites caligas induebāt, caligam enim pedis tegumentum fuiſſe Tacitus oſtendit li. I. Annal. Militari, inquit, vocabulo Caligulam appellabant, quia plerumq; ad concilianda ſtudia vulgi eo tegmine pedum induebatur.

batur. Has autem caligas ab vrbanis calceis diuerſas fuiſſe Dio oſtēdit l.LVII. qui eadem de re ſcribens Caligulā dictum ait, ὅτι ἐν τῷ ϛρατοπέδῳ τὸ πλεῖςον τραφεὶς τοῖς ϛρατιωτικοῖς ὑποδήμασι, ἀντὶ τῶν ἀϛικῶν ἐχρῆτο. id eſt, quod in caſtris enutritus militaribus calceis pro vrbanis vteretur. Caligæ, vt reliqui vrbani calcei, non ſolum pedem, ſed etiam crus videntur texiſſe. Horat. lib. I. Sat. VI.

Nam vt quiſque inſanus nigris medium impedijt
crus
Pellibus, & latum dimiſit pectore clauum:
Audit continuo, quis homo hic?

Titinius in Setina apud Feſtum, Iam cum mulleis te oſtendiſti, quos tibiatim calceas. Tertullianus de Pallio Impuro cruri purum, aut mulleolum inducit calceum. Ab ima pedum parte caligæ, ſiue calcei militares lignei erant clauis ferreis muniti. Ioſephus lib. VI. cap. VII belli Iudaici. Ἰουλιανὸς ἑκατοντάρχης τὰ ὑποδήματα πεπαρμένα πυκνοῖς καὶ ὀξέσιν ἥλοις ἔχων, ὥσπερ τῶν ἄλλων ϛρατιωτῶν ἕκαςος, καὶ κατὰ λιθοϛρώτου τρέχων, ὑπολισθάνει, id eſt, Iulianus Centurio calceos habens creberrimis & acutis clauis, vt ceteri ſolent milites, confixos, dum ſtrato ſaxeis cruſtis ſolo curreret, labitur. Iſidorus lib. XIX. ca. vlt. Clauati, eo quod minutis clauis, id eſt, acutis ſoleæ caligis vinciantur. Idem ibidem. Caligarius, non à callo pedum, ſed à calo, id eſt, ligno vocatus, ſine quo conſui calciamēta non poſ-

v. Mulleos.

lat. l. 7. cap. 3.

li. 7. c. 3.

ſunt, quod Græci χαλοπόδιον dicunt; fiebant autem prius ex ſalice tantum. Hinc & calceamenta dicta, quod in calo, id eſt, in ligno fiant; vel quod calcentur. hæc ille. Et Feſtus. Clauata dicuntur calceamẽta clauis confixa. Hinc Iuuenalis Satyra III.

Planta mox vndique magna
Calcor, & in digito clauus mihi militis hæret.

Et Satyra vltima.

Cum duo crura habeas offendere tot caligatos.
Millia clauorum.

Iuſtinus lib. XXXIIX. in extremo de Antiocho. Argenti auriq; tantum, vt etiam gregarij milites caligas auro figerent, proculcarentq; materiam, cuius amore populi dimicant. Valerius lib. IX. cap. I. de eadem re. Antiochi exercitus magna ex parte aureos clauos crepidis ſubiectos habuit. Hinc etiã apud Plinium claui caligarij nominantur, vt lib. XXXIV. ca. XIV. de ferro; Aliud breuitate ſola placet, clauiſq; caligarijs. Et libr. IX Piſces exſiſtunt ſquamis conſpicui crebris atque præacutis, clauorum caligarium effigie.

Quamuis autem caligæ calcei militares fuerint, non tamen omnium militum, ſed gregariorum duntaxat videntur fuiſſe. Suetonius in Auguſto cap. XXV. Vallares ac murales coronas quam parciſſime, & ſine ambitione, ac ſæpe etiam caligatis tribuit. Et in Caligula cap. IX. Caligulæ cognomen Caſtrenſi ioco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. Venuleius de cuſtodia reorum,

rum, libro XLVIII. Dig. Qui exercitum accepit, etiam ius animaduertendi in milites caligatos habet. Hinc Seneca caligam pro infima militia vſurpauit de Breuitate vitæ capite XVII. Marium caliga dimiſit, conſulatus exercet. Et libro V. de Beneficijs cap. XVI. C. Marius ad conſulatum à caliga perductus. Ioſephus tamen centurioni, item vt reliquis militibus caligas clauatas tribuit.

Seruius ad lib. VIII Virgilij crepidas etiam militibus tribuit, ſed vel is fallitur, vel de ſuis loquitur temporibus. Crepidis enim, quas Romani ſoleas vocarũt, Græci vſi ſunt, eæque non totum pedem, ſed plantarum duntaxat calces texerunt, cæteris fere nudis. Gellius libro XIII. capite XX. Omnia, inquit, ferme id genus, quibus plantarum calces tantum infimæ teguntur, cætera prope nuda, & teretibus habenis vincta ſunt, ſoleas dixerunt; nonnunquam voce Græca crepidulas.

Et Tyrrhena pedũ circum dat vincula plantis.

Id autem apud Romanos probroſum fuiſſe Cicero oſtendit in Verrem, ſtetit in littore ſoleatus Prætor populi Romanor. & Tacitus libro II Annal. Pedibus intectis incedere, & pari cum Græcis amictu. P. Scipionis æmulatione, quem eadem factitaſſe apud Siciliam accepimus. Liuius autem Scipionem dicit fuiſſe cum crepidis libro XXIX. Ipſius etiam Imperatoris non Romanus modo, ſed ne militaris quidem cultus iactabatur, cum pallio crepidiſque inambulare in gymnaſio, &c.

Hæc igitur de veſtibus militaribus dicta ſint ſatis. Quas quidem olim ſuo ipſi ſibi milites ſumptu curabant: C. deinde Gracchus Trib. pleb. teſte Plutarcho, legem tulit, vt veſtes militibus de publico darentur: neque tamen propterea quidquam de ſtipendio minueretur.

Atque his quidem veſtibus Imperator militeſque in bello extra vrbem vtebantur. Imperator tamen in vrbe, dum bellum indicturus, Iani templum aperiebat, aut in prœlio ſe pro exercitu deuouebat, Gabino cinctu, vt dictum eſt, vtebatur. Quid autem fuerit cinctus Gabinus, ita docet Perſij vetus interpres, Habitu, inquit, Gabino dij penates formabantur, inuoluti toga ſuper humerum ſiniſtrum, & ſub dextro. Et Seruius. Gabinus cinctus eſt toga ſic in tergum reiecta, vt vna eius lacinia à tergo reuocata hominem cingat. Et Iſidorus lib. XIX. cap. XXIV Cinctus Gabinus eſt, cum ita imponitur toga, vt togæ lacinia, quæ poſt tergus reijcitur, attrahitur ad pectus, ita vt ex vtroque latere ex humeris pendeant.

Satyr. 5. Bullaque ſuccinctus laribus donata pependit. li. 7. Ipſe Quirinali trabea cinctuque Gabino.

De tubis, lituis, cornibus, &c.

CAP. XIV.

QVoniam autem ſæpè tempus incidebat, vt Imperator in bello aliquid militibus præcipere vellet, neque tamen ad vniuerſos eius vox peruenire poſſet, varia ſigna ſunt inſtituta, quæ ſemiuocalia nominarunt, quibus non ſolum Imperatoris iuſſa nota fierent, ſed etiam

etiam militum animi ad fortiter agẽdum incitarentur. Hæc autem tubæ fuere, cornua, litui, buccinæ, claſſica, de quibus breuiter dicendum eſt.

Buccina, teſte Vegetio lib III. cap. V. appellatur, quæ in ſemetipſam æreo circulo flectitur. Ouidius I Met.

Caua buccina ſumitur illa
Tortilis in latum, quæ turbine creſcit ab imo.

Videtur enim Buccinum (oſteorum eſt genus) imitata. Hac, vt ſcribit Iſidorus libr. XIIX. cap. IV ſignum in hoſtes dabatur; inſonanſq; ſollicitudinem ad bella denunciabat. Perſius.

Buccina iam priſcos cogebat ad arma Quirites.

Cæſar lib. II. bell. ciuil. Varus terrore exercitus cognito, buccinatore in caſtris, & paucis ad ſpeciem tabernaculis relictis, de tertia vigilia ſilentio exercitum in oppidum reducit. Liuius. Duces nec prohibere paucos temere rogantes, nec dare ſignum vniuerſæ pugnæ volebant: vbi verò tranſeundi amnis aperte ſignum dedere, buccinæ concrepuere, &c. Buccina quoque in vigilias milites mittebantur: Polybius enim verbo βουκινᾶν vtitur. Hinc Propertius lib. IV. eleg. IV. Et iam quarta canit venturam buccina lucem. Liui. lib. VII. Decius teſſeram dari iuſſit, vbi ſecundæ vigiliæ buccina datum ſignum eſſet, armati cum ſilentio ad ſe venirent. Et libr. XXVI. Fuluius Tribunis mil. ac Præfectis ſociorum imperauit, vti duobus millibus equitum delectis

lectis denunciarent, vt ad tertiam buccinam præſto eſſent. Vegetius tamē tuba ad vigilias inductos milites ſcribit libro II. cap. XXII. & lib III. cap. VIII. Buccina quoque conuiuium dimittebatur. Tacitus libr. XV. Addit gloriæ Corbulo comitatē, epulaſq; & rogitante reget cauſas, quoties nouū aliquid aduerterat, vt initia vigiliarum per centurionem nunciari, conuiuiū buccina dimitti, & ſtructa ante auguralē aram, ſubdita face accendi: cuncta in maius attollens, admiratione priſci moris affecit. Poly. lib. 14 tubicines & buccinatores conuiuij tempore ceciniſſe ſcribit. Tuba, vt Vegetius, & Acron ſcribunt, directa fuit, peditumque propria. Ouid. lib. I. Metam.

Veg li. 3. c. 5. Acron ad odam 1. Hor.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

Quoties autem tubicines canebant, ijs non ſigna, ſed milites obtemperabant. Cæſ. libro III ciuil. Cæſar ſuos per Antonium cohortatus, tuba ſignum dari, atque in hoſtes impetum fieri iuſſit. Itaque ſiue ad opus, vel ad exercitationem milites exituri erant, ſine ſignis à tubicine euocabantur, atque ab eodem reuocabantur, vt ſcribunt Modeſtinus, & Vegetius lib. II. cap. XXII. Liuius lib. XXXVII. Prætor tubicines canere iubet, vt, ſi qui per agros palati eſſent, redirent. Tacitus libro II hiſt. Omiſſo tubæ ſono, quo miles ad belli munia cietur. Cæſar libro VII. Cæſar receptui caſni iuſſit; legioniſque decimæ ſigna conſtitere: at reliquarum milites legionum, non exaudito tubę ſono, tamen à Tribunis militum legatiſque retinebantur. Iſidorus libr. XIIX.

tum

tum in euocandis, tum in reuocandis militibus vario tubæ ſonitu veteres vſos eſſe ſcribit. Hinc Liuius lib.xxv. Terrorem, inquit, tuba audita ex theatro faciebat. nam Romana erat, à proditoribus ad hoc ipſum præparata, & inſcienter à Græco inflata: quis aut quibus ſignum daret, incertum efficiebat. Cornua olim ex vrorum, vt ait Vegetius, vel bubalis cornibus, vt Varro, fiebāt; poſtea ex ære facta ſunt, vt idem ait Varro. Ouidius lib.I. Metamorphoſeon.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

Cornicines canebant, cum aut mouebantur ſigna, aut iam mota figēda eſſent; itaq; eorū imperio non milites, vt in tubis, ſed ſigna parebant, vt Modeſtinus, & Vegetius libr. II. cap.V. ſcribunt. Liuius li.XXIV. Cornu ſignū dare iubet, vt cęteræ copiæ admouerentur. In prœlio tamen tubæ, cornuaque ſimul canebant teſte Vegetio libr. II. cap. XXII. Liuius li.IX. Ante imperium deinde concentum tubarum ac cornuum, curſu effuſo in hoſtem feruntur. Et lib.XXX. Tubæ cornuaque ab Romanis cecinerunt, &c. Et lib. II. Hernicorum cohortem in ſtationem educit cornicines tubicineſque in equos impoſitos canere ante vallum iubet, ſolicitumque hoſtem ad lucem tenere. Tacitus libro I. Annal. Poſtquam hæſere munimentis, datur cohortibus ſignum, cornuaque & tubæ concinuere, & in clamore & impetu tergis Germanorum circumfunduntur. Et libro ſecundo. Sentius occinere cornua, tubaſque, & peti aggerem, erigi

erigi ſcalas iuſſit: Qui cornu tubaque cecinerunt, Aeneatores dicti ſunt, quod vtraque fierent ex ære. Feſtus. Aeneatores, cornicines dicuntur, id eſt, cornu canentes Suetonius in Iulio cap. xxxii Rapta ab vno æneatore tuba proſiluit ad flumen.

Lituus incurruus fuit, ſonumque habuit acutum, vt tuba grauem, teſte Acrone ad odam primam Horatij. Chariſius li. i. Lituum genus tubæ minoris fuiſſe dixit. Feſtus. Lituus, inquit, appellatus eſt, quod litis ſit teſtis. Eſt enim genus buccinę incuruæ, quo qui cecinerit dicitur Liticen. Ennius

Inde loci lituus ſonitus effundit acutos.

Equitum fuiſſe, vt tubam peditum docet Acron. Priſcianus tamen de xii verſibus Aeneid. lib. v. Equites dicit vſos eſſe tubis. Salluſtius in Iugurthina idem ſignificat. De improuiſo, inquit, vectigales, item cohortium, turmarum, legionum tubicines ſimul omnes tuba canere iubet.

Claſſicum nullius fuit ordinis militum, ſed ſolius imperatoris; atque eo duntaxat præſente, claſſicum canebatur, fuitque inſigne imperij, vt Modeſtinus, & Vegetius libr. ii. cap. xxii tradidere. Hinc à Propertio lib. iii. eleg. ii. Prætorium nominatur. Et Liuius lib. xxiix de Albio, & Atrio, qui in militari ſeditione imperium proconſulare ſibi vſurparāt; In prætorio tetenderunt, claſſicum apud eos cecinit. Quod ſi duo Impp. adeſſent bis claſſicum canebatur. Cæſ. libr. iii. ciu. Pompeius ſuum cum Scipione honorem partitur: claſſicumque

cumque apud eum cani, & alterum illi iubet Prætorium tendi. Hinc Aſdrubal aſſuetus Romanis moribus, duos Conſules in ijſdem caſtris eſſe ſuſpicatus eſt, quod bis ſignũ ceciniſſet. Liuius libro XXVII. Claſſico canebatur, cum concio aduocabatur ab Imperatore, vel extremo ſupplicio in aliquem animaduértebatur, vt Modeſtinus & Vegetius ſcribunt. Liuius libro V. Luce orta, vocatis claſſico ad concilium militibus, ad Tribunos, cum & recte & perperam facto precium deberetur, &c. Et lib. VII. Vbi ad prætorium ventum eſt, conſul claſſico ad concionem vocat. Et lib. IIX. Quod vbi audiuit conſul, ex templo filiũ auerſatus, concionem claſſico aduocari iuſſit: & mox lictor deliga ad palum, &c. Et in eodem libro, claſſico extemplo concionem aduocauit; Accede lictor, inquit, &c. Sed alijs quoque de cauſis claſſicum canebatur. Liuius libro II. Prima luce claſſico ſignum profectionis dedit.

Atque hæc quidem de claſſico. quid autem fuerit, haud dictu procliue eſt. Seruius ad libr. VII Virgilij, claſſicum, & tubam flexilem, & ſonum ipſum, qui tuba emittitur, ſignificare dicit. Priſcianus lib. V. de XII verſibus Aeneidos: claſſicum, tubam item eſſe dicit, & quod ea vterentur claſſes equitum, claſſicum appellatũ. Aſconius in Diuinationem Ciceronis, & tubam, & ſonum, quo in nauibus vterentur, claſſicum eſſe ſignificare videtur. Cani, inquit, remigibus celeuma per ſymphoniacos ſolebat, & per aſſam vocem, *Claſſica iamque ſonant.*

Q id eſt,

id eſt, ore prolatam, vt in Argo naui per cytharam. poſſumus etiam intelligere ad hoc ſymphoniacos capi ſolere, vt in claſſe pugnantibus claſſicum canant, vnde ipſi tubæ claſsis nomen poſitum eſt claſſicum. Cum his videtur ſentire Suetonius in Iulio ca. XXXII. Ad quem audiēdum cum pręter paſtores plurimi etiam ex ſtationibus milites concurriſſent, interque eos & æneatores, rapta ab vno tuba, proſiluit ad flumen, & ingenti ſpiritu, claſſicū exorſus pertendit ad alteram ripam. Varro libro quarto, de lingua Latina, Claſſicum cornu fuiſſe videtur ſignificare. Claſſicus, inquit, à claſſe; item qui cornu canit. Et Propertius lib. III. eleg. II.

Nil tibi ſit rauco prætoria claſſica cornu Flare.

Et Modeſtinus, Vegetiuſque libro II. cap. XXII Claſſicum appellatur, quod buccinatores per cornu dicunt, vel cum in militem capitaliter animaduertitur. Iſidorus quoque libro XIIX. claſſica dicit eſſe cornua, quæ coi uocandi cauſa erant facta, & à calando claſſica appellata.

Forte veriſimile eſt apud Imperatorem omnes ſimul tubicines, cornicines, liticines, cęteroſque certo quodam ſono ceciniſſe, idque appellatum claſſicum. Polybius enim libro XIV. ſcribit Romanorum fuiſſe conſuetudinem, vt cœnæ tempore cuncti tubicines ac buccinatores ſimul ante prætorium canerent, quod ſignum erat, vt nocturnæ vigiliæ ſuis locis diſponerentur. Liuius libro XXIV. Poſtero die vbi ſigna cœperunt

canere, primi omnium parati, inſtructique ad prætorium conueniunt. Dio libro XLVII. ſcribit ſub initium certaminis tubicines in orbe conſtitutos certum modulationis genus cecinisſe, quo milites mouebantur, vt in ordine ſtarent, armaque expedirent. Quod aliquis forte claſſicum poſſit interpretari.

Singulæ autem cohortes ac turmæ tum legionis, tum auxiliorum ſuos habuere tubicines. Salluſtius in Iugurthina: De improuiſo, inquit, vectigales, item cohortium, turmarum, legionum tubicines ſimul omnes tuba canere iubet.

Seruius Tullius Rex cum claſſes inſtitueret, iuſſit, vt cornicines tubicineſque in tres, vt ait Liuius, vel in duas, vt Dionyſius, centurias iuniorum ſeniorumque diſtributi, quartam vel quintam claſſem (in hoc enim Liuius à Dyonyſio diſſentit) ſequerentur. Sed Liuius quidem ſolum cornicines tubicineſque nominat, Dionyſius autem præterea σαλπιστὰς, τυμπανιστὰς, βυκανιστὰς, καὶ τοὺς ἄλλοις τισὶν ὀργάνοις ἐπισημαίνοντας τὰ παρακλητικὰ τοῦ πολέμου. id eſt, tubicines, tympaniſtas, buccinatores, quique alijs inſtrumentis, quæ bello opus eſſent, ſignificarent. Tympanorũ tamen vſum apud Romanos non memini me legere. Ijs verò Parthos vſos eſſe narrat Appianus in Parthica.

De ſtipendio Militum.

CAP. XV.

Stipendium Romani milites neque ab initio Vrbis meruere, neque eodem anno equites, quo pedites acceperunt: ſed de ſuo quiſque militię muneribus fungebatur. Feſtus. Priuato ſumptu ſe alebant milites Romani pęne ad id tēpus, quo Roma capta eſt à Gallis. Recte id quidem, nam peditibus ſtipendiū de publico perſolutum eſt anno CCCXLVII V.C. Anxure Volſcorum oppido capto & direpto: equitibus verò tertiò anno poſt, bello Veienti. Vtriuſq; rei teſtis eſt Liu. de Peditibus quidem lib. IV. Additum, inquit, omniū maxime tempeſtiuo principum in multitudinē munere, vt ante mentionem vllā plebis, Tribunorumúe decerneret Senatus, vt ſtipendium miles de publico acciperet; cum ante id tempus de ſuo quiſq; functus eo munere eſſet. De Equitibus verò ſic idem ſcribit li. V Placuit omnibus voluntariam extra ordinem profeſſis militiam, æra procedere; & equiti certus numerus æris eſt aſſignatus: tum primum equis merere equites cœperunt. Quod autem tum primum equites merere cœpiſſe dicuntur, id ita videtur intelligendum, vt æra ſint equitibus aſſignata, quibus militię munere ipſi fungerentur: nam ad equos emendos alendoſque iam inde à Ser. Tullio rege æra de publico dabantur, vt ſupra oſtenſum eſt. Hinc Liuius lib. III. L. Tarquitium patriciæ gentis ſtipendia pedibus propter paupertatē feciſſe dicit.

Quan-

Quantum autem militare ſtipendiũ fuerit, haud facile dictu eſt. Polybius diurnum ſtipendium (ὀψώνιον ille vocat, qua voce ſtipẽdium ſignificari colligitur ex eodem libr. XI. cum loquitur de ſeditione militũ Africani) pediti obolos duos fuiſſe ſcribit, duplex cẽturioni, equiti drachmã. Liuius equitem ſtipendium triplex meruiſſe dicit; idque à Cn. Cornelio Tribuno militum conſulari primũ datum anno V.C. CCCLIV. Et lib. ſeptimo, id vt iam fulgo factitatum commemorat. Cum igitur peditis ſtipendium duorum fuerit obolorum, equitis autem triplex, conficitur neceſſario, vt eques ſex obolos, ſiue, vt Polybius ait, drachmam acceperit: drachma enim, Plinio, Vitruuio ac Polluce auctoribus, ſex obolos pondere effecit. Quæ ſi ad rationem Romanę pecuniæ velimus reuocare; inueniemus equites diurnum ſtipendium denarium accepiſſe; pedites aliquanto amplius quam tres aſſes. Drachma enim græcus nummus Romano denario reſpondit, qui, teſte Plinio, in militari ſtipendio pro decem aſſibus ſemper eſt datus: itaque oboli duo, tres aſſes, & alterius tertiam partem effecere.

lib. 5. Plin. l. 22 capi. vlt. Pollux l. 9. Vitruuius li. 3. cap. 1. li. 22. ca. vlt. & l. 33. cap. 3.

Igitur antiquiſſimis temporibus, peditis diurnum ſtipendium, Romano nummo trium aſſium fuit: vix digna merces, pro qua tot labores, tot pericula ſubirent. Idque ad Iulij Cæſaris Dictatoris tempora permanſit: qui, vt Suetonius ait, ſtipendium legionibus in perpetuum duplicauit: id eſt, vt ego quidem interpretor, vt eſſet aſſium ſex ſeptemúe.

cap. 26.

Sueton. cap. 49. Poſtea Auguſtus cum rem militarem corrigeret, & ad certam ſtipendiorum præmiorumque formulam adſtringeret; videtur ſtipendium militare decem aſſiũ conſtituiſſe. Certe ordinarium hoc ſtipendiũ fuiſſe poſt Auguſ mortem ſub initia principatus Tiberij, Percennius quidam gregarius miles in Pannonica ſeditione oſtendit apud Tacitum libro 1 Annal. Enimuero, inquit, militiam ipſam grauem, infructuoſam, denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari: nec aliud leuamentum, quam ſi certis ſub legibus militia iniretur, vt ſingulos denarios mererent.

Itaque eo tempore pedites denos in diem aſſes merebant: tum primũ denarium poſtu- *Plin. lib. 33. cap 3. Feſtus v. Sextantarij, & graue æs. Vitruui⁹ li. 3. ca. 1.* lare cœperũt, & impetrarũt. Cuius poſtulati ratio pluribus explicanda eſt, vt tota hæc diſputatio magis eluceat. Aſſes initio, vt Plini⁹ ac Feſtus ſcribunt, librales fuêre; denariuſque denis aſſibus, id eſt, decem libris æris permutabatur.

Punico bello primo inſtitutum eſt, vt aſſes pondere ſextantario ferirentur, hoc eſt, vt binarum vnciarum eſſent ſinguli. Poſtea bello Punico ſecũdo vnciales facti ſunt, auctuſque eorum numerus in denario; vt aſſibus ſexdecim denarius æſtimaretur, Mox lege Papiria ſemunciales percuſſi. Hac poſtrema aſſis mutatione (neq; enim poſtea mutatum ad Veſpaſiani vſque tempora, Plinius eorum æqualis tradit) nihil eſſe variatum in denario aſſium numerum exiſtimo; ſed aſſes ſexdecim minore quidem pondere, numero autem

tem

tem eodem, in denario vt antea fuiſſe, aut maiore etiam numero, quam antea: nam quę cauſa bello Punico ſecundo aſſium numerum pondere imminuto auxerat in denario: eadem potuit, lege Papiriana, efficere, vt, ſemuncia detracta, pluribus tamen aſſibus denarius permutaretur. Sed cum id nemo tradat, denarium eodem quo antea, aſſium numero & precio, pondere tantum diuerſo, remanſiſſe credibile videtur.

Ex hac autem tanta aſſium ponderis, æſtimationiſque varietate, cum fere quæſtus ad omnes veniret, ſoli milites lucri expertes fuere: videlicet quibus non aſſes ſexdecim, quot extremis temporibus diximus denarium pependiſſe; ſed decem aſſes nouo pondere, veteri æſtimatione pro denario darentur, tertiæ fere partis denarij iactura. Itaque illi denarium non antiqua & militari, ſed præſenti æſtimatione poſtulabant: qua re impetrata, dimidio plus in dies ſingulos lucrati ſunt.

Alij deinceps Imperatores diurnum militis ſtipendium videntur auxiſſe, vt ſingulis menſibus denarios quinque & ſeptuaginta, hoc eſt, aureos ternos acciperent (in aureo enim denarios ſiue drachmas quinque & viginti fuiſſe Dio & Zonaras docent) Domitianus poſtea quartũ aureum menſtruo ſtipẽdio addidit: hoc enim ſignificat Suet. cum ait; Addidit & quartum ſtipẽdium militi aureis ternis, vt ad tres aureos quartum addidiſſe dicat *Dio l. 55. Zonaras Tom 2. de Augu. cap 7.*

Zonaras enim Domitianum militare ſtipendium auxiſſe ſcribit: cumque antea quinque & ſeptuaginta drachmas milites ſinguli mererent, Domitianum iuſſiſſe, vt centum darentur.

Concludimus igitur ſic. Initio cum ſtipendium de publico merere pedites cœperunt, ternos in diem aſſes habuere: ſenos deinde ſeptenoſúe; tum denos; poſtea denarium; poſtremo ſingulis menſibus aureos ternos, quibus quartum addidit Domitianus. Neque dubium videri poteſt, quin centurionum, equitumque ſtipendia aucta etiam proportione fuerint. Centurio enim duplex, Eques autem triplex ſtipendium meruit, vt Polybius docet. Equites tamen illi, quos duobus equis vſos in bello diximus, duplex quoque ſtipendium, quam cæteri qui ſingularibus equis vterentur, accepere, quod Pararium æs appellabatur, auctore Feſto. Prætoriæ cohortis milites ſeſquiplex ſtipendium meruere: quod à P. Africano inſtitutum ſcribit Feſtus. Poſtea Senatus, quo fidelem Auguſti cuſtodiam gererent, duplex ijs ſtipēdium decreuit, vt narrat Dio lib. LIII. Percennius in ſeditioſa illa oratione, quam Tacitus refert in primo Annaliū, cum quereretur militibus legionarijs denos in diem aſſes dari; Prætorias cohortes binos denarios accepiſſe dicit: meruiſſe enim vidētur aſſes triginta, qui binos denarios, duobus aſſibus minus efficiunt. Auctis deinde militum cæterorum ſtipendijs, æra quoq; Prętorianorum aucta eſſe quis poterit dubitare?

Socij

Socij æra à ſuis ciuitatibus habuere: ac propterea ſingulæ ciuitates cum Præfecto mittebant aliquem, qui ijs ſtipendia numeraret, vt Polybius ait. Hinc Cæſar libr. III. bel. ciuil. de Roſcillo & Aego Allobrogibus, qui ſuæ ciuitatis equitibus præerant; Falſum ab ijs equitum numerum referri, quorum ſtipendiũ auerterent. Interdum tamen Romani ijs ſtipendia ſoluerunt: id autem primum factum in Hiſpania bello Punico ſecundo ſcribit Liuius l. XXIV. in extremo. Cum Romani Celtiberos mercede conduxerunt: *Zonaras* autem, in Sicilia bello Punico primo, Gallos mercenarium militem in caſtris Romanorũ primum fuiſſe narrat Cæcilio Metello, N. Fabio Coſſ.

Hoc autem ſtipendio non victum ſibi modo, ſed veſtes, arma, tentoria, ceteraque quæ vſus poſceret, milites comparabant: additq;, Polybius, licet hæc de publico militibus aliquando eſſent curata, tamen ſemper ex diurna mercede pro ijs ratam pecuniæ ſummam à Quæſtore fuiſſe detractam. Qua re adductus C. Gracchus Trib. pl. legem tulit, teſte Plutarcho, vt veſtes militibus de publico darentur, nec propterea quidquam de ſtipendio minueretur. Quæ lex poſtea, aucto militibus ſtipendio, videtur abrogata: nam apud Tacitum Percennius idem ſic queritur. Militiam ipſam grauem, infructuoſam, denis in diem aſſibus animam & corpus æſtimari, hinc veſtem, arma, tentoria, hinc ſæuitiam centurionum, & vacationes munerum redimi. Fru-

mentum tamen antiquiſſimis temporibus vna cum ſtipendio militibus de publico datum idem Polybius narrat: Ac pedites quidē ex tribus partibus medimni Attici (is Romano modio æqualis eſt, vt ſcribit Nepos in Attici vita) duas tritici, ſingulis menſibus accepere: equites vero medimnos tritici duos, hordei ad alendum equum ſeptem, pro hordeo tamen pecuniam interdum accepiſſe quā Hordiarium nominarent, teſtis eſt Feſtus. Socijs item peditibus tantundem, quantùm Romanis datum: equitibus autem tritici medimnus, ac tertia pars alterius; hordei medimni quinque: quæ ipſis muneris loco tributa Polybius ſcribit. Seuerus tamen Imperator primus frumenti ſummam militibus auxit, vt refert Herodianus li. III. Hinc in hiſtorijs paſſim legitur facta militibus frumenti diſtributio. Cæſar li. I. Gall. Vbi ſe diutius duci intellexit Cæſar, & diem inſtare, quo die frumentum militibus metiri oporteret. & li. VI. Poſt diem ſeptimum ſeſe reuerſurum confirmat, quam ad diem legioni deberi frumentum ſciebat. Liuius libr. XXXVII. Stipendium militare, & frumentum duplex poſt triumphum militibus datum.

Atque hæc quidem de ſtipendio gregariorum militum ſatis dicta ſunt. De Magiſtratuū ſtipendio deinceps dicendum eſt. Centuriones alterum tantum ac pedites ſupra ex Polybio oſtenſum eſt accepiſſe. Tribuni ſtipendiū quantum fuerit, non plane, vt puto, conſtat: optimū certe fuiſſe apparet ex Iuuenalis ſat. 3.

Alter

Alter enim, quantum in legione Tribuni
Accipiunt; donat Caluinæ vel Catienæ.

Et Plinio qui lib. xxxiv non ſine ſtomacho ſcribit, Nec pudet candelabrum Tribunorum militarium ſalarijs emere.

Quidam Tribuni ſtipendium talentum fuiſſe colligunt ex Strabone, qui Tigranem militibus Pompeij diuiſiſſe dicit drachmas quinquaginta, centurioni mille, tribuno talẽtum; vel, vt Plutarchus ſcribit in vita Pompeij, militi dimidiam argenti minam, Centurioni minas decem, Tribuno talentum; hoc eſt ſex millia drachmarum (tot enim talentum drachmis æſtimatum, Plinius, Pollux, ac Feſtus tradunt) ſiue minas ſexaginta, cum mina à Solone cẽntum drachmis finita ſit, vt ſcribit in vita Plutarchus. Plin. l. 21. c. vlt. Sed, ni fallor, donatiuum illud fuit à barbaro Rege collatum, non legitimum ſtipendium à Romano Imperatore numeratum. Sed neque ex donatiui ſumma, ordinarij ſtipendij quantitas colligi poteſt: cum donatiuum pro liberalitate Imperatorum ac prædæ copia maius minuſq; fuerit. Centurioni ſtipendium duplex fuiſſe oſtendimus, eadem proportio non raro ſeruata in donatiuo, ſæpe etiam variata eſt: nam in Tigranis donatiuo amplius decuplum accepit Centurio. Appianus libro quarto, ſingulis militibus à Bruto & Caſſio datas dicit drachmas mille quingentas, centurioni quincuplum, Tribuno amplius. Idem Antonium diſtribuiſſe ſcribit militi drachmarum quinque millia, Centurioni quincuplum

Hermel. in c. 3. li. 34. Plin. li. XI. fere extremo.

Plin. l. 35. cap. XI. Pollux l. 9. Feſtus u. Talentum.

cuplum, Tribuno duplo amplius. Ergo hoc etiam inter reliqua antiquitatis incerta, obſcurum ſit quantum fuerit Tribuni ſtipendiũ. Neque dubium eſſe poteſt quin Legati, Quæſtores, alijque multo plura acceperint quam Tribuni.

Ipſi autem Imperatori, quod certum eſt, omnia de publico præbebãtur, veſtes, vaſa, vehicula, muli, tabernacula, triticum, ordeum, ſumptusque reliquus, non ſolum in ipſum, ſed etiam in comites ac neceſſarios eius. Cicero de ſignis. Maiores noſtri neminem qui cũ poteſtate aut legatione in prouinciã eſſet profectus, tam amentem fore putauerunt, vt emeret argentum, dabatur enim de publico: aut veſtem, præbebatur enim legibus. Liuius libr. XXX. Tabernacula, militaremque ſupellectilem qualem prçberi conſuli mos eſt. & li. XLII. initio. Ante L. Poſtumiũ conſ. nemo vmquam ſocijs in vlla re oneri aut ſumptui fuit: ideo magiſtratus mulis, tabernaculisque, & omni alio inſtrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent ſocijs. Suetonius ſcribit Auguſtum inſtituiſſe, vt ad mulos & tabernacula quæ publice locari ſolebant, certa pecunia conſtitueretur. Plutarchus etiam Catonem refert non plus tritici in ſe ipſum, ſuumque comitatum; quam tres atticos medimnos ſingulis menſibus accepiſſe: in iumenta vero ſingulis diebus ordei minus trium ſemimedimnorũ. Atq; idem ſignificat Magiſtratus in prouincias euntes tabernacula, lectos, veſtesque de publico accepiſſe: eiſ-

ſe: eiſque rebus Catonem abſtinuiſſe.

Quamuis autem diurna mercede ſtipendiũ Romani militis cum Polybio æſtimauimus, id tamen non ſic eſt intelligendum vt in ſingulos dies acciperent ſtipendium, ſed potius in ſex menſes, aut etiam in annum. Varro de vita populi Rom. vt citat Nonius. Stipendiũ appellabatur æs, quod militi ſemeſtre aut annum dabatur: Liuius li. V. Annua æra habes, annuam operam ede: an tu æquum cenſes militia ſemeſtri, ſolidum te ſtipendium annuum accipere? Et libr. XLII. Bis quæ annua merebant legiones ſtipendia feci. Hinc ſtipendia pro militiæ annis vſurpantur. Hirtius l. VIII. vndecima legio octaua iam ſtipendio functa. Quare cum Fuluius Trib. mil. ante perſolutũ ſtipendiorum tempus legionem dimiſiſſet, iure iurando adegit centuriones, æs in ærarium ad Quæſtores eſſe delaturos, vt ſcribit Liuius lib. XL. Ad ſtipendium accipiendum milites nominatim citabantur. Liuius libro XXVIII. Citati milites nominatim apud Tribunos militum in verba P. Scipionis iurarũt, ſtipendiumq; ad nomen ſingulis perſolutum. Scribit Iſidorus certas notas additas eorum nominibus qui ſtipendium accepiſſent. Stipendium autem milites in balteo ſiue zona habebant. hinc Liuius lib. XXXIII. de militibus. Negotiandi ferme cauſſa argentum in zonis habentes in commeatibus erant. Vopiſcus in Aureliano. Miles ſtipendium in balteo, non in popina habeat. Spartianus in Peſcennio. Idem iuſſit, ne in zonis milites ad li 1. c. 23.

bellum

bellum aureos vel argenteos nummos portarent; ſed publice cōmendarent recepturi poſt prælia quod dederant. & Gracchus in oratione quadam apud Gellium. *Lib.15.c.12.* Zonas quas plenas argēti extuli, eas ex prouincia inanes retuli.

Porro ſtipendium, frumentum, veſtes, ceteraque quę de publico debebantur, Quæſtor curabat ex ea pecunia, quæ iuſſu ſenatus, vt Polybius ait, ipſi Romæ fuerat à Tribunis ærarijs adnumerata. Vt enim Quæſtores ærarij pecunam tractabant, quam in ærarium inferrent; ita Tribunij ærarij, quam ex ærario ſumtam Quæſtori Imperatoris in ſtipendium exercitus erogarent. Videntur autem ſingulis legionibus ſtipendium ſinguli Tribuni, vitandæ confuſionis cauſſa, curaſſe. Vnde Feſtus Primanum Tribunū fuiſſe dicit, qui primæ legioni tributum ſcribebat.

Pecunia quæ à Tribunis Quæſtori aſſignabatur, Attributa, ſiue Attributum dicta eſt. Varro li. IV. de lingua lat. Pecunia quæ aſſignata erat, Attributum dictum, ab eo, quibus attributa erat pecunia, vt militi reddant, Tribuni ærarij. Et libr. 1. epiſtolicarum quæſtionum, auctore Gellio. Pignoris capio ob ęs mi- *li.7.c.10.* litare, quod æs à Tribuno ærario miles accipere debebat. Aſconius ad libr. 1. Verr. Pecunia attributa, quæ in ſtipendium militum de ærario a Tribunis ærarijs adnumerari Quæſtori ſolet. Hinc Cicero libro IV. Verrin. Pecunia attributa numerata eſt; profectus eſt Quæſtor in prouinciam, venit in Galliam exexſpectatus ad exercitum conſularem cum

pecunia

pecunia. Et paullo poſt de rationibus à Quæſtore Verre in ærarium relatis. Accepi, inquit, vicies ducenta triginta quinque millia. quadringentos ſeptemdecim nummos. dedi ſtipendio, frumento, legatis, proquæſtoribus, cohorti prætoriæ HS mille ſexcenta triginta quinque millia, quadringentos ſeptemdecim nummos. Ad quem locum Aſconius. Hæc, inquit, omnia nomina ſunt erogationum, quibus aut ſtipendium militibus dediſſe ſ[illegible]cit Verres, aut frumentum coëmiſſe in annonam exercitus, aut legatis, & proquæſtori in ſumptum dediſſe: eis enim alimenta de publico dantur. Hoc in munere ſtipendij militibus numerandi Quæſtori qui aderant, Libripendes dicti, veteri nomine retẽto, conſuetudine immutata, qua olim aſſes, vt Plinius ait, non numerabantur, ſed pendebantur.

Atque hæc quidem de ſtipendio, quod olim non dabatur: poſtea vbi de publico conferri cœptum, ſimul etiam tributum ex cenſu indictum eſt, vnde ſtipendium conficeretur. Hinc anſam cepere Tribuni plebis beneficiũ ſenatus reprehẽdendi, cũ dicerent illa quæ Liuius refert l. 4. Vnde enim eam pecuniam confici poſſe, niſi tributo populo indicto, Et mox. Indicto iam tributo, edixerunt etiam Tribuni auxilio ſe futuros, ſi quis in militare ſtipendiũ tributũ non contuliſſet. Patres bene cœptã rem perſeuerãter tueri: conferre ipſi primi; & quia nondum argentum ſignatũ erat, æs graue plauſtris quidã ad ærarium conuehentes, ſpecioſam etiã collationem faciebant, cũ

ſenatus

ſenatus ſumma fide ex cenſu contuliſſet; primores plebis nobilium amici, ex compoſito conferre incipiunt: quos cum & à patribus collaudari, & à militari ætate tanquam bonos ciues cõſpici vulgus hominum vidit, repente ſpreto tribunicio auxilio, certamen conferendi eſt ortum. Et libr. V. Romæ ſimul delectu, ſimul tributo conferendo laboratum eſt: quantum enim augebatur militum numerus, tanto maiore pecunia in ſtipendium opus erat; eaque tributo con[illegible]ebatur.

Ergo ex eo tẽpore Populus Roman. tributum pendere cepit in ſtipendia militũ; durauitque tributi collatio vſque ad L. Paulli Macedonicum triumphum, poſt annum vrbis DLXXXVI. is enim tantum in ærarium pecuniæ inuexit, vt finem attulerit tributorum, quemadmodum Cicero, Pliniuſque tradidere. Addit Plutarchus tãtam pecuniam à Paullo eſſe illatam, vt populus Roman. vſque ad conſulatum Hirtij & Panſæ tributo conferendo vacarit. Quæ de ordinaria tributi collatione videntur eſſe intelligenda: nihil enim prohibet, quin aliquando in anguſtijs ærarij extra ordinem tributum indictum eſſe poſſit. certe, quod negare nemo poteſt, frequens poſt Hirtij ac Panſæ conſulatum, tributi collati mentio reperitur.

Cicer. de officijs
Plin. l. 33. ca. 3.

Poſtremis temporibus Auguſtus perpetuis legionibus conſtitutis, M. Aemilio Lepido, L. Arruntio Coſſ. an. v. c. DCCLVIII. Aerarium militare inſtituit, non ſolum ex vigeſima hæ-

na hereditatum legatorumq;, & quinquageſima mancipiorum venalium, quod ſcribit Dio: ſed etiam ex centeſima rerum omnium quæ venderentur vt Tacitus ſignificare videtur libro 1. Annal. in extremo. Centeſimam, inquit, rerum venalium poſt bella ciuilia inſtitutam deprecante populo; edixit Tiberius, militare ærarium eo ſubſidio niti. Hæc intellexit Suetonius, cum in Auguſto ſcribit, vt perpetuo ac ſine difficultate ſumptus ad tuendos milites proſequendoſque ſuppeteret; ærarium militare cum vectigalibus nouis conſtituit. Huic ærario Auguſtus, Dione teſte, tres Prætorios præfecit: atque ijs ſingulis præter ceteram miniſtrorum turbam, binos etiam lictores attribuit. *Libr. 55.*

LIBER QVARTVS.

De die, locoq́ militibus ad conueniendum indicto.

CAPVT I.

DElectu igitur perfecto, militiæq́ue gradibus armiſq; diſtributis, Imperator locum indicebat, quo ſcripti milites omnes Romani, ſocijq́; ad certam diem conuenirent. Polybius libr. VI. Liuius libr. xxxv. M. Acilius Cos. edixit, vt quos L. Quinctius milites conſcripſiſſet, & quos ſocijs nominiq́; latino imperaſſet, quos ſecum in prouinciam ire oporteret, & tribuni militum legionis primæ & tertiæ, vti omnes Brunduſium Idibus Maijs conuenirent. Hanc vero diem Imperator ex auctoritate ſenatus, rite captatis in templo auſpicijs pro concione edicebat. Liuius lib. xxiii. De exercitibus ita decretum eſt, vt duabus legionibus vrbanis Ti. Sempronius Cos. Cales ad conueniendum diem ediceret. Et libr. xxxiv. Minutius Cos. cui Ligures prouincia obuenerat, ex auctoritate patrum in roſtra adſcendit, & edixit, vt legiones duæ vrbanæ, quæ ſuperiore anno conſcriptæ eſſent, poſt diem decimum Aretij adeſſent. Et libr. xxxvii. L. Cornelius Cos. pro concione edixit, vt milites, quos ipſe in ſupplemen-

plementum ſcripſiſſet, vt hi omnes Idibus Quinctilibus Brundiſium conuenirent. De auſpicijs porro idem Liuius teſtis eſt libro XLV. Conſul cum legionibus ad conueniendum diem dixit, non auſpicato templum intrauit: vitio diem dictam eſſe augures, cum ad eos relatum eſt, decreuerunt. legiones Romanæ, quod vitio dies exercitui ad conueniendum dicta erat, Romæ manſerant. Quod ſi Imperator veterem exercitum à deceſſore acciperet, edicto, litteriſque miſſis diem locumque ſimiliter deſignabat. Liuius li. XXI. Conſulum deſignatorum alter Flaminius, cui eæ legiones, quæ Placentiæ hibernabant, ſorte euenerant; edictum, litteraſque ad conſulem miſit, vt is exercitus idibus Martijs Arimini eſſet in caſtris. Ad diem dictam milites omnes præſto erant cum vallo, armis, cibarijs, alijſque rebus neceſſarijs. Liuius lib. III. Dictator cum magiſtro equitum in concionem venit, iuſtitium edicit, claudi tabernas tota vrbe iubet, vetat quemquam priuatæ quidquam rei agere, tum quicunque ætate militari eſſent, armati cum cibarijs in die quinque coctis, valliſque duodenis ante ſolis occaſum Martio in campo adeſſent.

Qui autem miles die, qui prædictus fuerat, abfuiſſet, neque excuſatus eſſet, infrequens dabatur, vt ex Cincio docet Gellius li. XVI. capite quarto. Itaque omnes adeſſe cogebantur, teſte Polybio; atque ad id etiam iureiurando adigebantur, ſe iuſſu Imperatoris conuenturos, neque iniuſſu abituros his

additis exceptionibus, quas ex eodē Cincio Gellius exponit. Niſi funus familiare fuerit; Feriæ vindemiales;Calendæq́; quæ non eius rei cauſſa in eum diem collatæ ſint,quo is eo die minus ibi eſſet; morbus ſonticus; auſpiciúmue,quod ſine piaculo præterire non liceat; ſacrificiúmue anniuerſarium, quod recte fieri non poſſet, niſi ipſus eo die ibi ſit; ius hoſtíſue ſtatus, condictuſue dies cum hoſte. Si cui eorum harumce quæ cauſſa erit, eum ſe poſtridie, quam per eas cauſſas licebit,eo die venturum,aditurumq́ue eum, qui cum pagum, vicum, oppidúmue delegerit. hæc ille. Atque morbi quidem, & auſpiciorum meminit etiam Polybius: funeris vero familiaris Dionyſius libro XI. Huius iuriſiurandi meminit etiam Liuius libr.III. Nobis, inquit, Quinctus,nihil delectu opus eſt,cum quo tempore P.Valerius ad recipiendum Capitolium arma plebi dedit, omnes in verba iurauerint, conuenturos ſe iuſſu conſulis, nec iniuſſu abituros. Atque initio quidem milites hoc iureiurando non adigebantur à Tribunis,ſed ipſi inter ſe vbi in centurias decuriaſq́; deſcripti eſſent,equites peditesq́; côiurabant,ſeſe iuſſu conſulum conuenturos,neque fugæ atque formidinis ergo abituros,neque ex ordine receſſuros, niſi teli ſumendi, aut petendi,aut hoſtis feriendi, aut ciuis ſeruandi cauſſa: bello deinde Punico ſecundo Paullo & Varrone Coſſ. id ex voluntario inter milites fœdere, à Tribunis ad legitimam iuriſiurādi adactionem tranſlatum eſt,vt ſcribunt

bunt Liuius lib. XXII. & Frontinus lib. IV. ca. 1. Stratag.

Non ſolum igitur milites ſe ad diem, quam dixiſſet imperator, conuenturos iurabant, ſed etiam ſe iniuſſu non abituros. Quæ tamen cauſſæ militem excuſabant, quo minus ad diem dictam adeſſet, cædem etiam efficiebant, vt ab Imperatore commeatum impetraret. Commeatus autem dicitur auctore Feſto tempus, quo miles ire redireque commode poſſet. Sic Virginius, vt filiæ pudicitiæ ſuccurreret, funus familiare ementitus, abeundi à caſtris poteſtatem ab Imperatore extorſit, vt tradit Dionyſius libro XI. Dabatur vero commeatus vel ſingulis militibus, vel pluribus qui ſub ſigno mittebantur. Hirtius de bello Africano. Eodem tempore ex legionibus omnibus milites, qui aut morbo impediti, aut commeatu dato cum ſignis non potuerant ante tranſire in Africam; ad millia quattuor, equites quadringẽti, funditores, ſagittarijque mille vno commeatu Cæſari occurrerunt. Porro cum dabatur commeatus, dies etiam præſcribebatur, ad quem reuerti deberet: atque militis nomen qui commeatum accepiſſet, & quot dierum notabatur vt ſcribit Vegetius libro II. capit. XIX. Qui autem ad diem commeatus non rediſſet, neque excuſatus eſſet vt emanſor & deſertor capite puniebatur, quemadmodum tradunt iuriſconſulti Digeſt. libro XLIX. de re militari. Auctor ad Herennium libr. primo. Neceſſitatem excuſabit, vt ille, qui ad diem com-

a. Remeare.

meatus non venit, quod cum aquæ intercluſiſſent.

De Profectione Imperatorum ex vrbe.

CAP. II.

PRæmiſſis militibus ipſe mox Imperator ſequebatur, verum antequam id faceret, ſi Conſules eſſent, qui exirent, ferias latinas indicebant, Iouique Latiali ſollemne ſacrum in monte Albano faciebant, aitque Dio libr. XLVI. nunquam Conſules ante latinas ex vrbe profectos eſſe, quin ea res magno ipſis, reipubl ſteterit. hinc Liuius libr. XXV. Romæ Conſules Prætoreſque vſque ante diem V. Kalend. Maias latinæ tenuerunt, eo die, perpetrato ſacro in monte, in ſuas quiſque prouincias proficiſcuntur.

a. Nuncupata pecunia.

Quo autem die ex vrbe in prouinciam exibant, in Capitolium profecti ſollemnia pro Republ. vota nuncupabant; quæ vota nuncupata dicta ſunt, & in tabulas referebantur. Feſtus. Vota nuncupata dicuntur, quæ conſules & Prætores cum in prouincias proficiſcuntur faciunt, ea in tabulas præſentibus multis referuntur. Cicero de ſupplicijs. Cum paludatus exiſſet, votaque pro imperio ſuo, communiq; populi Rom. ſalute nuncupaſſet. Cæſar l. 1. ciu. Paludati votis nuncupatis exeunt. Hinc illa apud Liuium libro XXI. Senatus indignantis, quia C. Flaminius hæc omiſiſſet; Non cum ſenatu modo, ſed cum dijs immortalibus C. Flaminium bellum gerere: comitia Prætorum, & Capitolium, & ſollem-

nem

aem votorum nuncupationem fugiſſe, ne latinas indiceret, Iouiſque latiali ſollemne ſacrum in monte Albano faceret, ne auſpicato profectus in Capitolium ad vota nuncupanda, paludatus inde ad prouinciam iret. Similia Cicero de Antonio V. Philip.

Vota autē ex S.C. præeunte Pontifice Max. fiebant. Liuius libr. IV. Dictator præeunte A. Cornelio Pont. Max. ludos magnos tumultus cauſſa vouit. Et libro quinto. Dictator, ſatis iam omnibus ad id bellum paratis, ludos magnos ex S. C. vouit Veijs captis ſe facturum.

Prodigia quoque, ſi quæ eſſent nunciata, antequam proficiſceretur Imperator, procurabantur. Liuius libro XXIIII. Conſules duabus vrbanis legionibus ſcriptis, ſupplementoque in alias lecto, priuſquam ab vrbe mouerent, prodigia procurarunt, quę nunciata erant. Et libr. XXVII. Pretores in prouincias profecti. Conſules religio tenebat, quod prodigijs aliquot nunciatis, non facile litabant. Et libr. XXXIII. Priuſquam Pretores ad bellum prope nouum proficiſcerentur, aut ipſi conſules ab vrbe mouerent, procurare, vt aſſolet, prodigia quę nunciabantur, iuſſi. Et libro trigeſimo ſeptimo. Priuſquam conſules in prouincias proficiſcerentur prodigia per Pontifices procurari placuit.

Munus gladiatorium, venationeſque, data ab Imperatoribus, priuſquam proficiſcerentur, ſcribit in Maximi & Balbini vita Capitolinus:

tolinus: cuius moris originem ſic idem explicat. His geſtis, celebratiſq; ſacris, datis ludis ſcenicis, ludiſque Circenſibus, gladiatorio etiam munere, Maximus, ſuſceptis votis in Capitolio, ad bellum contra Maximinũ miſſus eſt cum exercitu ingenti, Prætorianis Romæ manentibus. Vnde autem mos tractus ſit, vt proficiſcentes ad bellum Imperatores munus gladiatorium & venatus darent, breuiter dicendum eſt. Multi dicunt apud veteres hanc deuotionem contra hoſtes factam, vt ciuium ſanguine litato ſpecie pugnarum, ſe Nemeſis, id eſt, vis quædam fortunæ ſatiaret: alij hoc litteris tradunt, quod veriſimilius credo, ituros ad bellum Romanos debuiſſe pugnas videre, & vulnera, & ferrum, & nudas inter ſe cohortes, ne dimicantes in bello armatos hoſtes timerent, aut vulnera & ſanguinem perhorreſcerent. Hæc Capitolinus.

Omnibus autem, quæ aſſolent, diuinis humaniſque procuratis Imperator, ſumto paludamento cum lictoribus item paludatis, alijſque inſignibus imperij, amicis proſequentibus ac bene ominantibus proficiſcebatur ad portam. Liuius libro xxxi. P. Sulpicius Cos. ſecundum vota in Capitolio nuncupata, paludatus cum lictoribus profectus ab vrbe Brunduſium venit. & libro quadrageſimo quinto. Conſul proficiſcens Prætorue paludatis lictoribus in prouinciam & ad bellum, vota in Capitolio nuncupat. Cicer. epiſt.

epiſt.VI.lib.XIII famil. Cum te proſequerer paludatum. Et in Piſoniana. An cum proficiſcebamini paludati in prouincias,conſules vos quiſquam putauit? itaque,credo,ſi minus frequentia ſua veſtrum egreſſum ornando atque celebrando: at ominibus ſaltem bonis, vt cõſules, non triſtiſſimis,vt hoſtes aut proditores proſequebantur? Hinc Liui. lib.XXI in C.Flaminio Cos.illud tamquam nouum & inſolens obſeruauit,Lixæ modo,ſine inſignibus, ſine lictoribus, profectum clam, furtim; haud aliter quam ſi exſilij cauſa ſolum vertiſſet. Et de C.Claudio li.XLI.C.Claudius Cos. veritus, ne forte ea res prouinciam exercitumque ſibi adimeret,non votis nuncupatis, non paludatis lictoribus, vno omnium certiore facto collega, nocte profectus præceps in prouinciam abijt.

Ad portam Imperator, Prętoris nomine ſalutabatur, quem morem ſic explicat Feſtus; Prętor,inquit, ad portam nunc ſalutatur is, qui in prouinciam Proprætore aut Proconſule exit, cuius rei morem ait fuiſſe Cincius in libro de Conſulum poteſtate talem. Albanos rerum potitos vſque ad Tullum regem. Alba deinde diruta vſque ad P. Decium Murem Conſ. populos latinos ad caput Ferentinæ, quod eſt ſub monte Albano, conſulere ſolitos, & imperium communi conſilio adminiſtrare. itaque quo anno Romanos imperatores ad exercitum mittere oporteret,iuſſu nominis latini,complures noſtros in Capitolio à Sole oriente auſpicijs operam dare ſolitos.

vbi aues addixiſſent, militem illũ, qui à communi Latio miſſus eſſet, illum, quem aues addixerant, Prætorem ſalutare ſolitum; qui eam Prætoris nomine obtineret. Hæc Feſtus.

Imperator ad portam profectus, ſalutatuſque, aut continuo ad exercitum proficiſcebatur, aut ſi quid in vrbe negotij haberet, extra vrbem per aliquot dies commorabatur; propterea quod cum imperio in vrbe eſſe non poſſet. Qui quamdiu extra vrbem cum imperio ſubſiſtebat, ad vrbem eſſe dicebatur. Cicero in Sextiana. Erat Pompeius ad portas, erat cum imperio. Et in Prætura Sicilienſi. Verres, ſimulatque ei ſorte prouincia Sicilia obuenit, ſtatim Romæ, & ad vrbem, antequã proficiſceretur, &c. Ad quem locum ita ſcribit Aſconius. Omnis magiſtratus, qui intramuranus non eſt, nec vrbanus, ſi adminiſtrator eius Romæ eſt, ad vrbem dicitur. Idem Aſconius alibi: ad vrbem dici ſolet de ijs, qui cum poteſtate prouinciali nondum in prouinciam profecti eſſent.

act. 1. in Verr.

Quantam autem dignitatem hæc Imperatoris profectio haberet, Liuius declarat libr. XLII. Per hos forte dies P. Licinius Cos. votis in Capitolio nuncupatis, paludatus ab vrbe profectus eſt. Semper quidem ea res cum magna dignitate ac maieſtate geritur: præcipuè conuertit oculos animoſque, cum ad magnum nobilemque, aut virtute, aut fortuna hoſtem, euntem conſulem proſequuntur. Contrahit enim non officij modo cura,

ſed

ſed etiam ſtudium ſpectaculi, vt videant ducem ſuum, cuius imperio conſilioq́ue ſummam reip. tuendam permiſerunt. Subit deinde cogitatio animum, qui belli caſus, quam incertus fortunæ euentus, communiſq́; Mars belli ſit; aduerſa, ſecunda, quæque inſcitia & temeritate ducum clades ſæpe acciderint, quæ contra bona prudentia, & virtus attulerit, quem ſcire mortalium, vtrius mentis, vtrius fortunæ conſulem ad bellum mittant: triumphantem, ne mox cum exercitu victore ſcandentem Capitolium ad eoſdem deos, à quibus proficiſcatur, viſuri: an hoſtibus eam præbituri lætitiam ſint. Hæc Liuius. Quibus ex verbis quantæ ea res maieſtatis fuerit, intelligimuſ. Neque id ſanè immerito: neque enim legitimum habere imperiũ putabatur is, qui hæc ſolemnia non ſeruaſſet.

Hinc illa de C. Flaminio Cos. qui ſimulato itinere priuatus clam in prouinciam abierat; Quod illi iuſtum imperium, quod auſpicium eſſet magiſtratus, id à domo, publicis priuatiſque penatibus, Latinis ferijs actis, ſacrificio in monte perfecto, votis rite in Capitolio nuncupatis, ſecum ferre, nec priuatum auſpicium ſequi. *Liu l. 21.* Hinc etiam C. Claudij Cos. qui non votis nuncupatis, non paludatis lictoribus præceps ad exercitum venerat, à militibus cõtemptum imperium eſt, Quod tum *Liu. l. 41.* conſulis imperio dicto audientes futuros ſeſe dicerent; cum is more maiorum ſecũdum vota in Capitolio nuncupata, lictoribus paludatis profectus ab vrbe eſſet.

Be

De Luſtratione exercitus.

CAP. III.

VBi igitur Imperator ad exercitum perueniſſet, eum rite luſtrabat, concioneq́; aduocata, aut vetera emendabat, aut noua inſtituebat. Liuius li. XXIII. T. Sempronius Conſ. Sinueſſæ, quo ad conueniendum diem edixerat, exercitu luſtrato, tranſgreſſus Vulturnum flumen, circa Linternum caſtra poſuit. Et li. XXXVIII. Vere primo Epheſum Cóſul venit, acceptiſque copijs à L. Scipione & exercitu luſtrato concionem apud milites habuit.

Fuit autem Luſtratio ſolemne ſacrificium, quo cæſis victimis exercitus expiabatur, teſte Plutarcho, qui illud etiam cum Appiano veluti augurij infeliciſſimi obſeruauit, quod Craſſo in exercitus luſtratione, exta ab haruſpice porrecta exciderint. Id autem ſacrificium extra caſtra fiebat, vt ſcribit in Bruto Plutarchus. Ex quo Dio lib. XLVII Octauiano milites timoris accuſatos ſcribit à Bruti, Caſſijque militibus, quod intra caſtra luſtrarentur. In luſtratione milites, & Imperator coronati fuêre, vt docet in Marcello Plutarch. Hinc idem in Bruti vita narrat, oſtenti loco acceptum, quod Caſſio in luſtrando exercitu coronam inuerſam lictor obtuliſſet. Porrò ſumptum & hoſtias ad ſacrificium ipſe Imperator ſuppeditabat, auctore in eadem vita Bruti Plutarcho, qui dicit ſingulis militibus à Bruto diſtributas drachmas quinquagenas & frumentum: ab Antonio autem & Cæſare

In Craſſo. Appia. in Parthica

quinas

quinas drachmas, & modicum frumentum. Illud etiam in luſtratione obſeruatum eſt, vt qui hoſtias ducerẽt ad ſacrificium, bonis nominibus eligerentur. Cicero li.1.de Diuinat. Cum imperator exercitum, cenſor populum luſtraret, bonis nominibus, qui hoſtias ducerent, eligebantur. Bona autem nomina ſunt, vt alibi diximus, Valerius, Saluius, Statorius. Idem mos in luſtranda claſſe obſeruatus eſt; Liuius lib.xxxvi. C.Liuius præfectus Romanæ claſſis, luſtrata claſſe ad Lacinium altum petit. Et lib.xxxvii. Accepta à Liuio claſſe, & ſacrificio, vt aſſolet, rite facto, Aemilius conſilium aduocauit. Et lib.xlv. Delphis Apollini pro me, exercitibus & claſſibus iuſtra ſacrificaui. Morem autem luſtrandæ claſſis narrat Appianus, vt quidem Candidus interpretatur, *lib.5.bel. ciuil.* cum parata eſſent omnia, Cęſar claſſis exercitum hoc modo purgauit.

Altaria primum maris in littore ſita alluuntur vndis, multitudo omnis circumquaque magno ſilentio per naues aſſidet. Sacerdotes in mari conſidentes ſacra faciunt, terque per exercitum ſcaphis circumuecti purgamina ſacra deferunt, ducibus vna adnauigantibus, & purgamina extollentibus, vt ab exercitu quæque depellant, diuidentes deinde ea, partem in mare proijciunt, partem altaribus impoſitam flammis adolent, ac protinus omnis multitudo ea benedicit. Sic Romani claſſem purgare ſolent. Hæc Appianus. Solemnem autem precationem, qua exta porricebantur in mare, Liuius exponit lib.xxix. Vbi illuxit,

Scipio

Scipio è prætoria naui, ſilẽtio per præconem facto. Dij deæque, inquit, qui maria terraſque colitis, vos precor, quæſoq; quæ in meo imperio geſta ſunt, geruntur, poſtque gerentur, ea mihi, populo, plebique Romanę, ſocijs, nominique latino, qui populi Romani, quique meam ſectam, imperium, auſpiciumq; terra, mari, omnibuſque ſequuntur, bene vertant, eaque vos omnia bene iuuetis, bonis auctibus auxitis: ſaluos incolumeſq; victis perduellibus victores ſpolijs decoratos, prędа onuſtos, triumphanteſque mecum domos reduces ſiſtatis: inimicorum, hoſtiumque vlciſcendorum copiam faxitis: quæq; populus Carthaginienſ. in ciuitatem noſtram facere molitus eſt, ea vt mihi populoque Rom. in ciuitatem Carthaginienſiũ exempla edendi facultatem detis. Secundum eas preces, cruda exta, cæſa victima (vti mos) in mare proiecit, tubaque ſignum dedit proficiſcendi. Hæc Liuius.

Exercitu, claſſeue luſtrata, Imperator, vti dixi, concionem aduocabat, & quæ vellet in exercitu præcipiebat. Liuius li. XXXIIX. Conſul acceptis copijs à L. Scipione, & exercitu luſtrato, cõcionem apud milites habuit: qua, collaudata virtute eorum, quod cum Antiocho vno prœlio debellaſſent, adhortatus eſt eos ad nouũ cum Gallis ſuſcipiendũ bellum. Et lib. XXXVII. Accepta à Liuio claſſe, & ſacrificio, vt aſſolet, rite facto, Aemilius cõſilium aduocauit. Tacitus libro XV. Luſtratum rite exercitum ad concionem vocat. L. Paulus in
lib. 45. concione apud Liuium, bello Perſico mutaſſe ſe quæ-

ſe quædam in exercitu dicit, quæ magna impedimenta victoriæ eſſent. Eadem de Scipione epitoma LVII. & apud Appianum in Libyca. Item de Metello Salluſtius in Iugurthina narrat; quorum vterque multa in exercitu correxit.

De itineribus militaribus, ſiue de agmine.

CAP. IV.

EXplicatis ijs, quæ ad belli apparatum in vrbe facere videbantur; tempus iam eſt, vt exercitum ex vrbe educamus, & quinam ordo fuerit exercitus in incedēdo videamus. Agminis (ſic enim, Iſidoro teſte, exercitus ad iter inſtructus appellatur) duo genera dicit eſſe Seruius. Quadratum, quod immiſtis etiam iumentis incedit, vt vbiuis poſſit conſidere: Pilatum alterum, quod ſine iumentis incedit, ſed inter ſe denſum eſt, quo facilius per iniqua loca tranſmittatur. Scaurus de vita ſua. In agrum hoſtium veni: pilatim exercitum duxi. Aſellio Sempronius, quartum ſignum accedebat, ſiue pilatim, ſiue paſſim iter facere volebat. Seneca epiſt. LX. Ire quadrato agmine exercitum, vbi hoſtis ab omni parte ſuſpectus eſt, pugnæ paratum. Et Liuius lib. X. Fabius, impedimentis in locum tutum remotis, præſidioq́; modico impoſito, præmonitis militibus adeſſe certamen, quadrato agmine ad hoſtium latebras ſuccedit. Quæ Liuij verba haud verum eſſe oſtendunt, quod Seruius docet, quadrato agmini iumenta fuiſſe immiſta.

lib. 9. orig. c. 3.

in fragmētis apud Scalig. in Feſtū v. Cōpilare.

Quo-

Quoquo autem modo ſe res habeat, non idem ſemper videtur fuiſſe ordo incedendi: plerumque tamen is fuit, quem Polybius lib. VI deſcribit, vt primi quidem extraordinarij eſſent pedites, quos dextrum ſociorum peditum cornu ſequebatur: tum impedimenta eorum omnium, qui præceſſerant; poſt quæ prima Romanorum legio incedebat, habens à tergo ſua impedimenta; deinceps ſecunda legio (duabus enim legionibus exercitum conſularem conſtare diximus) poſt ſe ſua item habens impedimenta, quæ ſociorum ſiniſtri cornu impedimenta ſequebantur: ſiniſtrum enim cornu extremum agmen cogebat. Equites enim ſuas quiſque partes ſequebantur, id eſt, extraordinarij equites pedites extraordinarios, legionarij legionarios: & dextri, vel ſiniſtri cornu equites, dextri vel ſiniſtri cornu pedites. Aut etiam equites in latera diffuſi impedimenta tuebātur. Porrò ita in incedendo ratio fuit instituta, vt alternis diebus ſuā vicem vna legio, ſociorumq́ue cornu, præcederet, ſequereturq́ue quo omnes æqualiter aquationis, fruмētationiſq; participes eſſent. Quod etiam ſcribit Ioſephus lib. III. capit. III. vel VI. Quod ſi à tergo periculi ſuſpicio eſſet, cætera quidem eodem modo peragebantur: ſed extraordinarij, qui primi eſſe ſolerēt, in extremo agmine collocabantur.

Alia quoq; ratio fuit agminis temporibus parum tutis. in locis enim patentibus triplicem aciem pari inter ſe interuallo diſtantem faciebant, Haſtatorum, Principum, & Triariorum,

riorum,ita vt ſingulas acies ſua præcederent impedimenta. Cum autem ad hoſtes peruentũ erat,aut in dextram,aut in lęuam ſeſe conuertẽtes,minima corporis agitatione, ex impedimentis ſigna in hoſtes efferebant. Hæc quidem Polybius; qui tamen multis in rebus deficit: multo clarius,meo quidẽ iudicio,agminis ordinem Ioſephus explicauit l.III.c.V. *Gr. lib. 3.*
& lib. VI.cap.II.belli Iudaici. Primi enim,vt *cap. 8. &*
inquit ille,leuis armaturæ auxilia incedebãt, *li. 5. c...*
quos Romani peditatus equitatusq; pars ſequebatur; deinceps metatores caſtrorum,viarumq; ſtratores; poſt hos erant Imperatoris, aliorumq; magiſtratuum impedimenta,multis equitibus cuſtodiæ cauſſa comitata; tum ipſe Imperator ibat, lectiſsimis peditibus equitibusq; ſuæ cohortis cinctus; ſequebãtur deinceps fabri, expugnandarum vrbium machinas ferentes: deinde magiſtratus reliqui, & tribuni lectis militib. ſtipati: poſt hos aquila,cæteraq; ſigna militaria, nec non cornicines, tubicineſq; ſequebantur: poſt quos erat cum cẽturionibus, reliquus exercitus in ſuas legiones ordineſq; deſcriptus: ſingulas autẽ legiones ſerui eius legionis cum impedimẽtis ſequebantur, poſt quos erat, reliqua mercenariorum multitudo. Impedimenta in extremo agmine fuiſſe oſtendit etiam Hirtius de bel. Afric. Labienus agmen eius extremum carpere cœpit, atq; ita lixarũ mercatorumq; qui plauſtris merces portabant, interceptis ſarcinis: extremum deinde agmen peditum equitumq; manus claudebat. hæc ex Ioſepho vti dixi.

Militeſporrò in itinere non ſolum arma, ſed pleraque etiam alia impedimenta geſtabant. Polybius lib.XVII.ſcuta humeris, loris coriaceis ſuſpenſa,manibuſque galeas geſtaſſe milites in itinere ſcribit: vnde Hirtius de bello Afric. Milites in campo iubet galeari, & ad pugnam parari. Ioſephus autem libr. III præter arma, ſerram, cophinum, ſarculũ, ſecurim, funem, falcem, catenam, triduiq́ue cibaria geſtaſſe ſcribit: vt parum inter ipſos & onuſta iumenta intereſſet. Liui.li.VII Romano, qui expeditus quantum humeris inter arma geri poſſit, frumenti ſecum attuliſſet, defutura omnia. Marcellinus lib.XVII.viginti dierum frumentum,ad vſus diuturnitatem excoctum, buccellatum,vt vulgo appellant, humeris impoſuit libentium militum. Cicero etiam dimidiati menſis cibaria tuliſſe tradit: armaq́; non magis in onere, quam membra poſuiſſe. Noſtri exercitus, inquit, primũ vnde nomẽ habeant, vides: deinde qui labor, quantus agminis, ferre plus dimidiati menſis cibaria, ferre ſi quid ad vſum velint, ferre vallum: nam ſcutum, gladium, galeam in onere noſtri milites non plus numerant,quam humeros, lacertos, manus: arma enim membra militis eſſe dicunt, quæ quidem ita geruntur apte, vt, ſi vſus foret, abiectis oneribus, expeditis armis,vt membris pugnare poſſint.

Et Lampridius in Alexandro. Milites expeditionis tempore ita diſpoſuit, vt in manſionibus annonas acciperent, nec portarent cibaria decem & ſeptem, vt ſolent, dierum niſi

niſi in barbarico. Si quis forte ſecum frumentum non tuliſſet, is videtur ab alijs emiſſe. Cæſar lib.I.ciuil. Frumenti copiam legionarij nonnullam habebant, quod dierum viginti duorum ab Ilerda frumentum iuſſi erant efferre: cetrati, auxiliareſque nullam, quorũ erant, & facultates ad parandum exiguæ, & corpora inſueta ad onera portanda.

Vallos præterea plures aut pauciores geſtabant. Liuius libro tertio. Dictator iubet, quicunque ætate militari eſſent, armati cum cibarijs in dies quinque coctis, valliſque duodenis ante ſolis occaſum Martio in campo adeſſent. Et epitoma LVII. Triginta dierum frumentum, ac ſeptenos vallos ferre cogebat: ægre propter onus incedenti dicebat, cum gladio recte vallare ſcieris, vallum ferre definito. Fuit autem vallus Romanorum, vt ſcribit libro XVII. Polybius, ligneus palus duos, treſue, ad ſummum quatuor ramos habens, quibus in munitione caſtrorum, vti diximus, vtebantur. Propertius libro quarto, eleg. tertia.

Occidat, immerita qui carpſit ab arbore vallum.

Præceptum autem Vegetij eſt libro primo, cap. XIX vt iuniores pondus ad LX libras ferant, & iter faciant gradu militari. Talem militem Virgilius deſcribit libro tertio, Georg.

Non ſecus ac patrijs acer Romanus in armis.
Iniuſto ſub faſce viam dum carpit, & hoſti
Ante exſpectatum poſitis ſtat in agmine caſtris.

C. Marius tamen, vt ait Frontinus, recidendorum impedimentorum cauſa, quibus maxime exercitus agmen oneratur, vaſa & cibaria militum in faſciculos aptata furcis impoſuit, ſub quibus & habile onus, & facilis requies eſſet; vnde & in prouerbium tractum eſt Muli Mariani. De his meminit Feſtus. Muli Mariani dici ſolebant, à C. Mario inſtituti, cuius milites in furca, interpoſita tabella, varicoſius onera ſua portare adſueuerant. Idem alibi. Aerumnulas Plautus refert furcillas quibus religatas ſarcinas viatores gerebant, quarum vſum, quia C. Marius retulit, muli Mariani poſtea appellabantur.

Agmine quadrato videntur vſi locis temporibuſq; ſuſpectis, Marcellinus l. 24. initio. Metuens ne per locorum inſolentiam inſidijs caperetur occultis, agminibus incedere quadratis exorſus eſt: excurſatores quidem quingentos & mille ſenſim pręire diſpoſuit: ipſe verò medios pedites regēs, quod erat totius roboris firmamentū, dextra legiones aliquas cū Neuita ſupercilia fluminis præſtringere iuſſit Euphratis. cornu verò læuū cum equitū copijs Arintheo tradit, & Ormiſdę ducendum confertius plana camporum & mollia, agmina verò poſtrema Dagalaiph⁹ cogebat & Victor, vltimuſq; omnium Oſdruenæ Dux Secundinus. Deinde vt hoſtibus ſi erupiſſent vſquā vel cōſpicantibus procul timorē multitudinis maioris incuteret, laxatis cuneis iumenta dilatauit, & homines, vt decimo pæne lapide diſpararentur à ſigniferis primis.

Sar-

Sarcinas verò & calones & apparitionẽ imbellẽ, impedimentorumq́; genus omne inter vtrumque latus inſtituit procedentium ordinum, ne qua vi ſubita raperentur, vt ſępe contingit improtecta.

Quadrato enim agmine, milites facillimè in omnes partes ſeſe cõuertere poterant, qua hoſtis inuaderet; ipſeq́; Imper. vbique adeſſe & proſpicere, quod contra longo agmine accidebat. Hinc Cæſ. l. 5. factum illud reſpõdit, longiſſimo agmine, maximiſq́; impedimentis incedunt. &. Cum propter longitudinẽ agminis minus facile per ſe omnia obire, & quid quoquo loco faciendũ eſſet prævidere legati poſſent, iuſſerũt prænunciari, vt impedimenta relinquerent, atque in orbem conſiſterent. Cæſ. l. 2. bel. Gall. duplicem agminis ordinem oſtendit, alterũ temporibus tutis, alterum hoſtibus propinquis. Priorem ita explicat. Inter ſingulas legiones impedimentorum magnum numerum dicit interceſſiſſe, atq; legionem vnam ab altera magnum ſpatiũ abfuiſſe.

Poſteriorem aũt, cum hoſtis vicinus erat, ſic idem declarat: vt ſex legiões duceret expeditas; poſt eas totius exercitus impedimenta collocaret: inde duæ legiones totum agmen clauderent, præſidioq́; impedimentis eſſent, equites cum funditoribus ſagittarijſq́; totum agmen præcederent. Eandem agminis rationem Hirtius exponit lib. 8. bel. Gal. quadratũque agmen vocat, Agminis ordinem ita conſtituit, vt legio ſeptima, octaua, nona ante omnia irent impedimenta: deinde omnium

impedimentorum agmen (quod tamen erat mediocre, vt in expeditionibus eſſe conſueuit) cogeret vndecima. Hac ratione pæne quadrato agmine inſtructo, in conſpectu hoſtium celerius opinione eorum exercitum adducit. Videtur autem in inceſſu quidam modus ſeruatus. Marcel. lib. xvi. de Iuliano. Cum exercere præludia diſciplinæ caſtrenſis philoſophus cogeretur vt princeps, artemq; modulatius incedēdi per Pyrrhicham concinentibus diſceret fiſtulis, &c. Et l. xviii. de Sabiniano imbelli duce. Militari Pyrrhichi ſonantibus modulis pro hiſtrionicis geſtibus in ſilentio ſummo delectabatur.

De itineribus aūt militaribus Vegetij lib. i. c. ix. præceptum eſt, militari gradu xx millia paſſuum, horis quinq; dumtaxat æſtiuis, conficienda eſſe: pleno autem gradu, qui citatior eſt, totidem horis xxiv millia peragenda eſſe. Hæc non ſolū præcepit Vegetius, ſed veteres Imp multo ante ſunt exſecuti. Cęſar enim, vt ipſe ſcribit lib. vii. poſt mediam noctem Gergobia cum quatuor legionibus equitatuque profectus, millibus paſſuum quinq; & viginti confectis, Heduorum agmen aſſecutus eſt, iiſque ſibi reconciliatis, ante ortum ſolis rediit in caſtra. Ex quo colligitur Cæſarem horis minus xxiv. amplius quinquaginta millia paſſuum confeciſſe; duplo magis quam Vegetius præcepit: nā veriſimile eſt horas aliquot tum Heduorum pacificationi, tum militum quieti eſſe tributas. Idem Cæſar, vt ſcribit lib. v. acceptis hora circiter vndecima diei de

Q. Cice-

Q. Ciceronis obſidione literis, nũcium ad M. Craſſum, qui aberat millia paſſuũ vigintiquinque, miſit, vt ad ſe veniret: hora ferè tertia Craſſus aduenit, Cęſar poſt horam tertiã profectus, eo die millia paſſuũ viginti proceſſit. Et lib.3.ciuil. Meridiano ferè tempore ſigno profectionis dato, exercitum educit: duplicatoq́ue eius diei itinere, VIII millia paſſuum ex eo loco procedit. Ac licet veterum milliaria paulò, quã nunc, breuiora fuerint; horę autem æſtiuæ fere duplo quam hibernæ longiores: tamen id multum eſt, ac pęne incredibile, cum ab onuſtis conficerentur. Hinc ſecundis, tertijs, quartis, quintis, ſextis, decimis, ſeptuageſimis caſtris legimus apud Liuium, quibus ſignificatur iter legitimũ, quod duobus, tribus, quatuorúe diebus conficitur. Sic enim ſcribit lib.38. Conſul, quia vado ſuperari amnis non poterat, tranſgreſſus Mæandrum ad Hieram comen peruenit. Hinc alteris caſtris ad Harpaſum flumen ventum eſt, ex eo loco ad Tabas tertijs caſtris peruẽtum. Et lib.XXI. Quartis caſtris ad Inſulam peruenit. Et lib.XXIIX Cum cetero exercitu quintis ferme ad Iliturgim caſtris peruenit, lib. XXXVII ſextis caſtris ad caput Caici amnis peruenerunt, libr.XL ſeptimis caſtris ad radices montis peruenit, lib.XXVIII. Profectus, decimis caſtris peruenit ad Iberum flumen, libro XLV Quintis decimis caſtris Paſſaronem peruenit, libro vigeſimooctauo. Scipio cum cæteris copijs, ſeptuageſimis caſtris, Tarraconem rediit.

Quod autem hoc dicendi genere iter, quod ijs diebus conficitur, ſignificetur, Liuius videtur oſtendere lib.xxxiix. Principio veris, luſtrato exercitu profectus, die octauo Apameam venit. ibi triduum ſtatiuis habitis, tertijs rurſus ab Apamea caſtris, in Pamphyliā peruenit. Quod etiam colligitur ex Ioſepho in extremo libr.iv. vel v. de bello Iudaico. Marcellinus li.xvi.in extremo. Argentorato cum pugnaretur, manſione quadrageſima diſparatus.

De caſtrorum metatione.

CAP. V.

ROmani, vt in re militari vniuerſa ceteras nationes omnes ſuperarunt, ita in metandis caſtris ſe ipſos viciſſe videri poſſunt: ex quo non ſine cauſa Polybius ac Ioſephus Romanorum in caſtris ponendis rationem ac diſciplinam ad cælum extollunt. Hinc Phil. Maced. rex cernens Romana caſtra, admiratus eſſe dicitur, & vniuerſam ſpeciem caſtrorum & deſcripta ſuis quæque partibus, tum tendentium ordine, tum itinerum interuallis, & negaſſe barbarorū ea caſtra vlli videri poſſe, vt refert Liuius l.xxxi. Hanc metandi rationem Romanos à Pyrrho Epirotarū rege didiciſſe ſcribit Frontinus. Antiquiſſimis enim tēporibus Romani caſtra per corpora cohortium veluti mapalia conſtituere ſoliti erant, cum ſolos vrbiū muros noſſent: Pyrrhus primus totū exercitum ſub eodē vallo cōtinere inſtituit. Romani deinde victo illo caſtriſq; eius

Poly l.6.
Ioſep.l.3. bel. Iuda. cap.3.
lib.4 c 1. Strat. & Liu. l 35.

eius potiti & ordinatióe notata, paullatim ad hanc metandi rationẽ peruenerunt. Quantæ poſtea ſint caſtrorũ vtilitates, quantiq́, ea fecerint Romani egregie docet Paul. in illa oratione ad milites, quam refert Liuius l. XLIV. Maiores veſtri caſtra munita portum ad omnes caſus exercitus ducebant eſſe; vnde ad pugnam exirent, quo iactati tempeſtate pugnæ receptum haberent. Ideo cũ munimentis ea ſepiſſent, pręſidio quoq; valido firmabant; quod qui caſtris exutus erat, etiamſi pugnando acie viciſſet, pro victo haberetur. Caſtra ſunt victori receptaculum, victo perfugium, patria altera eſt militaris hæc ſedes, vallumq́ue pro mænibus, & tentorium ſuum cuique militi domus ac penates ſunt. Plura apud Vegetium aliosq́; rei militaris ſcriptores.

Caſtrorum duo genera fuere alterum longioris temporis, alterum breuioris. Longioris temporis caſtra vel ęſtiua fuere vel hiberna, in quæ æſtiuis hibernisq́ue menſibus milites ſeſe recipiebant, quod tempus illud ob ſummum calorem & frigus bello minime ſit plerumque opportunum. Quamq́uam hiſce menſibus in ſociorũ oppida non raro in æſtiua aut hiberna milites miſſos fuiſſe legimus. Liuius libr. 38. Inſtare hiemem aut ſub pellibus habendos milites fore; aut ſi concedere in hiberna vellent, differendum in æſtatem bellum. Et lib. 46. Exercitus in hiberna dimiſſus eſt; maximam partem copiarum Amphipolis, reliquas propinquæ vrbes accepere: multo tamen grauior fuit ſub pellibus, quam

in oppidis hibernatio. Cæſar li. III. extremo. Eiuſmodi tempeſtates ſunt conſecutæ, vt continuatione imbrium diutius ſub pellibus milites contineri non poſſent: itaque exercitum Cæſar in hibernis collocauit.

Vt autẽ hieme non in ciuitates milites deducerentur, ſed vt in caſtris continerentur, Veienti primum bello inſtitutum ſcribit Liuius lib. v. Hinc militibus Cannenſibus ignominiæ cauſſa additum ſcibit Liuius lib. XXVI. His ne in oppidis hibernarent, neue hiberna propius vllam vrbem x. millibus paſſuum ædificarent. Hirtius de bello Africano. Cæſar, inquit, non more ſuperiorum Imperatorum in hibernis exercitum continebat, ſed in tertio quartoq; die procedendo caſtra communiebat. Liuius libr. VII. Conſul educto in æſtiua milite, exercitum purgare miſſionibus inſtituit. Sed tamẽ omnium caſtrorum eadem fuit in metando forma & deſcriptio, vt Polybius ſcribit.

Præmittebatur igitur Tribunus cum Centurionibus ac metatoribus; qui locũ caſtris eligerent, dimetirentur, atque vbi opus eſſet complanarent, vt ait Polybius & Ioſephus libr. III. bel. Iud. Hinc Cæſar l. II. bel. Gall. Exploratores Centurioneſq; præmittit, qui locum caſtris idoneum deligant. Cicero Phil. XI. Saxa neſcio quis caſtrorum antea metatur; nunc, vt ſperat, vrbis. Plinius li. x. c. IV. auctor eſt, nunquam legiones hibernaſſe in caſtris, vbi aquilarum non eſſet iugum. Primum igitur omnium Prætorio locus eligebatur, ve-

xillo albi coloris defixo, deinde Tribunorũ, legionumq́ue tentoria puniceis dæſignabant vexillis, viarumque & aliorum locorum ſigna conſtituebant aut haſtis puris aut diuerſi coloris vexillis: Quæ omnia Romani & propter menſurarum notitiam, & propter frequentem conſuetudinem celerrime exſequebantur, Polybius. Vbi reliquus aduenıſſet exercitus, ex ſignis humi defixis ſtatim quid ſui muneris eſſet quiſq; agnoſcebat; cum caſtrorum metandorum ratio vna atq; eadem à Romanis perpetuo ſeruaretur. Dum vero caſtra munirentur, equites & pars peditum, ceteriq́ue qui legis aut Imperatoris beneficio munerum habebant vacationem, erant in armis contra ſubitos hoſtium incurſus. Quanquam vrgente aliqua neceſſitate omnes ad opus coacti ſunt: hinc equites quod ad munitionum opus explicandum ire iuſſi, facere id neglexiſſent, à Cenſoribus notatos fuiſſe Valerius & Frontinus tradidere. Triarij fere caſtra muniſſe legũtur: qui ſcutis ſarciniſq́; ſuis in orbem circa ſigna diſpoſitis, cincti gladio opus peragebant, vt ſcribit Vegetius l.3. Hinc Liuius l.vii. Ab Romanis nec opus intermiſſum triarij erant qui muniebant, & ab haſtatis principibuſq́;, qui pro munitoribus intenti armatiq́; ſteterant, prælium initum. Et lib. 35. Totius agminis ſarcinas in medium conijci iuſſit, ac Triarios vallum circumijcere. & li.44. Nec anteqam prima frons valli ac foſſæ producta eſt, ex ſtatione equites reuocati. Cæſar lib.1.bel.Gall. Caſtris idoneum locum delegit,

delegit, acieque triplici inſtructa, ad eum locum venit, primam & ſecundam aciem in armis eſſe, tertiam caſtra munire iuſſit. Et lib. I. bel. ciuil. Prima & ſecunda acies in armis, vt ab initio conſtituta erat, permanebat: poſt hos opus in occulto acies tertia faciebat. Iam vero alibi demonſtratum eſt Triarios in tertia acie fuiſſe. Tacitus lib. XI. Ferunt militem quia vallum non accinctus foderet; alium quia pugione tantum accinctos foderet, morte punitos.

Præfectus Caſtrorum ipſe ex arte Centurionibus edicebat quid eſſet agendum: Centuriones opus inter milites diſtribuebant, atque vt ex præſcripto omnia fierent; vrgebant: ipſi autem Tribuni obibant opus ac probabant, vt ſupra narratum eſt.

Primum igitur omnium foſſa ducebatur, quæ pro periculi magnitudine, maior minorve fuit. Vegetius l. III. imparem numerum religionis cauſa obſeruatū dicit in foſſæ dimenſione: quod tamen non ſemper obſeruatum ſcriptorum paſſim exempla oſtendunt. In aperienda autem foſſa non tantum id curabant vt humus egereretur, quam vt cæſpites exſcinderentur. Cæſpes autem dicitur qui herbarum radicibus continet terram; formamq; lateris habebat: eratque auctore Vegetio lib. tertio, altus ſemis pedem, latus pedem, longus pedem ſemis. Hi cæſpites inter ſe ordinati ad inſtar muri poſt foſſam collocabantur, & aggerem faciebant, ſupra quem valli defigebantur denſiſſimi, ramis ſurculiſque inter ſe ita

ſe ita complicatis, vt ne manus quidem interponendæ ſpatium eſſet, neque ſine ingenti labore vel vnus vallus reuelli poſſet, vt ſcribit Polybius lib. XVII. Hinc Plinius lib. XXXV. Cæſpitum natura caſtrorum vallis accommodata. Liuius lib. XXXIV. Circumſpectare atque agitare Dux cœpit, ſi quo modo poſſet vallum circumijcere; ſed erat adeo nudus tumulus, & aſperi ſoli; vt nec virgulta vallo cædendo, nec terra cęſpiti faciendo, aut ducendæ foſſę, alijve vni operi apta inueniri poſſet. Tacitus l. I. Neque is miſeriarum finis, ſtruendum vallum, petendus agger, amiſſa magna ex parte, per quę egeritur humus, aut exciditur cęſpes. Beda lib. I. Hiſtor. Anglic. cap. V. Vallum, quo ad repellendam vim hoſtium caſtra muniuntur, fit de cęſpitibus; quibus circumciſis è terra, velut murus exſtruitur altus ſuper terram: ita vt in ante fiat foſſa, de qua leuati ſunt cæſpites, ſupra quam ſudes de lignis fortiſſimis præfiguntur. Ouidius libr. I. eleg. penult. vallum pectinis dixit, quod pectinis dentés vallum imitarentur.

Quod ſi locus adeo eſſet ſaxoſus, vt cęſpiti cædendo non eſſet aptus; cęſpes longius petebatur. Cæſar lib. II. bel Gall. Milites qui paullo longius aggeris petendi cauſſa proceſſerant, accerſendi. Et lib. I. bell. ciuil. Quod longius erat agger petendus, in potentiam ſimilem rationem inſtituit.

Sin autem terra ſolutior eſſet, vt cęſpes nō poſſet abſcindi, ſepibus hinc inde factis, quæ de foſſa egeſta fuiſſet, terra congerebatur, ſupra

pra quam valli, vt diximus, profigebantur. Auctor Vegetius l.1.& III.ſuper hunc deinde aggerē & pinnæ,& turres cum opus fuit,conſtruebantur,vt vrbis ſpeciem referret,quemadmodum cum Ioſepho idem Vegetius tradit,vt paſſim apud auctores exempla demonſtrant.

Caſtrorum formam Polybius & Ioſephus quadratam fuiſſe ſignificant. Vegetius autem etiam rotunda,trigona,oblonga caſtra agnoſcit;quamquam ipſe ea pulchriora credit,quibus vltra latitudinis ſpatium,tertia pars longitudinis additur. Hirtius de bell. Afric. Lunatis caſtris in Thapſi obſidione Cæſarem vſum eſſe narrat.

Caſtra portas quattuor habuere,vt ſcribit Ioſephus libr.III. in ſingulis videlicet lateribus ſingulas:quæ quidem portæ amplæ patenteſque fuere,adituque faciles.

Prima porta Prætoria fuit, quæ aut hoſtes ſpectabat,aut eam partem ad quam erat profecturus exercitus, vt ait Vegetius libr.1,vel, in quam erat facilior exitus ad aquandum & pabulandum,vt ait Polybius. Hinc Feſtus ex Prætoria porta exercitum ad prælium eductum ait. Dicitur autem Prætoria, quod ad Prætorium tabernaculum Imperatoris recta duceret.Meminit etiam portæ Prætoriæ Tacitus lib.1.Hiſtor.

Altera porta Prætoriæ ex diametro reſpondens Decumana fuit,hoſti auerſa.Liuius lib. III.Furius Cos.in incautum hoſtem Decumana por-

na porta erupit. Tacitus libr. I. Annal. Tam a deinde conſternatio irrupiſſe Germanos credentium, vt cuncti ruerent ad portas; quarum Decumana maxime petebatur, auerſa hoſti & fugientibus tutior. Hæc eadem dicta videtur Quæſtoria propterea quod ad Quæſtorium ferret quod erat poſt Prætorium. Liuius lib. X. Ab tergo caſtrorum Decumana porta impetus factus eſt: itaque Quæſtorium captum, Quæſtorq; ibi L. Opimius Panſa occiſus eſt. Et libr. XXXIV. Tumultus ab aduerſa parte caſtrorum eſt coortus, in portam Quæſtoriam irruperant Galli. Hyginus. Quæſtorium dicitur, quod alioquin Quæſtores ibi pedituram acceperint, quod eſt ſupra Prætorium in rigore portæ, quæ à cohortibus decimis Decumana eſt appellata. *apud Lipſium in Tacitum, lib. 2.*

Tertia porta reſpectu ipſius Prætorij Dextra principalis dicebatur. Liuius libr. quarto. Intentos hoſtes in vallum, egreſſus dextra principali, cum Triarijs repente inuadit.

Quarta porta dextræ oppoſita Siniſtra principalis appellata eſt. Vtrique portæ nomen impoſitum à Principibus qui ibi tendebant; ſcribit Feſtus. Principalis, inquit, caſtrorum porta nominatur, quod in eo loco eſt, in quo Principes ordines tendunt. Quamquam puto potius à Principijs: ſic enim vocabatur locus in Caſtris. Liuius libro trigeſimo quarto. Duæ legiones duabus principalibus portis ſigna efferre iuſſæ. omnium portarum meminit Liuius li. 40. Ad quatuor portas exercitum

inſtru-

inſtruxit, vt ſigno dato ſimul ex omnibus partibus eruptionem facerent. Quatuor extraordinarijs cohortibus duas adiunxit, erumpere extraordinaria porta iuſſit. Ad dextram principalem Haſtatos legionis primæ inſtruxit. Tertia legio aduerſus principalem ſiniſtram portam inſtructa eſt. Q. Fuluius Flaccus legatus cum dextra ala ad Quæſtoriam portam poſitus. Hæc Liuius. ſed quam ipſe vocet extraordinariam, equidem non poſſum diuinare. Alij aliter explicant: arridet tamen illa coniectura, vt pro extraordinaria, legatur ordinaria, & ſignificetur Prætoria, qua, vti diximus, vſitatū fuit ad prælium egredi. Niſi forte intelligat portulā aliquā, quæ propter quatuor principales, in aliquo eſſet latere caſtrorū: Leo enim Imperator, quamuis quatuor tantum portas maiores & publicas, vt ipſe vocat, in caſtris agnoſcat, tamen portulas paruas propterea complures dicit fuiſſe in lib. de bell. apparatu cap. XI. Addunt nonnulli Quintanam, magno vtique errore vt mox oſtendam. Atque hęc quidem exterior fuit caſtrorum ſpecies atque forma.

Longe à vallo pedes ducētos ex omni parte tabernacula militum figebantur, quod ſpatium magnas ijs præbebat vtilitates, quas Polybius numerat, primum enim cum omnes viæ ad illud ducerent, fiebat vt ſine tumultu aut oppreſſione ingredi poſſent: deinde eo inferebant prædam quam ab hoſtibus cepiſſent; præterea ibi etiam pecora aſſeruabant: poſtremo ꝙ maximum fuit, extra teli iactum conſtituebantur.

Mili-

Militum tabernacula fiebant de pellibus; hinc paſſim reperitur eſſe ſub pellibus, continere milites ſub pellibus. Feſtus. Tecta castrenſia, quamuis pellibus contegantur, Tabernacula tamen dicuntur. Hirtius bel. Afric. Per quam pauci ſub pellibus acquieſcebant; reliqui ex veſtimentis tentoriolis factis, atque arundinibus corijsque contextis protegebantur. Has pelles Imperatores à ciuitatibus exigebant. Cicero in Piſonem. Omni totius prouinciæ pecore compulſo, pellium nomine; omnem quæſtum illum domeſticum paternumq; renouaſti. *n. Adtubernalis.*

Primum autem quemadmodum dictum eſt, Imperatoris tabernaculum erigebatur eo loco, vnde in omnes partes latiſſimus eſſet deſpectus; & imperium faciliime percipi poſſet. Hoc Prætorium appellabant eo more, quo Duces omnes olim Prætores etiam nominati ſunt. Varro. Prætor olim dictus quicumque præiret exercitui. Aſconius veteres omnem magiſtratum cui pareret exercitus, Prætorem appellarunt. Feſtus. Initio Prætores erant qui nunc Conſules, & ij bella adminiſtrabant, quorum tabernaculum quoque dicebatur Prætorium. Ioſephus Imperatoris tabernaculum Deorum templo ſimillimum fuiſſe narrat. Videtur hoc Prætorium fuiſſe columnis ſuſtentatum; niſi nos fallunt veteres nummi: certe hoc Marcellinus ſignificat libro xxv. Imperatori non cupediæ ciborum ex regio more, ſed ſub columellis taberna-

culi parcius cenaturo pultis portio parabatur exigua.

In eodem quoque loco erat Imperatoris ſupellex, arma equi, & alia ad vſum neceſſaria: nam Dionyſius lib. IX. haud longe ab initio C. Manlij Cos. Prætorio de cælo tacto, illa omnia conflagraſſe narrat.

apud Lipſium li. 2. Ann Tacitus.

A parte dextra Prætorij fuit ara, vbi Imperator ſacrificabat, & auguria captabat, vt Hyginus ſignificat quãquã verbis corruptiſſimis: hinc Tacitus lib. 15. Annal. aram Auguralem nominat in caſtris Corbulonis, & libro 2. Annal. Nocte cœpta, inquit, egreſſus Augurali, per occulta & vigilibus ignara, comite vno adit caſtrorum vias. Et Dionyſius lib. IX. cum in C. Manlij Cos. Prætorium fulmen decidiſſet, & tabernaculum diſſipaſſe, & foculum, ἑστίαν, euertiſſe ſcribit.

Læua autem Prætorij parte, vt idem ait Hyginus, Tribunal fuit, de quo ſuperius multa diximus. Tribunal prope Prætorium fuiſſe tum ratio ſuadet, tum indicat Liuius libr. 22. Ad Prætorium eius ſigna cum tulerimus. & mox ſubdit, vt conſtituta ſunt ante tribunal ſigna.

Iuxta Prætorium, carcerem quoque fuiſſe veriſimile eſt, vt loco maxime commodo & tuto, quemadmodum etiam Romæ foro carcer imminebat; certe carcerem in caſtris fuiſſe oſtendit Tacitus lib. 1. Annal. loquens de ſeditione in caſtris concitata. Blæſus, inquit, paucos ad terrorem ceterorum affici verberibus,

ribus, & claudi carcere iubet; Et mox. Accurritur ab vniuerſis, & carcere effracto, ſoluunt vincula Iuuenalis ſatyra VI.

Inde fides arti, ſonuit ſi dextera ferro,
Læuaq; ſi longo caſtrorum in carcere manſit.

In eo carcere non ſolum captiui, ſed etiam nocentes & ſeditioſi milites, vt ex Tacito vidimus aſſeruabantur.

Cum igitur tam multa eſſent prope Prætorium, recte circa illud aream quadratam centenûm quaqua verſus pedum relictam fuiſſe Polybius dicit. Legatus etiam ibidem ſua tabernacula habuiſſe probabiliſſimum eſt, vt ſemper Imperatori adeſſent.

Imperatoris porro tabernaculum portam Prætoriam reſpiciebat, qua vel in prælium vel in pabulationem exitus erat, vti diximus. Auerſa Prætorio, atque in eandem Prætoriam portam ſpectantia Tribunorum tabernacula conſtituebantur in recta linea quæ paralella erat areæ quadratæ, ab ea tamen pedes quinquaginta diſtabat: ibiq; etiā equi, iumenta ac cetera Tribunorum impedimenta collocabantur. Tribunorum tabernacula æqualiter inter ſe diſtabant, tantumque ſpatij in latitudinem extendebantur, vt tota m Romani legionum latitudinem æquarent. Erant enim in duabus legionibus, qui exercitus eſt conſularis, Tribuni duodecim; videlicet in ſingulis ſeni.

A tabernaculis Tribunorum vſque ad alia tabernacula militum, centenûm pedum

via intercedebat, quæ Principia dicebatur, vbi Tribuni ius dicere ſolebant, quare, vt ait Polybius, maxima ſemper hominum frequentia celebrabatur. Liuius libro VII. Nec in circulis modo fremere, ſed iam in principijs ac prætorio in vnum ſermones confundi: & lib. XXXVII. Ibi in principijs ſermo inter Tribunos militum ſecretus oritur; inde ad aures ipſius Aemilij peruenit. & libro XXVIII. Milites Tribunos iura reddere in principijs ſinebant. Ibi in Principijs ſigna legionum fuiſſe puto, cum Tacitus libro 4 Annal. dicat. Tiberius coli effigies eius inter Principia legionum ſinerent. Videtur autem excitatum inibi ſacellum, ne ſub dio ſigna eſſent, Herodianus libro quarto, loquens de Antonino qui Seuero ſucceſſit, vt autem, inquit, caſtra attigit, templumque vbi ſigna ac ſimulacra exercitus adorantur, procidens humi gratias agebat, & quaſi ſalutem adeptus ſacrificauit. Tacitus libro I. Annal. de ſeditione legionum Germanicarum. Neque aliud, inquit, periclitanti ſubſidium, quàm caſtra primæ legionis, illic ſigna & aquilam amplexus, religione ſeſe tutabatur: ac ni aquilifer Calpurnius vim extremam arcuiſſet; rarum etiam inter hoſtes, legatus populi Romani Romanis in caſtris, ſanguine ſuo altaria Deum commaculauiſſet. Vegetius libro III. capit. VIII. Prima omnium ſigna locis ſuis intra caſtra poſita fuiſſe dicit, quippe cum nihil eſſet venerabilius eorum maieſtate militibus: deinde Duci Prætorium, eiuſq; comitibus, ac Tribunis

bunis

bunis tabernacula præparari: poſtremo ceteris militibus ordine.

Igitur centenûm pedum ſpatio à Tribunorum tabernaculis intermiſſo, equites vtriuſque legionis inter ſe oppoſiti, atque aduerſi tendebant; ſic tamen vt inter ipſos via ſimiliter pedum quinquagenûm relinqueretur. Longitudo tabernaculorum equitum eadem fuit quæ ipſius viæ, pedum videlicet centenûm, vſque ad ipſum vallum; altitudo quoque ferme æqualis, ita vt quadratam figuram referrent. Equitibus auerſi, tabernaculis tamen coniunctis, Triarij collocabantur, ita vt ſingulis equitum turmis ſingulæ Triariorum centuriæ reſponderent: qua propter fiebat, vt longitudo par eſſet; altitudo tamen duplo minor pedum quinquagenûm; quoniam Triarij dimidio fermeſpauciores ſunt, quam ceteri ordines.

Iterum via alia pedum quinquagenûm interiecta, Triarijs aduerſi Principes locabantur, ita vt vtrique in ipſam viam reſpicerent. Principibus auerſi, tabernaculis coniunctis erant Haſtati, centurijs vtrorumque inter ſe reſpondentib. tam ſecũdũ altitudinem, quam ſecundũ longitudinẽ, quæ erat centenûm pedum; ſicut de equitibus dictum eſt: nam hi pares inter ſe numero fuere.

Rurſus alia via quinquagenûm ſimiliter pedum intercedente, Haſtatis aduerſis ſociorum equites tendebant; quibus ſimiliter auerſi tabernaculis coniunctis collocabantur

ſociorum pedites in vallum ſpectantes: Horum omnium longitudo par fuit Romanis legionibus; altitudo tamen proportione augebatur; quemadmodum peditum ſociorum numerus par fuit Romanis; equitum duplo maior. Excipiuntur tamen ex hoc numero extraordinarij, qui alibi tendebant, vti dicemus.

In ſingulis ſiue turmis, ſiue Centurijs, tam Romanorum, quam ſociorum, prima tabernacula fuere eorum qui ordines ducebant, Decurionum, Centurionum, Præfectorumq.

Quoniam autem ſinguli ordines tam peditum quam equitum ſiue Romanorum, ſiue ſociorum in decem partes tribuebantur; & in caſtrorum metatione ſingulę partes ſecundũ longitudinem ſibi reſpondebant, licet aliqua ſecundum altitudinem differrent; vti diximus: Poſt quintam cuiuſq; ordinis partem, alia via pedum quinquagenum totam Caſtrorum latitudinem interſecabat, quam viam nominabant Quintam, quod poſt quintos ordines relinqueretur.

Locus autem qui poſt Tribunorum tabernacula fuit ex vtraque parte Prætorij, Quæſtori attribuebatur. Atque à dextera quidem parte ipſius Quæſtoris tabernaculum fuit; à ſiniſtra vero forum, & reliqui commeatus Quæſtoriæ curæ commiſſi. qui locus dicebatur Quintana, vbi videlicet rerum venalium licitatio fieret, Hoc enim ſignificat Quintana, neq; vt aliqui putant, porta Caſtrẽſis fuit.

Sueto-

Suetonius in Nerone capit. XXVI. Quintana domi conſtituta, vbi portę & ad licitationem diuidendæ prædæ precium aſſumeretur. Liuius libro XLI. Prætorio deiecto ad Quæſtorium forum, Quintanamque hoſtes peruenerunt. Paulus Feſti compilator Quintanam eſſe dicit in caſtris, vbi rerum vtenſilium forum fuit; non tamen placet quod addit portam fuiſſe: nam quomodo Feſtus ipſe ſcripſerit, ignoramus. Ibi quoque videtur fuiſſe armamentarium, cum eius cura ad Quæſtorem pertineret; licet quoque particularis cuſtos adhiberetur. Tacitus libro primo Hiſtor. Vehicula cohortis onerari aperto armamentario iubet. Et ibidem. Aperiri deinde armamentarium iuſſit, rapta ſtatim arma ſine more, & ordine militiæ. Seneca de Tranquillo libro primo, cap. tertio. Neque ille ſolus militat, qui in acie ſtat, & cornu dextrum læuumque defendit; ſed qui portas tuetur, & ſtatione minus pericu loſa, non otioſa tamen fungitur, vigiliaſque ſeruat, & armamentario præeſt. & libr. Dig. de re milit. Armorum cuſtodi plerumque culpa imputatur, ſi arma militi commiſit non ſuo tempore. *l. Qui commeatus.*

Porro Forum & Quæſtoriū tantum ſpatij ſecundum latitudinem occupabant, quantum Tribunorum taberna cula; via tamen, inter hęc, vti dictum eſt, pedum quinquagenûm interiecta.

Quæſtorio foroque aduerſi ex vtraq; parte, via quinquagenûm pedum interpoſita,

 equi-

equites auocati, quos ἀπολέκτους Polybius vocat,& voluntarij locabantur, quibus auerſi ex vtraque ſimiliter parte in vallum ſpectantes tendebant euocati & voluntarij pedites.

A tergo Prętorij Quæſtorij foriſq; centenũ pedum via interſecante, quæ Tribunorũ tentorijs erat parallella, ac tantundem ſpatij in latitudinem occupabat; Equites extraordinarij ſociorum tendebant, ipſum Quæſtorium lorumque ac Prætorium ſpectantes. Quibus auerſi poſteriorem partem caſtrorum reſpicientes locabantur extraordinarij pedites. Inter equites autem pediteſque extraordinarios legionis vtriuſque, vt inter alios quoq; ordines diximus, via pedum quinquagenûm intercedebat, quæ à tergo Prætorij ad poſteriorem Caſtrorum partem, portamque Decumanam ferebat.

Spatium deinde quod relinquebatur ex vtraque parte extraordinariorum, attribuebatur ijs qui in dies adueniebant. Mercatores, alijque opifices extra caſtra ſub vallum tendebant. Cæſar libro 6. vt qui ſub vallo tenderent mercatores, recipiendi ſui facultatem non haberent.

Hæc igitur de caſtrorum metatione prout eam deſcribit Polybius; quæ etiam pro numero militum pro portione aut augebatur, aut minuebatur.

Quod ſi vterque Conſul ſimul caſtrametarentur, nihil aliud cogitare oportet niſi duos exerci-

exercitus pariter auerſos inuicem cöiunctos eſſe, & contingentes ſeſe ad tabernacula extraordinariorum, vt idem ait Polybius. Atq; his expoſitis, deinceps videamus quæ nam fuerit caſtrorum diſciplina.

De caſtrorum diſciplina.

CAP. VI.

VBi primum caſtrametati fuiſſent, Tribuni ab omnibus qui in caſtris eſſent, ſiue liberi, ſiue ſerui ſingillatim iuſiurandũ exigebant ſe nihil è caſtris furto ablaturos: imò etiam ſi quid inueniſſent, allaturum ad Tribunos. Auctor Polybius. Eius iuramenti formula refertur à Gellio his verbis. In magiſtratu C. Lælij, in exercitu, decemque millia paſſuum prop., furtum non facies dolo malo, ſolus, neque cum pluribus, pluris nummi argentei in dies ſingulos. Extra haſtam, haſtile, ligna, pabulum, vtrem, follem, faculam, ſi quid ibi inueneris, ſuſtulerisúe, quod tuum non erit, quod pluris nummi argentei erit, vti tu ad C. Lælium, ſiue ad quem iuſſerit, proferas, aut profitebere in triduo proximo, quidquid inueneris, ſuſtuleriſúe dolo malo, aut domino ſuo, cuium id eſſe cenſebis, reddes, vti quod recte factum eſſe voles. Hæc Gellius. Vbi hoc iuſiurandum fuiſſet exactum; ſuis quiſq; locis ordinabatur. Ex haſtatis autem principibuſque legionis cuiuſque, manipuli duo ad eius viæ cuſtodiam deſignabantur, quæ ante Tribunos erat; cum enim ea maxime celebrare- *l. 16. c. 4.*

 tur,

tur, ſtudium adhibebatur, vt adſperſa purgataque eſſet. Ex reliquis autem duodeuiginti manipulis, ſinguli Tribuni ternos ſortiebantur. Hi manipuli Tribuno tabernaculũ conſtituebant, locum ſternebãt, æquabantque, & ſi opus eſſet ad vaſorum cuſtodiam, ſæpe muniebant. Dabant quoque hi tres manipuli ſingulis diebus binas cuſtodias ſiue excubias, quæ ſingulæ quaternis hominibus conſtabãt, quorum pars ante tabernaculũ Tribuni, pars poſt tabernaculum iuxta equos excubabat. Triarij à Tribunorum miniſterijs eximebantur illi quidem, ſed ijs cura demandabatur equorũ, ne aut vinculis implicati lęderentur, aut ſoluti, & inter ſe irruentes turbas & tumultus excitarent.

Ex omnibus tamen manipulis vnus quotidie in vrbem ſuam quiſque vicem ante Imperatorem excubabat, quod præſidio ſimul & ornamento erat Imperatori.

Velites, vt ait Polybius, per diem extra vallum cuſtodiam agebant: neq; ſolum velites, ſed etiã equites. Feſtus. Procubitores dicuntur fere Velites, qui noctu cuſtodię cauſa ante caſtra excubabant, cum caſtra hoſtium in propinquo ſunt. Vegetius etiam præcepit lib. III, vt equites nocturnas excubias faciant extra vallum. Cæſar libr. IV bello Gall. Qui pro portis caſtrorum in ſtatione erant, Cæſari renunciarunt, & libro V. Impetu in eos facto, qui erant in ſtatione pro caſtris collocati, acriter pugnauerunt, libro primo bell. ciuil. Quæ in ſtatione pro caſtris erant Afranij

nij cohortes, breuiore itinere ad eundem occupandum locum mittuntur. Hirtius de bello Africano. Turmæ equitum, qui pro vallo in ſtationibus eſſe ſolebant.

Hoc veteres dixerunt Prætendere, eaſque cuſtodias Prætenturas, & ſtationes agrarias nominarunt. Marcellinus libro XVI. Dum caſtrorum opera mature conſurgunt, militiſque pars ſtationes prætendit agrarias. Et lib. XIV & quia Meſopotamiæ tractus omnes crebro inquietari ſueti, prætenturis & ſtationibus ſeruabantur agrarijs. Et li. XXV. ſalubriter & caute caſtra metata: prætenturæ ſtationeſque agrariæ totis rationibus ordinatæ.

Præter hæc tres fiebant excubiæ, vna apud Quæſtorem, duæ autem apud legatos & conſiliarios.

Cum autem caſtrorum forma quadrata eſſet, duo latera ſocij cuſtodiebant, iuxta quæ ipſi tendebant: frontem verò, & poſteriorem caſtrorum partem legionis Romanæ ſeruabant, ita vt vnaquęque legio ſuum latus cuſtodiret. In ſingulis autem portis deni Velites ſtationem habebant, vt ait Polybius. Hinc Salluſtius in Iugurthina; caſtra munire, excubitum in porta cohortes ex legionibus, pro caſtris equites auxiliarios mittere: propterea alios ſuper vallum in munimentis locare, vigilias ipſe circuire. Claudebantur enim noctu portæ, & claues à cuſtodibus ad Tribunos deferebãtur, vt dicitur in l. Officiũ regentis: Dig. de milit. Et capitale fuit foſſam

aut vallum tranſilire: quod ex Remi facto originem duxiſſe tradit Zonaras tom.2.initio.

Quod autem diximus caſtrorum ambitum à ſocijs Romaniſque fuiſſe vigilijs cuſtoditũ; id non eſt ſic intelligẽdum, quaſi totis caſtris cótinenter fuiſſent vigiliæ, ſed ſolum certis locis, ſpatijſq; intermiſſis. Hinc illud præter morem apud Cæſarem li.I. bel.ciuil. Cæſar, inquit, his operibus, quæ facere inſtituerat, milites diſponit nó certis ſpatijs intermiſſis, vt erat ſuperiorũ dierum cóſuetudo, ſed perpetuis vigilijs ſtationibuſque, vt contingant inter ſe, atque omnem munitionem expleant.

Vigiles olim haſtas,& pila,& ſcutũ deferebant ad nocturnas excubias: ſed cum plerumque accideret, vt vigiles ſcuto haſtæq; innixi dormirẽt, Paulus Aemilius inſtituit, ne quid eorum ſecum deferrent, vt magis ſomno reſiſterent, vt auctor eſt in Pauli vita Plutarchus. Qua de re Liuius etiam ita ſcribit libr.XLIV extremo. Vigiles, inquit, nouo more, ſcutum in vigiliam ferre vetuit: non enim in pugnã vigilem ire, vt armis vtatur, ſed ad vigilandum, vt cum ſenſerit hoſtium aduentum, recipiat ſe excitetque ad arma alios; Scuto præ ſe erecto ſtare galeatos: deinde vbi feſſi ſint, innixos pilo, capite ſuper marginem ſcuti poſito ſopitos ſtare, vt fulgẽtibus armis procul conſpici ab hoſte poſſit, ipſe nihil prouideat. Hæc Liuius. Pauli autem inſtitutum etiam ad poſteriora tempora manauit: hinc Seneca epiſt.XXXVI. Stans etiam aliquando ſaucius pro vallo peruigilet, & ne pilo quidem

dem incumbat, quia ſolet obrepere interim ſomnus in aliquod adminiculum reclinatis.

Ad excutiendum præterea ſomnũ vocibus & clamoribus ſeſe excitabant. Vnde illud apud Tacitum lib. V hiſtor. Vigiles flagitium ſuum ducis dedecore excuſabant, tamquam iuſſi ſilere, ne quietem eius turbarent: ita intermiſſo ſigno & vocibus, ſe quoque in ſomnum lapſos.

Nocturnas autem vigilias ſic Romani, Polybio auctore, cõmittebant. Ex decimis quibuſque ſignis tam peditum quam equitum, quę quidem ad frontem caſtrorum poſtrema tendebant, vir vnus eligebatur, qui à vigiliarum onere liber, paulò ante occaſum ſolis ad Tribuni tabernaculũ accedebat, & ab eo teſſeram, ſiue ſignum (id autem erat lignea tabella inſcriptũ) accipiebat, quam teſtibus adhibitis, ſigni centurioni reddebat, iſque deinceps proximo centurioni ſimiliter tradebat, quouſq; ad primum ſignũ perueniretur, quod iuxta Tribunos tendere ſolet; eius autẽ ſigni centurio ante ſolis occaſum ad Tribunum referebat teſſeram: & ſi quidem relatæ omnes fuiſſent, intelligebant teſſeram & imperium ad omnes perueniſſe; quod ſi aliqua defuiſſet, facile ex inſcriptione cognoſcebãt vbi peccatum fuiſſet, & pœnam irrogabant. Atque eos quidem qui in ſingulis ordinibus vigilias agere deberent, ipſi ordines per ſe ſtatuebant: in cæteras autem vigilias Imperator mittebat. Vigilibus igitur in quolibet ordine deſignatis, eos qui primam vigiliam

acturi

acturi erant, ordinis cuiuſque Tergiductor veſperi, quiſque ſuos ad Tribunum deducebat. is ſingulis ligneam dabat tabellã, in qua erat certa inſcripta nota: qua accepta in ſuas ſtationes proficiſcebantur.

Vigilias deinde obeundi munus equitibus mandabatur. Turmæ enim præfectus vni ex Tergiductoribus ſub auroram edicebat, vt adoleſcentes quatuor eligeret, qui nocturnas obituri eſſent vigilias. poſt hæc ſub veſperam proximæ turmæ Pręfectum monebat, vigilias circumeundi curam in ſequentem diem ad ipſum pertinere. Illi autem qui à Tergiductoribus fuerant electi, Tribunum adibant, & ſcriptum accipiebant, quot, quaſque vigiliarum ſtationes obire deberent. His peractis apud primum manipulum Triariorum quieſcebant, tantiſper dum primæ vigiliæ ſignum daretur. Hoc enim munus ad eius manipuli centurionem ſpectabat. Vbi tempus aduenißet primam vigiliam obeundi, qui eam fuerat ſortitus, ad loca ſibi deſignata proficiſcebatur, ſecum habens ex amicis teſtes: neque ſolum vallum & portas, ſed ſingulas centurias decuriaſque luſtrabat. Quod ſi vigilantes reperiſſet, ab ijs tabellam accipiebat: ſin autem dormire, aut ſtationem deſeruiſſe offendiſſet, eos qui aderant conteſtatus, ſilentio prætteribat. Atque eadem ratio ſeruabatur à cæteris, qui alias deinceps erant obituri vigilias. Orta luce eqtes, qui vigilias nocturnas circuiuerãt, tabellas omnes quas à vigilibus acceperant, ad Tribunum referebant:

bant: ſi numerus minor fuiſſet tabellarum, ex nota facile intelligebat Tribunus, cuius ſtationis tabella deſideraretur: accitoque eius ordinis centurione, inquirebat vtrum apud vigiles, an verò apud circuitores culpa reſideret, cõuictumque criminis fuſte percutiebat.

Solitos vigilias obire equites Liuius etiam oſtendit lib. XXII initio, quæ inter alia prodigia nunciata narrat. Circumeunti vigilias equiti Scipionem arſiſſe. Neque ſolum equites, ſed centuriones, Tribuni atque adeo ipſe Imperator vigilias obibant. Tacitus libro ſecundo hiſtoriarum. Alphenus Varus Præfectus caſtrorum, deflagrante paulatim ſeditione, addit conſilium vetitis obire vigilias centurionibus, ſic quique centuriones videntur obiſſe ſuorum duntaxat ordinum vigilias. Cæſar lib. primo, bell. ciuil. Tribunos militum & Præfectos circummittit. Liuius lib. XXVIII A cuſtodibus probra in circumeuntes vigilias Tribunos iacta.

Porrò nox in quatuor vigilias diuidebatur, quarum ſingulę ternas horas continebant, vt ait Suidas .v. προφυλακή, ita vt quarta vigilia in auroram terminaretur.

Liuius lib. XXXVI. Conſul cum nocte media intermiſiſſet oppugnationem, quarta vigilia rurſus ab tribus partibus aggreſſus eſt, & mox iam dilueſcebat, &c.

Vigiliarum ſigna ac diſtinctiones primi ordinis Triariorũ centuriones buccina dabãt, vti ex Polyb. diximus. Hinc dicit Tacit. li. 15.

Ini-

Initia vigiliarum per centurionem nunciari Et Liuius lib. vii. Decius teſſeram dari iuſſit, vbi ſecundæ vigiliæ buccina datum ſignum eſſet, armati cum ſilentio ad ſe venirent. Et lib. xxvi. Fuluius Tribunis militum ac Præfectis ſociorum imperauit, vti duobus millibus equitum delectis denũciarent, vt ad tertiam buccinam præſto eſſent. Quamquam Vegetius tubam dicit adhibitã ad diſtinctionem vigiliarum.

Ac vigiliarum quidem curã, vt in ſingulis ordinibus recte atque ordine peragerentur, ad ipſos ordinum ductores ſpectabat. Vniuerſum autem latus quod vni legioni erat commiſſum, bini Tribuni eiuſdem legionis curabant: ad quos etiam reliqua eiuſdem legionis cura pertinebat. Nam, vt ſupra demonſtratum eſt, ex Tribunorũ numero (ſeni autem erãt in ſingulis legionibus) bini duobus menſibus imperabant & neceſſaria procurabant. Eademque gubernandi & imperandi ratio erat Præfectorum in ſocios. Polybius, Vbi primum illuxiſſet, milites ad centuriones conueniebant ſalutandi cauſa: centuriones & equites ad Tribunos, Tribuni verò ad Imperatorem. Is Tribunis edicebat quid facto opus eſſet, Tribuni ducis imperium equitibus ac centurionibus ſignificabant: illi deinceps reliquo exercitui; quemadmodum vna cum Polybio ſcribit Ioſephus. Eodemque modo ſub occaſum ſolis ad Imperatorem conueniebant, tum honoris, tum imperij accipiendi cauſa. Tacitus l. xi... Signa more militię petenti

petenti Tribuno dedit. Optimę matris. Liui. li. XXVIII de Tribunis, qui imperium ſibi per ſeditionem vſurpauerant, in Prætorio tetenderunt, claſſicum apud eos cecinit, ſignum ab ijs petitum eſt. Et lib. XXVII Fuluius dimittens prætorium, Tribunis militũ ac Pręfectis ſociorum imperauit, vt ad tertiam buccinam præſto eſſent, libro XXX Scipio Tribunis edicit, vt vbi prætorio dimiſſo, ſigna concinuiſſent, extemplo educerent è caſtris legiones. libro XXXVII Acilius priuſquam prætorium dimitteret, denunciauit, vt ante lucem armati paratique eſſent. Dimittere autem Prætorium dicitur Imperator, cum nocturnæ quietis captandæ cauſa eos qui ad ipſum conuenerant dimittit.

Illud poſtremo ex Ioſepho addens finem faciam: in caſtris vnum atque idem fuiſſe omnibus cibi ſomnique capiẽdi cauſa tempus attributum. Cùm autem Imperator cibum ſumeret, ſolebant omnes tubicines ac buccinatores ſimul canere ante Prætorium, vt ſcribit Polybius lib. XIV. Hinc Tacitus libro XV. Addit gloriæ Corbulo comitatem epulaſque & rogitante Rege cauſas, quoties nouum aliquid aduerterat, vt initia vigiliarum per centurionem nunciari, conuiuium buccina dimitti, cuncta in maius attollens, admiratione priſci moris affecit.

Neque id omittendum, cum ad precium egrederẽtur, ſemper aliquos in caſtris remanſiſſe cuſtodiæ cauſa: Hi autẽ fere Triarij erãt, vt Liuius lib. 2. Dionyſ. lib. 8. ſignificant.

De Motione Caſtrorum.

CAP. VII.

VBi Caſtra erant mouenda, tuba primum ſignum dabatur profectionis:quo audito tabernacula milites tollebant, & ſarcinulas componebant: non tamen audebant cæteri ſua tabernacula deponere, priuſquam Imperatoris ac Tribunorum tabernacula detenſa vidiſſent. Deinde alterum ſignum tuba ſimiliter dabatur, vt parati eſſent,ac tunc iumentis onera imponebant, & caſtris ignem inijciebant, ne quando hoſtibus vſui ea eſſe poſſent. Vbi verò tertium ſignum auditũ fuiſſet, incedere incipiebant eo ordine, quem expoſuimus cum de itineribus militaribus ageremus. Hæc Polybius & Ioſephus. Quæ præterea cõfirmari poſſunt Cęſaris teſtimonio lib. III.bel.ciuil. Vt militare inſtitutum ſeruaretur, & ne citiſſima eius profectio cognoſceretur, conclamari iuſſit. Et infra.Signo profectionis dato, tabernaculiſque detenſis. Ibidem. Vaſis militari more conclamatis, progreſſus millia paſſuum tria,loco idoneo & occulto omnem exercitum equitatumque collocauit. Et libro I. Signum dari iubet, & vaſa militari more conclamari.

LIBER

LIBER QVINTVS.

De Præparatione ad prœlium.

CAP. I.

VBI ad hoſtem ventũ eſſet, reliqua de prœlio cõſultatio fuit. Quod ſi pugnare placuiſſet, Imperator ſigno pugnę propoſito, per teſſeram edicebat militibus, in quam diem vel horã parati eſſe deberent ad pugnã. Cæſ. l. 3. Gall. Craſſus non cuntandũ exiſtimauit, quin pugna decerneret. hac re ad conciliũ delata, vbi oẽs idem ſentire intellexit, poſterum diem pugnę conſtituit. Liu. l. 6. Romanus Dictator lætus ad milites iam arma, ad propoſitũ pugnę ſignum, ſicut edictũ erat, luce prima capientes proceſſit, l. 9. Conſul extemplo teſſeram dari iubet, vt prandeat miles, firmatiſq; cibo viribus arma capiat, li. 28. Teſſeram veſperi per caſtra dedit, vt ante lucem viri equiq; pranſi eſſent: armatus eques frenatos ſtratoſque teneret equos.

Pugnæ porrò ſignum, tunica ſeu vexillum fuit rubrum ſiue purpureum ſuper Prætorio extenſum. Plutarchus enim in Fabio τὸ τῆς μάχης σημεῖον dicit fuiſſe χιτῶνα κόκκινον ὑπὲρ τῆς στρατηγικῆς σκηνῆς διατεινόμενον. Et in Bruto, Cæſare, ac Marcello ἀγῶνος σύμβολον φοινικοῦν χιτῶνα appellat. Iſidorus libro XIX. cap. XXII Ruſſata, inquit, tunica, quam Græci phœniciã vocant, ſub conſulibus Romani vſi ſunt milites: vnde etiam Ruſſati vocabantur.

Solebat enim pridie quam dimicandum eſſet, ante principia poni, quaſi admonitio & indicium futuræ pugnę, hæc ille. Hinc Cæſar lib. II. bell Gall. Cæſari omnia vno tempore erãt agenda: vexillum proponendum, quod erat inſigne, cum ad arma concurri oportebat. Et de bel. Alex. Demitti antemnas iubet, & milites armari; & vexillo ſublato, quo pugnandi dabat ſignum, idem vt facerẽt, ſignificabat. Marcellinus libr. xx Matutinę lucis exordio, ſigno per flammeum erecto vexillum, circum uaditur ciuitas. Et lib. xxvII. Cum vndique ad arma conclamaretur, imperio principis & ductorum ſtetit regibilis miles, vexillum operiens extollendum, quod erat opportunæ ſubeundæ indicium pugnæ.

Quod ſi Imperatores duo, vt conſul vterq; adeſſet; ſeparatim apud vtrumque pugnæ ſignum proponebatur, vt ſcribit in Bruto Plutarchus.

Signo pugnę propoſito, milites ſeſe ad certamen comparabant, arma expediebant, modicoq; cibo vires confirmabant, ne, vt ait Vegetius, lõgiore conflictu defatigarentur inedia, & ſumpta eſca redderet citatiores. Quod prę terea Liuij teſtimonio confirmari poteſt, qui lib. xxIv Milites, armis expediendis, quod reliquum diei fuit, conſumpſerunt, libr. xxv Reliquum diei expediẽdis armis, & curatione corporum conſumptum.

li. 3. c. 11.

Interea Imper. auſpicijs ſacrificijſq; Deorum voluntatem explorabat, vtrum ne victoriam pollicerentur, ijſq; propitijs in pugna

eſſet

eſſet vſurus.Quod ſi auſpicia extaque certam, victoriam ,hoſtiũ fugam, ſtragemq́; oſtendiſſent,Imperator ad aciem inſtruendã egrediebatur. Liu.l.vi Romanus Dictator, caſtris eo die poſitis,poſtero,cum auſpicato prodijſſet, hoſtiaq́; cęſa,pacem Deûm adoraſſet; lętus ad milites iã arma ad propoſitũ pugnæ ſignum, ſicut edictum erat,luce prima capientes,proceſſit.lib.IIX.Romani conſules priuſquam educerent in aciem, immolauerunt. Et lib.IX Agentibus diuina humanaque quę aſſolent, cum acie dimicandũ eſt,conſulibus; Tarentini legati occurſare,reſponſum exſpectantes, quibus Papirius ait: Auſpicia ſecunda eſſe, Tarentini,pullarius nunciat; litatum prętérea eſt egregie: auctoribus Dijs,vt videtis, ad rem agendam proficiſcimur. Hinc illa cõtra morem facta ab eodem notantur lib.v. Tribuni milit. non deorum ſaltem, ſi non hominũ memores,nec auſpicato,nec litato inſtruunt aciem.Antequam autẽ inſtrueretur acies, aut etiam ea iam inſtructa: Imperator cõcionem ad milites habebat: quod interdũ quoq; ante propoſitum pugnæ ſignum fiebat; cum Imperator optimum iudicaret,vt milites ſuum conſilium præcognoſcerent. Liuius libr. XXXIV. In hunc modum maxime adhortatus, pronunciat,ſe nocte ad caſtra hoſtium ducturum: nocte media, cum auſpicio operam dediſſet, proficiſcitur.

Vocabantur autem ad concionem milites in Prætoriũ à præconibus, vt ſcribit Dionyſ. lib.IX. Liuius lib.I.Vocari,inquit,ad concio-

nem vtrumque exercitum iubet: præcones ab extremo orſi, primos exciuere Albanos.

Vbi verò milites in Prętoriũ conueniſſent, Imperator pro tribunali eos alloquebatur. Liuius lib IX. Publius Cos. cum dimicaturus eſſet, prius alloquẽdos milites ratus, concionem aduocari iuſſit. Ceterum ſicut ingenti alacritate ad Prętorium concurſum eſt, ita præ clamore poſcentium pugnam, nulla adhortatio Imperatoris audita eſt. Et li. XXIV. Poſtero die, vbi ſigna cœperunt canere, parati inſtructique ad prætorium conueniunt. Et lib XXIIX. Vocati ad concionem, ad tribunal Imperatoris concurrunt: ſimul imperator in tribunal conſcendit.

In ea concione Imperator ſpem victoriæ, deoſque propitios fore oſtendebat, militum ſuorum virtutem extollebat, hoſtium deprimebat: gloriã, partaque decora, cõmodaque victoriæ, fugę ignominiam & damna proponebat: prædam, coronas, cæteraque præmia pollicebatur, quarum rerum omniũ Liuianę conciones ſunt refertæ.

Poſt concionem pręco ad dextram Imper. adſtans, vt ſcribit Ioſeph. ter milites interrogabat, vtrúmne ad prœlium eſſet parati: ijq; ter itẽ ſeſe paratos eſſe clamore reſpõdebant, atque ex clamoris alacritate, Imperatores de militum animo coniecturam facere ſolitos, ſcribunt in Craſſo Plutarchus, & Appianus in Parthica. Hinc Liuius lib. III. Conſul, concione aduocata, ſi iam ſatis animi eſt, inquit, decernique placet, agite dum clamorem, qualem

lib. 3. bel. Iudaic.

lem in acie ſublaturi eſtis, tollite hic indicẽ voluntatis, virtutiſque veſtrę. Et lib. VII. Teſſeram dari iubet, vbi ſecundæ vigiliç buccina datum ſignum eſſet, armati cum ſilentio ad ſe venirent, quo vbi, ſicut edictum erat, taciti conuenerunt: Hoc ſilentium milites, inquit, omiſſo militari aſſenſu, in me audiendo ſeruandum eſt.

Milites igitur vt ſe paratos ad prœlium oſtenderent, clamoribus concionantem Imperatorem crebro interpellabant, dextras erigentes, clypeoſq; gladijs percutientes, vt ſcribit Ioſephus. Ex quo Iſidorus li. I. c. XXV. Mos eſt, inquit, militaris, vt quoties cõſentiat exercitus, quia voce non poteſt, manu promittat: alij, quia voce non poſſunt, gladiorum motu ſalutant. Et Marcell. lib. XV. Militares omnes, horrendo fragore ſcuta genibus illidentes, quod eſt proſperitatis indicium plenum (nam contra cum haſtis clypei feriũtur, iræ documentum eſt doctoris) immane, quo quantoq; gaudio, præter paucos Auguſti probauere iudicium, libro XXII. Hac fiducia ſpei maioris animatus inferior miles, haſtis feriendo clypeos, ſonitu aſſurgens ingenti, vno propemodũ ore, & dictis fauebat, & cœptis. Et li. XXV. Incredibile dictu eſt, quanto ardore milites ad vindictam ira & dolor feruentior inuolabat, haſtas ad ſcuta concrepantes, etiam mori, ſi tuliſſet ſors, obſtinatos. Hinc Liuius lib. XXVIII. Exercitus, qui corona concionem circumdederat, gladijs ad ſcuta concrepuit.

De acie inſtruenda.

CAP. II.

IMperator cum ad prælium milites ſatis animatos vidiſſet, aciē vel in caſtris, vel extra caſtra inſtruebat. Liuius libr. IX. Conſul vbi armatos paratoſque vidit, ſigna extra vallum proferri iuſſit, & haud procul hoſte inſtruxit aciem. Et lib. XL Ad quatuor portas caſtrorum exercitum inſtruxit, vt ſigno dato, ſimul ex omnibus partibus eruptionem facerent.

Aciem autem Imperator ipſe vna cum Legatis, Tribunis, centurionibuſque inſtruebat. Liuius libro XL Copias omnes partim Prętor ipſe, partim per legatos, tribunoſque milit. inſtruxit. Et libr. XXX Equites in turmas, pedites in cohortes, ſicut quondam à Romanis centurionibus didicerat, diſtribuit.

Porrò exercitus ad pugnam inſtructus, Acies generali vocabulo dicebatur, conſtabatque tribus partibus, cornibus, ſubſidijs, & ea quæ Acies proprie nominata eſt. Singularum partium inſtruēdarum alia temporibus alijs ratio fuit, prout locus, hoſtiſque ac temporis neceſſitas poſtulauit: neque nunc neceſſe eſt omnia omnium Imperatorum ſtratagemata recenſere. Vſitatus autem ac legitimus ordo aciei fuit per Haſtatos, Principes, ac Triarios Velitibus, quemadmodum diximus, admiſtis. Nam, vt ſcribit Dionyſius, milites non ſolum ex cenſu legebantur, ſed ex eodem arma illis, atque in pugna locus aſſignabatur.

Acies

Acies igitur, vt de ſingulis partibus dicamus, triplici conſtabat peditum ordine. Primi enim Haſtati, poſt eos Principes, poſtremi Triarij in manipulos ſinguli, cohorteſq; inſtructi locabantur, vt ait Liuius lib. IIX. Hinc idem lib. XXII. Pugna exorta eſt non illa ordinata per principes, haſtatoſque ac triarios: nec vt pro ſignis anteſignanus, poſt ſigna alia pugnaret acies: nec vt in ſua legione miles, aut cohorte aut manipulo eſſet. Et lib. XXX. Inſtruit primos haſtatos, poſt eos principes; Triarijs poſtremam aciem clauſit: non confertas autem cohortes, ante ſua quamque ſigna inſtruebat, ſed manipulos aliquantum inter ſe diſtantes; vt eſſet ſpatiũ, quo elephanti hoſtium accepti, nihil ordines turbarent. Ex quibus poſtremis verbis illud etiam colligitur, manipulos in cohorte non ſecundum profunditatem; ſed ſecundum latitudinem inſtrui ſolere; vt ſpatium inter manipulos eſſe poſſet, quo elephanti reciperentur. Sic li. VIII. Receptis in interualla ordinum Antepilanis. Quoniam vero Haſtati Principeſq; ante Triarios locabantur, Antepilani communi vocabulo dicti ſunt, vt oſtendit Liuius libr. IIX. in illa Romanorum latinorumque pugna: Triarios enim Pilanos quoque dictos ſupra docuimus. Locus autem vbi Principes erant, qui erat in acie medius, vt in caſtris, ita & in acie, Principia dictus eſt. Liuius libr. II. in extremo. Ab tergo erant clivi, in quos poſt principia integris ordinibus tutus receptus fuit. libr. III. Equites ſuæ cuique parti

poſt principia collocat. Et lib. IIX. Receptis in interualla ordinum antepilanis, principia Latinorum perturbant. Donatus in Eunuch. act. 4. ſc. 7. Principia locum fuiſſe dicit in acie: vtrum autẽ in acie media an extrema fuerit, ait eſſe controuerſum.

Hi ordines Haſtatorum, Principũ, ac Triariorum, Acies vt dictum eſt, generali nomine vocabantur: & Media acies, quod vtrinq; cornibus aliſq; vt mox dicemus, cingeretur: ſed & ſinguli ordines acies quoque dicti ſunt; vt prima acies haſtatorum eſſet, ſecunda principum, tertia ac poſtrema Triariorum, vt ſcribit Liuius lib. IIX. Hinc idem li. XLIV. Ex poſtrema acie triarios primos ſubducit, deinde principes, ſtantibus in prima acie haſtatis. Cæſar l. I. Gall. Acie triplici inſtructa ad eum locum venit: primam & ſecundam aciem in armis eſſe, tertiam caſtra munire iuſſit. Triarios enim caſtra munire ſolitos ſupra oſtenſum eſt.

Singulæ porro, ſiue acies, ſiue ordines Haſtatorum, Principum, ac Triariorum in ſuis manipulis & cohortibus ſua ſigna ac vexilla habuere, quibus in acie agnoſcerentur. Hinc illud Cæſar reprehendit, vt ab timore profectum li. I. ciu. Collatis in vnum locum ſignis, conferti, neque ordines neq; ſigna ſeruarent. Et l. II. Gall. Cæſar vbi ſuos vrgeri, ſigniſq; in vnum locum collatis, duodecimæ legionis milites confertos, ſibi ipſos ad pugnã eſſe impedimento vidit, ſigna inferre, & manipulos

laxare

laxare iuſſit,quo facilius gladijs vti poſſent.

In Manipulis prima videntur inceſſiſſe ſigna: cohortis vero ſignum in poſtrema cohorte videtur fuiſſe collocatum. Liuius l.30. Non confertas cohortes, ante ſua quamque ſigna inſtruebat.Manipulorum vero ſigniferos ſemper primos in hoſtes inceſſiſſe,paſſim legitur in hiſtorijs. Hinc Haſtatorum prima ſigna,poſtrema Triariorum dicuntur. Liuius l.ix.Nec prius inclinata res eſt,quam ſecunda acies Rom. ad prima ſigna, integri feſſis ſucceſſerunt.li.30.Principes poſt Haſtatorũ prima ſigna in ſubſidijs triarios conſtituit.,libr. xxxvii.Haſtatorum prima ſigna;deinde principum erant,triarij poſtremos claudebant.

Aquila vero totiuſque legionis ſigna poſt haſtatos ante principes fuere: ita vt Haſtati ante ſigna eſſent,qui propterea Anteſignani dicti ſunt; Principes ſub ſignis; Triarij vero poſt ſigna. Liuius li. iix. de pugna latinorum ac Romanorum,& alibi.Cæſos haſtatos principesque, ſtragem & ante ſigna,& poſt ſigna factam,triarios poſtremo rem reſtituiſſe. lib. nono. Cadunt anteſignani: & ne nudarentur propugnatoribus ſigna,fit ex ſecunda prima acies. libr. xxii.Pugna exorta eſt non illa ordinata per principes, haſtatoſque ac triarios, nec vt pro ſignis anteſignanus, poſt ſigna alia pugnaret acies.lib.xxiii.Triplex ſtetit Romana acies: peditum pars ante ſigna locata, pars poſt ſigna accepta: equites cornua cinxere.

Singulæ

Singulæ porro acies Haſtatorum, Principum, ac Triariorum ſuis ſubſidijs firmabantur (hanc enim quaſi ſecundam aciei partem eſſe diximus) quod à Laconibus inuentum Romani poſtea à Carthaginienſibus acceperunt, vt li.3.c.17. ſcribit Vegetius: quanquam multo ante Punica bella ſubſidiorū in acie Romana meminit Liuius. Subſidia autem milites appellantur, qui ad ſubitos prælij caſus reſeruabantur.

Subſidiorum autem quanta ſit vtilitas, ſic fere explicat Vegetius lib.III. Hac diſpoſitione nulla melior inuenitur: ſi enim cuneus agendus ſit, aut forfex, aut ſerra ducenda; ſuperfluos habere debes poſt aciem, de quibus illa facias: nam ſi de loco ſuo ordinatum militem transferre cœperis, vniuerſa turbabis. Si globus hoſtium ſeparatus partem aliquam vigere cœperit, niſi ſuperfluos habeas, quos contra globum poſſis opponere, ſiue equites ſiue pedites de acie tuleris, dum aliam vis defendere, aliam periculoſius denudabis. Denique ita concludit. Si bellatorum copia non abundet, melius eſt aciem habere breuiorem, dummodo in ſubſidijs plurimi collocentur. Vnde illud in Romanis Liuius reprehendit lib.IV. Non ſubſidijs firmata acie concurſum eſt. & l.IX. de Hetruſcis, Quia nullis recētibus ſubſidijs fulta prima acies fuit; ante ſigna, circaque omnes ceciderunt.

Igitur poſt ſingulas acies ſua fuere ſubſidia, vti diximus; quod oſtendit Liuius eo loco, quem proxime citauimus. Quia nullis recenti-

recentibus ſubſidijs fulta prima acies fuit, &c. lib. XXXIV. Feſſos iam ſuos Conſul, ex ſecunda acie ſubſidiarijs cohortibus inductis, accendit. Et lib. XXXVII ſexdecim elephantos poſt triarios in ſubſidio locatos.

Præter hæc ſubſidia, quæ poſt ſingulas acies collocabantur, alia fuere ſubſidia, quæ vel in extremo (quod Vegetius præcipit) vel alio commodiore loco, à cetera acie ſeparata conſtituebantur. Liuius lib. v. Paullum erat à dextra editi loci, quem ſubſidiarijs repleri placuit. Et lib. XXIX. Lentulus, cœpta parum proſpere pedeſtri pugna, tantum moratus, dum cedenti duodecimæ legioni, quæ in læuo cornu aduerſus Illergetes locata erat, tertiam decimam legioně ex ſubſidijs in primam aciem firmamentum ducit; poſteaquam æquata ibi pugna eſt, ad L. Manlium inter prima ſigna hortantem, ac ſubſidia quibus res poſtulabat, locis inducentem venit. hæc Liuius; quibus verbis primorum ſignorum ſubſidia à ceteris fuiſſe diuerſa ſignificat. Et lib. x. ſubſidia non vno in loco poſita oſtendit; ſubſidia, inquit, ſuis quæque locis, & Præfectos ſubſidijs attribuerat.

Hæc omnia ſubſidia in manipulos, & cohortes fuere diuiſa; quare & ſubſidiariæ cohortes dicuntur. Liuius lib. II. Ex ſubſidiarijs manipulos aliquot in primam aciem ſecum rapit. libr. IX. ſubſidiarias cohortes, quæ integræ ad longioris pugnæ caſus reſeruabantur, in primam aciem emiſit. Et libro trigeſimo quarto. Feſſos iam ſuos Conſul, ex ſecunda

acie

acie ſubſidiarijs cohortibus inductis, accendit.

Atque poſt ſingulas acies videntur paucæ cohortes conſtitutæ: poſt aciem vero totam integræ legiones in ſubſidijs collocatæ leguntur. Liuius libro xxix. In primam aciem ſuas legiones Sempronius induxit: in ſubſidijs locatæ P. Licinij legiones. Et l. xxxi. Dextra ala (in alas diuiſum ſocialem exercitum habebat) in prima acie locata eſt; in ſubſidijs duæ Romanæ legiones.

His ſubſidijs ſui duces ac præfecti aſſignabantur, ijs inquam, quæ poſt acies ſingulas collocabantur. Liuius libr. x. Subſidia ſuis quæque locis, & præfectos ſubſidijs attribuerat. Nam ſubſidijs quæ ab acie reliqua fuere diuulſa, ex Imperatoribus, ſi plures fuiſſent, alter præerat. Liuius libro trigeſimo primo. Dextera ala in prima acie locata eſt; in ſubſidijs duæ Romanæ legiones: M. Furius dexteræ alæ; legionibus M. Cæcilius præpoſiti. Eodem modo bello Volſco Camillus ſubſidijs; dux alter aciei præfuit, vt ſcribit Liuius libr. vi.

Illud autem poſtremo in hoc genere ſciendum eſt, ſolitos interdum Haſtatos, Principes, ac Triarios alteros alteris ſubſidio eſſe: quod tum factum puto, cum multitudo militum non adeſſet tanta, vt non ſolum ad aciem, ſed etiam ad ſubſidia ſupereſſet. Liuius lib. xxx. Principes poſt haſtatorum prima ſigna, in ſubſidijs triarios conſtituit. Et libro 40. Ad dextram principalem haſtatos legionis pri-

nis primæ inſtruxit: principes ex eadem legione in ſubſidijs poſuit: tertia legio aduerſus principalem ſiniſtram portam inſtructa eſt: id tantum mutatum, principes primi, & haſtati in ſubſidijs locati. Quamquam Triarij frequentius caſtrorum præſidio relinquebantur.

Acies media ſociorum peditibus vtrinque cingebatur, quæ propterea cornua dici videri poſſunt. Scribit enim libro VI. Polybius ſocios pedites duas in partes diuiſos, dextrum ac ſiniſtrum cornu appellatos: Alas quoque dextram & ſiniſtram dici exempla declarant; & nos ſupra oſtendimus. Seruius etiam ad lib. IV. Aen. Dum trepidant alæ, ſocios dixit maxime in ala locatos. Liuius lib. III. In acie Quinctius dextrum cornu, Agrippa ſiniſtrum tenuit: Sp. Poſtumio Albo legato datur media acies tuenda: legatum alterum P. Sulpicium equitibus præficiunt. libro XXXVII. Romani mediam aciem; cornua latini tenuerunt.

Interdum tamen ſocij in acie media, Romani in cornibus fuere. Liuius libro XXXII. Cum in aciem eduxiſſent, neutrum ijs cornu committere auſi, ne ſi dolo ceſſiſſent, rem totam inclinarent, poſt ſigna in ſubſidijs eos locauerunt.

Equites nunc ante aciem, nunc in acie, nunc peditum cornua cinxere, pro rerum videlicet locorumq; opportunitate. Liu. l. 3. Fabius non permiſtam vnam ciuiū ſociorumq;, ſed trium populorū tres ſeparatim acies circa vallū ho-

ſtium

ſtium inſtruxit; equites item ſuæ cuique parti poſt principia collocat. libro IV. Dictator dextro cornu, ſiniſtro Capitolinus intulit ſigna: ante mediam aciem cum equitatu Magiſter equitum proceſſit. lib. IX. In aciem procedunt, equitibus in cornua diuiſis. & alibi. M. Valerius à dextro, P. Decius ab læuo cornu ad equites in cornibus poſitos euehuntur. Hinc equitum Alæ dictæ quod dextra læuaque circa pedites ad inſtar alarum circumfunderentur, vt ſcribit Gellius lib. XVI. cap. IV. Seruius lib. XI. Liuius autem li. XXII. aciei ordinem ita deſcribit, vt oculis pæne ſubijcere videatur. In dextro, inquit, cornu Romanos equites locant, dein pedites: læuum cornu extremi equites ſociorum, intra pedites; ad medium iuncti legionibus Romanis tenuerunt iaculatores: ex ceteris leuium armorum auxilijs prima acies facta.

Ala camillæ.

li. 2 c. 15. & lib. 3. ca. 14.

Leuis armatura, vt Vegetius ſcribit, poſt principes ante triarios collocabatur, quod etiam Liuius libr. IIX. in obſcuriſſima illa ordinũ deſcriptione ſignificare videtur. Hinc Marcellinus lib. XIV. Vt prœliorum rectores primo cateruas denſas opponunt & fortes, deinde leues armaturas, poſt iaculatores, vltimaſque ſubſidiales acies, ſi fors tulerit, inuaſuras. Et Seruius ad lib. VIII. ſcribit morem fuiſſe, vt tirones ponerentur in medio, & ambirent viri fortes exercitum.

Ipſe agmine Pallas, In medio.

Imperator cum prætoria cohorte nunc in acie media, nunc in alterutro cornu erat: frequentius tamen in dextro cornu; quod, vt ait Vege-

Vegetius, ex eo loco facilius tota acies guber- *li.3 c.18.*
netur, ac rectus liberque ſit procurſus. Euocati, niſi qui cum Imperatore in cohorte prætoria fuiſſent, tota acie diſpergebantur. Cæſ. lib. 3. ciu. Euocatorum duo millia, quæ ex beneficiarijs ſuperiorũ exercituum ad eum conuenerant, tota acie diſperſerat.

Reliqui exercitus totius magiſtratus; nunc aciei, nunc equitibus, nunc cornibus præficiebantur. Centuriones vero & Decuriones, Præfectique in ſuis centurijs fuere ac turmis.

Tubicines, cornicineſque vt in agmine, ita in acie cum aquila, ſigniſque legionis fuiſſe veriſimile fit.

Hæc igitur ordinaria fuit aciei Romanæ
inſtructio: in qua, vt Polybius ſcribit, ſinguli *lib. 17.*
tum ordines, tum homines inter ſe tres minimum pedes diſtabant, vt ſpatiũ haberent tum procurrendi ac recedendi, tum gladium vi-
brandi. Vegetius ſingulos armatos in dire- *li.3.c.14.*
ctum ternos pedes occupare cõſueuiſſe dicit. *15.*
hoc eſt, vt in mille paſſibus, mille ſexcenti ſexaginta ſex pedites ordinarentur in longum; vt nec acies interluceret, & ſpatium eſſet arma tractandi: inter ordinem autem & ordinem à tergo in latum ſex pedes diſtaſſe; vt haberent pugnantes ſpatium accedendi, atq; recedendi, vehemẽtius enim cum ſaltu curſuq; tela mittuntur. Præter hunc modum, quem Romanis ordinarium fuiſſe oſtendimus; alij quoq; modi aciei inſtruendæ cõmemorantur à Gellio l. x. c. IX. Vocabula, inquit, ſunt militaria, quibus inſtructa certo modo acies ap-

pellari ſolet, Frons, Subſidia, Cuneus, Orbis, Globus, Forceps, Serra, Alæ, Turres: tranſlata ſunt autem ab ipſis rebus, quæ ita nominantur, earumque rerum in acie inſtruenda ſui cuiuſque vocabuli imagines oſtenduntur. Eadem vocabula ſunt apud Catonem de re militari, cuius verba citat Feſtus, ſiue forte opus ſit cuneo, aut globo, aut forcipe, aut turribus, aut ſerra; vti adoriare.

a. Serra præliari.

li.3.c.14. Frons, vt ait Vegetius, eſt pars illa aciei, quę aduerſum hoſtē ſpectat. *li.3.c.19* Cuneus, eodem Vegetio teſte, dicitur multitudo peditum, quæ iuncta cum acie primo anguſtior, deinde latior procedit, & aduerſariorum ordines rumpit, quia à pluribus in vnum locum tela mittuntur: quam rem idem ait milites nominaſſe Caput porcinum, de quo Marcellinus lib. xvii. Cuius furoris amentiā exercitus ira ferre non potuit; eoſq; Imperatori acriter imminentes, deſinente in anguſtum fronte, quē habitum Caput porci ſimplicitas militaris appellat, impetu diſiecit ardenti. *li.1.c.26.* Cuneū quoq; Vegetius idem Trigonum à figura triangulari vocat. De Cuneo itē ſic Iſidor. l. 9. c. 3. Cuneus eſt collecta in vnum multitudo: vnde propterea quod in vnum coit, Cuneus nominatur.

Forfex ſiue Forceps eſt ordinatio, quæ, vt ait li. 3. Vegetius, contra Cuneum opponebatur: nam electiſſimis milibus confertis in v. litteram componebatur, & Cuneum excipiebat, atque ex vtraq; parte claudebat; cuius meminit Marcellinus li. xvi. Cogitatum eſt, ſolliciteque præſtructum, vt ſæuientes vltra ſolitum

litum Alemanni, vaganteſque fuſius, multitudine geminata noſtrorum, forcipis ſpecie, truſi in anguſtias cæderentur.

Serra, Vegetio auctore, dicitur, quæ à ſtrenuis directa, ante frontem opponitur hoſtibus; vt acies turbata reparetur. Feſtus autem ſic explicat. Serra præliari dicitur, cum aſſidue acceditur receditur que neque vllo conſiſtitur tempore. Hic mos præliandi potiſſimum videtur ſeruatus in equeſtribus prælijs. Salluſtius in Iugurtina. Quibus illi freti, non vti equeſtri prœlio ſolet, ſequi, dein cedere: ſed aduerſis equis concurrere, implicare, ac perturbare aciem. Tacitus li. VI. Modo equeſtris prælij more, frontis ac tergi vice. Seruius ad lib. XI. explicans illud, verſiq; latini Reijciunt parmas, & equos ad mœnia vertunt; ſane, inquit, nunc fugiunt non timore, ſed lege prœliandi: citatq; Salluſtium, qui alicubi dicit. More equeſtris prœlij, ſumptis tergis, ac redditis. Vtrum autem hic prœliandi mos equitibus Romanis fuerit vſitatus, dubitari poteſt cum Liuius ita ſcribit libro trigeſimo primo. Credidere regij genus pugnæ cui aſſueuerant, fore vt equites inuicem ſequentes refugientèſque nunc telis vterentur, nunc terga darent. turbauit hunc ordinem pugnandi non acrior quam pertinacior impetus Romanorum: nam haud ſecus quam ſi tota acie dimicarent, equites vt ſemel in hoſtem euecti ſunt, ſtantibus equis, partim ex ipſis equis, partim deſilientes immiſcenteſque ſe peditibus pugnabant.

Globus dicitur militum manus, quæ ab acie reliqua ſeparata, vago ſuperuentu incurſat inimicos, vt ait Vegetius libr. III. cap. XIX. Hos globos idem ca. XVI. Grumos alio nomine dicit appellatos.

Orbis videtur fuiſſe, cum milites in directum longumq; ordinati, in girum ſe inſtruebant; quo genere, vt ſcribit Vegetius, cum vis hoſtium interrupit aciem, reſiſti à militibus conſueuit, ne omnis multitudo fundatur in fugam; Salluſtius in Iugurth. Romani veteres nouique & ob ea ſcientes belli, ſi quos locus aut caſus coniunxerat, orbes facere, atque ita ab omnibus partibus ſimul tecti & inſtructi hoſtium vim ſuſtentabant. Cæſar li IV. in extremo. Cum illi, orbe facto, ſeſe defenderent. Et lib. V. Cum propter longitudinem agminis, minus facile per ſe omnia obire, & quid quoque loco faciendum eſſet, prouidere legati poſſent; iuſſerunt pronunciari, vt impedimenta relinquèrent, atque in orbem conſiſterent: quod conſilium etſi in eiuſmodi caſu reprehendendum nõ eſt, tamen incommode accidit; nam & noſtris militibus ſpem minuit, & hoſtes ad pugnandum alacriores effecit, quod non ſine ſummo timore ac deſperatione id factum videbatur. Hirt. de bell. Alexand. Legio 36 magnis hoſtium copijs circumdata, præſentiſſimo animo pugnãs in orbem ſe recepit ad radices montium. Marcellinus li. XXIX. Prælio atroci commiſſo, ferocientibus barbaris vltra modum, aciem in rotundo habitu figuratam opponit.

li. 1. c 26.

Turres

Turres quæ nam fuerint, aut plane ignoro, aut Teſtudines fuiſſe puto. Teſtudo autem ſic fiebat, vt Liuius, Plutarchus, ac Dio ſcribunt; *Liuius li. 44. Plutarch. in Antonio; Dio l. 49* Impedimentis, & leuis armaturæ militibus, equitibuſq́: in medium acceptis; grauis armaturæ pedites quadrato agmine conſiſtebant: ex quibus qui caua ſcuta habuere, extra in lateribus collocabātnr, ſcuta prætecta pugnantium more habentes: reliqui qui ſcuta plana habuere, in medium accepti, ea ſupra ſe ceteroſque omnes extollebant, ſtantibuſque primis, ſecundis ſubmiſſioribus, tertijs magis, ac quartis, poſtremis etiam genu nixis; faſtigiata ſicut tecta ædificiorum ſunt, teſtudinem faciebant: nam etiam equos genua inflectere Romani docebant. Ita nec ipſos tela ex muro miſſa ſubeuntes lædere poterant, & teſtudini iniecta, imbris in modum, lubrico faſtigio innoxia ad imum labebantur. Virgilius li. IX.

Omnes
Ferre libet ſubter denſa teſtudine caſus.

Ea Teſtudine Romani vel ſe ab hoſtiū multitudine tutabātur vel muro ſuccedentes, propugnatoribus muri faſtigij altitudine æquabantur: tantaque fuit eius firmitas, vt equi & currus ſuper ea veherentur. Hoc modo Antonius Parthis reſtitiſſe dicitur; & Q. Marcius Philippus Cos. Heracleam cepit. Neq; ſolum pedeſtribus prælijs, ſed etiam naualibus Teſtudinum vſus fuit, vt ſcribit Marcellinus li. XXVI. Coniunctis, inquit, tribus nauigijs; teſtudinē hac ſpecie ſuperſtruxit. denſatis cohærentes ſupra capita ſcutis, primi tranſtris

inſtabant armati,alij poſt hos ſemet curuãtes humilius,tertijs gradatim inclinatis ſummiſſe; ita vt nouiſſimi ſuffraginibus inſidentes, formam ædificij fornicati monſtrarent:quod machinæ genus contra murales pugnas ideo figuratur hac ſpecie, vt miſſilium iactus atq; ſaxorum per decurſus cadentes labiles, inſtar imbrium euaneſcant.

li.1.c.26. Numerat etiam Vegetius ſimplicem, Duplicem & Quadratam aciem. Duplex acies (nam reliqua nota ſunt)videtur eſſe, cum duplicarentur cohortes;id eſt,vt minore ſpatio plures militum ordines continerentur,quo magis inter ſe coniuncti maiorem vim haberent.Liuius lib. XL.Duplicate turmas,inquit, duarum legionũ;equites, & permittite equos in cuneum hoſtium,quo noſtros vrgent.

Plura quoq; alia genera aciei numerat Aelianus,ſed quia pleraq; prӕterquam quod obſcuriſſima ſunt,fuiſſe Græcorum, potius quã Romanorum videntur, libenter vt à noſtro inſtituto aliena prætermittimus: neque enim vt initio dixi, propoſitum nobis fuit, vt omnia omnium ducum ſtratagemata colligeremus,ſed vt communẽ & ordinariam veterem Romanorum militiam exponeremus.

De Prælio. CAP. III.

Acie inſtructa, aut etiã antequam inſtrueretur,Imperator teſſeram dabat,vt in pugna ſuos quiſque hoſtemque dignoſcerent,vt ſcribunt Plutarchus in Bruto,& Dio libr.47. Hinc Tacitus libr.III. Hiſtor. Eadem vtraque acie

acie arma: crebris interrogationibus notum pugnæ ſignum. Appianus l. 11. narrat prœlio Pharſalico teſſeram à Pompeio datam, Herculem inuictum; à Cæſare, Venerem victricẽ. Addit in Pompeij vita Plutarchus, Pompeiũ tantum non interfectum, quod militi teſſeram poſcenti ſerius reddidiſſet.

Omnibus autem comparatis, ſigna concinebant: ac primum quidem, vt ſcribit Dio li. 47. canebant ij, qui in loco rotundo conſtituti, certum modulationis genus tuba canebãt, quo vt in ordine ſtarent, armaq; expedirent, milites monebantur: deinde etiam reliqui canebant, qui animos militum concitarent, & ad congreſſum inſtigarent. Interea milites cinctu Gabino præcingebant ſeſe, & ſcuta induebant, vt ait in Coriolano Plutarchus. Et Feſtus, Endo procinctu, inquit, in procinctu, ſignificat autem, cum ex caſtris in prœlium exitum eſt: procinctos, quaſi præcinctos atq; expeditos; nam apud antiquos togis incincti pugnaſſe dicuntur. Et alibi. Præcincta claſſis dicitur, cum exercitus cinctus erat Gabino cinctu, confeſtim pugnaturus.

Milites etiam qui vellent, præſertim autem vbi certiſſimum eſſet periculum, tribus quattuórue præſentibus, teſtamentum ſine ſcripto nuncupabant: quod teſtamentum propterea in procinctu factum dicitur, vt ait idem in Coriolano Plutarchus. Hinc Feſtus. In procinctu factum teſtamentum dicitur, quod miles pugnaturus nũcupat, præſentibus commilitonibus. Et Velleius lib. poſteriore.

Q. Macedonius cum vrbem Contrebiam nomine in Hiſpania oppugnaret, pulſas præcipiti loco quinq; cohortes legionarias, eodem protinus ſubire iuſſit; facientibus omnibus in procinctu teſtaměta, velut ad certam mortem eundum foret. Id tamen poſterioribus temporibus fieri deſitum ſcribit Cicero l. ii. de Diuinat. Nulli, inquit, viri vocantur; ex quo teſtamenta in procinctu perierunt. Quibus verbis illud præterea ſignificare videtur, teſtes ad teſtamenta in procinctu adhibitos viros boni nominis. His igitur rebus omnibus conſtitutis, ſilentiũ parumper fiebat: tum vero ſignum inuadendi hoſtes militibus dabatur, vt ſcribit Dio l. 47. ſignum autem illud hoſtes aggrediendi, vexillum videtur fuiſſe; quo propoſito, tubis cornibuſque canentibus in hoſtem ibatur. Cæſar li. iii. de pugna Pharſalica. Toti exercitui imperauit, ne iniuſſu ſuo concurrerent; ſe, cum id fieri vellet, vexillo ſignum daturum. Et mox. Expoſcentibus militibus, ac ſtudio pugnæ ardentibus, tuba ſignum dedit. Liuius li. ix. Ante imperium, concentu tubarum & cornuum, curſu effuſo in hoſtem feruntur. Hæc omnia ſimul idem Cęſar complexus eſt l. ii. Gall. Cæſari omnia vno tempore erant agenda, vexillum proponendum, quod erat inſigne, cum ad arma concurri oportebat: ſignum tuba dandum, ab opere reuocandi milites: qui paullo longius, aggeris petendi cauſſa, proceſſerãt, accerſendi: acies inſtruẽda: milites cohortandi: ſignũ dandum. Idem bello nauali eſſe obſeruatum docet

docet Hirtius de bel. Alexand. Celeriter vela ſubduci, demittiq; antemnas iubet, & milites armari, & vexillo ſublato, quo pugnandi dabat ſignum, quæ primę naues ſubſequebãtur, idem vt facerent, ſignificabat.

Milites accepto ſigno, ad orientem ſolem ſeſe conuertebant, deoſque venerabantur, vt ſcribit in Marcello Plutarchus. Hinc Tacit. l. III hiſtor. Orientem ſolem (ita in Syria mos eſt) Tertiani ſalutauere. Eundem quoq; morem ab Horatijs Curiatijſque antequam inter ſe pugnarent, obſeruatum narrat Zonaras.

Inde curſu & clamore milites hoſtẽ inuadebant. Gellius lib. I. cap. XI. Quid ille vult ardentiſſimus clamor militum Romanorum, quem in congreſſibus prœliorũ fieri ſolitum ſcriptores annalium memorauere? an tum gradu clementi & ſilentio eſt opus, cum ad hoſtem itur in conſpectu longinquo procul diſtantem? cum verò prope ad manus ventũ eſt, tum iam è propinquo hoſtis & impetu propulſandus, & clamore terrendus eſt? Atque ex clamore, quem in congreſſu milites attollebant, victimæ ſpem aut concipiebant, aut abijciebant Imperatores. Liuius lib. III. Conſul, concione aduocata, ſi iam ſatis animi eſt, inquit, decernique placet; agite dum, clamorem qualem in acie ſublaturi eſtis, tollite hic indicem voluntatis virtutiſq; veſtrę, Et li. IV. Clamor indicium primum fuit, quo res inclinatura eſſet, excitatior crebriorque ab hoſte: ab Romanis diſſonus, impar, ſegnis, ſæpe iteratus, incerto clamore prodidit pa- *Cicer. 2. Tuſcul.*

li.3.c.18. uorem animorum. Vegetij præceptũ eſt, clamorem non prius auelli debere, quam acies vtraque ſe iunxerit, quod ignauorum ſit vociferari de longe. Militarem hunc clamorem poſteriores barbaro nomine Barritum vocauere, vt ait Vegetius. *ibidem.* Hinc Marcellinus libr. XVI. Barritum ciere vel maximũ: qui clamor ab ipſo feruore certaminum à tenui ſuſurro exoriens, paulatimque adoleſcens, ritu extollitur fluctuum cautibus illiſorum. Et lib. XXVI. Pro terrifico fremitu, quem barbari Barritum dicunt. Neque ſolum clamore, ſed etiam curſu, quemadmodum dixi, prœlium *lib.34.* inibant: quod, vt ſcribit Liuius, procurſu plurimum tela concitentur. Id cum Pompeius fieri à ſuis Pharſalica pugna vetuiſſet, neque procurrere, ſed hoſtium impetum excipere iuſſiſſet, à Cæſare reprehenſus eſt. Pro- *li 3. Ciui.* pterea quod eſt quædam, inquit, animi incitatio atq; alacritas naturaliter innata omnibus, quæ ſtudio pugnæ incenditur: hanc non reprimere, ſed augere Imperatores debent, neque fruſtra antiquitus inſtitutum eſt, vt ſigna vndique concinerent, clamoremque vniuerſi tollerent; quibus rebus & hoſtes terreri, & ſuos incitari exiſtimauerunt. Hæc Cæſar. Sed tamen idem quod Pompeius, alij quoque Imperatores fecerunt. Liuius lib. II Conſul Rom. nec promouit aciem, nec clamorem reddi paſſus, defixis pilis ſtare ſuos iuſſit. Sed nimirum ita vſu comparatum eſt, vt ex euentis, hominum conſilia, vel laudentur, vel vituperentur. Pompeius, quia victus,

repre-

reprehenditur; alij, quia vicere, laudantur. Sed ad rem.

Primi leuis armaturæ milites inter vtramque aciem excurrentes prœlium committebant: mox recedentes locum certandi legionarijs dabant. Liuius libro XXII. Clamore ſublato, procurſum ab auxilijs, & pugna leuibus primum armis commiſſa. Cicero lib. ſecundo de Diuinat. Hæc fuerit nobis tamquam leuis armaturæ, primæ orationis excurſio. Feſtus. Rorarios milites vocabant, qui leui armatura primi prœlium committebãt: quod vt ante imbrem fere rorare ſolet, ſic illi ante grauem armaturam quod prodibant, Rorarij dicti.

Legionariorum deinde & grauis armaturæ pugna erat. Haſtati, vt ſcribit Liuius lib. octauo, omnem primi pugnam inibant, ſi Haſtati profligare hoſtem non poſſent, pede preſſo eos retrocedentes in interualla ordinum Principes recipiebant, tum Principum pugna erat, Haſtati ſequebantur. Triarij interea genu dextro innixi, ſiniſtro crure porrecto, ſub vexillis conſidebant, ſcuta innixa humeris, haſtas ſuberecta cuſpide in terra fixas tenentes. Si apud Principes quoque haud ſatis proſpere eſſet pugnatum, à prima acie ad Triarios ſenſim referebantur: inde rem ad Triarios rediſſe, cum laboratur, prouerbio increbuit. Triarij conſurgentes, vbi in interualla ordinũ ſuorum Principes & Haſtatos recipiſſent, extẽplo cõpreſſis ordinib.

velut

velut claudebant viam, vnoque continente agmine, iam nulla ſpe poſt relicta in hoſtem incedebant.

Pila primo emittebant ij, qui pilis pugnabant: deinde gladijs res gerebatur. Liuius li. II Pilis inter primam trepidationem abiectis temere magis quā emiſſis; pugna iam ad gladios venerat. Salluſtius de coniur. Catilin. Poſtquam eo ventum eſt, vnde à Ferentarijs prælium committi poſſet, maximo clamore infeſtis ſignis concurrunt, pila emittunt, res gladijs geritur. Qui autem mos eſſet Romanorum in excipiendis pilis ab hoſte emiſſis, idē Liuius oſtendit l. xxIIx Vixdum in egreſſos vallo Romani pila coniecerūt, ſubſidunt Hiſpani aduerſus emiſſa tela ab hoſte: inde ad emittenda ipſi conſurgunt, quæ cum Romani conferti, vt ſolent, denſatis excepiſſent ſcutis; tum pes cum pede collatus, & gladijs geri res cœpta eſt.

Equites interea non quidem in equis ſedentes, ſed tamen ſtratos equos paratoſq; habentes cum haſtis non erectis, ſed demiſſis, Imperatoris iuſſum exſpectabant, vt in prœlium conſcenſis equis ingrederentur. Liuius lib. I. Tullus rex imperat, vt haſtas equites erigere iubeat. id factum magnæ parti peditum Romanorum conſpectum abeuntis Albani exercitus interſepſit. Et lib. xxx. Quinctilius Prętor cum filio ad equites pergit: iuſſoſque adſcendere in equos, repēte in hoſtem emittit. Et lib. XLI. Pugnatum eſt amplius tres horas, ita vt neutro inclinaret ſpes, quod vbi Conſul

ſul vidit, nulla parte moueri Ligurum ſigna, imperat equitibus, vt equos conſcendant, ac tribus ſimul partibus in hoſtes quanto maximo poſſent tumultu, incurrant.

Equites igitur pro loci temporiſq; opportunitate, iuſſu Imperatoris, pugnam inibant. Videntur autem equites non à fronte, vt pedites, ſed à lateribus concurriſſe. Liuius libro XXII Equitum Gallorum Hiſpanorumque læuum cornu cum dextro Romano concurrit, minimè equeſtris more pugnæ: frontibus enim aduerſis concurrendum erat.

Porrò in prœlio, vt ſcribit in Marcello Plutarchus, ea fuit vox militum ſeſe adhortantiũ Feri, Feri. Pugnantibus quoque militibus æſtu laboreque feſſis Ferentarij tela potioneſque miniſtrarunt, vt ait Cato apud Feſtum verbo Velati. Hinc Cæſar libr. III bell. Gall. Cum alij foſſas complerent, alij multis telis coniectis, defenſores vallo, munitionibuſque depellerent: auxiliareſque quibus Craſſus ad pugnam non multum confidebat, lapidibus teliſque ſubminiſtrãdis, & ad aggerem cęſpitibus comportandis, ſpeciem atq; opinionem pugnantium præberent, &c. Ioſephus lib. III. bell. Iud. in obſidione Iotapatæ, Arabes Romanis militibus ſagittas ſuppeditaſſe narrat.

Imperator per aciem diſcurrens ſignũ dabat, vt quæque acies ſuo tempore in prœliũ conſurgeret, aut ſe reciperet: verbiſque & exemplis militum animos confirmabat. Idem etiam in ipſo prœlio, vel cum prœlium committendum erat, Dijs vota faciebat: qua in re

morem

morem fuiſſe ſcribit in Mario Plutarchus, vt lauarent manus, & in cælum attollerent. Liuius libro decimo, Dicitur Appius in medio pugnæ diſcrimine, ita vt inter prima ſigna, manibus ad cælum ſublatis, conſpiceretur, ita precatus eſſe: Bellona, ſi hodie nobis victoriam duis, aſt ego templum tibi voueo. Et alibi: Conſul manus ad cælum attollens, voce clara, ita vt exaudiretur, templum Ioui ſtatori vouet, ſi conſtitiſſet à fuga Rom. acies. Et alibi: In ipſo diſcrimine, quo templa dijs immortalibus voueri mos erat: vouerat Ioui Victori, ſi legiones hoſtium fudiſſet, pocillum mulſi, priuſquam temetum biberet, ſeſe facturum. Et libro XXIX. Conſul principio pugnæ ædem Fortunæ Primigeniæ vouit, ſi eo die hoſtes fudiſſet.

De Militum Deuotione.

CAP. IV.

SOlebant Imperatores Romani, Dictator, Conſul, Prætor cum rem ſuam inclinatam viderent, aut ſe ipſos, aut quem vellent ex legione Romana ſcripta ciuem deuouere. Si is qui deuotus fuiſſet, moreretur, probe factum videbatur: ni moreretur, tum ſignum ſeptem pedes altum, aut maius in terram defodiebatur, & piaculum hoſtia cædebatur. Vbi illud ſignum defoſſum fuiſſet, eo magiſtratum Romanorum deſcēdere fas non erat. Quod ſi Imperator ſeſe deuouere voluiſſet, ni moreretur, neque ſuum, neque publicum diuinum pure facere exiſtimabatur.

Deuo-

Deuotionis autem ritus hic erat. Is qui deuouere ſe volebat cum Pontifici dixiſſet. Agedum Pontifex publicus populi Romani præi verba, quibus me pro legionibus deuoueam. Pontifex eum togam prætextam ſumere iubebat, & velato capite, manu ſubter togam ad mentum exerta, ſuper telum ſubiectum, pedibus ſtantem, ſic dicere: Iane, Iupiter, Mars, pater Quirine, Bellona, Lares, diui Nouenſiles, dij Indigetes, Diui, quorum eſt poteſtas noſtrorum, hoſtiumque Diui manes, vos precor, veneror, veniam peto, feroque, vti populo Romano Quiritium vim victoriamque proſperetis: hoſteſque populi Romani Quiritium terrore, formidine, morteque afficiatis. Sicut verbis nuncupaui, ita pro Repub. Quiritium, exercitu, legionibus, auxilijs populi Romani Quiritium, legiones auxiliaque hoſtium mecum Dijs manibus Tellurique deuoueo.

Hæc igitur ſolemnis precatio fuit, quæ in deuotione adhibita eſt. Porrò tum id ſuper quod ſtans deuotus eſt, nefas erat in hoſtium manus peruenire: ſi hoſtis eo potitus eſſet, Marti Suouetaurilibus piaculum fiebat. Atque hoc ritu ſeſe Decium patrem & filium pro legionibus deuouiſſe ſcribit Liuius lib. 8. Hæc fuit deuotio ciuium, qua ſe pro prima deuouerunt: alia fuit, qua hoſtes ipſos Romani deuouerunt, de qua capite ſequenti.

De

De Vrbium oppugnatione.

CAP. V.

VRbes dupliciter oppugnabantur, corona, & operibus. Operibus oppugnari dicebatur vrbs, cum vallo, foſſa, munitionibuſq; cincta, inſuper vineis, pluteis, ariete, aliiſque machinis, de quibus capite inſequenti dicemus, petebatur. Corona verò expugnabatur vrbs cum adhibitis ſcalis vi in ipſa mœnia milites irruebant. Liuius lib. XXXVII. Acilio ſatius viſum eſt Lamiam oppugnare: noctéque motis ſignis, prima luce corona mœnia eſt aggreſſus. Et mox. Oppugnare Acilius Amphiſſam ſtatuit, cum ad mœnia caſtra poſuiſſet, non corona ſicut Lamiam, ſed operibus oppugnare vrbē eſt adortus: pluribus ſimul locis aries admouebatur, &c. Et li. XLII. Cum operibus oppugnatio lentior eſſet, ſcalas per manipulos diuidi Prętor iuſſit, vt corona vndique mœnia aggreſſurus. Mos tamen fuit, vt ante expugnationem vrbis, Deos, in quorum tutela vrbs eſſet, carminibus quibuſdam Sacerdotes euocarent; vel quod aliter vrbem capi poſſe non crederent, vel, etiamſi poſſet, nefas exiſtimarent Deos habere captiuos, vt ſcribit Macrobius lib. III Sat. cap. IX. Euocabantur autem Dii nominatim: quare Romani ne quod ſæpe aduerſus vrbes hoſtium feciſſe ſe nouerant, idem ipſi quoque hoſtili euocatione paterentur: Deum in cuius tutela vrbs Roma erat, ipſiuſque vrbis Latinum nomen ignotum eſſe voluerunt, auctor in quæſtionibus

bus Plutarchus. De qua ita Plinius l.xxviii. Verrius, inquit, Flaccus auctores ponit quibus credat, in oppugnationibus ante omnia ſolitū à Romanis ſacerdotibus euocari Deū, cuius in tutela id oppidum eſſet: promittiq́; illi eūdem aut ampliorem locū apud Romanos cultumúe. Durat in Pontificū diſciplina id ſacrum. conſtatq́; ideo occultatū, in cuius Dei tutela Roma eſſet, ne qui hoſtium ſimili modo agerent. Hęc Plinius. Carmen aūt quo Dij euocarentur, recitat Macrob. Si Deus ſi Dea ea eſt cui populꝰ ciuitaſq́; Carthaginiēſ. eſt in tutela, teq́; maxime ille, qui vrbis huius populiq́; tutelam recepiſti: precor, venerorq́; veniamque à vobis peto, vt vos populū ciuitatemque Carthaginienſium deſeratis: loca, templa, ſacra, vrbemq́; eorū relinquatis, abſq́; his abeatis: eique populo ciuitatiq́; metum, formidinē, obliuionem inijciatis: proditiq́; Romam ad me meoſq́; veniatis: noſtraque vobis loca, templa, ſacra, vrbs acceptior probatiorque ſit: mihi quoq́; populoque Romano, militibuſque meis præpoſiti ſitis, vt ſciamus intelligamuſque ſi ita feceritis, voueo vobis templa ludoſque facturum. Atque in eadem verba hoſtiæ ſacrificabantur.

Haud multū diſſimili carmine Veiorū vrbe à Camillo Iunonem euocatā ſcribit Liui. li.v. Dictator, inquit, auſpicato egreſſus, cum edixiſſet vt arma milites caperent. Te, inquit, Iuno regina, quę nunc Veios colis, precor, vt nos victores in noſtrā tuamq́; mox futuram vrbem ſequare: vbi te dignum amplitudinē

tua templum accipiat. Et mox addit Liuius. Veientes ignari, Deos votis ex vrbe ſua euocatos, hoſtium templa nouaſque ſedes ſpectare.

Deos igitur Romā euocatos, eorumq; ſacra Romani vel publice colebāt, vel per familias priuatas diuidebāt: qui dicti Nouēſiles ſunt. Arnobius libr. III. Nouenſiles Deos, Cincius numina peregrina nouitate ex ipſa appellata pronunciat: nam ſolere Romanos Deos oēs vrbium ſuperatarum, partim priuatim per familias ſpargere, partim publice conſecrare: ac ne aliquid Deorum multitudine, aut ignorantia præteriretur, breuitatis compendijq; cauſa, vno pariter nomine cunctos Nouenſiles inuocari. Et Feſtus. Peregrina ſacra appellātur, quæ aut euocatis Dijs in oppugnandis vrbibus Romam ſunt collata, aut quæ ob quaſdam religiones per pacem ſunt petita.

Dijs euocatis, vrbem hoſtium exercitúmque deuouebāt hoc carmine, quod Macrobius refert. Dis pater, ſiue Iouis manes, ſiue quo alio nomine fas eſt nominare, vt omnes illā vrbem Carthaginem exercitumque, quem ego me ſentio dicere, fuga, formidine, terrore compleatis: quique aduerſus legiones exercitumque noſtrum arma telaque ferent, vti vos eos exercitus, eos hoſtes, eoſq; homines, vrbes, agroſque eorum, & qui in his locis regionibuſque, agris, vrbibuſque habitant, abducatis, lumine ſupero priuetis: exercitumque hoſtiū, vrbes, agroſq; eorum, quos me ſentio dicere, vti vos eas vrbes, agroſq;, capita, ætateſq; eorum deuotas, conſecrataſq; habeatis,

illis

illis legibus,quibus quandoque ſunt maxime hoſtes deuoti: eoſq; ego vicarios pro me,fide magiſtratuq; meo, & pro pop.Rom. exercitibus,legionibuſq; noſtris do,deuoueo: vt me, meamque fidẽ,imperiumq;,legiones, exercitumque noſtrum, qui in his rebus gerundis ſunt,bene ſaluos ſinatis eſſe. Si hæc ita faxitis, vt ego ſciam,ſentiam, intelligam: tunc quiſquis votum hoc faxit, vbi faxit, recte factum eſto, ouibus atris tribus,Tellus mater, teque Iupiter obteſtor.

His verbis deuotio hoſtiũ fiebat:eaq; à ſolis Dictatorib.Imperatoribuſq; vſurpari potuit, qui cum inter deuouendũ Tellurem dicebãt, manibus terrã tangebant:cum dicebant Iouẽ, manus ad cælum tollebãt:cum votũ recipere dicebãt, manibus pectus tangebant. Hoc ritu Fregellę,Gabij,Veij,Fidenę,Carthago,Corinthus,aliaq; multa, Gallorũ,Hiſpa.Afrorũ oppida atq; exercitus deuota fuiſſe traduntur.

De Machinis ac tormentis bellicis.

CAP. VI.

ROmanos plurimum in vrbium oppugnationibus præſtitiſſe conſtat ex hiſto. Hinc Tacit.l.XII. Nihil tam ignarum barbaris,quã machinamẽta, & aſtus oppugnationũ: at nobis ea pars militię maxime gnara eſt. Athen. l.VI.c.vlt.ſcribit, Romanos à Græcis tormẽta & machinas vrbiũ expugnãdarum ſumpſiſſe. Plut.in Marcello,machinarum inuentionem à Geometria profectam ait: earumq; præcipuos artifices Eudoxũ numerat & Archimedẽ.

Cum igitur certũ fuiſſet vrbẽ operibus oppugnare, eã primo circũmuallabant, ne cuiquam exitus pateret ex vrbe, crebris pro loci opportunitate turribus excitatis. Hirtius li. 8. Trina excelſiſſimo loco caſtra fecit, à quibus paulatim, quantum copię patiebantur, vallũ in oppidi circuitum ducere inſtituit. Et Cęſ. li. 7. Caſtris ad eam partẽ oppidi poſitis, quę intermiſſa à flumine & paludibus, aditum anguſtum habebat; aggerem apparare, vineas agere, turres duas cõſtituere cœpit: nam circũuallare loci natura prohibebat. Circumuallandi aũt ratio eadem fuit, quam in caſtris metandis diximus obſeruatam: Titũ tamen Hieroſo. muro nouem & triginta ſtadiorum complexũ fuiſſe narrat Ioſeph. lib. III.

Oppido circũuallato, aut obſidione fameq; vrbem domabant, aut operibus machiniſque *ARIES.* oppugnabant. Inter machinas Aries fuit, quo muros vrbis frequenti ictu feriebant, euertebantq;. Ingẽs malus ſtatuebatur rectus, ex eo funibus tranſuerſus, item ingẽs alter, vti trutina dependebat, cuius caput ferreum erat ad inſtar arietis, quem milites reducẽtes impellenteſq;, vehementibus plagis murũ percutiebant: itaq; tum ob reciprocos ictus, tum ob arietis ſimilitudinem quam capite ferreo imitabatur, ea machina Aries dicta eſt. Ex Vitruuio l. x. c. xix. & Athenæo, Ioſepho li. III. Iud. de obſidione Iotapatę. Tertul. de Pallio, c. I. Marcel. l. XXIII. Veget. l. IV. Iſido. Suida cęteriſq; omnibus. Plinius arietem hunc ab equo *l. 7. c. 56.* repertum bello Troiano ſcribit: neq; enim

equum

equum illũ Troianum aliud, niſi arietẽ fuiſſe putat. Tertull.& Vitruui. eius inuentionem Carthaginienſib. tribuunt. Cum enim Carthaginienſ. poſitis ad Gades caſtris, caſtellũ cepiſſent, neq; ad eius demolitionem ferramenta haberent: ſumpſerũt tignum, idque manibus ſuſtinentes, capiteq; eius ſummum murũ continenter pulſantes, ſummos lapidum ordines deiecerunt, & ita gradatim ex ordine totam cõmunitionem diſſipauerunt. Poſtea quidã faber Tyrius nomine Pephaſmenos, hac ratione & inuentione inductus, malo ſtatuto, ex eo alterum tranſuerſum ſuſpendit, & in reducendo & impellẽdo deiecit Gaditanorũ murum. Pro ariete interdũ falces adhibebantur, id eſt, trabs quę adunco prefigebatur ferro, vt de muro lapides extraheret, vt ait Vege. l. 4. c. 14 Liu. l. 38. Arietibus muros quatiebat: aſſeribus falcatis pinnas detergebat. Has Cęſ. falces murales appellat, l. 3. bel. Gal. Itẽ Helepolim, nam pro ariete conſerebantur triſulcę cuſpides pręacutæ ponderibus ferreis graues, vt ait Marcell. lib. XXIII.

Hęc fuit prima Arietis inuentio atque vſus. poſtea Cetras ſiue Getras Chalcedonius munimẽta addidit, quib. defenderẽtur qui arietẽ impellebãt. Baſim enim, vt ſcribit Vitruuius, de materia ſubiectis rotis fecit, ſupraq; compegit arrectarijs & iugis varas, & in his ſuſpendit arietem, corijſq; bubulis texit, vti tutiores eſſent, qui in ea machinatione ad pulſandum murũ eſſent collocati. id autem quod tardos conatus haberet, Teſtudinem nominauit.

Testudo arietaria. Hanc arietariam teſtudinem ita deſcribit Procop.l.1.bel.Goth.ex interpretatiõe Chriſtophori Perſonę.Colũnæ,inquit,recte ac ligneę quatuor pariq; magnitudine ex aduerſo defixæ ſolo adſtant:his tigna octona & tranſuerſa arctiſſime iuncta,quaterna deſuper alia, totidem ad baſes cõmittunt: paruique & quadrangularis ſpeciẽ domicilij extruunt,& corijs vndique integunt latera,vt & ductu ſit leuior machina, & intrinſecus milites in tuto ita conſiſtant,vt feriri nullo pacto ab hoſtib. queant:intus verò non paruæ molis ſtipitem ſuperne ſuſpendunt,huncq; catenis laxatum in medio machinæ,cũ opus fuerit demittunt: eius aũt caput prȩacutũ multo ferro perinde ac ſagittæ ſpiculum aliquod contegunt. Hęc machina,non ſcutulis ſubiectis, vt nauis mouetur,ſed ad infima columnarũ exſtãtium rotis deducitur: ſed eam non minore numero homines,quã quinquaginta interiore ex parte mouent,& quo volunt traducunt, & dũ mœnibus applicant ſtipitẽ, cui plerumq; arietis ferreum præfixũ eſt caput,arte quadã voluẽtes facile retrahunt, rurſumq; & magno cum impetu in murum incutiunt. Hęc Procopius. Diades poſtea teſtudinis faſtigio turrim etiã addidit plurium tabulatorũ: ita vt in ſummo tabulato ſtatuerentur catapultæ ac baliſtæ,in inferioribus aũt cõgereretur magna vis aquæ ad extinguendum,ſi qua vis ignis mitteretur: cuius turris fabricandæ rationem Vitruuius docet, & Atheneus.

Quod ſi lignorũ inopia teſtudinẽ fieri prohib eret

hiberet, ne milites dũ ad muros ſubruendos accedũt,expoſiti paterent ad vulnera,Vineas Pluteoſq; obijciebant. Vineæ cratium inſtar ex vimine fabricabãtur,vt plures ordine col locatæ militũ latera defenderẽt, quæ cũ vitiũ in vinea ordines imitari viderentur, Vineæ ſunt appellatæ,vt ſcribit Feſtus. Cæſ.l.11.bel. ciuil.initio.Tanta erat multitudo tormentorum, vt eorũ vim nullæ contextæ viminibus vineæ ſuſtinere poſſent: aſſeres enim pedum duodecim cuſpidib.præfixi,atque hi maximis baliſtis miſſi,per quatuor ordines cratium in terrã defigebantur. Inter has vineas milites vel arietẽ agebant, vel ad muros ſubruendos appropinquabãt. Liu.l.21.Aduerſus eũ vineas agere inſtituit,per quas arie: mœnibus admo ueri poſſet. Marcel.l.20. Pleriſque obiectu vinearum pluteorumq; tectis,iter ad fundamẽta parietum quærentibus ſubuertenda. Videntur aũt rotę vineis fuiſſe ſubiectæ,quib.facile agerentur. Hinc ſub vitẽ præliari dicebãtur milites, cum ſub vinea militari pugnabãt, vt ait Feſtus. Plutei ex cratibus,ſimiliter viminibuſq; auctore Feſto,fiebant,quib. frons militum tegeretur. Cęſ.l.1.bell.ciuil. Has rates terra atq; aggere contegebat: à fronte atque ab vtroq; latere cratibus ac pluteis protegebat.Et Marcel.l.21.Pluteos præferẽtes oppugnatores,crateſque denſius textas ſenſim incedẽtes & caute, murorum ima ſuffodere ferramentorũ multitudine conabantur. Vegetius Pluteum ad apſidis ſimilitudinem contexum ſcribit, rotiſq; circumagi ſolitũ. Vineæ Pluteiq; vſum deſcribit. Luca.l.3.

VINEÆ.

PLVTEVS.

li 4.c.15.

Tum

Tunc adoperta leui præcedit Vinea terra.
Sub cuius pluteis & tecta fronte, latentes
Moliri nunc ima parant, & vertere ferro
Mœnia, nunc aries ſuſpenſo fortior ictu,
Incuſſus denſi compagem ſoluere muri
Tentat.

VINEA. Vineas pluteoſque contra ignis periculum ſolebant crudis ac recentibus corijs vel centonibus contegere, vt Feſtus & Vegetius ſcribunt. Apollodorus in poliorceticis aliter vineas deſcribit: haſtas enim complures inter ſe ligatas, atque ab ima parte pręilatas, vt humi defigi poſſent, à militibus rectas geſtatas dicit: atque ex ijs haſtis dependiſſe pelles nō quidem extenſas, ſed corrugatas, ſinuſque habentes; vt telorum iactus frangerētur, quæ haſtæ cum inæquales eſſent lōgitudinis, teſtudinis formam imitari videbantur: Vineamque ait minorem fuiſſe teſtudinem.

MVSCVLVS. *li.4.c.16.* Inter machinas, quibus tecti milites opus faciebant, Muſculus nominatur, à muris domeſtici forma, vt puto, potius quam à marino Muſculo, vt ait Vegetius. Muſculum elegantiſſime deſcribit Ceſar lib.II. bel.ciuil. Duas primum trabes in ſolo ęque longas paruo interuallo inter ſe diſtantes dicit collocatas, inque eis columellas paruæ itidem altitudinis defixas, atque capreolis inter ſe cōiunctas vbi tigna muſculi tegendi cauſa collocarentur: ac contra ignis lapidumq; pericula egregie munitum: additque molli faſtigio fuiſſe conſtructū, id eſt, vt à poſteriore parte altior, in an-

in anteriore eſſet depreſſior, muriſq; ſpeciem cum ſeſe colligit, imitari videretur: Hoc muſculo potius ad murorum fundaméta ſubruenda, quam ad ſternendam turribus viam, quod ait Vegetius, vſos Romanos puto. Cæſar certe ad conuellenda fundamentorum ſaxa muſculum inſtituiſſe dicitur.

Turres, aut lateritiæ fuere, aut ligneæ: ligneæ item aut immobiles, aut mobiles quas ambulatorias vocant. Conſtruebantur autem turres pluribus tabulatis interdum decem, feneſtris relictis ad tormenta immittenda: ambulatoriæ turres ſubiectis rotis agebantur quacumque libuiſſet, in ſummis contignationibus tormenta conſtituebantur, ad deijciendos mænibus propugnatores, in ima parte fuit aries, in media pons erat ſuſpenſus, quem exoſtram vocant, quemque in muros vrbis demitterent, vt ſcribit Vegetius lib. IV. ca. XVII. & XXI. *TVRRIS.*

Quoniam autem plerumque locus aut depreſſior erat, aut minus æquus, aggere iacto eũ vel attollebant, vel æquabant, per quẽ deinde aggerem turres ac teſtudines machinaſq; ceteras agerent. Fiebat autem agger ex viminibus, virgultis, terraque, eiuſque latera trabibus firmabantur, ne terra diffluerct. Cæſar li. II. ciuil. Magnam iumentorum atque hominum multitudinem ex omni prouincia vocat, vimina materiamque comportari iubet: quibus comparatis rebus, aggerem in altitudinem pedum XXC exſtruit. Et lib. VII. Vineas agere, cratibus atque aggere paludem explere, *AGGER.*

 atque

atque iter munire conabatur. Liuius libr. xxi. Locus ſatis æquus agendis vineis fuit. & lib. xxxii. Cum turris per aggerem parum denſati ſoli ageretur, rota vna in altiorem orbitã depreſſa, ita turrim inclinauit, vt ſpeciem ruentis hoſtibus, trepidationemque inſanam ſuperſtantibus armatis præbuerit. Aggerem eiuſque vſum deſcribit Lucanus lib. iii.

Tunc omnia late
Procumbunt nemora, & ſpoliantur robore ſiluæ;
Vt cum terra leuis mediam virgultaq; molem
Suſpendant, ſtructa laterum compage ligatam
Artet humum, preſſus ne cedat turribus agger.

Et mox.

Stellatis axibus agger
Erigitur, geminasq; æquantes mœnia turres
Accipit: hæc nullo fixerunt robore terram,
Sed per iter longum cauſſa repſere latenti.
Illinc tela cadunt præcelſas vrbis in arces.

Atq; hæc quidem ab oppugnatoribus contra vrbem inſtruebantur, oppidani vero aduerſus ea multa ſolebant comparare. Nam arietem falceſq; libramento plumbi deprimebant, aut laqueis diſtinebant, lapidibus frangebant, ignibus inflammabant, aut deniq; ſaccis palearum lanæq; plenis eius impetus eludebant. Veget. l. iv. c. xxiii. & Ioſeph. l. iii. bel. Iud. c. 8 de obſidione Iotapatæ. Liu. li. xxxvi. Aetoli cum ariete quaterentur muri, non laqueis, vt ſolet, exceptos declinabant ictus: ſed armati frequentes erumpebant. Appianus in Mithridatica. Arietes lapidibus repulerunt, aut la-

aut laqueis fregerunt, aut lanæ obiectum eorum impetum excipiebant. Liuius li. XLII. Arietem admotum libramento plumbi grauatum ad terram vrgebant. Cæſar lib. 7. laqueis falces auertebant, quas cum diſtinuerant, tormentis introrſus reducebant.

Videntur Tollenonibus huiuſmodi plumbi lapidúmue pondera ſuper arietem dimiſiſſe. Liuius l. 38 In arietes tollenonibus libramenta plumbi aut ſaxorũ, ſtipitéſue robuſtos incutiebant; Tolleno autem ita fiebat. Trabs vna defigebatur in terra, eiq́; in ſummo vertice alia tranſuerſa trabs longior dimenſa medietate connectebatur, eo libramento, vt ſi vnum caput deprimerentur, alterum erigeretur: Qua machina interdum milites in murũ exponebantur, vt ait Vegetius lib. IV. ca. XXI. *TOLLENO.*

Lupis quoq; arietem apprehenſum aut euertebant, aut ita ſuſpendebant, vt impetum non haberet feriendi. Fuit autem lupus ferrum in modum forficis dentatum, quod funibus alligatum in arietẽ conijciebant, vt docet Vegetius li. 4. c. 23. Liu. l. 28. Lupi ſupérne ferrei iniecti, vt in periculo eſſent, ne ſuſpenſi in murum extraherentur. Verum oppugnatores ſaccos, & reliqua munimenta, quæ oppidani obijciebant, falcibus contis longiſſimis præfixis diſſipabant, funeſq; abſcindebant. Contra ignem vero machinas corijs crudis ac recentibus, cẽtonibuſq; madefactis obtegebãt; loricam etiam interdum addebant. Lorica autem (nam cetera fere nota ſunt) videtur fuiſſe ex cratibus contexta, creta ſuper inducta: hęc *LVPVS.* *LORICA.*

enim à Vitruuio lorica nominatur. Cæſar. li. 2. ciuil. Quidquid eſt contignatum cratibus conſternitur, crateſq; lato integuntur. Idem libr. v. gal. Turres contabulantur, pinnæ loricæque ex cratibus attexuntur. Hirtius li. viii. Pontium frôtes viminea lorica munirentur.

Præter has machinas fuere miſſilia, quibus æque oppidani, hoſteſque vtebantur, in his Baliſta fuit, & Catapulta, ſiue Scorpio, aliaq; huiuſmodi quibus lapides vel ſagittæ mittebâtur: Catapulta ad inſtar lignei arcus videtur fuiſſe, habens in capitulis ex vtraque parte foramina, per quæ nerui torti intendebantur: foraminis autem dimetiens ſumebatur è nona parte longitudinis ſagittæ, quæ Catapulta mitti deberet. Arrectariæ trabes duę dextra ſiniſtraque conſtituebâtur (Paraſtatas vocant) in ſummo & in imo tranſuerſariæ tabulæ duæ paraſtatas diſtinebant, quatuor angulis in lateribus ac frontibus laminis ferreis aut ſtilis æreis clauiſque confixis: ita vt plinthidis ſiue laterculi figuram imitaretur. Per media autem ſpatia Paraſtidum excidebantur formæ ſemicirculi: in quibus includebantur capitula ſiue brachia catapultę, cuneiſq; firmabantur, ne in contentionibus mouerentur. Porrò inter duas paraſtatas alia fuit quæ media ſiue mediana dicta eſt: in hac erat inciſum interuallum vbi ſagitta collocaretur. infra erat canalis qui σύριγξ dicitur a Græcis, cum regulis ſiue bucculis dextra ſiniſtraq; quæ paullum eminentes canalem facerent profundiorem. In eo canali erât Chele ſiue

Catapulta

le ſiue manus quæ ſagittam comprehenderet, & Epitoxis in qua ſagittæ calx collocaretur: aliæ quoq; duæ regulę in canali erant, in quas ſuccula indebatur. Ergo cum intendebatur Catapulta, nerui qui erant per foramina capitulorum traiecti, modiolíſque ęreis, cuneiſque firmati, ſucculis vectibúſque ad certum foramen æqualiter declinabantur, cuneiſque concludebantur: quibus repente diſcluſis ſagitta maximo impetu egrediebatur.

Scorpionem à Catapulta diuerſum eſſe nō opinor, quia Vitruuius Catapultæ Scorpioniſq; eandem rationem dicit eſſe: forte ſcorpio minores mittebat ſagittas. *SCORPIO.*

Baliſta maior quam catapulta fuit, ceterum eodem modo conſtruebatur intendebaturq;, quanquam præ ſucculis nōnullæ baliſtæ polyſpaſtis, vel ergatis, vel timpanis torquebantur. præterea foraminū ratio ex pondere lapidis quem debebat baliſta mittere proportione ſumebatur, ſicut in catapultis de longitudine ſagittarum. Hæc de catapulta & baliſta ex obſcuriſſima Vitruuij deſcriptione adiutus græcis Cteſibij verbis vtcumque expoſui. *BALISTA.* *Vitruuius li. 1. ca. 1. & 2. & l. 10. c. 15. 16. 17. citatur à Turnebo lib. 2. ca. 4. & 5.*

Vitruuius Catapultis ſagittas, Baliſtis ſaxa mitti dicit: Cæſar tamen & catapultis ſaxa, & Baliſtis ſagittas miſſas ſignificat. ſic enim ſcribit libro II. bel. ciuil. Aſſeres pedum duodecim cuſpidibus præfixi atque hi maximis, baliſtis miſſi, per quatuor ordines cratiū in terram defigebantur. Et paulo poſt. Centones inſuper iniecerunt, ne ſaxa ex catapultis miſ-

tis miſſa lateritium diſcuterent. Plinius lib: vii. Baliſtam Phœnicum inuentum fuiſſe dicit, ſicut Catapultam Syrorum, Scorpionem Cretenſium. Quanta autem vis baliſtarum & Catapultarum eſſet oſtendit Ioſephus lib. iii. de obſidione Iotapatæ. Miſſa, inquit, machinis ſaxa & murorũ minas auferebant, & frangebãt angulos turrium: virorum autem nulli tam fortiter conſtipati erant, vt non vſque ad extremam aciem ſaxi magnitudine ac violentia ſternerentur. Sciet autem aliquis huius machinæ vis quantũ valeat ex his q̃ nocte illa contigerunt. in muro cuidam ex circumſtantibus Ioſepho, ſaxo percuſſo caput auulſum eſt, eiuſq; ad tertium ſtadium veluti funda excuſſa caluaria interdiu quoq; prægnantis feminæ vtero tranſiecto ad dimidium ſtadium infans abactus eſt; tanta tormento vis fuit. Et lib. vi. de obſidione Hieroſolymæ. Præcipue duodecimæ legionis baliſtæ vehementiores & tormenta ſaxorum, quibus non ſolum irruentes; ſed etiam ſuper murum ſtantes auertebantur. nam & ſingula ſaxa talenti pondus æquabant, & vltra ſtadij modum torquebantur, ictus vero non ſolum primis quos offendiſſet; ſed aliquando poſterioribus quoque intolerabilis erat. Hæc Ioſephus.

Solebant autem oppidani aliquem adhibere, qui baliſtam obſeruaret, cum intenderetur, vt ictus lapidum declinarent. Hirtius de bell. Afric. Baliſta miſſa à noſtris turrem deiecit, qua aduerſariorum qui in ea turri fuerunt quinq; deiecti ſunt, & puer qui baliſtam erat

ſolitus

ſolitus obſeruare. Et Ioſephus li. vi. bel. Iud. Iudæi ſane cauebant à lapidibus, quod erant candidi: nec tantum ſono ac fremitu noſcebantur, ſed etiã claritudine proſpiciebantur: deniq; ſpeculatores in turribus præſidentes, prædicebant quando impelleretur machina, ſaxumque ferretur, patria lingua clamantes, Filius venit: itaque præſciebant in quos veniret atque ita vitabant, & hinc eueniebat, vt, illis declinantibus lapis irritus intercideret. Hæc quidem de Baliſtis quæ florente Republ. aut non multo poſt in vſu fuerunt. non longe aliter eas deſcribit Marcellinus libro xxiii. Ferrum, inquit, inter axiculos duos firmum compaginatur & vaſtum, in modum regulæ maioris extentum, cuius ex volumine tereti, quod in medio ars polita componit, quadratus eminet ſtilus extenſus, recto canalis anguſti meatu cauatus, & hac multiplici chorda neruorum tortilium illigatus: eoque cochleæ duæ ligneæ coniunguntur aptiſſime, quarum prope vnam aſſiſtit artifex contemplabilis & ſubtiliter apponit in temonis cauamine ſagittã ligneam ſpiculo maiore conglutinatam; hocq; facto hinc inde validi iuuenes verſant agiliter rotabilem flexum. cum ad extremitatem neruorum acumen venerit ſummum, percita interno pulſu à baliſta ex oculis euolat; interdum nimio ardore ſcintillans; & euenit ſæpius, vt antequam telum cernatur, dolor letale vulnus agnoſcat.

Scorpionem idem ſic deſcribit. Dolantur, inquit, axes duo quernei vel ilicei, curuanturque *SCORPIO.*

turq́; mediocriter vt perminere videantur in gibbas: hique in modum ſerratoriæ machinæ connectuntur, ex vtroq; latere patẽtius perforati, quos inter per cauernas funes colligãtur robuſti copagem ne diſſiliat continentes: ab hac medietate reſtiũ, ligneus ſtilus exurgens obliquus, & in modum iugalis temonis erectus, ita neruorum modulis implicatur, vt altius tolli poſſit & inclinari, ſummitatique eius vnci ferrei copulantur, è quibus pendet ſtuppea vel ferrea funda; cui ligno fulcimentum proſternitur ingens cilicium paleis confertum minutis, validis nexibus illigatum, & locatum ſuper congeſtos cæſpites vel lateritios aggeres: nam mureo ſaxeo huiuſmodi moles impoſita, diſiectat quidquid inuenerit ſubter concuſſione violenta non pondere. Cum igitur ad concertationem ventum fuerit, lapide rotundo fundæ impoſito, quaterni altrinſecus iuuenes repagula, quibus incorporati ſunt funes, explicantes, retrorſum ſtilum penes vncinum inclinãt. itaq; demum ſublimis adſtans magiſter, clauſtrum, quod totius operis continet vincula, referat malleo forti percuſſum, vnde abſolutus ictu volucri ſtilus, & mollitudine offenſus cilicij, ſaxum contorquet quidquid incurrerit colliſurum. Hunc Scorpionem addit Onagrum quoque dici, quod aſini feri cum venatibus agitãtur, ita eminus lapides poſt terga calcitrando emittunt, vt perforent pectora ſequentiũ, aut præfractis oſſibus capita ipſa diſplodant. Hæc Marcellinus.

Vegetius tamen libr. IV. Onagrum à Scorpione diuerſum facit: ac Scorpionem Manubaliſtam vocari dicit, & paruis ſubtilibuſq; ſpiculis intuliſſe mortem.

Atque hæc quidem oppidanis hoſtibuſque cõmunia; pila muralia propria fuere oppidanorum, quæ grauiora erant quam quibus in acie vtebantur, eaq; de muro mittebant in hoſtes. Cæſar lib v. Magnus muralium pilorum numerus inſtituitur. Et li. VII. Ex vallo & turribus traiecti pilis muralibus interibant. Tacitus lib. IV. Muralia pila, congeſtas lapidum moles prouoluere.

Contra autẽ irruptiones hoſtium parabant Eritium, Cippos, Lilia, Stimulos, Sudes, Stiloſq; vt hoſtes morarentur. Cæſar l. III. Erat obiectus portis eritius: hic paulliſper eſt pugnatum, cum irrumpere noſtri conarentur. Et mox. Exciſo eritio in caſtra irruperũt. Salluſtius apud Nonium Saxaq; ingentia, & axe vincti orbes per pronum incitabãtur; axibuſque eminebant in modum eritij militaris veruta binum pedum. Quibus ex verbis colligimus machinam fuiſſe infeſtis vndique horrentem telis: De ceteris Cæſar li. VII. Hirtius de bel. Afric. Extra vallum ſtili cæci mirabilem in modum conſiti.

Libralia ſiue Librilia Feſto dicuntur inſtrumenta bellica, ſaxa ſcilicet ad brachij craſſitudinem in modum flagellorum loris reuincta Cæſar lib. VII. Fundis, libralibus, ſudibuſque ac glandibus Gallos perferrent.

Quod ſi corona vrbs oppugnaretur, ſcalis

admotis hoſtes vrbem aggrediebantur;quam ad rem Sambuca vſi ſunt.Feſtus.Sambuca machina qua vrbs expugnatur : nam vt in cythara chordæ , ſic in machina intenduntur funes.Sambucam deſcribit Polybius lib.viii. Scala enim fuit ea altitudine vt muros adæquaret:latera cancellis præcingebantur,teguliſque operiebatur . in ſumma Scala tignum fuit quod ſcutisPerſicis communiebāt; eo quatuor milites conſcendebant,vt ex propugnaculis hoſtes deijcerent . vbi applicata ſcala murum occupaſſent , ſcutorum latera vtrinque ſoluentes , conſcendebant propugnacula hoſtium : reliqui per Sambucam deinceps ſuccedebant . Hac Marcellus in Siracuſarum expugnatione vſus eſt.

Alia quoque plurima narrantur machinarum genera quæ ſingula referre velle putidum eſt.

Phalarica Liuius lib.xxi.Phalaricæ ſimiles videntur fuiſſe Malleoli,de quibus Marcellinus lib. xxiii. Malleoli teli genus figurantur hac ſpecie.ſagitta eſt cannea inter ſpiculum & arundinem multifido ferro coagmentata. quæ in muliebris coli formam concauatur, ventre ſubtiliter & plurifariam patens, atq; in alueo ipſo ignem cum aliquo ſuſcipit alimento , & ſic emiſſa lentius arcu inualido, ictu enim rapidiore extinguitur, ſi hæſerit vſquam,tenaciter cremat.De Malleolis item Vegetius.

LIBER

LIBER SEXTVS.

De ijs, quæ fierent poſt prælium.

De Humatione cæſorum, prædæq; collectione.

CAPVT I.

VIctis profligatiſq; hoſtibus, redeuntes in caſtra victores, ab ijs, qui cuſtodiæ cauſſa relicti fuerant, lætis acclamationibus laudibuſq; excipiebãtur: tabernacula ederá, lauro, ceteraque fronde aut cæſpite, lætitiæ cauſſa, ornabantur: conuiuia lautius inſtruebantur: victoriaq; paſſim militaribus iocis carminibuſq; celebrabatur vt ſcribit Plutarchus in Aemilij ac Marij vita. Hinc illa Cæſaris de victoria Pharſalica. In caſtris, inquit, Pompeij videre licuit triclinia ſtrata, magnum argenti pondus expoſitũ, recentibus cęſpitibus tabernacula conſtrata, L. etiam Lentuli & nonnullorum tabernacula protecta edera: multa præterea quæ nimiã luxuriam, ac victoriæ fiduciam deſignarent. *li.3 bel. ciuil. & Appiano lib.2.*

Vbi corpora milites curaſſent, eo die, aut inſequenti, ad legenda hoſtium ſpolia, ſuoſq; ſepeliendos dimittebantur. Liuius lib. XXXIX. Celtiberi caſtra inde nocte proxima mouerunt: Romanis & ſuos ſepeliendi, & ſpolia legendi ex hoſtibus poteſtas facta eſt.

Porro conſuetudinem ſepeliendi eos, qui bello cecidiſſent, ab Hercule manaſſe ſcribit Aelianus; cum antea inſepulti feris auibuſq; *l 12. var. hiſt.*

relinquerentur. Ac ſepeliendi quidem cæſos in bello alia apud alios ratio fuit: Romani autem videntur ſuos, pyris exſtructis, cremaſſe. Vnde illa Tertulliani ad militem Chriſtianum. Cremabitur ex diſciplina caſtrenſi Chriſtianus, cui cremare non licuit, cui Chriſtus merita ignis indulſit?

lib. de Corona mil. cap. xi.

Sepultis commilitonibus, milites ad caſtra vrbémue diripiendam, cæſos ſpoliandos, ceteramq; prædam colligendam diſcurrebant; Sacramento tamen ante adacti, vt Polybius narrat, ſe nihil ex pręda intercepturos aut occultaturos, ſed omnia fideliter Imperatori repræſentaturos. Qua in re illud ſapienter à Romanis obſeruatum idem Polybius ſcribit, vt ne plures dimidio ad prędandum deſtinarentur; alij vero ſub ſignis compoſiti inſtructiq; haberentur ad ſubitos hoſtiũ impetus defendendos, ne in præda occupati opprimerẽtur.

Ex armis autem cæſorum hoſtium, cũ pulcherrima quæque ſecreuiſſent, reliqua Imperator in aceruum cumulari iubebat: atque exercitu vniuerſo armato coronatoque circumfuſo, rem ipſe diuinã faciebat, tum præcinctus purpura, facem ardentem ſumebat, manibuſque in cælum ſublatis, Deoſque quibus hoſtium ſpolia dicare mos eſt, precatus, primus face ſubdita incendebat: reliqui deinde pro ſe quiſq; ignes conijciebant. Id Vulcano ſacrum habitum: quamquam alijs etiam Dijs, qui bellorum præſides putarentur, votũ fuiſſe legimus; vt Plutarchus in Mario, Appianus in Libyca, Iberica, & Mithridatica hiſtoria, tradidere. Liuius

Liuius libro XLV. Edito ludicro, clypeiſq; æreis in naues impoſitis, cetera omnis generis arma cumulata in ingentem aceruum, precatus Martem, Mineruam, Lunamq; matrē, & ceteros Deos, quibus ſpolia hoſtium dicare ius faſq; eſt, Imperator face ſubdita ſuccendit: deinde circumſtantes Tribuni militum pro ſe quiſq; ignes coniecerunt. Et li. IIX. Magiſter equitum, vt ex tanta cæde, multis potitus ſpolijs, congeſta in ingentē aceruum hoſtilia arma ſubdito igne concremauit; ſeu votum id Deorum cuipiam fuit, ſeu ne ſuæ gloriæ fructum Dictator caperet, nomenque ibi ſcriberet, aut ſpolia in triūpho ferret. l. XXIII. Spolia hoſtium Marcellus Vulcano votū cremauit. lib. XXX. Magna vis armorum capta: ea omnia Imperator Vulcano ſacrata incendit. Et libr. XLI. Poſtero die arma lecta conijci in aceruum iuſſit Conſul, ſacrumq; id Vulcano cremauit. Florus li. IV. ca. XII. Arma victorum non ex more belli cremata; ſed capta ſunt, & in profluentes data, vt ceteris qui reſiſtebant, victoria ſic nunciaretur.

Huius moris auctorē Tarquinium Priſcum Romanū Regem fuiſſe docet Seruius ad VIII. Virgilij lib. De quo ſic Liuius l. I. Tarquinius præda captiuiſque Romam miſſis, ſpolijs hoſtium (votum id Vulcano erat) ingenti cumulo accenſis, pergit porro in agrum Sabinum exercitum inducere. Idem Liuius l. IIX. priſcę legis verba cōmemorat, qua Ducibus id permitteretur: Vulcano, inquit, arma ſiue cui alij Diuo vouere volet, ſiue hoſtia, ſiue quo alio

ibi. Scutorum incendi victor aceruo.

 volet,

volet,ius eſto. De alijs Diuis idem Liuius cõfirmat lib.x. Fabius ſpolia hoſtium coniecta in aceruum Ioui Victori cremauit. Et lib.VIII. initio. Armorum magna vis tum inter cæſa corpora hoſtium, tum in caſtris inuenta eſt: ea Lunæ matri dare ſe conſul dixit.

De Prædæ diuiſione. CAP. II.

IMperator,concrematis ijs quæ vel inutilia, vel ferri non poſſe videbantur, reliquam prædam milites conferre iubebat. Quæ vbi collata eſſet,vel à Quęſtore iubebat in publicum referri,vel Tribunis aſſignabat, vt inter milites diuiderent (ad Tribunos,vt Polybius ait,enim prædæ diuiſio ſpectauit) aut deniq; partem ſecernebat in publicum,partem militibus cõcedebat. Hoc enim in Imperatoris poteſtate fuiſſe,docẽt exempla. Liuius l.XXXIIX. Conſul armis hoſtium in vno concrematis cumulo,ceteram prędam conferre omnes iuſſit:&aut vendidit quod eius in publicum redigendum erat;aut cum cura,vt quam æquiſſima eſſet,per milites diuiſit. Et lib. V. Prædæ pars maxima ad Quęſtorem redacta:haud ita multum militi datum. Et ibidem. Caſtra capta,præda ad Quæſtores redacta, cum magna militum ira. Et li.IV. Prædæ ex aſſiduis populationibus fuit aliquantum. Venditum ſub haſta Conſul in ærarium redigere Quęſtores iuſſit:tum prædicans participem prędæ fore exercitum,cum militiam non abnuiſſet. Item lib. VI. Præda omnis, præter libera corpora, militi conceſſa eſt. Et l.VII. Militem præterea imple-

impleuit: ad copiam rerum addidit munificentiam, quod nihil in publicum ſecernendo, augenti rem priuatam militi fauit.

Prædæ autem diuidendæ ratio duplex fuit aut enim eam inter ſe milites ſortiri iubebâtur: aut vbi per Quæſtorem vendita eſſet, pecunia quæ redacta eſſet viritim diuidebatur. Vtriuſque moris exempla Liuius ſuppeditat. De pecunia diuiſa l. xxxv. initio. Prędа omnis ante vrbẽ expoſita eſt: poteſtaſq; dominis ſuas res cognoſcendi facta, cetera vendenda Quæſtori data: quod inde effectum eſt, militi diuiſum. Et lib. 45 vendita præda omnium: de ea ſumma militi numeratum eſt. De ſorte idem Liuius l. iv. Poſtero die ſingulis captiuis ab equite ad Centurionem ſorte ductis, & quorum eximia virtus fuerat, binis: alijs ſub corona venundatis, exercitum victorem opulentumq; præda triumphans Dictator Romã reduxit. De hac ſortiendæ prædę conſuetudine præclare Vopiſcus in Probo. Cum de prædato repertus eſſet equus, qui quãtum captiui loquebantur, centum ad diem milliaria currere diceretur, ita vt per dies octo vel decem continuaret, & omnes crederẽt Probum tale animal ſibimet ſeruaturũ; iam primum dixit fugitiuo militi potius quam forti hic equus cõuenit. deinde in vrnã militares iuſſit nomẽ ſuum mittere, vt aliquis eum ſorte ductus acciperet; & cũ eſſent in exercitu quidam nomine Probi alij quatuor milites, caſu euenit vt primũ emergeret, cui Probo nomen exiſteret; ſed cum quattuor illi milites inter ſe conten

derent, ac ſortem ſibi quiſq; defenderet, iuſſit iterum agitari vrnam: ſed & iterum Probi nomen emerſit. cumq; tertio & quarto feciſſet, quarto Probi nomen effuſum eſt. Tunc omnis exercitus equum illum Probo duci dicauit, ipſis etiam militibus, quorum nomina exierant, volentibus. Solebant tamen antequam præda in ſortem conijceretur, aliquid excipere, quo extra ſortem præcipue donarentur ij, quos egregia virtus eximios feciſſe videretur: ſicut de Coriolano Plutarchus narrat. Huc ſpectant illa Virgilij lib. IX.

Si vero capere Italiam, ſceptriſq; potiri
Contigerit victori, & prædæ ducere ſortem:
Vidiſti quo Turnus equo, quibus ibat in armis
Aureus? ipſum illum clypeum criſtaſq; rubentes
Excipiam ſorti, iam nunc tua præmia Niſe.

In hoc vero maxime Roman. iuſtitiam mirari licet, qui, vt Polybius ait, prædam bello acquiſitam non ijs ſolum diuidere conſueuerant, qui rei gerendæ interfuiſſent, ſed etiam ijs qui caſtrorum præſidio relicti eſſent; ſed ægrotis, atque adeo omnibus qui publici muneris cauſſa abfuiſſent. Habita tamen ratio eſt in diuiſione prædæ & virtutis, & dignitatis. Liuius lib. IV. Singulis captiuis ab equite ad centurionem ſorte ductis, & quorum eximia virtus fuerat, binis, alijs ſub corona venundatis. Et libr. XLV. Hora quarta ſignum ad diripiendas vrbes datum eſt militibus: tantaq; præda fuit, vt in equitem CD denarij, peditibus ducenti diuiderentur.

Legimus

Legimus tamen interdum milites, grati animi cauſa, prædam vniuerſam, quæ ipſis contingere poſſet, Imperatori conceſſiſſe, quod de Mario victis Teutonibus ſcribit Plutarch. Porrò illud extremo loco addẽdum videtur, multis ſæpe Imperatoribus ob prædam maligne diuiſam, aut alio modo interceptã diẽ ad populum dictam eſſe. Frontinus libro IV. Stratagem. ca. I. Salinatorem conſularem damnatum dicit à populo, quod prædam non æqualiter militibus diuiſiſſet. Liuius etiam *libr. 38.* L. Scipioni Aſiatico diem dictam eſſe ſcribit, quod ſex millia pondo auri, CDLXXX argenti plus accepiſſet, quam in ærarium retuliſſet.

De Donatiuo. CAP. III.

CVM prędæ diuiſione recte coniungitur Donatiui largitio, ſic enim appellata pecunia fuit ab Imperatore militib. ad eorum animos vel excitandos, vel cõciliandos extra ordinẽ data: quemadmodũ pecunia quę populo diuideretur, Cõgiarium dicta eſt. Suetoni' *cap. 7.* in Nerone deductus in forum tyro, populo Congiarium, militi Donatiuum propoſuit. Plinius in Panegyrico. Niſi verò leuiter attingi placet locupletatas tribus, datumq; Cõgiarium populo, & totum datum, cum Donatiui partem milites accepiſſent.

Donatiuorum duo genera videntur fuiſſe, vnum legitimum, index Imperatorum liberalitatis, quod poſt victoriã aut triumphum ab Imperatore dabatur: alterum quod ad certas res ab Imperatore ſimiliter donabatur.

Hinc Tacitus lib.III.hiſtor. Clauarium donatiuum nominat, id eſt, vt ego quidem interpretor, quod in clauos caligares comparādos erogari ſoleret. Marcellinus quoque ad barbas tondendas Donatiuum datum ſignificare videtur. Sic enim ait.

Inter tot rerum probabilium curſus, articuloſque neceſſitatum ancipites, ſudoribus Gallicanis miles nec donatiuum meruit, nec ſtipendium. Hocque exinde claruit fraude potius quam tenacitate committi: quod cum Cæſar petenti ex vſu gregario cuidam, vt barbas detonderet, dediſſet aliquid vile, contumelioſis vocibus appetitus eſt.

Donatiuum pro liberalitate Imperatoris, ac victorum hoſtium opibus, maius minuſúe fuit: habitaque ratio eſt militiæ ordinis ac dignitatis. Liuius libro XXXVII. de triumpho Aſiatici. Militibus quini viceni denarij dati, duplex centurioni, triplex equiti. Et libro XLV. de L.Paulo, pediti in ſingulos dati centeni, duplex centurioni, triplex equiti: tantum pediti daturum fuiſſe credunt, & pro rata alijs, ſi aut non refragati honori eius fuiſſent, aut benigne, hac ipſa ſumma nunciata, acclamaſſent. Et mox de Cn. Octauio', qui triumphum naualem duxit. Dedit ſocijs naualibus in ſingulos ſeptuagenos quinos, gubernatoribus qui in nauibus fuerant, duplex, magiſtris nauium quadruplex.

Ad Donatiuum accipiendum milites nominatim citati, lauroque coronati accedebant: atque vt quiſque donatiuum acceperat, ita deinde-

deinceps eius nomen expungebatur. Tertullianus de corona militis. Proxime facta eſt liberalitas præſtantiſſimorum Imperatorum expungebantur in caſtris milites laureati. Et mox. Laurea melius coronatus donatiuum Chriſti in carcere exſpectat. Et infra. Eadem laurea in donatiui diſpenſatione denunciatur. Sulpitius de vita ſancti Martini. Iulianus Cæſar, coacto in vnum exercitu, apud Vangionum ciuitatem, donatiuum cœpit erogare militibus, vt eſt conſuetudinis: ſinguli citabantur, donec ad Martinum ventum eſt. *cap.1.* *ibid.* *cap.11.* *cap.4.*

Illud poſtremo ſcire in hoc genere operæ precium eſt, quod ſcribit Vegetius, coactos milites eius pecuniæ, quam ex donatiuo, vel præda, aut alia ratione bello acquiſiuiſſent, dimidiam partem apud ſigna deponere, cum, vt ne per luxum ludumq; perderent, tum verò, vt ea obſidis vice pignoriſque Imperatori eſſet, quo milites magis fidos haberet, acriuſque animos ad tuenda ſigna publicæ priuatæque rei amor accenderet. Itaq; ſinguli facci per cohortes ſingulas exponebantur, in quibus hæc pecunia condebatur, præter quos alius addebatur ſaccus, in quem tota legio particulam aliquam conferebat, ad curanda contubernalium funera, ſi qui prœlio aut morbo eſſent extincti: eiuſq; pecuniæ depoſitæ omnis ratio apud ſigniferos ſeruabatur, qui eam dominis, militia peracta, redderent. Hinc Liuius libr. III Romam ferri protinus Sicinium placebat, ni Xuiri funus militare ei pu- *l.15.c.10.*

ei publica expenſa facere maturaſſent. Et Tacitus li. I. Annal. de ſeditione legionum Germanicarum. Cum fiſci de Imperatore rapti inter ſigna, interque aquilas veherentur. Domitianus tamen, vt Suetonius in vita ſcribit, prohibuit, pluſquã mille nummos à quoquam apud ſigna deponi, quod L. Antonius res nouas moliens, fiduciam cepiſſe ex depoſitorum ſumma videbatur.

cap. 7.

De donis militaribus.

CAP. IV.

AC prædam quidem ac donatiuum omnes milites ſtrenui ignauiq; promiſcue conſequebantur: alia verò fuere præmia, quibus non niſi viri fortes ab Imperatoribus virtutis cauſa donabantur. ea autem fuere Coronæ, Torques, Armillæ, Haſtæ puræ, Phaleræ, cæteraque huiuſmodi non tam precio quam gloria ab omnibus expetita. Igitur prœlio commiſſo, ac victoria de hoſtibus reportata, Imperator concionem aduocabat, atque pro tribunali gratijs Deo actis, militumque virtute communiter collaudata, præcipiebat ijs, quorũ id erat munus, vt iudicarent, qui nam aliquid in prœlio fortiter feciſſent; eoſque nomine euocatos in mediũ produci iubebat: ac primum quidquid nõ in eo ſolum prœlio, ſed etiam in reliqua vita fortiter geſſiſſent, honorifica oratione exponebat: tum eos, vniuerſo exercitu inſpectante, donis quæ diximus ornabat. Polybius lib. v. Ioſephus li. VII. Plutarchus in Coriolano, Zonaras & alij.

Liuius

Liuius lib.xxvi. Poſtero die militibus naualibuſque ſocijs conuocatis, primum dijs immortalibus laudes gratiaſque egit: militum deinde virtutem collaudauit. Itaque quamquam omnibus omnia deberet; præcipuum tamen muralis coronæ decus eius eſſe, qui primus murum adſcendiſſet. Et libro xxxviii. Laudati quoq; pro concione omnes ſunt donatique pro merito quiſque. Hirtius de bell. Hiſpa. Poſtero die, re diuina facta, concione aduocata, in cõſpectu oppidanorum, milites collaudat, totumque exercitum veteranum donauit præmijs, ac fortiſſimo cuique ac bene merenti pro ſuggeſtu tribuit.

Coronarum varia genera fuêre, Obſidionalis, Ciuica, Muralis, Caſtrenſis, Naualis, Aurea.

Obſidionalis dicta eſt, quæ liberatis obſidione, abominandoque exitio totis caſtris daretur. Graminea hæc fuit, vt omnes tradunt, & quidem ex gramine viridi decerpto inde, vbi obſeſſos ſeruaſſet aliquis. Namque, vt ſcribit cum Plinio Feſtus, ſummum apud antiquos ſignum victoriæ fuit, herbam victos porrigere, quod ea re ſignificare viderentur, ſe terra, & altrice ipſa humo, & humatione etiam cedere. Addit Feſtus ſumptum id ex vita paſtoricia: nam qui in prato curſu aut viribus contendebãt, cum ſuperati erant, ex eo ſolo in quo certamen erat, decerptã herbam aduerſario tradebant. Hinc herbam dare, ſignificat, victum ſe fateri. de quo Varro in Aetijs, id eſt, cauſis, vt citat Seruius, ad li.8. & vitta comptos, &c. *Pli. l. 22. ca 3.4.5. Feſtus v. obſidionalis. v. Herbam do.*

Cum

Cum in agonibus herbam in modum palmæ dat aliquis ei, cum quo contendere non conatur, ac fatetur eſſe meliorem. Nonius quoque herbã à veteribus palmam vel victoriam appellatam ſcribit. Quamuis autem hęc corona Graminea dicta ſit,tamen, vt Plinius

l.22.c.6. ait, non ex ſolo gramine fuit, ſed ex herbis etiam quibuſlibet ignotis ignobilibuſq; quæ quidem in periculi ſede fuiſſent. De hac corona Liuius lib. VII. ſecundum Conſulis donationem legiones gramineam coronam obſidionalem clamore donum approbantes, P. Decio imponunt: altera corona eiuſdem honoris index à præſidio ſuo impoſita eſt.

Feſtus.v. Gradiuus Corona quidem graminea, Plinio auctore, nulla fuit nobilior in maieſtate popul.Rom. præmijſque gloriæ. Cæteras enim coronas omnes ſinguli & duces ipſi, Imperatoreſque militibus, aut aliquando collegis dedere; decreuit etiã in triumphis ſenatus, & populus otioſus: graminea numquam, niſi in deſperatione ſuprema cõtigit, nulli niſi ab vniuerſo exercitu ſeruato decreta. Cęteras Imperatores dedere, hanc ſolam miles Imperatori. Quod ſi ciuicę honos vno aliquo, ac vel humilimo ciue ſeruato præclarus ſacerque habetur, quid tandem exiſtimari debet, vnius virtute ſeruatus vniuerſus exercitus?

Primus ea donatus eſt L.Sicinius Dentatus, Poſtremus Auguſtus Conſul cum M.Cicerone filio à Senatu idibus Septembribus, vt Plinius auctor eſt. Eadem præter cęteros à S. P. Q. R. donatus eſt Fabius ille, qui rem Romanam

nam cunctando reſtituit, Hannibale ex Italia pulſo, vt Plinius ac Gellius ſcribunt: quæ corona ſola ipſius imperij manibus impoſita eſt: & quod peculiare ei eſt, ſola à tota Italia data. *li.5.ca.6.*

Proxima gloria Ciuicę coronę fuit, quam conſequebatur is qui ciuem ſeruaſſet in prœlio. Iligna hęc primo fuit, teſte Plinio; poſtea magis placuit ex eſculo Ioui ſacra: deinde etiam ex quercu; poſtremo ex omni arbore glandifera data: ſiue quia is cibus antiquiſſimus fuerit, vt ait Gellius: ſiue quia, vt ſcribit Plutarchus, in omnibus locis eius arboris copia reperitur; vel quia Iunoni & Ioui ſacra erat arbor illa, quibus dijs vrbium tutelam aſſignabant: aut etiam ab Arcadibus id ſumptum eſt, quibus aliqua eſſe cum quercu cognatio exiſtimabatur: primi enim hominum è terra nati credebantur, ſicut quercus inter ſtirpes: datum quoq; id videri poteſt ipſi arbori, quæ inter ſilueſtres arbores pulcherrima eſt, inter domeſticas robuſtiſſima; ꝓbet prętereà, cibũ quidem glandes, potum verò μελίτιον; nec non obſonium pecorum ac volucrum: fert enim viſcum, quod magnũ venationis inſtrumentum eſt. Hęc Plutarchus. *l.16.c.4.* *lib.5.c.6.* *Probl.92* *& in Coriolano.*

Ciuica corona longe omnibus alijs aureis argenteiſque honoratior fuit, licet illæ precio antecederēt; quod, vt ait Plinius, tanto operi nullum aliud præmiũ conueniētius, niſi honor reperiri poſſe videretur: ſalutē enim ciuis in precio eſſe noluerũt, clara ꝓfeſſione ſeruari hominem nefas eſſe lucri cauſa. Propterea *l.16.c.4.* *Zonaras.*

prerea

pterea additæ ſunt leges arctę ac ſeueræ, quas Plinius commemorat, ne vulgatus honos vileſceret. Ciuem ſeruare, hoſtem occidere: Vtque eum locum in quo ſit actum, hoſtis obtineat eo die: vtque ſeruatus fateatur; alias teſtes nihil proderant: nam vt ait Ennius apud Seruium in fragmentis.

citat Scalig. in Feſtum. v. Herbam do.

Qui vicit non eſt victor, niſi victu' fatetur.

Vt ciuis fuerit, auxilia, quamuis rege ſeruato, decus id non dabant, nec creſcit honos idem, Imperatore conſeruato, quoniam conditores in quocunque ciue ſummum eſſe voluerunt: Accepta licebat vti perpetuo: Ludos ineunti ſemper aſſurgi etiam ab ſenatu in more fuit: Sedendi ius in proximo ſenatui datum: & vacatio numerum omnium ipſi, patrique, & auo paterno.

li. 5. c. 6.

Maſſurius autem Sabinus in XI librorũ mirabilium, vt citat Gellius, coronam Ciuicam tum demum dari ſolitam dicit, cum ijs qui ciuem ſeruaſſent, eodẽ tempore hoſtem etiam occidiſſent, ſic tamen vt locũ in ea pugna nó reliquiſſent: aliter ius Ciuicæ conceſſum negat. Tiberius tamen Cæſar conſultus an ciuicam coronã capere poſſet, qui ciuem in prœlio ſeruaſſet, & hoſtes ibidem duos interfeciſſet; ſed locum in quo pugnabat, non retinuiſſet, eoque loco hoſtes potiti eſſent: reſcripſit, eum quoque Ciuica dignum videri, quod appareret è tam iniquo loco ciuẽ ab eo ſeruatum, vt etiam à fortiter pugnantibus retineri nom quiuerit.

Hanc

Hanc coronam is qui ſeruatus fuiſſet, ſeruatoris ſui capiti, ſuis ipſe manibus imponebat, vt ſcribit Polybius, eumq́ue in omni vita veluti parẽtem colebat, eiq́ue neceſſaria miniſtrabat: quod ni ſponte faceret, à Tribunis cõpellebatur. Hinc illa Ciceronis pro Plancio. At id etiam gregarij milites faciunt inuiti, vt coronam dent ciuicam, & ſe ab aliquo ſeruatos eſſe fateantur: non quod turpe ſit protectũ in acie hoſtium manibus eripi (nam id accidere niſi forti viro & pugnanti cominus non poteſt) ſed onus beneficij reformidant, quod per magnum eſt alieno debere idem quod parenti. Interdum tamen etiam ciuicam coronam Imperatoris manu impoſitam Tacitus indicat lib. XV. Si ſingulis manipularibus præcipua ſeruati ciuis corona, imperatoria manu tribueretur: quod illud & quantum decus, vbi par eorum numerus adipiſceretur, & qui attuliſſent ſalutem, & qui accepiſſent? *Feſtus.v. Ciuica.*

Atque initio quidem Ciuicã militũ virtutis dumtaxat inſigne clariſſimum fuit; poſtea etiam clemẽtiæ Imperatorum, vt ait Plinius, cum ciuilium bellorum odio meritũ videri cœpiſſet ciuem non occidere. Hinc in nummis Auguſti videmus coronã ex quercu cum inſcriptione. OB CIVIS SERVATOS.

Murales & Vallares coronæ aureę vel argenteę fuêre, quibus donabantur ij, qui primi in hoſtium muros, vel caſtra irrupiſſent: quare Vallaris eadem Caſtrenſis dicta eſt. erant autem murorum pinnis, & caſtrorum vallo

inſignes,adſcripto etiã nomine eius,qui coronam meruiſſet,vt Polybius,Feſtus,Gellius,Zonarás aliíq́ue ſcribũt. Muralis corona priſcis tẽporibus frondea videtur fuiſſe, qua primus omnium, quorum quidem exſtat memoria, à

li.16.c.4. Romulo coronatus eſt HoſtusHoſtilius,quod Fidenam primus irrupiſſet,vt ſcribit Plinius.

l.7.c.28. Idem alibi Manliũ Capitolium primũ omniũ equitem coronam muralem accepiſſe narrat.

Naualis corona ſiue claſſica,aurea itẽ fuit; nauium roſtris diſtincta,quare & Roſtrata dicta,quam is cõſequebatur,qui maritimo prœlio primus in hoſtiũ nauim inſiluiſſet. Olim corona Naualis nemini dabatur, ſed roſtra nauium tribunali præfixa fori decus erant, veluti populo Roman.ipſi corona impoſita: poſtea ſubiere in capita ciuium roſtra, vt ait Plin.lib.XVI.c.IV. Ea corona primum M. Vipſanium Agrippam eo bello,quo Sex. Pom-

Dio.l.49 peius victus eſt,ab Auguſto donatũ Velleius,

epit.129. Dio,epitomæ, Liuij,ac plerique alij narrant. Plinius tamẽ nauali corona ante Agrippã donatum

l.7.c.30. ſignificat M.Varronem à Pompeio Ma

& li. 16. gno piratico bello.

cap.4. Aurea corona non ideo eſt appellata,quod ſola fuerit ex auro (nam vallares,murales,roſtratas,ex auro item fuiſſe ſupra oſtenſum eſt) ſed quod nulla præterea alia re eſſet inſignis non murorum pinnis, non vallo caſtrorum, non roſtris nauium, nomine tantũ inſcripto eius cui donabatur: itaque ex materia appellationem inuenit. Quis ea primus donatus ſit

li.33.c 2. negat inueniri Plinius: L.verò Piſo A.Poſtu-

mium

mium Dictatorem apud lacum Regillum, caſtris Latinorum expugnatis, ei cuius maxime opera capta eſſent, auream coronam primum dediſſe ex præda ſcripſit. Liuius lib. III. Exercitus coronam auream Dictatori libræ pódo decreuit: & proficiſcentem eum patronum ſalutauit. Et l. VII. Conſul, cócione aduocata, laudatum Tribunum decem bobus aureaque corona donat. Et lib. XXX. Lælium deinde & ipſum collaudatum aurea corona donat. Atque hæc quidem de coronis militaribus.

Torques aurei argenteiq; fuêre, aureis auxiliares & externi: ciues non niſi argenteis donati, Plinio auctore. Cæſar tamen aureos torques duos Præfecto turmę Caſſianæ donauit, vt Hirtius ſcribit de bel. Hiſp. Sueton. de Auguſto. Dona militaria aliquáto facilius phaleras, & torques, & quidquid auro argentoúe conſtaret, quam vallares & murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat. Tacitus lib. III. Rufus Heluius ſeruati ciuis decus retulit: donatuſque eſt ab Apronio torquibus & haſta: Cæſar addidit ciuicam coronam. Milites qui torquem eſſent conſecuti, Torquati dicebantur: quorum duo genera tradit Vegetius. Torquati, inquit, duplares, li. 2. c. 7. Torquati ſimplares erant, quibus torques aureus ſolidus, virtutis præmium fuit: quem qui meruiſſet, pręter laudem interdum duas conſequebatur annonas. Torques ipſi minores Catellæ vocantur. Iſidorus libro XIX. capite trigeſimoprimo. Catellæ, inquit, ſunt catenulę colli inuicem ſe cóprehendentes in

modum catenæ. Atque hi interdum dati militibus, Liuius lib.xxxix. Quinctius ſuos equites catellis ac fibulis donauit.

Armillæ fuêre ex auro, vel argento, vt ait Feſtus,ſic dictę quod antiqui humeros cũ brachijs,armos vocabant: geſtabantur enim brachio lęuo, vt Liuius ſignificat li.i. Sabini aureas armillas magni ponderis brachio læuo habuerunt. Et Plinius lib.xxix. c.iv. Pueri qui primus ceciderit dens, vt terram non attingat,incluſus in armillã, & aſſidue brachio habitus, &c. Hæ ſolis ciuibus virtutis cauſa
l.33.c.2. donabantur, vt ait Plinius. Hinc Iſidorus lib. xix. capit.xxxi. Armillæ proprie virorum ſunt, collatæ victoriæ cauſa militibus ob armorum virtutem: vnde & quondam vulgo Virilię dicebantur. Galbeos quoque dictas armillas, quibus triumphantes vterentur, & quibus ob virtutem milites donarentur ſcribit Feſtus. Liuius libr.x. Papirius Sp.Nautiũ Sp. Papirium fratris filium, & quatuor centuriones, manipulumq́ue haſtatorum armillis aureiſq́ue coronis donauit. Et mox: Equites omnes, ob inſignẽ multis locis operam, corniculis,armilliſq́ue argenteis donat. Armillę formam vtcumque exprimit idem Iſidorus. Ab intellectu,inquit,circuli armilla non diſcrepat, quia ipſa quoq; hoc vbi ponitur, ambigendo conſtringit: ſed quando armilla latius extenditur, circulus rotundus fit.

Haſta pura, id eſt, ſine ferro donabatur is, qui primum in bello viciſſet, vt ex Varrone tradit Seruius. Hæc à Polybio γάισον vocari vi-

ri videtur, quod ei donatam ſcribit, qui hoſtē vulneraſſet. Ioſeph. lib. VII. in donis militaribus numerat δόρατα μακρὰ χρυσᾶ, vnde colligere poſſumus haſtas huiuſmodi deauratas fuiſſe. M. Cato in oratione ad equites, vt citat Feſtus, Donaticas appellauit, Maiores, inquit ſeorſum ac diuerſum preciū parauere bonis atque ſtrenuis, decurionatus, optionatus, haſtas donaticas, alioſque honores. Idem Feſtus fortes viros propterea haſta donatos ſcribit, quod ea ſignum imperij prœlijq́ue ſit.

ad lib. 6. Ille vides pura iuuenis q. n. 5. *v. Optionatus.* *v. Cælibari haſta, & Haſtæ*

Plutarchus quoq; ab hac conſuetudine donandi haſtas viris fortibus, Romulum Quirinum eſſe dicit appellatum, tanquam Martium & haſtigerum Deum. Suetonius in Claudio Poſidem Spadonem Britannico triumpho inter militares viros haſta pura donauit.

in vita in extremo.

Vexilla donata oſtendunt illa Salluſtij in oratione Marij. Haſtas, vexillum, phaleras, aliaq́ue militaria dona oſtentare poſſum. Et Sueton. in Auguſto. M. Agrippā in Sicilia poſt naualem victoriam cæruleo vexillo donauit.

de bell. Iugurth.

Ad maiores quoque ordines dignitateſq́ue in exercitu virtutis honoriſq; cauſa promouebantur. Cæſar lib. VI bel. Gal. Centuriones nonnulli ex inferioribus ordinibus reliquarum legionum, cauſa virtutis, in ſuperiores erant ordines huius legionis traducti. Et lib. I. ciuil. Q. Fulginius propter eximiam virtutem ex inferioribus ordinibus ad primum haſtatum peruenerat. Et lib. III. eiuſdem. Cæſar Scæuam ab octauis ordinibus ad primipilum ſe traducere pronunciauit. Ioſeph. quo-

que libr. III. de donis militaribus loquens, quibus à Tito milites donati ſunt, καὶ τὴν, inquit, ἑκάστον τάξιν ἤλλαττεν εἰς τὸ κρεῖττον: & ſingulos ad meliorem promouebat ordinem Stipendiũ & annona duplicabatur, quæ qui eſſent conſecuti, Duplicarij dicti. Varro lib. IV. de ling. lat. Duplicarij dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria vt darentur, inſtitutũ. Vetus item gloſſa Duplicarium, διμοιρίτην interpretatur. Vegetius quoque Torquatos duplares præter laudem, duas conſecutos dicit annonas. Liuius lib. II. Inermes milites, ſigno amiſſo ſigniferos, ad hoc centuriones Duplicarioſque, qui reliquerunt ordines, virgis cęſos ſecuri percuſſit. Et lib. VII. Milites qui in præſidio ſimul fuerant, duplici frumento in perpetuum donati. Cæſar lib. III. ciuil. cohortem duplici ſtipendio, frumentoque & ſpeciarijs militaribuſque donis ampliſſime donauit.

Atque hæc quidem præmia, quæ hactenus ſunt commemorata, omnibus qui in exercitu militarunt, fuêre communia: alia præterea equitum, peditumque, nec non etiam magiſtratuum propria fuiſſe traduntur.

Pediti qui hoſtem proſtrauiſſet, ſpoliaſſetque Phialam præcipue datam ſcibit Polyb.

Equitibuſque quæ darentur munera, ea aliquid equeſtre expreſſum habuiſſe narrat Zonaras. Equitum propria dona ex argento Phaleræ corniculique ornamenta equorum fuiſſe traduntur. Phaleras pro phiala equiti donatas,

natas, qui hoſtem deieciſſet ac ſpoliaſſet tradit Polybius. Liuius lib.x. Equites omnes, ob inſignem multis locis operam, corniculis, armilliſque argenteis donat. Et lib.xxix. Pro concione poſtero die laudati, donatique à C. Calpurnio equites phaleris: pronunciauitque eorum maxime opera hoſtes fuſos, caſtra capta & expugnata eſſe. Suetonius in Auguſto. Dona militaria aliquanto facilius phaleras & torques, & quidquid auro argẽtoúe conſtaret, quã vallares & murales coronas dabat.

Magiſtratus autẽ ex inferioribus ordinibus ad ſuperiores promouebantur, vti diximus.

Imperator quoq; ipſe à ſuo exercitu interdum donatus eſt. Plinius ſolam coronam obſidionalem Imperatori à militibus dari potuiſſe ſcribit. Exercitus tamen obſidione liberatus Quinctio Dictatori ac liberatori aureã coronam libræ pondo dedit, vt Liuius narrat li.III. Sæpe etiam noua & honorifica appellatione affectos ab exercitu Imperatores legimus. Sic Quinctus Dictator ab exercitu Patronus ſalutatus eſt. Fabius autem Maximus item Dictator, etiam Pater appellatus. *l.22.c.4.* *Liui.l.3.* *Plin.l.22 cap.5.*

Præter hæc dona quæ diximus alia fuere militibus virtutis cauſa data, vt Pecunia de fiſco, Agri de publico, Veſtes, Boues, & reliqua huiuſmodi pro voluntate Imperatorum donata, quæ ſingula perſequi velle nimis putidum videretur. Hæc tamẽ omnia militaria dona, aut pleraq; in vno Sicinio Dentato congeſta legimus, de quo eſt illa inſcriptio, ex Plinio Gellioqué, vt videtur collecta. *Plin.l.7. cap.28. Gell.li.2. cap.11.*

L. Sicinius Dentatus Trib. pleb. centies vicies prœliatus. Octies ex prouocatiōe victor, xlv *cicatricibus aduerſo corpore inſignis, nulla in tergo, ſpolia cepit* xxiv *donatus haſtis puris duodeuiginti, phaleris* xxv, *torquibus tribus & *lxxx. *armillis* clx. *coronis* xxv. *Ciuicis* xiii. *Aureis* viii. *Muralibus* iii. *obſidionali.* i. *Fiſco æris* x. *captiuis* xx. *Imperatores* ix *ipſius maxime opera triumphātes ſecutus.*

Eadem ferè narrat de Aureliano Vopiſcus, quem à Valeriano donatum dicit coronis muralibus quatuor, vallaribus quinque, naualibus duabus, ciuicis duabus, haſtis puris decē, vexillis bicoloribus quatuor, tunicis ducalibus ruſſis quatuor, pallijs proconſularibus duobus, toga prætexta, tunica palmata, toga picta, ſubarmali profundo, ſella eborata. Idē de Probo ita ſcribit. Publice in concione donatus eſt haſtis puris quatuor, coronis vallaribus duabus, corona ciuica vna, vexillis puris quatuor, armillis aureis duabus, torque aureo vno, patera ſacrificali quinquelibri.

Hæc præmia nō ſolum ſinguli milites conſequebantur, ſed ordines vniuerſi, vt ait Zonaras. Hinc Liuius libro decimo. In conſpectu duorum exercituum, & Caruilius ſuos pro cuiuſque merito laudauit, donauitq́ue, & Papirius Spur. Nautium, Spurium Papirium fratris filium, & quatuor centuriones, manipulumq; haſtatorum armillis aureiſq́; coronis donauit. Et mox. Equites omnes, ob inſignem multis locis operam corniculis armilliſque

milliſque argenteis donat. Hirtius de bello Hiſpanico. Cæſar ob virtutem turmæ Caſſianæ donauit millia XIII. & Præfecto torques aureos duos,& leui armaturæ millia X.

Porro his præmijs nō ij modo donati ſunt, qui in acie aut oppidi expugnatione fortiter ſe geſſiſſent, ſed etiam, auctore Polybio, qui in priuatis leuibuſq; certaminibus, nulla publica vrgente neceſſitate, aliquod facinus edidiſſent. Qui vero hoſtem ſingulari certamine occidiſſet, is præter alia præmia, hoſtis etiam ſpolia referebat, eaque domi locis celebrioribus, vt Polybius ait, defigebat. Hinc Liuius libr. VI. de Manlio Capitolino. Ad hæc decora belli dicitur non commemoraſſe tantum, ſed protuliſſe etiam conſpicienda, ſpolia hoſtium cæſorum ad XXX. dona Imperatorū ad XL. in quibus inſignes duas coronas murales, ciuicas octo. Et libr. X. Cui deorum hominúmue indignum videri poteſt, eis viris, quorum domos ſpolijs hoſtium affixis, inſignes inter alios feceritis; pontificialia & auguralia inſignia adijcere?

Quæ quidem ſpolia domibus affixa, vel mutato domino reuelli non licuiſſe docet Plinius. *li.35.c.2.* Aliæ, inquit, foris, & circa limina animorum ingentium imagines erāt, affixis hoſtium ſpolijs, quæ nec emptori refigere liceret: triumphabantque etiam dominis mutatis ipſæ domus; eratque hæc ſtimulatio ſumma & ingens, exprobrātibus tectis quotidie imbellem dominum intrare in alienū triumphum.

Quoniam autem difficillimum fuit, vt omnes qui ſe fortiter in prælio geſſerant, ab Imperatore notarentur, iccirco pro concione Imperator iubebat eos, qui alicuius facinoris conſcij ſibi eſſent, nomen ſuũ profiteri. Liu. li. xxvi. Poſtero die militibus naualibuſque ſocijs conuocatis, primum dijs immortalibus laudes gratiaſque egit; militum deinde virtutem collaudauit: itaq; quamquam omnibus omnia deberet, præcipuum tamen muralis coronę decus eius eſſe, qui primus murum adſcendiſſet: profiteretur qui ſe dignum eo duceret dono; duo profeſſi ſunt. Profitebãtur autem apud Tribunos, vt ſcribit Polybius: interdum etiam per libellos, vt Suetonius in Vitellio, Plutarchus in Galba tradunt. Hinc Tacitus libr. I. Hiſtor. Plures quam cxx. libellos præmia expoſcentium ob aliquam notabilem illa die operam Vitellius poſtea inuenit. Addit Polybius probro datum eſſe militi, qui ſe falſo apud Tribunos iactaſſe conuinceretur.

Porro militibus, qui virtutis cauſſa fuerant à ſuis Imperatoribus donati, licuit, Polybio auctore, in pompis donis illis ornatos incedere. Neq; ſolum viui ea gloria fruebantur, ſed eadẽ mortuos etiam proſequebatur: nã ad ſepulchrum cũ efferebantur, omnia illa dona præcedebant, vt ait Polybius. Lex quoq; fuit xxii. tabularum. Qui coronam virtute peperiſſet, vt ipſi mortuo parentibuſq; eius, dum intus poſitus eſſet, foríſue ferretur, ſine fraude eſſet impoſita. Quæ licet Plinius de coronis lu-

Cicer. l. 2. de leg. Plinius l. 21. c. 3

nis ludicris interpretetur, multo certe ęquius de bellicis etiam intelligi videntur poſſe.

De Miſsione honeſta. CAP. V.

INter dona militaria numeratur Miſſio honeſta (fuit enim alia ignominioſa) quam qui eſſet conſecutus, ſimul à militia vacationem habebat. Hæc autem duplex fuit, Iuſta, & Honoraria ſiue Gratioſa. Iuſta data eſt ijs, qui legitimæ militiæ annos omnes confeciſſent: Gratioſa vel Honoraria extra ordinē gratiæ honoriſq́; cauſſa tributa. Vlpianus l.3. D. de ijs qui notantur infamia. Miſſio honeſta eſt, quę emeritis ſtipendijs, vel ante, ab Imperatore indulgetur. Et Macer li. XLIX. D. de re militari. Miſſio honeſta eſt, quæ tempore militiæ impleto datur. Liuius li. XLIIII. Et quorū ante emerita ſtipendia, gratioſa miſſio ſibi viſa eſſet. Iuſtam miſſionem adepti Veterani Emeritiq́ue nominantur. Iſidorus li. IX. Emeriti dicuntur veterani ſolutiq́; milites, qui iā in vſu prælij non ſunt, quia mereri militare dicitur, à ſtipendijs ſcilicet quæ merentur. Ijdem & Veterani dicuntur, quia iam in vſu prȩlij non ſunt, ſed poſt multos militiæ labores, quietis ſuffragium conſequuntur. Suidas Βετερᾶνος ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατείας. Vnde Emerita ſtipendia. Gratioſam miſſionem conſecuti, Beneficiarij videntur appellati. Feſtus. Beneficiarij, milites qui vacant muneris beneficio. Cæſar lib. III. bel. ciuil. Euocatorum circiter duo millia, quæ ex beneficiarijs ſuperiorum exercituum ad eum confluxerant.

Quænam autem fuerint apud Romanos le-

gitima

gitima militiæ ſtipēdia haud facile dictu videtur. Antiquiſſimis temporibus legitima ſtipendia Equiti decem annorum fuere, vt Polybius ſcribit, Pediti vero ſex: quod ſi hic honores in Repub. petere vellet, item vt Equiti decimus annus militiæ finitus. vetabat enim lex Romæ magiſtratum capere aliquem, qui decem minimum annorum ſtipendia non haberet, vt alibi oſtenſum eſt. De Equitum ſtipendijs idem colligitur ex Liuio li. XXVII. Illis omnibus adempti equi, qui Cannenſium legionum equites in Sicilia erant: addiderunt acerbitati etiam tempus, ne præterita ſtipendia procederent ijs, qui equo publico meruerant; ſed dena ſtipendia equis priuatis facerent. Hoc autem non ſic eſt accipiendum, vt militiæ aſſignatos annos continenter in caſtris milites fuerint, præſertim nondum perpetuis legionibus inſtitutis: ſed, vt vno aliquo bello functi milites, dimitterentur; cum eo tamen, vt nouo alio exoriente bello, Sacramento rurſus rogari poſſent, ac militare cogerentur; donec legitimos militiæ annos expleſſent: Ita tamen vt ſtipendia omnia, intra annum decimum ſeptimum, & quadrageſimum ſextum (quibus quaſi terminis ætas militaris finita eſt) cōficerentur, quibus emeritis milites ſacramento legibuſque ſoluti miſſionem, ac reliqua veteranorum commoda conſequerentur. Liuius libr. XXIII. Placuit in Siciliam ex Dictatoris legionibus reijci militem minimi quemque roboris, nullo præſtituto militiæ tempore, niſi quod ſtipendio-

pendiorum legitimorum eſſet. Et libro XXIV. Cenſores nomina omnium ex iuniorum tabulis excerpſerunt, qui quadriennio non militaſſent, quibus neque vacatio iuſta militię, neque morbus cauſſa fuiſſet. Et lib. VII. Exercitum purgare miſſionibus inſtituit, alijs emerita dicendo ſtipendia eſſe, alios graues iam ætate, aut viribus parum validos.

Atque in Equitibus quidem nihil variatum puto: in peditum militia poſterior ætas aliquid immutauit. Cũ enim, alijs ex alijs bellis naſcentibus, Reſp. militibus indigeret, neq; omnibus miſſio, miſſioniſq; pręmia dari poſſent; militiæ anni conniuente ſenatu, producti ſunt; ac diutius milites quam lex permittebat, ſub ſignis retenti. Hinc ſæpe militum querelę, legitimis ſtipendijs confectis, aut militiam detrectantium, aut miſſionem poſtulantium. Liuius libr. XXXII. Atrox ſeditio militum qui ex Africa poſt deuictum Hannibalem in Siciliam, inde anno fere poſt in Macedoniam pro voluntarijs tranſportati erant: id voluntate factum negabant. Sed vtcumque ſeu inuita, ſeu ſuſcepta foret militia, eam exhauſtam, & finem aliquem militandi fieri æquum eſſe: Et li. XXXIV. Cum milites frequentes Tribunos pl. adiſſent, vti cauſſas cognoſcerent eorum, quibus emerita ſtipendia eſſent. Huc ſpectans Salluſtius Cęſarem Dictatorẽ admonet, vt videat, ne vti adhuc militia iniuſta & inęqualis ſit; cum alij triginta, pars nullum ſtipendium faciat. Tib. Gracchus, teſte Plutarcho, cogitauit lege lata militię an- *de Repu. ordinãda*

litiæ annos imminuere: ſed eam legem non perlatam oſtendunt illa verba C. Gracchi, quibus poſt fratris mortẽ aduerſarijs reſpondit, ſe annos duodecim militaſſe, cum decem duntaxat lege definiti eſſent, vt refert Plutarchus.

Cum igitur frequentes ob eam rem militum ſeditiones exſiſterent, miſſionem, miſſioniſque commoda ſtipendijs emeritis poſtulantium; Auguſtus, vt in vita ſcribit Suetonius, militiam ad certam ſtipendiorũ præmiorumq; formulam adſtrinxit, definitis pro gradu cuiuſq; & temporibus militiæ, & commodis miſſionum. Ac Prætorianorum quidem cohortiũ, auctore Dione, ſtipendia duodecim annorum eſſe iuſſit; ceterorum autem ſexdecim: quibus confectis ab armis dimitterentur, & præmia miſſionis acciperent.

Cum autem nihilo minus Auguſta lex, quã olim Tullia cuſtodiretur; ac Tiberio imperante, plerique tricena & quadragena ſtipendia haberent, ortis ob eam rem in Pannonia & Germania militum ſeditionibus, Tiberius conſtituit, vt vicena ſtipendia emeritis miſſio daretur, vt ſcribit Dio lib. LVII. De qua re Tacitus lib. I. Annal in extremo. Edixit Tiberius, imparem oneri Rempubl. niſi vigeſimo militiæ anno veterani dimitterẽtur: ita proxima ſeditionis male conſulta, quibus ſexdecim ſtipendia expreſſerant, abolita in poſterum. Atque hinc vigeſimus annus militiæ legitimus deinceps videtur fuiſſe, poſt quem milites ab exercitu dimitterent. Codic. lib. X.

de ijs qui non impleuerunt ſtipendia. Veteranis ita demum onerum ac munerum perſonalium vacatio iure conceditur, ſi poſt vigeſimum annum militiæ in legione vel vexillatione militauerint, honeſtam[;]vel cauſſariã miſſionem conſecuti eſſe oſtendantur. Et lib. XXII. de re milit. Viginti ſtipendia ſi impletis, ſordida munera vobis non indicentur. Et lib. V. de Excuſationibus veteranorum: Qui cauſſaria miſſione, Sacramento poſt viginti annorum ſtipendia ſoluuntur, & integram famam retinent; ad publica priuilegia veteranis conceſſa pertinent. Suidas Βετεράνος παρὰ ῥωμαίοις ὁ ἀπολυθεὶς τῆς στρατείας· ἐπὶ δὲ εἰκοσαετίαν οὗτοι ἐδούλευον. Seruius tamen, cum- *Seru.l.2.*
que imitatus Iſidorus, militiæ tempus annis *Aen. Sa-*
quinque & viginti definit, niſi forte mendum *crata re-*
ſit. Sacramento, inquit, rogati, qui poſt ele- *ſoluere*
ctionem in Rempub. iurant: & hi ſunt qui ha- *iura.*
bent plenam militiam; nam & viginti quin- *Iſidor. li.*
que annis tenentur. Miſſionem videntur co- *9. ca. 3.*
gnouiſſe Tribuni. Tacitus lib. I. An. Miſſio per Tribunos maturatur.

De Exauctoratione.

CAP. VI.

ATque olim quidem ſtante Repub. Romana, vna ſimplexque fuit Miſſio honeſta, quam adepti milites, commoda & priuilegia illa ſimul conſequebantur, de quibus mox dicemus. Ab Auguſti tempore duplex facta. Is enim cũ Prætorijs cohortibus duodecim annorum militiam, reliquis ſexdecim definiſſet, poſt

ſet, poſt quos miſſionem præmiaque adipiſcerentur: ex altera autem parte videret milites, miſſione præmijſque ſemel impetratis, non fere in bellum retrahi poſſe: inſtituit, vt Prætorijs cohortibus poſt decimum ſextum militiæ annum, quinque drachmarum millia ſoluerentur: reliquis vero qui annua viginti ſtipendia haberent, tria drachmarum millia tribuerentur; qua prę mij ſpe milites, quatuor annis amplius in caſtris continebantur. vt ſcribit Dio lib. LV. Hinc Tacitus lib. I. Annal. An Pręto rias cohortes, quæ binos denarios acciperent, quæ poſt ſedecim annos penatibus ſuis reddantur, plus periculorum ſuſcipere? Eam pecuniæ ſummam Caligula videtur imminuiſſe, quem ſcribit Suetonius commoda emeritę militiæ ad ſex millium nummorum (ſic enim legendum videtur) ſummã recidiſſe: vt ex tribus drachmarum millibus, quot Auguſtus militibus pollicitus fuerat, ipſe dimidium detraxerit; drachma enim ſicut denarius quattuor continet nummos, ſiue ſexrertios.

Hęc igitur Semiplena miſſio proprio nomine Exauctoratio dicta eſt, militeſque exauctorati (quamquam etiam hoc nomine interdum & plena, & ignominioſa miſſio ſignificari ſolet) Sacramento enim ſoluti milites, aquila ſigniſque ademptis, ſeorſum in exercitu ſub vno aliquo vexillo habebantur, donec præmia perſoluerentur: interea immunes erant à labore, vigilijs, & munere omni caſtrenſi, excepta pugna in hoſtem. Tacitus lib. III.

lib. III. An. Placitum vt epiſtolæ nomine Principis ſcriberentur, miſſionem dari vicena ſtipendia emeritis: exauctorari qui ſena dena feciſſent, ac retineri ſub vexillo, ceterorum immunes niſi propulſandi hoſtis. Hinc illæ apud eundem querelæ militum. Ne demiſſis quidem finem eſſe militiæ, ſed apud vexillum retentos, alio vocabulo eoſdem labores perferre. Et mox. Nec aliud leuamentum, quam ne vltra ſub vexillis tenerentur; ſed iiſdem in caſtris pecunia ſolueretur. Et alibi. Veterani nuper miſſi ſub vexillo hiemabant. Et li. 3. Vexillum veteranorũ non plus quingenti numero. Ex quo etiam Vexillarij dicti videntur. Tacitus libro I. Annal. Vexillarij diſcordium legionum Et alibi. Vexillarij XIV. XV. legionum. Dicti etiam ijdem Emeriti. Gloſſ. vet. Emeritus, ἔντιμος κατὰ ςρατιωτικοὺς καμάτους. Et Emeritum, pecunia quę præmij nomine ſoluebatur. Modeſtin⁹ Dig. de re milit. Qui militiæ tempus in deſertione impleuit, Emerito priuatur. Et Menander ibid. ſi expleto tempore militiæ redeat, vt veteranus reſtituetur, & Emeritum capiet. *li. 1. Ann.* *ibidem.*

De Præmijs ac Priuilegijs Veteranorum.

CAP. VII.

VT autem milites præmiorum ſpe labores fortius ferrent; neq;, quod iniquiſſimum videbatur, attrita bellis iuuentute, ſenectute demũ egere cogerentur; vbi legitimi temporis ſtipendijs confectis miſſionem impetraſſent, ijs agri diuidebantur, quorum cultura

Lib.54. vitam reliquam ſuſtinerent:aut,quod Auguſtum inſtituiſſe Dio ſcribit, pro agris ratam pecuniæ ſummam accipiebant. Hinc D. Ambroſius de viduis. Confectis & miles ſtipendijs arma deponit,& relicto officio quod gerebat,ad propria Veteranus rura dimittitur: vt & ipſe exercitæ laboribus vitæ requiē conſequatur, & alios ſpes futuræ quietis faciat operibus promptiores. Seruius interpretans verſum illum. Ex libro XII. En agros,& quam bello Troiane petiſti Heſperiam. Conſuetudo, inquit, erat, vt victores Imperatores agros militibus ſuis darent. Higinus. Multis legionibus contigit bellum feliciter tranſigere,& ad laborioſam agriculturæ requiem primo tyrocinij gradu peruenire: nam cum ſignis & aquila & primis ordinibus ac tribunis deducebantur: modus agri pro portione officij dabatur. Ferunt quidam indictum poſtea modum belli, & expleta centeſima hoſtium congreſſione ad colendū reductos terrarum agros.

Agrorum autem diuidendorum ratio duplex fuit. nam aut ſine vlla Coloniæ mentione milites in agris conſtituti ſunt: aut ijſdem ita ſunt agri aſſignati, vt in Coloniam etiam aliquam conſcriberentur. Liuius libr. VI. Ad militiam quo paratior plebs eſſet, quinque viros Pompeino agro diuidendo, & triumuiros Nepet Coloniæ deducendæ creauerūt. Et Epitoma Liuij LXXXIX. Silla ſeptem & quadraginta legiones in agros captos deduxit, & eos ijs diuiſit. Appianus oppida duodeuiginti

ginti cum agris ab Auguſto Veteranis aſſignata ſcribit, libr. IV. Hinc Higinus refert finitis ampliorum bellorum operibus, augendæ Reipubl. cauſſa, illuſtres Romanos viros vrbes conſtituiſſe, quas aut victoribus populi Romani ciuibus, aut emeritis militibus aſſignarent.

Quacumque vero ratione agrorum diuiſio fieret, omnino aut Senatus conſulto, aut populi rogatione aliqua ſiue lege opus fuit, quæ agrũ qui eſſet diuidendus definiret, quamquam Velleius, extremis Reipublicæ temporibus milites in agros & Colonias militares, ab Imperatoribus ſine auctoritate Senatus deductos videtur ſignificare, quæ Coloniæ militares dictæ ſunt, quarum auctor Silla Dictator fertur. Hinc Liuius libro XXXII. initio, decretum dicit à Senatu, vt omnes milites exauctorati domum dimitterentur: Cn. Sergio, vt militibus qui in Hiſpania ſtipendia, per multos annos feciſſent, agrum aſſignandum curarent. Et libro trigeſimo quinto. Vibonem Colonia deducta eſt ex S. C. plebiſque ſcito, tria millia & ſeptingenti pedites ierunt, trecenti equites: quina dena iugera agri data in ſingulos pedites, duplex equitibus. Frontinũs de Veijs Colonia; Ager eius, inquit, militibus eſt aſſignatus lege Iulia. & alibi. Sueſſula lege Sillana deducta: ager eius veteranis militibus Sillanis in iugeribus eſt aſſignatus.

Hi autem agri fuere vel de hoſtibus capri

neque dum in publicum redacti, aut publici & à populo Rom. poſſeſſi, ære publico diuidendi gratia empti: hoc enim docet Brutus apud Appianum libro ſecundo. Vos, inquit, pro rebus geſtis præmia, quæ olim dabat populus, referetis: qui nec ſuis nec innocentibus hominibus agros adimebat, neque illis aliena donabat, neque iniuria facienda, gratiam referri oportere putabat: idemque hoſtes victos non omni agro, ſed parte multabat; in eamque emeritos deducebat, vt eſſent quaſi hoſtiũ quos deuiciſſent, cuſtodes: cumque ſæpe agri armis parti non eſſent ſatis, publicos quoque diuiſit; aut alios emit: hoc pacto deducere populus ſolebat ſine cuiuſquam ſollicitudine ac moleſtia. Hæc quidem Brutus: Cicero tamen ſecunda Agraria negat à maioribus traditum, vt agri diuidendi cauſſa, publice emerentur: Hic iam illud, inquit, ne diſputo quidem non eſſe hanc vobis à maioribus relictam conſuetudinem, vt emantur agri à priuatis, quo plebs publice deducatur.

Neque vero ſolum ager lege definitus eſt, qui diuidi deberet, ſed numerus etiam eorum quibus diuidendus erat, moduſque iugerum agri ſingulis aſſignandorum, limiteſque præſcripti. Modus autem agri pro portione officij dabatur, vt ſcribit Higinus. Hinc Liuius lib.xxxv. Eodem anno Coloniam Latinam in agrũ Ferentinum Triumuiri deduxerunt, tria millia peditum fere, trecentos equites: numerus exiguus pro copia agri; dari potuere

tricena

tricena iugera in pedites, ſexagena in Equites: A pūſtio auctore tertia pars agri dempta eſt, quo poſtea, ſi vellent, nouos colonos adſcribere poſſent. vicena iugera pedites, quadragena equites acceperunt. Et lib. XL. Aquileia Colonia Latina, eodē anno in agro Gallorum eſt deducta: tria millia peditum quinquagena iugera, centuriones centena, centēna quadragena equites acceperunt.

Hæc porro agrorum diuiſio per curatores agrorum fiebat, qui plures paucioréſue ex S. C. modo per Conſulem, modo per Prçtorem vrbanum tributis comitijs ſunt creati. Cicero II. Agraria. Toties legibus agrarijs curatores conſtituti ſunt', triumuiri, quinqueuiri, decemuiri: quæro à populari tribuno plebis, ecquando niſi per XXX. tribus creati ſunt? Liuius libr. XXXI. Decreuerunt Patres, vt M. Iunius Prætor vrbanus, X viros agro metiendo diuidendoque crearet. Et libro XXXII. narrat L. Cornelium Conſ. iuſſum creare III viros purgandis ſupplendiſque Harnienſibus Colonis.

Curatoribus igitur creatis legiones vniuerſæ ſub vexillo integris ordinibus deducebantur. Higinus: Multis legionibus contigit bellum feliciter tranſigere, & ad laborioſam agriculturæ requiē primo tirocinij gradu peruenire: nam cum ſignis, & aquila, & primis ordinibus, ac Tribunis deducebantur. Antonius quoque Conſul apud Appianum ait, Milites à Cæſare vna cum armis quibus meruerant, atque ijſdem ordinibus in agros

eſſe deductos. Hinc illa Taciti veterem morem in Tarentina & Antiana Colonijs requirentis: Non vt olim vniuerſæ legiones deducebantur cum Tribunis, & Centurionibus, & ſui cuiuſque ordinis militibus, vt conſenſu & caritate Rempubl. efficerent, ſed ignoti & inter ſe, diuerſis manipulis ſine rectore, ſine affectibus mutuis, quaſi ex alio genere mortalium, repente in vnum collecti, numerus magis quam Colonia.

Vbi autem in agros peruentum erat, ſi Colonia eſſet conſtituenda, auſpicijs ritè captatis, vrbem & agrum circumſcribebant. Varro libro quarto. de ling. lat. Oppida quæ prius erant circumducta aratro, ab orbe & vrbo vrbes: & ideo Coloniæ noſtræ in libris antiquis ſcribuntur vrbes, quod item conditæ vt Roma: & ideo Coloniæ vt vrbes conduntur, quod intra pomœrium ponuntur. Romulum porro tauro & vacca iunctis, vrbi condendæ, locum circumaraſſe ac deſignaſſe tradit Dionyſius. Et Cicero in Antonium: Caſilinum Coloniam deduxiſti, vt vexillum tolleres, & aratrum circumduceres: cuius quidem vomere portam Capuæ pæne perſtrinxiſti.

Vrbe agroq; circumſcripto ac dimenſo, curatores ſuam cuiq; agri partem aſſignabant: vnde agri diuiſi & aſſignati, teſte Frontino, dicuntur. Qua in re ſcitum eſt illud quod Flaccus Siculus ait ſiluas & loca aſpera in aſſignationem non veniſſe; ſi quid amari, vel incerti ſoli

ti ſoli eſſet, id aſſignatione non datum: ſed militi veteranoque culturam aſſignatam. Ex quo Lepidus Conſul præmia agrorum a Silla militibus data in concione ſic illuſit, quemadmodum refert Salluſtius: Maximam, inquit, mihi fiduciam parit victor exercitus, cui per tot vulnera ac labores nihil præter tyrannum quæſitum eſt: egregia ſcilicet mercede, cum relegati in paludes & ſiluas contumeliam atque inuidiam ſuam, præmia penes paucos intelligerent.

Hinc illæ apud Tacitum Pannonicarum querelæ legionum: Ne demiſſis quidem finem eſſe militiæ; ſed apud vexillum retentos, alio vocabulo eoſdem perferre labores: ac ſiquis tot caſus vita ſuperauerit, trahi adhuc diuerſas in terras, vbi per nomen agrorum vligines paludum vel inculta montium accipiant.

Agri, oppidaque quæ militibus aſſignabantur, ea lege videntur data, vt ijs ſeſe dum viuerent ſuſtentarent; hæredibus autem ne relinquerent: Conſtantinus autem Imperat. ſtatuit vt eadem ad filios atque hæredes tranſirent. Coloniarum tamen alia ratio fuit: nam ciuitatem noui Coloni conſtituere. *Pompon. læt. in Conſtan-tino.*

Veterani igitur in agris collati, aut in oppida Coloniaſq; adſcripti vxores ducebant, liberis ſuſcipiendis, agriſq; colendis operam dabant: quod vtrumque ijs dum ſtipendia facerent, poſterioribus temporibus, fuit inter-

dictum. Milites enim, perpetua militia inſtituta, cælibes fuiſſe ſupra oſtenſum eſt: vnde Tacitus lib. XIV. Veterani, inquit, Tarentum & Antium adſcripti, non tamen infrequentiæ locorum ſubuenere, dilapſis pluribus in prouincias in quibus ſtipendia expleuerant: neque coniugijs ſuſcipiendis, neque alendis liberis ſueti, orbas ſine poſteris domos relinquebant. Sed neque agros colere potuiſſe leges oſtendunt, quæ milites in ea prouincia in qua militant, agros emere prohibent, emptumque fiſco vindicant, ne ſtudio culturæ à militia auocentur.

Dig. de re milit.

Præter hæc autem multis alijs priuilegijs veterani ornabantur. Ij enim pœnis ac tormentis plebeiorum eximebantur, vt habetur in Pandectis de priuilegijs veteranorũ: quod non ipſis tantum veteranis, ſed eorum etiam liberis conceſſum eſt: itaque nec in metallum damnabantur, nec in opus publicum, vel ad beſtias, nec fuſtibus cædebantur. Id autem ad primum duntaxat gradum pertinuiſſe lex Codicis de pœnis oſtendit. Sed neque in cauſis criminum tormentis, plebeiorumque pœnis ſubijci poterant, lege Codic. de Quæſtionibus. Seuerus quoque Imper. ijſdem ius geſtandi annuli aurei tribuit, vt ſcribit Herodianus. Omitto iura teſtamenti militaris, aliaque multa, quæ in Pandectis, & Codice leguntur.

Lib. 3.

Cum igitur miſſionẽ tot commoda ſequerentur, ea nõ niſi maxima diligentia ab Impp. concedebatur. Suetonius in Tiberio. Miſſiones ve-

nes veteranorũ rariſſimas fecit, ex ſenio mortem, ex morte compendiũ captans, nimirum quia mortuis, aut cũ ignominia dimiſſis præmia non debebantur. Huc ſpectaſſe legem ſacratam militarem puto, quam per ſeceſſionẽ latam ſcribit Liuius. Ne cuius militis ſcripti nomen, niſi ipſo volente, deleretur: videlicet vt confectis legitimis ſtipẽdijs, miſſionis præmia poſſet accipere.

De Pœnis militaribus. CAP. VIII.

NEC verò minus ſeueri Romani fuêre in militum delictis puniendis, quam in virtute honoranda liberales. Itaque vt præmia, ſic animaduerſiones multę ſunt in militem conſtitutæ, quarum metu inter armorũ licentiam militaris diſciplina cuſtodiretur. Porrò in militaribus delictis, non proditiones modo, transfugiaq́; ponebantur, ſed etiam, auctore Polybio, qui furto aliquid ſurripuiſſet, loco ceſſiſſet, arma aut amiſiſſet, aut alienaſſet, falſum dixiſſet teſtimoniũ, prẹmij conſequẽdi cauſa mẽtitus eſſet, impudice viueret, quodq́ue admirabilius etiam eſt, ſi Imperatoris iniuſſu, cum hoſte pugnaſſet, aut tardius de prœlio exceſſiſſet. Hinc illa apud Salluſtium. In bello ſæpius vindicatum eſt in eos, qui cõtra imperium in hoſtem pugnauerant, quiq́; tardius reuocati prœlio exceſſerant: quam qui ſigna relinquere, aut pulſi loco cedere auſi erant. *de cõiur. Catil.*

Cum igitur militaria delicta alia leuia, alia grauiora eſſent: pœnæ quoque alię leuiores,

aliæ acerbiores ſunt conſtitutæ: quamquam
qui in leue delictum tertio incidiſſet, in eum
grauiore pœna animaduerſum fuiſſe Polybi-
bius ſcribit. Lenis autem animaduerſio fuit,
quę ignominiam duntaxat inuſſit. Grauior
quę in ipſo corpore exercebatur,& vel caput,
vel libertatem petebat: neque enim in caſtris
locum habuere Porciæ, Semproniæúe leges,
quæ à tergo & capite ciuium virgas faſceſq;
remouerunt. Et quamuis omnis pœna graui-
or haberet ignominiam coniunctam, tamen
in alijs ipſa pœna, in alijs ignominia ipſa a-
cerbior videbatur. Feſtus. Deprehenſa dici-
tur genus militaris animaduerſionis caſtiga-
tione maior, ignominia minor.

Atque vt à pœnis grauioribus ordiamur:
Verberatio duplex fuit, altera virgarũ, fuſtis
altera. Virgis milites in delictis leuioribus
caſtigabantur, & caſtigatio dicta eſt; nam li-
cet inureret dolorem, tamen vitam non adi-
mebat. Valerius lib.II. c.II. C. Cotta P. Vale-
rium ſanguine ſibi iunctum, virgis cæſum mi-
litię munere inter pedites fungi coëgit, ꝙ
eius culpa agger incenſus, & pœne caſtra e-
rant capta.

Fuſtigatio in atrocioribus criminibus ad-
hibita eſt, quæ mortem afferebat ignominio-
ſam, cuius exſequendę ratio hęc fuit auctore
Polybio. Accepto fuſte Tribunus, vix tamen
attingebat damnatum, quod vbi factum erat,
omnes qui erant in caſtris, cędentes fuſtibus
lapidibuſque, pleroſq; in ipſis caſtris confici-
ebant. Ac ſi qui euaſiſſent, nec ſic quidem ſer-
uari

uari poterant: quippe quibus neq; in primam redire liceret, neq; à propinquis domum recipi. Cauſæ auté cur quis fuſte percuteretur, ex ſubiectis auctoritatib. colligi poſſunt. Cicero Philip.3. Si Conſul ille, fuſtuarium meruerunt legiones, quę conſulem reliquerunt. Li.l. v. Fuſtuariũ meretur qui ſigna relinquit, aut pręſidio decedit. Velleius lib. poſteriore Caluinus, Domitius, cum ex conſulatu obtineret Hiſpaniam, grauiſſimi comparandique antiquis exempli auctor fuit: quippe primipili cẽturionem nomine Vibiliũ, ob turpem ex acie fugam, fuſte percuſſit. Hirtius de bell. Hiſpan. Miles qui fratrẽ ſuum in caſtris iugulaſſet, interceptus eſt à noſtris, & fuſte percuſſus.

In communibus autem & ordinarijs militũ delictis, in Ciues vite, in Socios fuſte Romani animaduertebãt; cũ videlicet vno aut altero ictu contenti peccantes milites admonebant. Tacitus li.I. Annal. Centurio Lucilius interficitur, cui militaribus facetijs vocabulum, Cedo alteram indiderant: quia fracta vite in tergo militis, alteram clara voce, & rurſus aliam poſcebat. Iuuenalis Satyra VIII.

Nodoſam poſt hæc frangebat vertice vitem,
Si lentus pigra muniret caſtra dolabra.

Et epitoma LVII. Si quem militem extra ordinem deprehẽdiſſet: Si Romanus eſſet, vitibus, ſi extraneus, fuſtibus cecidit. Quare cum honeſtius eſſet vite cedi, quam fuſte; ideo dixit Plinius Centurionum in manu vitis optimo precio tardos ordines ad

lentas

lentas perducit aquilas: atque etiam in delictis pœnam ipſam honorat. Liuius tamen. Druſus in tribunatu legem promulgauit, ne Latini in exercitu virgis cęderentur, auctor Plutarchus in C. Graccho.

Sequitur ſecuris percuſſio. Cum igitur aliquis capite plectendus erat, foſſa extra vallũ fodiebatur, quę ad vſum ignoro: certe hunc morem ſignificat Tacitus li. I. Annal. Cladis eius ſuperſtites, pugnam aut vincula elapſi referebant, quo tribunali concionatus Arminius, quot patibula captiuis, quæ ſcrobes, &c. Scrobes nominant, in quas demiſſi fuerant captiui, vt ſecuri ferirentur, quod etiam clarius docet idem lib. xv ſub finem, Pœna Flauij, Veianio, Nigro, Tribuno mandata. is proximo in agro Scrobem effodi iuſſit: quem Flauius, vt humilem & anguſtum increpans, circumſtantibus militibus. Nec hoc quidem, inquit, ex diſciplina admonitus fortiter protendere ceruicem, vtinam, ait, tu tam fortiter ferires, &c.

Ac primis quidem temporibus fere ſecuri percutiebantur, poſtea gladij vſus increbuit; artiſque putebatur, collum vno ictu amputare. Hinc Lucanus lib. VIII.

Collaq; in obliquo ponit languentia tranſtro.
Tunc neruos venasq; ſecat, nodoſaq; frangit
Oſſa diu, nondum artis erat caput enſe rotare.

Suetonius in Caligula, cap. XXXII. Miles decollandi artifex quibuſcunque è cuſtodia capita amputabat.

Habi-

Habitum autem eorum, qui gladio ferien-di erant, deſcribit Theodoſij laudator; Popli tem, inquit flectere, ceruicem extendere, ad plagam fortaſſe non vnam. Et Seneca lib. I. de Ira, c. XVI. Damnatus extra vallum deductus eſt, & iam ceruicem porrigebat, &c. Nam ijs qui ſecuri percutiebantur, cippus ceruici ſupponebatur, vt veteres imagines in marmoribus expreſſæ declarant.

Vtra auté pœna honeſtior fuerit gladijne an ſecuris, nondum cóſtituere poſſum. Nam quod ſecuri percuſſo Papiniano, Baſſianum qui poſtea Antoninus Caracalla dictus eſt, *in Antonino Geta* improbaſſe refert Spartianus, quod non gladio peracta res eſſet, in vtramque partem accipi poteſt, aut quod vel in morte exhibitum honorem inuiderit, aut quod ſupremo illo honore inuidiæ flammam aliqua ex parte reſtinguere optauerit.

Interdum legitur pregreſſa verberatio, quę noxijs ad palum deligatis, virgis adhibebatur. Liuius lib. XXVIII. Audita vox citantis nomina damnatorum in cócilio, nudi in medium pertrahebantur, & ſimul omnis apparatus ſupplicij expromebatur, deligati ad palum, virgiſque cæſi, & ſecuri percuſſi. Et lib. XXVI. de Campanis. Producti omnes, virgiſq; cæſi, & ſecuri percuſſi.

Hoc autem maxime modo in ſingulos milites Romani animaduertebant. Quod ſi delictũ ad totam legionem vel cohorté pertineret, cum interficere vniuerſos nimię crudelitatis videretur, concione, vt ait Polybius, aduo-

Plutar. in Craſſo Zonaras. cata, Tribunus noxiam legionem vel cohortem in mediũ producebat, in decades ſiue decurias diſtributam: & acerba oratione in eam inuectus, ſorte decimum quemq; ad ſuppliciũ eximebat: quod ſuppliciumDecimatio dicta eſt. Sic.n.vt ait Cic. metus ad omnes, pœna ad paucos perueniebat; nam ne in bello miles delinqueret, amplior ei mortis & ſupplicij metus eſt à maioribus conſtitutus; ne aut nimium multi pœnam capitis ſubirent, iccirco ſortitio illa comparata eſt. In eam verò ſortitionem non modo ignaui ac ſeditioſi milites, ſed boni etiam forteſque venerunt; vt ex Tacito colligimus libr. .14. Ex fuſo exercitu cum decimus quiſq; fuſte feritur, etiam ſtrenui ſortiuntur. *pro Cluentio.*

Antiquiſſimum porrò decimationis exemplum exſtat apud Liuium lib.11.ab App.Claudio Coſ.editũ, non multis poſt Reges exactos annis. Conſul, inquit, aduocata concione, inuectus haud falſo in proditorem exercitũ militaris diſciplinæ, deſertorem ſignorum; inermes milites, ſigno amiſſo ſigniferos, ad hoc centuriones duplicarioſque, qui reliquerunt ordines, virgis cæſos ſecuri percuſſit; cetera multitudo, ſorte decimus quiſque ad ſupplicium lecti. Et Tacitus lib.111. L. Apronius raro ea tempeſtate, & è vetere memoria facinore, decimũ quemque ignominioſæ cohortis, ſorte ductos fuſte necat. Quamquam autẽ in cõmunibus totius legionis vel cohortis delictis decimatos milites ſcripſi, tamen interdũ plures aut pauciores ad ſupplicium

lecti

lecti ſunt Appianus in Illyrico ex cohorte, quę cuſtodiã reliquerat, ſorte iacta decimũ quẽque morte multauit: ex turmarũ aũt ducibus binos ex ſingulis decurijs imminuit. Frontinus lib.4.c.1. Aquirius ternos ex cẽturijs, quorum ſtatio ab hoſte perrupta erat, ſecuri percuſſit. Seditio autẽ illa exercitus P. Scipionis apud Suetonem trigintaquinque hominum ſupplicia vindicata eſt. Liu.l.28. Nonnunquã de tota legione ſuppliciũ ſumptum. Liu.l.28. Tota legio, millia hominum quattuor in foro Romano ſecuri percuſſi ſunt.

In crucem quoq; acti ſunt. Liu.l.39. De perfugis grauius quam de fugitiuis conſultum: nominis latini qui erant, ſecuri percuſſi, Romani in crucẽ ſublati. Venierunt, & in exiliũ deportati ſunt. Liu. lib.25. de reliquijs Cannenſis cladis. Is exercitus, inquit, erat relegatus in Siciliam, ne ante Punici belli finem in Italiam reportaretur. Epitoma LV. P. Cornelio Naſica, D. Iunio Bruto Coſſ. delectum habentibus, res ſaluberrimi exẽpli in conſpectu tironum facta eſt. Nam C. Matienus accuſatus eſt apud Tribunos, quod exercitum in Hiſpan. deſeruiſſet, damnatuſq; ſub furca, diu virgis cæſus eſt, & ſextertio nummo venijt. Cæterũ illuſtriſſ. decimationis exemplũ eſt in actis S. S. Mart. Mauricij & Sociorum.

Hæc igitur de pœnis grauiorib. quæ ob maiora delicta infligebantur: cuiuſmodi numerantur à Iuris conſultis. Qui in exploratione emanet hoſtibus inſiſtentibus, aut à foſſato recedit: Capite punitur. *li.49. de re milit.*

Miles

Miles qui arma amiſit aut alienauit, vel eorum partem, vt loricam, ſcutum, gladium, galeam: Capite item plectitur; humane militiam mutat. Si autem tibiale vel humerale, verberibus caſtigatur.

Qui vallum tranſcendit, aut per murum ingreditur. Item:

Qui ducem ſuum non defenderit.

Quique manum præpoſito intulerit; & augetur petulantiæ crimen dignitate prępoſiti; omnis denique contumelia aduerſus ducem capite punitur.

Qui commilitonem gladio vulnerauit; caput amittit: Si lapide, militia reijcitur.

Qui agmen exceſſerit, vel fuſte cæditur, vel militiam mutat.

Qui in acie fugam prior fecit ſpectantibus militibus.

Exploratores qui ſecreta hoſtibus nunciāt.

Calligatus qui metu hoſtium languorem ſimulauit.

Qui ſtationis munus reliquit.

Qui ad diem commeatus non venit.

His omnibus alijſque huiuſce generis criminibus pœna capitis propoſita eſt. Addit autem Cato in furto deprehenſis inter commilitones dextras eſſe præciſas. Modeſtinus eum, qui aliena arma ſurripuiſſet, gradu militiæ pellendum eſſe dicit.

Frontin. lib. 4. c. 1. ſtratag.

Videntur autem milites priuſquam capitali ſupplicio afficerentur, ſacramento ſoluti fuiſſe: ſic enim ſcribit Marcellinus lib. xxiv.

Decem

Decem milites ex his qui fugerant, exauctoratos capitali addixit ſupplicio, ſecutus veteres leges.

Graues animaduerſiones per lictores exercebantur. Hinc Feſtus. Lictores dicuntur, qui faſces virgarum ligatos ferunt: hi parentes magiſtratibus, plagas ingerunt delinquentibus. Et Nonius. Lictoris proprietatem à ligando vetuſtas putat: iſti enim antiquitus carnificis officiũ fungebãtur. Quod quidem præter citata teſtimonia, illud etiam Liuij oſtendit lib. IX. Quem cum inambulans ante tabernaculum vocari iuſſiſſet, lictorem expedire ſecurim iuſſit: ad quam vocem exanimi ſtante Præneſtino, Agedum lictor, excide radicem hanc, inquit, incommodam ambulantibus: perfuſumque vltimi ſupplicij metu, multa dicta, dimiſit.

Animaduerſio autem hoc modo exercebatur: Dux pro tribunali reſidens, iubebat per præconem reorum nomina citari, vbi illi adducti eſſent, lictorem iubebat reum ad palum deligare; inde prçconi imperabat, vt lictorem lege agere iuberet, vt imperij ſeueritatem miti vocabulo temperaret: tum lictor reum veſtibus exutum, ac virgis cæſum ſecuri percutiebat, aut etiam in crucem agebat: vnde erãt illa ſolemnia. Lictor, colliga manus, verberato, caput obnubito, arbori infelici ſuſpendito.

Liuius lib. XXVI. Cum in tribunali conſediſſet, productique Campani deligarentur ad palũ, præconi imperauit, vt lictorem lege

agere iuberet : ita de ijs quoque ſumptũ ſupplicium. Seneca l.x. controuer. III. Illi quoq; quibus animaduertere in damnatos neceſſe eſt, non dicunt Morere, ſed Age lege; crudelitatem imperij verbo mitiore ſubducunt.

Ius porrò plectendi milites olim ad eũ pertinebat, qui exercitui cum imperio præerat. Poſtea Auguſtus, vt ſcribit Dio l.53. cum prouinciarũ adminiſtrationem cum Senatu communicaſſet, inſtituit vt ſoli Proprętores, ſiue Legati ipſius Auguſti, quos etiam gladio ſuccingebat, id ius haberent : tandem ad omnes rectores prouinciarũ extenſa poteſtas eſt, ſaltem in milites manipularios. Hinc Vlpianus l.I. D. de officio Pręſidis. Qui vniuerſas prouincias regunt, ius gladij habent. Et Venuleius lib.48. de cuſtodia reorum. Qui exercitum accepit, etiam ius animaduertendi in milites caligatos habet.

Militum ſupplicijs centuriones ferè præficiebantur. Hirtius de bel. Africa. cum ducerétur ad necem, petijſſe dicitur maior Titius à Centurionibus, vt ſe priorem quã fratrem interficerent. Et infra. Annuit centurionibus, quid fieri vellet, atque ante pedes centurionem interfecit. Seneca libro I. de ira, cap. XVI. Centurio ſupplicio præpoſitus condere gladium ſpiculatorem iubet, damnatum ad Piſonem reducit.

Illud poſtremo loco addam graues animaduerſiones, vt in vrbe extra muros, ita in caſtris extra vallum exerceri ſolitas, à tergo caſtrorum, vbi erat porta Decumana. Vegetius

getius libro primo, capite vigeſimotertio. Decumana porta quæ appellatur, poſt Prætorium eſt, per quam delinquentes milites educuntur ad pœnam. Hirtius de bello Africano. Extra vallum deducti ſunt & cruciabiliter interfecti. Seneca libro primo de Ira, cap. XVI. Damnatus, extra vallum deductus eſt. Hinc fortaſſe Valleſcere deductum, quod perire ſignificat, à vallo militari, quod qui eo eijciuntur, pro perditis habentur, vt ait Paulus compilator Feſti.

Leues item pœnę variæ fuerunt, vt legitimo ſtipendio, vel prędæ parte ſpoliari: haſtam dare: tendendi locũ mutare: extra oppidum hibernare: cibum ſtantes capere: foſſam fodere: diſcinctos deſtitui: hordeo veſci: ſanguinem mittere: exauctorari: & alia id generis. Modeſt. Dig. lib. 49. de re milit. has numerat. Caſtigationem; multam pecuniariam; munerum interdictionem; militiæ mutationem; gradus deiectionem; miſſionem ignominioſam. Quæ ſingula ſunt explicãda, & veterum teſtimonijs confirmanda.

Fraudatio ſtipendij fuit, cũ propter ignominiam militi aut totum ſtipendiũ, aut pars ſubtrahebatur. Cui aũt ſtipendium propter hãc cauſam negatum eſſet, Aere dirutus dicebatur. Nonius. Aere diruti appellabantur milites, quibus propter ignominiã ſtipendium, id eſt, merces menſtrualis, aut annua quæ eſſet in nũmis æreis, ſubtrahebatur: Varro de vita pop. Ro. Stipendium appellabatur, quod æs militi ſemeſtre, aut annuũ dabat; cui datũ nõ

ſit propter ignominiam, ære dirutus eſſet. Feſtus. Dirutum ære militem dicebant antiqui, cui ſtipendium ignominiæ cauſa non erat datum; quod æs diruebatur in fiſcum, non in militis ſacculum. Idem alibi. Reſignatum æs dicitur militi, cum ob delictum aliquod iuſſu Tribuni militum, ne ſtipendium ei detur, in tabulas refertur: Reſignare enim antiqui proſcribere interdum dicebant. Hæc Feſtus. Liuius lib. XL. Cauſſa ignominiæ, vti ſemeſtre ſtipendium in eum annum eſſet ei legioni, decretum. Valerius libro II. Senatus legioni, neque ſtipendium anni procedere, neque æra dari voluit, quia Q. Petilium Conſulem fortiſſime aduerſus Ligures pugnãtem occidere milites paſſi eſſent. Hac pœna maxime infrequentes afficiebantur. Cicero lib. VI. in Verrẽ. Dij faciant, vt rei militaris men tionem facere audeat: aleatoris Placentini caſtra commemorabuntur, in quibus cum fre quens fuiſſet, tamen ære dirutus eſt. Vnde illud Auſonij. Et quia ſub Imperatore tum merui procedere, mihi inter frequentes ſtipendium iubebis: Sin aliter ære dirutum facies, vt cumulo carminis in fiſcum redacto, redeant verſus vnde venerunt.

De Præda item negata ſatis eſt illud Liuij libro tertio. Prædam omnem ſuo tantum militi dedit: conſularem exercitum ipſumque Conſulem increpans. Carebis, inquit, prędæ parte miles ex eo hoſte, cui prope prędæ fuiſti.

De Haſta danda meminit Feſtus. Cenſio

Haſta-

Haſtaria dicitur, cum militi multæ nomine ob delictum militare indicebatur, quod Haſtas daret. Fortaſſe quia hoc ſignabatur illum omni armorum iure cedere: Haſtà enim ſumma armorum & imperij fuit, quam etiam ob cauſam viri fortes ea donabantur, & captiui ſub ea venibant, vt ſcribit idem Feſtus in Cęlibari haſta.

Mutandi tentorij ratio fuit, auctore Polybio, cum extra vallum milites tendere cogebantur. De qua re etiam Liuius libro decimo. Cohortes quæ ſigna amiſerant, extra vallum ſine tentorijs deſtitutas inuenit. Frontinus libro quarto. Octacilius Craſſus Conſ. eos qui ab Hannibale ſub iugum miſſi redierant, tendere extra vallum iuſſit, vt immuniti aſſueſcerent periculis, & aduerſus hoſtes audentiores fierent.

Tacitus lib. XIII. Quod grauiter Corbulo accepit, increpitumq́ue Pactium & Præfectos, militeſq́ue tendere omnes extra vallum iuſſit, in eaque contumelia detenti, nec niſi precibus vniuerſi exercitus exſoluti ſunt. Similis huic eſt illa pœna, qua Cannenſis cladis ſuperſtites milites affecti ſunt, ne in oppidis hibernarent, neúe hiberna propius vllam vrbem decem millibus paſſuum ædificarent. Liuius lib. XXVI. initio.

Hordeum item pro tritico ignominię cauſa datum Polybius narrat. Addit Vegetius libr. I. cap. XIII. non ante ijs in tritico reddi ſolitam annonam, quam ſub pręſentia Præfecti, Tribunorũ, vel Principum, experimẽtis

datis oſtendiſſent, ſe omnia quæ erant in militari arte compleſſe : quanquam Vegetius loquitur de ijs qui parum in exercitatione & proluſione armorum profeciſſent: ſed tamen alijs quoque de cauſis eadem pœna affectos milites veterum teſtimonia declarant. Liuius libr. vigeſimoſeptimo. Cohortibus,quę ſigna amiſerant hordeum dari iuſſit. Suetonius in Auguſt. capit. XXIV. Cohortes ſi quæ ceſſiſſent loco, decimatas hordeo pauit. Frontinus. M. Antonius cum agger ab hoſtibus incenſus eſſet, ex ijs qui in opere fuerant, duarum cohortium milites decimauit, & in ſingulos ex his centuriones animaduertit; legatum cum ignominia dimiſit; reliquis ex legione hordeum dari iuſſit.

Cibum quoque pœnæ loco ſtantes capere iuſſos memoriæ proditum eſt. Liuius libro vigeſimoquarto. Nomina eorum qui detrectatæ pugnæ memores ſeceſſionem paulò ante fecerunt, referri ad me iubebo : citatoſque ſingu'os iureiurãdo adigam,niſi quibus morbus cauſa erit,non aliter quam ſtantes cibum potumque,quoad ſtipendia facient,capturos eſſe.

Cinctus etiam togæ vel tunicæ præcidebatur, diſcinctique deſtituebantur. Valerius libro II. Piſo Conſul cum in Sicilia bellum aduerſus fugitiuos gereret,& Titius equitum Præfectus fugitiuorum multitudine hoſtium circumuectus arma his tradidiſſet: his Præfectum ignominiæ generibus affici iuſſit, eũ toga lacinijs abſciſſis amictum,diſcinctaque

tunica

tunica indutum, nudis pedibus à mane, noctē vſque ad principia per omne tempus militiæ adeſſe: interdixit etiam ei conuictum hominum vſumq́ue balnearum. Liuius lib. XXVII. Centuriones manipulorum, quorum ſigna amiſſa fuerant, diſtrictis gladijs diſcinctos deſtituit. Frontinus libr. IV. Silla cohortem & centuriones, quorum ſtationem hoſtis perruperat, galeatos & diſcinctos perſtare in principijs iuſſit.

Addita quoque eſt huic ignominiæ interdum moleſtia laboris, vt, verbi cauſa, diſcincti foſſam foderent, ceſpitem ferrent, fenum ſecarent. Plutarchus in Lucullo. Milites interioribus tunicis ſolutis, in conſpectu exercitus foſſam pedum duodecim fodere iuſſit. Suetonius in Auguſt. cap. vigeſimo quarto. Centuriones, ſtatione deſerta, itidem vt manipulares capitali animaduerſione punijt, pro cętero delictorum genere, varijs ignominijs affecit, vt ſtare per totum diem iuberet ante prætorium, interdum tunicatos diſcinctoſq́ue nonnumquam cum decempedis, vel etiam ceſpitem portantes. Frontinus lib. quarto. C. Curio Conſ. ſeditioſam legionem inermem procedere, diſcinctamq́ue in conſpectu armati exercitus ſtramenta coëgit ſecare; poſtero autem die ſimiliter foſſam diſcinctos milites facere.

Sanguinis mittendi conſuetudinem inde ortã puto, quod in ſubito pauore medici ſanguinem mitti iubeant: vt ergo pauoris ac timiditatis ignauos milites arguerẽt, ſanguinẽ

mittebant. Poſtea vſus obtinuit, vt in quocunque delicto ſanguis mitteretur. Frontinus libr. IV. M. Cato memoriæ prodidit in furto deprehenſis inter commilitones dextras eſſe præciſas; aut ſi lenius animaduertere voluiſſent, in principijs ſanguinem miſſum. Gellius libr. X. cap. VIII opinatur id factum primitus in militibus ſtupentis animi, atque à naturali habitu declinantis, vt non tam pœna quam medicina videretur: poſtea ob pleraque alia delicta idem factitatum per conſuetudinem, quaſi minus ſani viderentur omnes qui delinquerent. Alij id factum putant, vt ſanguinem quem cum gloria fundere pro patria noluiſſent, cum ignominia amitterent.

Muretus libr. 13. Var. c. 20

Gradus deiectio fuit; cum magiſtratu, vel honoris aliquo gradu ignominiæ cauſa quiſpiam deijciebatur: quo pœnæ genere vſus eſt Cincinnatus Dictator in L. Minucium Conſ. quem abdicato conſulatu legatum ad exercitum manere iuſſit, vt refert Liuius libr. III.

Equites quoque gradu deijci dicuntur, cum ademptis equis in peditum ordinem rediguntur. Hinc Menander Dig. de re milit. Qui in pace deſeruit, eques gradu pellendus eſt; pedes militiam mutat.

Militiæ autem mutatio fuit cũ verbi gratia legionarij pedites ad leuem armaturam redigebantur, vel in aliarum legionum ſupplementa tranſcribebantur. Macer Dig.

de re

dere milit. Deſertorem qui à patre ſuo fuerat oblatus, in deteriorem militiam D. Pius dari iuſſit. Modeſtinus Dig. de cuſtodia reorum vel capite punitur, vel in extremum gradum militiæ datur. Liuius libr. xxv. Nunc deteriore condicione ſumus, quam apud patres noſtros fuerunt captiui: quippe illis arma tantum atque ordo militandi, locuſque in quo tenderent in caſtris, eſt mutatus: quæ tamen ſemel nauata Reip. opera, & vno felici prælio recuperarunt. Valerius l. II. C. Cotta P. Aurelium Pecuniolam ſanguine ſibi iunctũ obſidioni Liparitanæ præfecerat, virgis cæſum militiæ munere inter pedites fungi coëgit, quod eius culpa agger incenſus & pæne caſtra erant capta. Idem Valerius. Piſo Conſ. turmas equitum qui arma fugitiuis tradidiſſent, ademptis equis, in funditorum alas tranſcripſit. Et alibi. Romani, inquit, cum magnũ captiuorum ciuium ſuorum numerum à Pyrrho Rege vltro miſſum recepiſſent; decreuerunt, vt ex ijs qui equo meruerant, peditum numero militarent; qui pedites fuerant, in funditorum auxilia tranſcriberentur. Marcellinus libr. xxiv. Reliquos ex ea cohorte equites qui abiecte ſuſtinuerant impetũ graſſatorum, ad pedeſtrem compegit militiam, quæ oneroſior eſt dignitatibus imminutis. Et lib. xxv. initio. Imperator ademptis ſignis haſtiſque diffractis omnes eos qui fugiſſe arguebantur, inter impedimenta & ſarcinas & captiuos agere iter impoſuit. *lib. 2.*

Similis huic videtur eſſe pœna illa, cum

ipſius legionis nomen aboleretur; de qua Frontinus lib. iv. Nullis, inquit, precibus impetrari a C. Curione potuit, ne ſigna ſeditioſæ legionis ſubmitteret, nomenque aboleret; milites autem in ſupplementum ceterarum legionum diſtribueret. Dio etiam libro LIV. ſcribit Agrippam ignominiæ cauſa edixiſſe, ne legio quæ Auguſta dicebatur, eo nomine deinceps vteretur.

Munerum interdictio fuit, cum alicui aditus ad honores & magiſtratus militares precludebatur. Qua pœna Cannenſis cladis reliquiæ milites affecti, quos Liuius hac condicione ſcribit in milites fuiſſe receptos, dũ ne quis eorum, dono militari virtutis ergo donaretur.

Dig. de re mil. Miſſio ignominioſa teſte Macro fuit, cum quis ob delictum Sacramento ſoluebatur. Duplex autem videtur fuiſſe, altera quæ proprio nomine Miſſio ignominioſa dicta eſt, altera Exauctoratio: quamquam hæc nomina plerumque apud ſcriptores confunduntur. *Dig. De ijs qui no tantur infamia.* Miſſio ignominioſa, vt ait Vlpianus, toties eſt, quoties is qui mittit, addit nominatim ignominiæ cauſſa ſe mittere: de qua Hirtius de bel. Afric: Ob negligentiam, ignominiæ cauſa dimittendos ab exercitu, grauiſſimumque in eos edictum proponendum curauit.

Ritum ignominioſę miſſionis oſtendit ibidem Hirtius idem. Cæſar de ſuggeſtu, conuocatis omnium legionum Tribunis Centurionibuſque, C. Auiene, inquit, quod in Italia populi

populi Romani milites contra Rempub. inſtigaſti, rapinaſque per municipia feciſti: ignominiæ cauſſa ab exercitu meo te remoueo. Hæc ille: & recte quidem, quia, vt ait Vlpianus, ſemper addi cauſſam oportet, cur miles cum ignominia dimittatur.

Exauctoratio fuit, eodem Vlpiano teſte, cum detractis inſignibus militaribus Imperator inter infames aliquem efficiebat; neque neceſſe fuit addere ſe ignominiæ cauſa exauctorare. Exauctorationis exemplum fortaſſe fuit, quod Marcellinus narrat lib. xxv. initio. Imperator ademptis ſignis haſtiſque diffractis, omnes eos qui fugiſſe arguebantur, inter impedimenta, & ſarcinas, & captiuos agere iter impoſuit.

Porro dimiſſi cum ignominia, neque Emeritorum præmia conſequebantur; neque iterum in militiam recipiebantur; neque Romæ, aut alibi vbi Imperator eſſet, agere poterant, vt Menander, & Macer de re milit. Vlpianus. De ijs qui notantur infamia, tradidere.

De Animaduerſione in hoſtes.

CAP. IX.

VICTORIA parta Romani, in hoſtes victos iure belli animaduertêre: qua tamen in re maxime clementiæ, & placabilitatis gloria cæteris gentibus præſtitere. Quare vere dixit Flauius Lucanus apud Liuium libr. vigeſimo quinto. Nullam vnquam

gentem magis exorabilem promptioremque veniæ dandæ fuiſſe. Hinc L. Camillus in oratione pro Latinis ad Senatum Roman. quam refert Liuius libr. VIII. vultis exemplo maiorum augere rem Romanam victos in ciuitatem accipiendo? materia creſcendi per ſummam ſuppeditat gloriam.

Animaduerſionis autem in hoſtes varia genera fuere: nam ſupremo ſupplicio affecti ſunt, miſſi ſub iugum, ſub corona venditi; impenſas belli præſtare, ſtipendium & frumentum conferre iuſſi, agro multati, vrbibus ac libertate ſpoliati, vectigales facti. Quæ omnia veterum exemplis & auctoritate confirmanda ſunt.

Liuius lib. II. Aurunci paſſim principes ſecuri percuſſi; ſub corona venierunt alij coloni oppidum dirutum; ager venijt. Idem. Volſcis indutiæ in annos quadraginta petentibus datæ, frumento ſtipendioque imperato. Idem. Actum eſt de pace, impetrataque foret, ſi quod impenſæ factum in bellum erat, præſtare Sabini (id enim poſtulatum erat) in animum induxiſſent. Et libr. V. Faliſcis in ſtipendium militum eius anni, pecunia imperata.

Primi ſub iugũ Aequi à Dictatore L. Quinctio miſſi leguntur: qua de re cum alij fere omnes tum Liuius lib. III. Tribus, inquit, haſtis iugum fit, humi defixis duabus, ſuperque eas tranſuerſa vna deligata; ſub hoc iugo Dictator Aequos miſit. Mittebantur autem ſub iugum hoſtes diſcincti ereptis omnibus armis teliſque vt ſcribit Feſtus.

Iugum, & ſub iugum.

Sub co-

Sub corona venire hoſtes dicuntur auctore Feſto, quia captiui coronati ſolent venire, vt ait Cato in libro de re milit. Vt populus ſuus ſua opera potius ob rem bene geſtam coronatus ſupplicatum eat, quam re male geſta coronatus veneat. Hæc Feſtus. Eadem Gellius lib. VII. ca. IV. qui tamen aliam addit cauſſam, cur captiui ſub corona vendi dicantur; quod videlicet milites cuſtodiæ cauſſa, captiuorũ venalium greges circumſtarent; eaque circumſtatio militum, corona appellata ſit. Haſtam quoque adhibitam idem Feſtus docet, ac ſub ea captiuos veniſſe, quos Græci δορυαλώτους ϗ δορυκτήτους vocant: nimirum quia haſta ſumma armorum & imperij eſt, quam ob cauſam viri fortes ea donantur. *u. Cælibari haſta.*

Vrbes hoſtium ad claſſicum euerſas incenſasque eſſe docet Seruius ad lib. 2. Aeneid. qui in hanc ſententiam accipit illud

Exoritur clamorq́ virûm, clangorq́ tubarum.

Certe hoc modo Albam euerſam narrat Liu.

Agro hoſtes vel vniuerſo vel parte multabantur. Liuius libr. 1. Subacti Veientes pacem petitum oratores Romam mittunt: agri parte multatis in centum annos indutiæ datæ. Et libr. 2. Eietranis ex S. C. data pax: ager ademptus. Ibidem. Cum Hernicis fœdus ictum; agri partes duę ademptæ. Et libr. decimo. Fruſinates tertia parte agri damnati.

Ager vero de hoſtibus captus aut venibat, & pecunia in ærarium redigebatur; aut publicus populi Rom. fiebat; aut colonis diuidebatur.

debatur. Liuius libro ſecundo de Auruncis; Oppidum dirutum; ager venijt. Et ibidem. Volſcis Veliternus ager ademptus. Velitras Coloni, ab vrbe miſſi, & Colonia deducta.

De Pace ac Fœderum generibus.

CAP. X.

Bello confecto, ſequitur Pax, quæ vel in perpetuum, vel in certum temporis ſpatium data eſt aut dierum, aut menſium, aut annorum illa ſponſio, vel Fœdus, hæc Induciæ appellantur. M. Varro in libro Humanarum, qui eſt de bello & pace, Inducias definit pacem caſtrenſem paucorum dierum, vel belli ferias, quas tamen definitiones Gellius lepidas magis & iucundas, quam plenas aut probas eſſe arbitratur. Pactum enim induciarum eiuſmodi eſſe ait, vt in diem certum non pugnetur, nihilque incommodi detur: ſed ex eo die vti iam omnia belli iure agantur: atque hinc dictas Inducias, quaſi inde vti iam. Aurelius autem Opilius in primo libro Muſarum, inducias dicit eſſe, cum hoſtes inter ſe vtrinque vtroque, alteri ad alteros, impune & ſine pugna ineunt: inde factum nomen, quaſi initum & introitum. Inducias Virgilius pacem ſequeſtrem appellat, libro vndecimo. Donatus in Eunuch. ſc. prima. Induciæ ſunt pax, in paucos dies, vel quod in diem dentur, vel quod in dies otium præbeant.

li. 1. c. 25.

Indu-

Indutijs igitur pax in certum temporis ſpatium dabatur, quare ſæpe factum legimus, vt populus Roman. hoſtibus pacem perpetuam fœduſq; petentibus indutias dederit. Liuius libro 1. Subacti Veientes pacem petitum oratores Romam mittunt: agri parte multatis in centum annos indutiæ datæ. Et libro 9. A Peruſia, Cortona, & Aretio, quæ ferme capita Hetruriæ populorum erant, legati pacem petentes, indutias in xxx. annos impetrarunt.

Tempore porro indutiarum, ſumma à bello quies fuit, atque etiam aliqua cum ijs, quibuſcum pactę erant, ſocietatis ſpecies & imago: vt qui eas violaſſent, ius gentium violaſſe exiſtimarentur. Vnde illud eſt apud Liuium libr. 40. Omnes portas concionabundus ipſe Imperator circumijt, & quibuſcumque irritamentis poterat, iras militum acuebat, nunc fraudem hoſtium incuſans, qui pace petita, indutijs datis, per ipſum indutiarum tempus, contra ius gentium ad caſtra oppugnanda veniſſent. Itaque à Cicerone iure vituperatur, is tamquam nimis callidus & malitioſus iuris interpres, *lib. 1. de offic.* qui cum triginta dierum eſſent cum hoſte pactæ indutiæ, noctu populabatur agros; quod dierum eſſent pactæ, non noctium indutiæ.

Pax perpetua, vti ſuperius diximus, fœdere, vel ſponſione dabatur. Sponſio neque populi iuſſu, neque Senatus auctoritate, ſed arbitrio magiſtratuum, & Imperatorum

ratorum fiebat, atque eorundem deditione, per quos facta eſſet, infirmabatur. Sponſionis ritum, & quid à fœdere differret, docet planiſſimè. Liuius libr. 9. Conſules profecti ad Pontium in colloquium, cum de fœdere victor cogitaret, negarũt iniuſſu populi fœdus fieri poſſe, nec ſine fetialib. cęrimoniaq; alia ſollemni. Itaque non vt vulgo credunt, Claudiuſque etiam ſcribit, fœdere pax Caudina, ſed per ſponſionem facta eſt. quid enim aut ſponſoribus in fœdere opus eſſet, aut obſidibus, vbi precatione res tranſigitur. Per quem populum fiat, quo minus legibus dictis ſtetur, vt eum ita Iuppiter feriat, quemadmodũ à fetialibus porcus feriatur? ſpoponderunt Conſules, legati, quæſtores, tribuni militum: nominaque omnium, qui ſpoponderunt, exſtant: vbi ſi ex fœdere acta res eſſet, præterquam duorum fetialium non exſtarent. Hæc Liuius, qui deinceps pacem eam à populo Roman. Conſulibus & ceteris, qui ſpoponderant, deditis, irritam eſſe iuſſam addit.

Quare illud ab Imperatoribus ſemper obſeruatum vidimus, vt cum ſponſione res trãſigeretur, exciperent, ſi S.P.Q.R. cenſuiſſet. Itaque Princeps quidam Carthaginienſis apud Liuium libro 21. ad Romanos legatos ſecum de fœderis ratione agentes ita verba fecit. Vos, quod C. Luctatius Cos. primo nobiſcum fœdus icit, quia neque auctoritate Patrum, nec populi iuſſu ictum erat, negaſtis vos eo tenere: itaq; aliud de integro fœdus publico conſilio ictum eſt. Cui mox ita reſpon-

reſpondet Romanus, Cum in Lutatij fœdere diſerte additum eſſet, ita id ratum fore, ſi populus cenſuiſſet. hinc etiam apud eundem T. Quinctius Imper. Neque ſine auctoritate Senatus quidquam eorum ratum fore, quæ cum rege ipſi pepigiſſent. Quamquam autem Sponſio à fœdere diuerſa ſit: ſæpe tamen euenit, vt quod Imper. iniuſſu populi, & ſine auctoritate Senatus pepigerit, id etiam fœdus ſit appellatum, ſic Lutatij fœdus vocatum proxime oſtendimus; tale etiam fuit Numantinum, quod auctoris deditione diſſolutum eſt. *Lib.32.*

Fœdus autem non ex Imperatoris arbitrio, ſed iuſſu populi, aut Senatus auctoritate; neque per ſponſores datis obſidibus, ſed per fetialem publicum populi Romani nuncium, ſollemni precatione adhibita fiebat. Fœderũ tria genera fuiſſe docetur apud Liuium libro trigeſimo quarto. Menippus Antiochi legatus vnum, cum bello victis dicerentur leges: vbi enim omnia ei qui armis plus poſſet, dedita eſſent, quæ ex ijs habere victos, quibus multari, eos velit, ipſius ius atque arbitrium eſſe. alterum, cum pares bello, æquo fœdere in pacem atque amicitiam venirent: tunc enim repeti reddique per conuentionem res; & ſi quarum turbata bello poſſeſſio ſit. Eas aut ex formula iuris antiqui, aut ex partis vtriuſque commodo componi. tertium eſſe genus, cum qui hoſtes nunquam fuerint, ad amicitiam ſociali fœdere *Liuius li. 9.*

Dd inter

inter ſe iungendam coëant: eos neque dicere, neque accipere leges; id enim victoris, & victi eſſe. Quibus verbis nihil profecto docetur aliud, niſi fœdera alia alijs æquiora fuiſſe.

Aequiſſimum fœdus dicebatur, cuius formula fuit, cum ab vtraque parte cauebatur, & pari iure ſocietas vtrinque, & amicitia ſtabiliebatur. Qualeillud fœdus fuit, quod cum Latinis, teſte Dionyſio, Romani hiſce legibus fecerunt, vt inter Romanos, Latinoſque populos omnes perpetua pax eſſet; neutri alteris bellum inferrent, aut aliunde hoſtes inducerent; bellum inferentibus infeſtum iter redderent; belloque laceſſitis opem totis viribus ferrent; prædamque ac ſpolia ex æquo diuiderent; de priuatis contractibus lites iudicio dirimerētur intra decem dies in foro eius populi, vbi contractus ille factus eſſet; condicionibus fœderis nihil adderetur detraheretur ve, niſi ex conſenſu Romanorum & Latinorum populorum omnium. quo etiam in genere fœdera fuerunt, quæ populus Romanus cum Carthagin ienſi, antequam armis inter ſe decertarent, fecit, quorum meminit Polybius libro tertio.

lib. 6. extremo.

Item illud Hannibalis cum Locrenſibus, de quo ſcribit Liuius libro vigeſimo quarto initio. Locrenſibus, inquit, iuſſu Hannibalis data pax, vt liberi ſuis legibus viuerent, vrbs pariter & portus in poteſtate Locrenſium eſſent;

ſent: ſocietas eo iure ſtaret, vt Pœnus Locrenſem, Locrenſis Pœnum bello ac pace iuuaret.

Alterum fœderis genus minus æquum fuit; cui hæc verba erant adiuncta; Maieſtatem populi Romani comiter conſeruanto: quæ verba, vt ait Cicero pro Balbo, imperantis ſunt, non precantis: cum enim alterius populi Maieſtas conſeruari iubetur, de altero ſiletur, certe ille populus in ſuperiore condicione cauſſaque ponitur, cuius Maieſtas fœderis ſanctione defenditur. Quod autem in hoc genere dixit Cicero, Comiter, id videtur dixiſſe Liuius, ſine dolo malo, in exponendis condicionibus pacis Aetolis datæ. ſic enim ſcribit. Imperium Maieſtatemque populi Romani gens Aetolorum conſeruato ſine dolo malo. Et quamuis Liuius hoc fœdere bello pares in pacem atque amicitiam veniſſe dicat: id non ſic eſt accipiendum, vt pares omnino eſſe debuerint, vix enim fieri ſolet, vt niſi clade aliqua accepta, pars altera ad petendas accipiendaſque pacis condiciones induceretur: ſed vt non penitis acciſis alterius partis opibus pax & amicitia firmaretur. Itaque bello ſuperiores victis pacis condiciones ferebant obſides, & tributum imperabant, agri parte multabant; ſuis legibus magiſtratibuſque vti permittebant. Ita Hieronymus teſte Polybio, talentis centum pacem à Romanis impetrauit. Piſidæ etiam, legatis miſſis, pacti, quinquaginta talentis, & viginti

lib.38.

Moagetes tyrannus centũ talentis, & x.millibus medimnum frumenti à Cn. Mãlio Cos. pacem mercatus eſt. Liu lib.38.

millibus medimnûm tritici,& xx.hordei pacem à Conſule impetrauerunt, vt ſcribit Liuius libro trigeſimo octauo. Carthanigi-nienſes item bello Punico ſecundo victos, naues omnes,elephantos,perfugas,fugitiuoſque & captiuos omnes tradere,inſuper tributum pendere quotannis iuſſos idem Liuius ſcribit libr.30.cum hoc tamen vt liberi legibus eius viuerent: quas vrbes,quoſque agros, quibuſque finibus ante bellum tenuiſſent,tenerent.

Tertium fœderis genus iniquiſſimum dediticiorum fuit :de quo antequam dicam, explicandæ ſunt cærimoniæ, quibus hæc fœdera ferirentur.

De cærimonijs ſiue ritu fœderum.

CAP. XI.

lib.1.

FOedera igitur alia alijs legibus, ceterum, teſte Liuio,eodem modo omnia facta ſunt. Vbi enim petentibus hoſtibus Imper. pacem dediſſet, mox Romam ad Senatum mittebat, vt eius auctoritate confirmaretur,quod ſi Senatus pacem probaſſet : ad populum ferebatur, vellet iuberétne pacem fœduſque cum ea gente eſſe: neque enim vt oſtendimus ſine auctoritate Senatus, iuſſuque populi quidquam eorum ratum erat, quæ cum hoſtibus ipſi duces pepigiſſent. Id vel vno Liuij teſtimonio libro 37.comprobatur. Poſt Rhodios, inquit, Antiochi legati vocati ſunt, ij obteſtati ſunt P. C. vt pacem datam à L. Scipione

impera-

imperatore, quibus legibus dediſſet, confirmarent auctoritate ſua. Et. Senatus eam pacem ſeruandam cenſuit; & paucos poſt dies populus iuſſit. Vt autem bellum comitijs centuriatis ſuſceptum eſt, ita pax tributis comitijs iuſſa. idem Liuius libro vigeſimo nono. Hæc conſcripta conſignataq; ſunt, & in duos menſes indutiæ factæ, donec Romam mitterentur legati, vt populus in has conditiones pacem iuberet. iuſſeruntq; omnes tribus, quia verſo in Africam bello, omnibus alijs in præſentia leuari bellis volebant. li. 30. Inclinatis omniũ ad pacem animis, Cn. Lentulus Conſ. cui claſſis prouincia erat, S.C. interceſſit. Tũ Man. Acilius & Q. Minucius tribuni pleb. ad populum tulerunt, vellent iuberéntne Senatum decernere, vt cum Carthaginienſibus pax fieret? Et quem eam pacem dare, quemq; ex Africa exercitus deportare iuberent? De pace. Vti rogas, omnes tribus iuſſerũt: pacem dare P. Scipionem, eundem exercitus deportare. Et libro trigeſimo tertio. Q. Marcius Rex & C. Atinius Labeo tribuni pleb. ſe interceſſuros dixiſſent, ni prius ipſi ad plebem tuliſſent, velent iuberéntne cum rege Philippo pacem eſſe? Ea rogatio in Capitolio ad plebem lata eſt, omnes quinque & triginta tribus vti rogas iuſſerunt.

Vbi igitur ratam pacem populus feciſſet, ſenatus x. legatos eligebat, quorum ex conſilio Imperator res melius conſtitueret, legeſque daret: de rerum autem ſumma vel Senatus ipſe ante conſtituebat, vel liberam pote-

ſtatem Imperatori permittebat. Cicer. libr. 13. epiſt. 6. ad Att. negat legatos eſſe potuiſſe Imperatori propinquitate coniunctos. Hoc etiam accepi non ſolitos maiores noſtros legare in decem, qui eſſent imperatorum neceſſarij, vt nos ignari pulcherrimorum inſtitutorum aut negligentes potius M. Lucullum & L. Murenam & ceteros ad Lucullum miſimus. Liuius libro trigeſimo. Ex hac rogatione Senatus decreuit, vt P. Scipio ex legatorum ſententia pacem cum populo Carthaginienſi, quibus legibus ei videretur, faceret. Et lib. 33. Decem legati more maiorum, quorum ex conſilio T. Quintius Imperat. leges pacis Philippo daret, decreti. Et libro trigeſimo ſeptimo. Quibus omnibus datum eſt reſponſum, decem legatos, more maiorum, Senatum miſſurum ad res Aſiæ diſceptandas. decem legatos hos decreuerunt, his quæ præſentis diſceptationis eſſent, libera mandata: de ſumma rerum Senatus conſtituit. Et libr. 38. ita loquitur. Mãlijs, ex x. legatis, ſi dijsplacet, quod conſilium diſpenſandæ, cohoneſtandæque victoriæ Imperatoribus maiores dederunt noſtri, aduerſarios habeo. Et libro 45. Legatos deinde, quorum de ſententia Impp. L. Paulus L. Anitius componerent res, decreuerunt, decem in Macedoniam, quinque in Illyricum.

Ceterum quãquam tales viri mitterentur, quorum de conſilio ſeparari poſſent Impp. nihil indignum, nec clementiaſ, nec grauitate pop.

te pop. Roman. decreturos eſſe: tamen in ſenatu quoq; agitata eſt ſumma conſiliorum, vt inchoata omnia legati ab domo ferre ad Impp. poſſent.

Poſt pacem iuſſam, fœdus feriebatur vel Romæ ſi legati populi illius adeſſent, vel in prouincia miſſis eo Fetialibus. Liuius libro trigeſimo. Fetiales cum in Africam ad fœdus feriendum ire iuberentur. Et libro trigeſimo ſeptimo. Senatus eam pacem ſeruandam cenſuit, & paucos poſt dies populus iuſſit. Fœdus in Capitolio cum Antipatro principe legationis, & eodem fratris filio regis Antiochi eſt ictum. De tempore autem Plutarchi præceptum eſt in quæſtionibus Roman. nullum fœdus aut pactionem poſt meridiem fieri licuiſſe. quæſt. 48

Fœdus porro per Fetiales duos percuti ſolitum, videtur indicare Liuius libro nono, cum in fœdere nullius nomen præterquam duorum Fetialium exſtaſſe negat. Liuius libr. trigeſimo octauo. Conſul iurauit in hoc fœdus: ab rege, qui exigerent iuſiurandum profecti Q. Minutius & L. Manlius. Ex his vnus Paterpatratus appellabatur, quod ad patrandum, id eſt, ſanciendum iuſiurandum diceretur.

His Fetialibus olim Rex, poſtea Cõſul Prætorve ex S.C. imperabat, vt fœdus cum ea gente ferirent: illi viciſſim magiſtratum ſagmina aut verbenas, id eſt, herbas puras ſacraſque poſcebant, quibus coronati fœdus ferirent

iubenteque magiſtratu, herbæ id genus de loco ſacro Capitolij ſumptum Fetialibus dabatur: ſimul ex Iouis Feretrij templo lapides ſilices, quibus porcum ferirent, & Iouis ſceptrum, per quod iurarent, ſecum ferebant.

ibi Dextra ſceptrum nã ſorte gerebat. & Iuppiter hac ſtat.

Cur autem ſceptrum in fœderibus adhiberetur, hanc cauſam tradit Seruius ad libr. XII. Virgilij, quod cum olim Iouis ſimulachrum adhiberetur, idque moleſtum eſſet, præcipue cum fœdera fiebant cum longe poſitis gentibus, inſtitutum eſt, vt ſceptrum tenentes, quaſi imaginem ſimulachri redderent Iouis. ſceptrum enim Iouis eſt proprium, idque Paterpatratus, qui iuſiurandum ſanciebat, geſtare ſolitus eſt. Ignem quoq; & aquam ad facienda fœdera adhibita idem Seruius auctor eſt, eoque Virgilium reſpexiſſe, cum in fœdere Latini Regis & Aeneæ dixit:

Fontemq́ue, ignemq́ue ferebant

Atque hinc factum, vt quos vellent à ſuo arcere conſortio, ijs aqua & igni interdicerent, id eſt, rebus, quibus conſortia copulantur. Rebus igitur omnibus comparatis, Fetiales Patriſpatrati caput capilloſque verbena tangens, fœdus peragit. Legibus deinde pacis fœderiſque recitatis, precatione rem concludit, per quém populum fiat, quo minus legibus dictis ſtetur, vt eum ita Iupiter feriat, quemadmodum ab ipſo porcus feriatur: id vbi dixit, porcum ſaxo ſilice percutit, atque à feriendo porco fœderis nomen

ortum

ortum Feſtus tradit.v. Fœdus, Fetialis, Porci. & Seruius libr.I.

Qui fœdere certo.

Et libr.8.

Cæſa iungebant fœdera porca.

Hunc ritum fœderis feriendi deſcribit Liuius libr.I. Fœdera, inquit, alia alijs legibus, cæterum eodem modo omnia fiunt, tum ita factum accepimus: nec vllius vetuſtior fœderis memoria eſt. Fetialis Regem Tullum ita rogauit: Iubes ne me, Rex cum Patre patrato populi Albani fœdus ferire? iubente rege, Sagmina, inquit, te, Rex, poſco. Rex ait: Puram tollito. Fetialis ex arce graminis herbam puram attulit: poſtea regem ita rogauit: Rex, facisné me tu regium nuncium populi Romani Quiritium? vaſa, comiteſq; meos? Rex reſpondit: Quod ſine fraude mea, populique Romani Quiritium fiat, facio. Fetialis erat M.Valerius is Patrem patratum Sp. Fuſium fecit, verbena caput capilloſque tangens (Pater patratus ad iuſiurandum patrandum, id eſt, ſanciendum fit) fœdus, multiſq; id verbis, quæ longo effata carmine non operæ eſt referre, peragit. Legibus deinde recitatis. Audi, inquit, Iuppiter, audi Paterpatrate populi Albani, audi tu populus Albanus: vt illa palam prima poſtremaúe ex illis tabulis ceraúe recitata ſunt ſine dolo malo, vtique ea hic hodie rectiſſime intellecta ſunt; illis legibus populus Romanus prior nó deficiet,

Si prior defecerit publico conſilio, dolo malo; tum me Dieſpiter popul. Rom. ſic ferito, vt ego hunc porcum feriam: tantoque magis ferito, quanto magis potes polleſque. Id vbi dixit, porcum ſaxo ſilice percuſſit. Hæc Liuius libro primo. Idem libro nono. Quid enim aut ſponſoribus in fœdere opus eſſet, aut obſidibus, vbi precatione res tranſigitur. Per quem populum fiat, quominus legibus dictis ſtetur, vt eum ita Iupiter feriat, quemadmodũ à fetialibus porcus feriatur? & li. 30. Fetiales cum in Africam ad fœdus feriẽdum ire iuberentur, ipſis poſtulantibus, S.C. in hæc verba factum eſt. Vt priuos lapides ſilices, priuaſq; verbenas ſecum ferrent: vti Prætor Romanus his imperaret, vt fœdus ferirent, illi Prętorem ſagmina poſcerent. Herbæ id genus ex arce ſumptum dari fetialibus ſolet. Feſtus. Sagmina vocantur verbenæ, id eſt, herbę puræ, quia ex loco ſancto arcebantur à Conſule, Prætoreq; legatis proficiſcentibus ad fœdus faciendum, bellumque indicendum: vel à ſanciendo, id eſt, confirmando. Idem. Feretrius Iuppiter dictus à ferendo, quod pacẽ ferre putaretur: ex cuius templo ſumebant ſceptrum, per quod iurarent, & lapidem ſilicem, quo fœdus ferirent.

Seruius ad libr. XII Virgilij. Verbena proprie eſt herba ſacra, ſumpta de loco ſacro Capitolij, qua coronabantur Fetiales, & Paterpatratus fœdera facturi, vel bella indicturi. abuſiue tamen iam verbenas vocamus omnes frondes ſacratas, vt eſt laurus, oliua, & myrtus.

tus, Terentius. Ex ara hinc ſume verbenas: nam myrtum fuiſſe teſtatur Menander, de quo tranſtulit Terentius. Donatus ibidem. Acron ad Horatium, libro primo.

Morem autem feriendi porci in fœderibus antiquiſſimum fuiſſe docet Varro libro ſecundo, de re ruſtic. capit. quarto. Ab Suillo genere pecoris immolandi initium primum ſumptum videtur: cuius veſtigia, quod initijs Cereris porci immolantur, & quod initijs pacis fœdus cum feritur, porcus occiditur. Ad eundem morem alluſit Virgil. lib. VIII.

Et cæſa iungebant fœdera porca.

Ad quem locum Seruius in hunc modũ ſcribit: Fœdera dicta ſunt à porca fœde & crude liter occiſa, cuius mors optabatur ei, qui à pace reſiliſſet. falſo autem ait Porca: nam ad hoc genus ſacrificij porcus adhibebatur, ergo aut vſurpauit genus pro genere, vt Timidi venient ad pocula damæ, cum has damas dicamus; item ſupra lupam, cum artis ſit hic & hæc lupus: aut certe illud oſtendit, quia in omnibus ſacris, feminei generis plus valẽt victimæ. denique ſi per marem litare non poſſent, ſuccidanea dabatur fœmina: ſi autem per fœminam non litaſſent, ſuccidanea adhiberi non poterat. vide Quinctil. lib. 8. cap. 3. Suet. tamen in Claudio cap. 25. etiam porcam adhibitam ſignificat.

Hanc tamen porci feriendi rationẽ immutatam docet Pol. l. 3. vt non porcus feriretur, ſed lapis abijceretur. is enim cum Pœnis hoc modo ictũ fœd⁹ exponit. Fetialis lapidẽ tenẽs

ita ait:

ita ait: Si ſine dolo malo ago, Dij me fortunent: Si ſciens fallo, cęteris omnibus ſaluis in ſuis ciuitatibus, legibus, laribus, delubris, ſepulchris, ſolus ego concidam, vt hic lapis è manibus meis decidat, nec plura locutus, manu lapidem abijcit. Quare Suetonius ſcribit Imper. Claudium antiquum morem ſeruaſſe, vt cum regibus in foro fœdus iceret, cæſa porca, ac veteri fetialium precatione adhibita. Poſterioris tamen iuſiurandi conſuetudinis meminit in Silla Plutarchus: Feſtus etiam antiquam formulam adſcribit. Lapidem, inquit, ſilicem tenebant iuraturi per Iouem hęc verba dicentes: Si ſciens fallo, tũ me Dieſpiter ſalua vrbe, arceq; bonis eijciat, vti ego hunc lapidem. Meminit & Cicero ad Trebatium epiſtol.12. Quomodo autem tibi placebit Iouem lapidem iurare, cum ſcias Iouem iratum eſſe nemini poſſe?

cap.25.

Dij fœderum pręſides multos fuiſſe tradit Seruius ad lib. XII. Liuius lib. XXX. Cum flecti miſericordia parentes appareret, ſenatorum vnũ infeſtum perfidię Carthaginienſium, ſucclamaſſe ferunt: per quos Deos fœdus icturi eſſent, cum eos, per quos ictum eſſet, fefelliſſent? Per eoſdem, inquit, Aſdrubal, qui tam infeſti ſunt fœdera violantibus. Maxime autem Iupiter in fœderibus colebatur, quem in ſolemni precatione inuocabant: per cuius ſceptrum iurabant: cuius denique fulmine fœdera confirmari & ſanciri putabant. Hinc Virgilius lib.12.

ibi. Iupit. hac ſtet. Liu li.8. initio.

Audiat hæc genitor, qui fœdera fulmine ſancit.

Coruſca-

Coruſcatio enim ſi interueniſſet, fœdera confirmari ſcribit ibidē Seruius. Ianum quoque fœderi interfuiſſe idem Seruius docet: itaque poſtquam Romulus & Tacitus in fœdera conuenerunt, Iano ſimulachrū duplicis frontis effectum eſt, quaſi ad imaginem duorum populorum: vnde etiam Latinus Rex in fœdere Ianum, cęteroſq́ue deos inuocat.

Fœdera autem in tabulis æreis, columniſúe inſculpta in Capitolio adſeruabantur, vt ait Appianus in Syriaca. Liuius lib. II. Tantumq́ue ſua laude obſtitit famę conſulis Marcius, vt niſi fœdus cum Latinis columna ænea inſculptum monumēto eſſet ab Sp. Caſſio vno, quia collega abfuerat, ictum Poſtumium, Cominium bellū geſſiſſe cum Volſcis memoria ceſſiſſet. Et libr. XXVI de fœdere Aetolico. Hæc conuenerunt, conſcriptaq; biennio poſt Olympiæ, Aetolis, in Capitolio ab Romanis, vt teſtata ſacratis monumentis eſſent, ſunt poſita. Fœdus verò inter Triumuiros initum Romam miſſum, vt in Veſtæ templo cuſtodiretur ſcribit Dio libro XLVIII. & Appianus libro V.

De hoſtium deditione.

CAP. XII.

Explicatis duobus fœderum generibus, ſequitur tertium eorum, qui bello victi, in victorum poteſtatē ita veniebant, vt ea tantū hærerent, quæ victoris arbitrium & voluntas reliquiſſet. Itaque inter omnes qui amicitia & ſocietate iuncti erant cum Romanis, iniquiſ-

quiſſima conditione vſi ſunt dediticij, adeò vt non in fœdere, ſed in ditione eſſe dicerentur. hinc Liu. li. 8. Sidicinos cũ nec vt Samnites in pace amicitiã, nec vt Campani auxiliũ in bello petiſſent, nec in fide pop. Rom. nec in ditione eſſe. & ibid. Campanos non fœdere, ſed per ditionem in fidem veniſſe. lib. enim 7. ita locuti erant Campani. Quandoquidem noſtra tueri aduerſus vim atque iniuriam iuſta vi non vultis, veſtra certe defendetis. Itaque populum Campanum, vrbemque Capuã, agros, delubra Deum, diuina humanaque omnia in veſtram P.C. populiq; Rom. ditionẽ dedimus: quidq̃d deinde patiemur, dediticij veſtri paſſuri. Et libr. 9. Teates quoque Apuli ad nouos Coſſ. fœdus petitum venerunt, pacis per omnem Apuleam præſtandæ populo Rom. auctores id audacter ſpondendo impetrauerunt, vt fœdus daretur, neque vt æquo tamen fœdere, ſed vt in ditione popul. Rom. eſſent. Et lib. 28. Mos vetuſtus erat Romanis, cum quo nec fœdere, nec æquis legibus iungerentur amicitia, non prius imperio in eum tanquã pacatum vti, quam omnia diuina humanaque dediſſet; obſides accepti, arma adempta, præſidia vrbibus impoſita forẽt. Scribit Appianus lib. 11. Milites in prœlio cum ſe deditionem facere ſignificare vellent, capita ſub clypeos inclinaſſe. Ammian. lib. 22. Eumque ſecuti complures iam gladios quatientes & pila, ad Imperatorem tranſeunt, cum vexillis ſcuta peruerſa geſtantes: quod defectionis ſignum eſt apertiſſimum. Cum verò tranſ-

fugam

fugam aliquam reciperet Imperator. hæc teſte Seruio dicebat. Quiſquis es, noſter eris. quo reſpexit Virgil.lib.2.Aen.

Quiſquis es amiſſos hinc iam obliuiſcere Graios:
Noſter eris.

Cæterum cum ſe recipi ſupplicabant, ferre ſolebant oliuæ ramum lana obuolutum, Liuius libro vigeſimoquarto. Ramos oleę,ac velamenta alia ſupplicum porrigentes orare, vt reciperent ſeſe. Et alibi. Oratores ad Romanos cum infulis & velamentis miſerũt. Et lib. vigeſimonono. Decem legati Locrenſium obſiti ſquallore & ſordibus, velamenta ſupplicum ramos oleæ,vt Græcis mos eſt,porrigentes. lib.trigeſimo. Velata infulis ramiſque oleæ Carthaginienſium occurrit nauis, &c. Tacitus libro tertio hiſtor. Mox velamenta & infulas pro muris oſtentans. Virgil. libro octauo.

Paciferaq́; manu ramum prætendit oliuæ,
Cui me fortuna precari,
Et victa compos voluit prætendere ramos.

Ad quem locum Seruius ait, id ſumptum ex certamine Neptuni & Palladis, cum enim Pallas prolata oliua viciſſet, propterea factum, vt cum alicui ramus oliuæ offertur, melior eſſe indicetur: Vittas autem idcirco addi ſolere ramo, vt inertia & imbecillitas offerentis oſtendatur. oues enim ex quarũ lana victæ fiunt, alieno auxilio ſemper egent.

Porrò deditionis ritum ac formulam exponit Liuius libro 1. Deditos Collatinos ita acci-

accipio, eamque deditionis formulam eſſe, Rex interrogauit: Eſtisné vos legati oratoreſque miſſi à populo Collatino, vt vos populum Collatinum dederetis? ſumus. Eſtné populus Collatinus in ſua poteſtate? Eſt. Deditiſné vos populũ Collatinum, vrbem, agros, aquam, terminos, delubra, vtenſilia, diuina, humanaque omnia in meã populique Romani ditionem? Dedimus. At ego recipio. Et li. XXVI. L. Atilius tribu. pleb. ex auctoritate ſenatus plebem in hæc verba rogauit. Omnes Campani, Attellani, Calatini, Sabatini, qui ſe dediderunt in arbitrium ditionemq; populi Romani Fuluio proconſuli, quæq; vna ſecum dediderunt, agrum, vrbemque, diuina, humanaque, vtenſiliaque, ſiue quid aliud dediderunt: de his rebus quid fieri velitis, vos rogo Quirites. Plebs ſic iuſſit. Quod Senatus maxima pars cenſeat, qui adſidetis, id volumus, iubemuſque.

LIBER

LIBER SEPTI-MVS.

Qui eſt de ijs, quę Ducibus victoribus honoris cauſſa decernerentur.

De Imperatoris nomine.

CAP. I.

RE bene geſta iuſtaque victoria parta, vt ait Zonaras, Dux ſtatim eo ipſo in loco in quo hoſtes profligarat, gaudio & impetu victoris exercitus, Imperator ſalutabatur. Etenim nomen Imperatoris à veteribus dupliciter vſurpatum eſt: Vno modo pro quocumque exercitus duce, qui ſuis auſpicijs rem gereret, atq; imperium, id eſt, ius belli gerendi haberet, quemadmodum ſupra demonſtratum eſt. Altero modo accipitur Imperatoris nomen pro eo duce præcipue, qui hoſtes prœlio iuſto viciſſet; quo nomine, vti diximus, militum ſtudio & acclamatione afficiebatur. Cicero lib. v. epi. xx. ad Atticum. Magnum numerum hoſtium cecidimus; caſtella munitiſſima cepimus, incendimus; Imperatores appellati ſumus. Tacitus lib. III. Annal. Tiberius id quoque Blæſo tribuit, vt Imperator à Legionibus ſalutaretur, priſco erga duces honore, qui bene geſta repu. gaudio & impetu victoris exercitus conclamabatur.

de Camilli triumpho. to. 2.

Atque hæc nomina ſic fuêre inter ſe comparata, vt numquam Imperatoris appellatio à militibus daretur, niſi ei, qui haberet Imperium, & ſuis auſpicijs rem geſſiſſet.

Quamuis enim Legati, aut Quæſtores ſecundum prœlium, abſente exercitus Duce, confeciſſent; tamen non ipſi, ſed Dux, cuius auſpicijs pugnarant, Imperator ab exercitu conclamabatur. Cicero in Piſonem. L. Flaccus, Q. Marcius, quorum tu Legatorum prœlio Imperator appellatus eras, cum longe abfuiſſes. Varro de re ruſtica libro II. cap. IV.

Trebellius, cũ eſſet Quæſtor Licinio Neruæ Prætori, in Macedonia prouincia relictus, qui præeſſet exercitui, dum Prætor rediret; prœlio hoſtes ita fudit, ac fugauit, vt eo Nerua Prætor, Imperator appellatus ſit. Hinc etiam cæſis à Germanico hoſtibus, tamen, vt ait Tacitus libro ſecundo Annal. Miles in loco prelij Tiberium Imperatorem ſalutauit. Dio etiam quinquageſimoprimo ſcribit, victis à Craſſo Dacis ac Baſtarnis, eorumque Rege Deldone occiſo: tamen non Craſſum, ſed Auguſtum, cuius auſpicijs geſta res eſſet, Imperatorem appellatum.

de Curione. Hæc appellatio, vt ſcribit libro ſecundo Appianus, ducibus maxime fuit honorifica; quod ea acclamatione teſtari milites videbantur, ſuum ducem eo nomine indignũ non eſſe, quo cæteri olim duces ob rem præclare in bello geſtam ornari conſueſſent. Addit

Dio

Dio libro ſexageſimo, non niſi ſemel de vno bello aliquem Imperatorem appellari licuiſſe: at verò ex diuerſis bellis nomen Imperatoris ſæpius reportatum, ſcribit idem Dio libro XLIII.

Hinc etiam in antiquis inſcriptionibus legitur IMPER. V. IMPER. X. &cet. Significatur enim ea re, quoties ille, victoria parta, Imperator appellatus ſit. Atque ipſi etiam Cæſares, licet Imperatores vſurparentur (quo nomine ſumma rerum poteſtas declaratur) tamen cum noua aliqua victoria eſſet nunciata, veteri more Imperatores appellabantur. Auguſtum certe rerum dominum vicies Imperatorem conclamatum, vna cum Dione teſtatur vetus inſcriptio. *lib.52.*

Imp. Cæſar D. F. Auguſt. Pont. Max. Cos. XIIII. *Imp.* XX. *Trib. pot.* XXXVII. *P. P.*

Auguſtus enim cęteriq́ue deinceps Principes, vt imperij auſpicia, ſic honorem omnem rerum à cęteris ducibus geſtarum ſibi reſeruarunt: quare ex aliorum ſecundis prœlijs ipſi Imperatores ſalutabantur. Illud autem in huiuſmodi inſcriptionibus animaduertendum eſt, Imperatoris nomen, cum eſt Principis, præponi, hoc modo Imper. Cæſar Aug. quamobrem Suetonius nomen Imperatoris, Prænomē vocat; Tiberius, inquit, pręnomen Imperatoris recuſauit. Cū verò Impe-

ratoris nomen, eſt victoris ducis, ſequitur, hoc modo, C. Cæſar Imperator.

Neque tamen ex quacumque victoria nomen Imperatoris duci delatum eſt: certum enim hoſtium numerum eſſe oportuit, quo cæſo, Imperator is appellaretur. Sed ea conſuetudine paulatim deprauata, multi, vt ait *Phil. 14.* Cicero, paucis hoſtium cæſis, Imperatoris tamen nomen conſequebantur.

Quis autem cæſorum hoſtium numerus obtinendo Imperatoris nomini ſufficeret, incertum eſt. Appianus libro ſecundo, obſeruatum eſſe priſcis temporibus tradit, vt non niſi magnis rebus geſtis, nomen Imperatoris acclamaretur: at verò ſua ætate, decem millibus hoſtium vno prœlio cæſis, acclamatum eſſe. Cicero autem, ſi mille duoúe millia hoſtium cæſa eſſent, ſatis fuiſſe videtur ſignificare, vt Imperator quis appellaretur: Sic enim ait Philippica XIV. An ſi quis Hiſpanorum, aut Gallorum, aut Thracum, mille aut duo millia occidiſſet, non eum hac conſuetudine quæ increbuit, Imperatorem appellaret Senatus.

Ego autem ſic exiſtimo ad Imperatoris nomen obtinendum, non eundem ex omnibus hoſtibus cæſorum numerum, lege fuiſſe decretum; ſed in ea re hoſtium generis, virtutiſque habitam fuiſſe rationem: Neque enim puto Ciceronem de omnibus hoſtibus vniuerſe, ſed de certo hoſtium genere locutum eſſe, neque enim hoſtium ſimpliciter; ſed Gallorum, aut Hiſpanorum, aut Thracum, (quæ

(quæ nationes bellicoſiſſimæ habebantur) mille aut duobus millibus cæſis, Imperatores à Senatu appellatos dixit.

Qui enim, verbi cauſa, cum bellicoſis hoſtibus rem gereret, huic minorem cæſorum numerum ad Imperatoris nomen conſequendum ſuffeciſſe veriſimile eſt: qui autem cum imbelli aliqua natione bellum faceret, ei pluribus fortaſſe cæſorum millibus opus fuit, vt Imperator conclamaretur.

Nam Dio libro trigeſimoſeptimo cæſis à C. Antonio Cos. millibus hoſtium tribus, tamen eum numerũ minorem eſſe dicit, quam vt ex eo nomen Imperatoris legitime referri poſſet. Neque tamen tantam cæſorum multitudinem, quantam ſcribit Appianus, poſtulatam credo: ſed quinque hoſtium millium cęde, aut non multo ſecus, Imperatoris appellationẽ conſtitiſſe, mihi admodum credibile fit. Vt qui numerus ad triumphum impetrandum, Valerio & Oroſio auctoribus, *Val. li. 2. cap. 3.* requireretur; idem etiam obtinendo Imperatoris nomini ſatis eſſet. *Oroſ. l. 5. cap. 4.*

Quoquo autem modo ſe res habeat, illud conſtat, non niſi certo hoſtium numero cęſo, Imperatoris nomen fuiſſe conclamatum. Itaque Cicero ad Cęlium ſcribens, libro ſecundo, epiſtola nona, dicit ſe iuſta victoria Imperatorem appellatum apud Iſſum. Hinc illud Cęlij ad Ciceronem libro VIII. epiſt. XI. Sed cum de hoſtibus ageretur, & poſſet rem impedire, ſi, vt numeraretur, poſtularet, tacuit.

Hunc igitur primum quaſi honoris gradum Duces adepti, Lictorum faſces lauro lætitiæ cauſa, ornabant, vt ait Zonaras. Et Dio libro quadrageſimoprimo. Pompeius ea victoria nomen Imperatoris accepit: quãquam neque orationem vllã inflatam habuit, neque laurum faſcibus addidit. Tacitus libro XIII. Nero quo componeret diuerſos, ſic euulgari iuſſit, ob res à Quadrato & Corbulone geſtas, laurum faſcibus Imperatorijs addi.

Inde publicas de victoria litteras ipſi Duces ad S. P. Q. R. mittebant, vt Imperatoris nomen ſtudijs militaribus partum, Senatus auctoritate confirmaretur: nec quemquam niſi ante de rebus à ſe geſtis publice ad Senatum litteras dediſſet, de triumpho poſtea in vrbe egiſſe ſcribit Dio libro quinquageſimoquarto.

Hinc Cicero in Piſonem. Torquatus magnis rebus geſtis me referente abſens Imperator eſt appellatus. Et Dio libro quadrageſimoſexto. Cæſar, Hirtius, & Panſa à militibus & Senatu Imperatores nominati ſunt. Idem quoque Dio lib. quinquageſimoquarto narrat Auguſtum obſtitiſſe, ne Imperatoris nomen, quod Druſus & Tiberius apud exercitum militari fuerant acclamatione conſecuti: Romæ ab Senatu confirmaretur. Zonaras tamen, impetrato triumpho, nomen Imperatoris cõfirmatum ſcribit: quamquam id poteſt intelligi de imperio, quod ingredienti-

entibus vrbem triumphantibus dabatur, vt infra dicetur.

Ex eodem Dione ſcribit in Hadriano Xiphilinus, Imperatores in litteris, quas ad Senatum ſcriberent, illo ſolemni initio vſos. Si vos, liberique veſtri valetis, bene eſt: ego quidem, & exercitus valemus. quo tamen principio Hadrianum abſtinuiſſe narrat, cum illi victoria multorum militum cæde conſtitiſſet.

Hiſce litteris, quæ bene geſtæ rei nunciæ erant, lauri ramum addi mos fuit: ex quo litteræ Laureatæ dictæ ſunt. Plinius libro xv. cap. xxx. Laurus Romanis præcipue lætitiæ victoriarumq; nuncia additur litteris. Cicero in Piſonem. Appellatus eſt hic illius Prouinciæ Imperator: ne tum quidem tabulas Romam cum Laurea mittere audebas? Liuius libro quinto. Triſtem ab Tuſculo nuncium, nequidquam exterrita ciuitate, litteræ à Poſtumio Laureatæ ſequuntur; victoriam populi Romani, Aequorum exercitum deletum. Cicero has litteras Victrices appellat in epiſt. I. lib. V. ad Atticum, quod victoriæ nunciæ eſſent.

Neque ſolum ipſę litteræ, ſed etiam haſtarum cuſpides, quas tabellarij geſtabant, lauro coronabantur, vt procul lætarum rerum nuncij eſſe cognoſcerentur, vt ſcribit in Pompeio Plutarchus. Quod ſi naui nuncius veheretur, nauis ipſa lauro ſimiliter ornabatur, quemadmodum narrat in Mithridatico Appianus.

Suetonius in Iulio capit, L v I. auctor eſt, Duces olim mittere ſolitos fuiſſe literas ad Senatum tranſuerſa charta; primumque C. Cęſarem eas ad formam memoralis libelli conuertiſſe.

Has litteras Conſul ſiue Prætor in Senatu primum, deinde ex eiuſdem Senatus auctoritate ad populum recitabat. Suetonius in Caligula cap. XLIV. Quaſi vniuerſa tradita inſula, magnificas Romam literas miſit; monitis ſępe latoribus, vt vehiculo ad forum vſque & curiam pertenderent : nec niſi in æde Martis, ac frequenti Senatu, Conſulibus traderent. Liuius libro trigeſimoſecundo. Litteræ Conſulum Romam allatæ: M. Sergius Prætor vrbis in Senatu eas, deinde ex auctoritate Patrum ad populum recitauit.

Solebant quoque Reges, & amicæ ciuitates victoriam gratulantes ad Imperatorem, legationis atque etiam honoris cauſa coronas aureas, aurumque in triumphum mittere, quod Coronarium vocabant. Dio libro quadrageſimoſecundo, & libro quadrageſimooctauo, de Cn. Domitio Caluino. Aurum quod in triumphum conferri ab vrbibus ſolet, à ſolis Hiſpaniæ ciuitatibus accepit. Hirtius de bello Alexandrino. Si feciſſet, iam tunc ſibi remitteret munera & dona, quæ bene rebus geſtis Imperatores ab amicis accipere conſueſſent ; miſerat enim Pharnaces coronam auream, &c. Seruius interpretans illud ex libro octauo. Dona recognoſcit

gnoſcit populorum Aurum,inquit, Coronarium dicit; quod hodieque à victis gentibus datur: imponebant autem hoc Imperatores ob conceſſam vitam.

Feſtus,& Gellius lib.v.cap.vi.coronas quę à ciuitatibus conferrentur, è lauro olim fuiſſe ſcribunt, poſtea vero ex auro fieri cœptas, dictumque aurum Coronarium. Cicero in Piſonem, interdictum dicit fuiſſe lege Iulia, ne Imperatoribus aurum Coronarium à ciuitatibus decerneretur; neue ipſi Imperatores acciperent,niſi decreto iam triumpho.

De Supplicatione. CAP. II.

CVM Imperatoris nomine Senatus etiam Supplicationis honorem Imperatori victori decernebat: in qua impetranda maxime ſtudium, & ambitio ipſorum Ducum verſabatur; non ideo ſolum quod præclarum eſſet, ipſorum nomine Deorũ templa aperiri, ſummoque populi concurſu & gratulatione Dijs ob victoriam gratias agi; ſed etiam quod ſupplicationem fere ſequebatur Triumphus, quo nihil apud Romanos honorificentius fuit. Cicero ad Atticum libr.vii.epiſt.i. Tu autem de Triumpho cogitabis, quem video niſi Reipubl. tempora impediant ἐυπόριςον: iudico autem cum ex literis amicorum, tum ex ſupplicatione. Hinc eiuſdem Ciceronis in epiſtolis ad Catonem de ſupplicatione obtinenda ſollicita & anxia cogitatio. Quare ipſa Supplicatio à Catone Triumphi prærogatiua nominatur; quod cui decreta eſſet, præiu- *l 15. fam.* *ibid. in epiſtol. ad Ciceronē.*

dicium quoddam factum videretur, eundem etiam Triumphum conſecuturum. Liuius li. xxvi. Cum multis verbis actum eſſet, vtrum minus conueniret, cuius nomine abſentis, ob res proſpere eius ductu geſtas, ſupplicatio decreta foret, & Dijs immortalibus habitus honos; ei præſenti negare Triumphum. Et li. xxxi. Non homines tantum ea victoria lætatos, ſed Dijs quoq; immortalibus per triduum ſupplicationes habitas, quod bene ac feliciter, non quod male ac temere Reſpub. à L. Furio Prætore geſta eſſet.

Dicebatur autem Supplicatio, cum populus Romanus vniuerſus ad omnia Deorum templa cæſis victimis, de victoria parta gratulabatur: eamq; ſupplicationem Magiſtratus aliquis pro concione edicebat. Singula veterum teſtimonijs confirmemus. Liuius li. xxvii. in extremo Senatus, quod M. Liuius & C. Claudius coſſ. incolumi exercitu ducem hoſtium legioneſq; occidiſſent, ſupplicationem in triduum decreuit: eam ſupplicationem C. Hoſtilius Prætor pro concione edixit, celebrataq; à viris feminiſque, omniaque templa per totum triduum æqualem turbam habuere. Et lib. xxxvi. Supplicatio eius victoriæ cauſſa, decreta ab Senatu, victimæq; maiores cæſæ. Et libro xxxvii. Supplicatio in triduum decreta eſt, & xl. maiores hoſtiæ immolatæ. Cicero Philippica xiv. diſputans de ſupplicatione quæ ob cęſum Antonij exercitum, Hirtij Panſæque nomine decernebatur: ſupplicationem, inquit, decernitis, ho-
ſtem

ſtem non appellatis: gratæ vero noſtræ Dijs immortalibus ſupplicationes, gratæ victimæ, cum interfecta ſit ciuium multitudo.

Videtur autem populus Rom. coronatus, atq; in veſte candida ſupplicaſſe: Cato enim in libro de re militari, vt citat Feſtus; Vt populus, ſuus ſua opera potius ob rem bene geſtam coronatus ſupplicatum eat; quam re male geſta coronatus veneat. De veſte candida ſignificat Liuius lib. XLV. loquens de Perſeo victo nunciato; Nam cum, inquit, primo in veſte candida viſi eſſent, quod & gratulantes decebat, &c. *u. Sub corona venire.*

Supplicationum diebus nihil agere cum populo licuit, quod Cicero docet epiſt. v. l. 2. ad Q. Fratrē. Conſul, inquit, eſt egregius Lentulus; dies comitiales exemit omnes: nam & iam Latinæ inſtaurantur, nec tamen ſupplicationes deerant; ſic legibus pernicioſiſſimis reſiſtitur. Et Cælius lib. VIII. epiſt. XI. Curio tui cupidiſſimus, cui omnibus rationibus comitiales eripiebantur; negabat ſe vllo modo pati poſſe decerni ſupplicationes.

A principio vnum diem ſupplicatum veriſimile videtur. Liuius enim li. III. Gemina, inquit, victoria duobus bifariā prælijs parta, maligne Senatus in vnum diem, conſulum nomine ſupplicationes decreuit: populus iniuſſus, altero die frequens ijt ſupplicatum: & hec vaga populariſq; ſupplicatio ſtudijs prope celebratior fuit. Poſtea numerus dierum paullatim ambitione auctus. Ante Camilli victoriam de Veijs, nemini quatuor dierum

ſupplica-

Supplicatio decreta eſt, teſte Liuio lib. v. Aliquot poſt annis L. Papirio, Sp. Caruilio Coſſ. quia Samnites viciſſent, item quatridui ſupplicatione publicum gaudium celebratum fuiſſe idem Liuius narrat lib. x. Additum deinde ſupplicationibus diem ex eodem Liuio cognoſcitur, qui l. xxx. ita ſcribit. Decretum, vt quinque dies circa omnia puluinaria ſupplicaretur. Atque ea deinceps ordinaria videtur fuiſſe ſupplicatio, quę Conſulibus decerneretur. Liuius libr. xxxiii. Ob res proſpere geſtas in quinque dies ſupplicationes decretæ. Et lib. xlv. Senatus ſupplicationes ob rem egregie geſtam ab L. Aemilio Cos. in quinq; dies circa omnia puluinaria decreuit, hoſtijſque maioribus ſacrificari iuſſit.

Extra ordinē Cn. Pompeio duplicata ſupplicatio eſt, confecto bello Mithridatico, vt eſſet dierum decem; idq; ſe referente factum dicit Cicero in oratione de Prouincijs Conſularibus. Quamquam in ea oratione modo decem, modo duodecim legitur: magis tamen probatur decem, vt Conſularis ſupplicatio duplicetur, quam dierum quinque fuiſſe oſtendimus. Cæſari vero ob res in Gallia geſtas, primum quindecim; deinde alijs rebus geſtis, viginti dierum ſupplicatio decreta eſt: quod præter eandem orationem, oſtendit ipſe Cæſar libr. 2. & 4. belli Gallici. Ita vt tot dierum acceſſio facta ſit in ſupplicatione Cęſaris, quot dierum facta fuerat in ſupplicatione Pompeij, quinis vtrique extra ordinem, honoris cauſſa conceſſis.

Verum

Verum vt hæc tandem diſputatio concludatur; cũ Neroni & Salinatori in multo maiore quam Papirij Caruilijque victoria, nempe ob Aſdrubalem, Annibalis fratrem cum exercitu cæſum, trium duntaxat dierum decretam ſupplicationem narrat Liuius: probabile eſt in ſupplicatione numerum dierum pro Senatus voluntate vel auctum vel imminutum. Vni M. Tullio, oppreſſa Catilinæ coniuratione, Senatus togato ſupplicationem decreuit, non vt multis Republ. bene geſta, ſed vt nemini Rep. conſeruata: qua de re ipſe ſæpe gloriatur. *li. 27. extremo. 3 Catil. in Piſ. Dio libr. 27. Quintil. l. 2. ca 16.*

Porro cum de ſupplicatione agebatur, Senatores deeſſe non ſolebant, non quidem pignoribus coacti, ſed eorum, quorum de honore agebatur, gratia adducti, vt docet Cicero Philippica prima. Quod ſi quis etiam ſcribendo S.C. affuiſſet, is vero maximum in eum, cuius de honore agebatur, amorem præ ſe tuliſſe videbatur. Itaque Cicero in epiſt. ad Catonem. Res, inquit, ipſa declarat tibi illum honorem noſtrum ſupplicationis fuiſſe iucundum, quod ſcribendo affuiſti: hęc enim Senatus conſulta, non ignoro ab amiciſſimis eius, cuius de honore agitur, ſcribi ſolere. *l. 15. fam.*

Præterea in ſupplicatione decernenda rogari ſingulorum ſententias mos fuit, quod oſtendit Cælius epiſtol. XI. Quare Cicero illud quaſi contra legem factum queritur. Philip. III. S.C. de ſupplicatione per diſceſſionem fecit, cum id factum eſſet antea nunquam. Formula autem, qua in ſupplicatione decernenda Sena-

da Senatus vtebatur, fuit. Quod bene ac feliciter Rempubl. adminiſtraſſet, vt ait Liuius libr. XXXVIII. in oratione Cn. Manlij Procos. & alibi.

De aduentu Imperatoris ad vrbem & Triumphi poſtulatione.

CAPVT III.

Imperatores grauiſſimis militum Senatuſque iudicijs ornati, ſuas mox ipſi de victoria literas cum exercitu ſequebantur. Quibus ad vrbem aduentantibus omnis ciuium multitudo gratulabunda obuiam effundebatur, per ordines ætatum diſtincta, vt primo iuuenes, deinde ceteri, poſtremo Senatus omnis procederet, quemadmodum ſcribunt Appianus in Mithridatico de Pompeij Triumpho, Valerius li. IX. ca. III. de Iuuenibus. Liuius li. V. Ac ſi maior in vrbe Magiſtratus eſſet, ab eo Imperatoribus Senatus extra vrbem dabatur: ſin minus, ipſi Imperatores præmiſſo edicto Senatum extra vrbem in certum diem euocabant. Liuius li. III. Conſules ex compoſito, eodem biduo ad vrbem acceſſere, Senatumque in Martium campum euocauere. Et lib. XXVI. M. Marcellus ex Sicilia cum ad vrbem veniſſet, à C. Calpurnio Prætore Senatus ei ad ædem Bellonæ datus eſt. Et li. XXVIII. Forte euenit, vt eodem die ambo Conſules Præneſte venirēt: inde præmiſſo edicto, vt triduo poſt frequens Senatus ad ædem Bellonæ adeſſet, omni multitudine obuiam effuſa prodiere.

Dabatur autem Senatus extra vrbem, quoniam

niam Imperatores cum imperio erant, & cũ eodem imperio Triumphabant; ſtatim autem vt vrbem ingrediebantur, imperium amittebant, vt in Cæſaris ac Pompeij vitis Plutarchus narrat. Hinc Seneca libr. v. de Beneficijs cap. xv. Qui ne Triumphaturi quidem intrare vrbem iuſſu Senatus deberetis, quibuſque exercitũ victorem reducentibus curia extra muros præberetur. &c. Liuius li. xxvi. Q. Fuluium Procos. profectum cum exercitu à Capua affertur; cui ne minueretur imperium, ſi in vrbem veniſſet, decreuit Senatus, vt Q. Fuluio par cum Conſulibus imperium eſſet. Vlpianus l. vlt. de officio Procos. Proconſul, inquit, portam Romæ ingreſſus deponit imperium. Tradit inſuper Appianus lib. 2. non licuiſſe ad Triumphum redire ei, qui ſemel vrbem iniſſet. Quare Dio li. LIII. extremo ſcribit Auguſto perpetuum conſulare imperium decretum; ſic vt illud neque vrbem ingreſſus amittere, neque ad renouandum egredi vrbe neceſſe haberet. Quod ideo dicit Dio, quia id interdum gratiæ aliquorum datum eſt, vt cum ante Triumphum ingreſſi vrbem, imperium amiſiſſent, iterum ad ſumendum, vel, vt ait Dio, ad renouandum imperium vrbe egrederentur. Tacitus lib. III. Annal. Druſus vrbe egreſſus, repetendis auſpicijs, mox ouans introijt.

Hoc autem tempore quo Duces cum imperio extra vrbem erant, Ad vrbem eſſe dicebantur, vt ait Aſconius in Verrinas Ciceronis. Dabatur autem Senatus extra vrbem fere

in æde

in æde Bellonæ aut Apollinis, quæ auctore Aſconio oratione in toga candida, extra portam Carmentalem fuit, inter forum Olitorium & circum Flaminium. Auguſtus tamen exſtructa æde Marti vltori, quam bello Philippenſi vouerat, ſanxit, vt de bellis ac Triumphis, in ea deinceps conſuleretur, vt eſt auctor in vita Suetonius cap. XXIX. In ijs igitur templis Imperatores, ea quæ iam ante literis publice ſcripſerant, corā exponebant, quot hoſtium millia cæſa, quæ præda ex hoſtibus capta, quæ Prouinciæ ad imperium populi Romani adiunctæ, atque pro ijs rebus geſtis Triumphum poſtulabant. Eo die quo Imperatori dabatur Senatus, nullus Senator deeſſe ſolebat: quemadmodum ait Cicer. Philip. I. Velleius libro priore: de L. Paulo. Is cū in concione extra vrbē, more maiorum, ante Triumphi diem ordinem actorum ſuorum commemoraret. Liuius li. XXXVIII. Cn. Manlius Procos. Romam venit, cui cum ab Ser. Sulpicio Prætore Senatus ad ædem Bellonæ datus eſſet; & ipſe commemoratis rebus ab ſe geſtis poſtulaſſet, vt ob eas Dijs immortalibus honos haberetur, ſibique Triumphanti vrbem inuehi liceret. Et li. XXXIX. M. Fuluius Procos. ex Aetolia redijt: iſque ad ædem Apollinis in Senatu, cum de rebus in Aetolia geſtis diſſeruiſſet, petijt à Patribus, vt æquum cenſerent, ob Rempubl. bene ac feliciter geſtam, & Dijs immortalibus honorem haberi iubere, & ſibi Triumphum decernere.

Dies porro lege conſtitutus, quo die oportebat

tebat Imperatores de rebus ab ſe geſtis differere, videtur ſummus fuiſſe decimus: ſic enim ſcribit Cicero epiſt. 2. li. III. ad Q. Fr. Cum Gabinius quacumque veniebat, Triumphum ſe poſtulare dixiſſet, ſubitoq; bonus Imperator noctu vrbem hoſtium plane inuaſiſſet, in Senatum ſe non committebat. interim ipſo decimo die, quo ipſum oportebat hoſtium numerum & militũ renunciare, in re hæſit ſumma in frequentia. Hunc tamen diem, Triumphi cupiditate Imperat. ſæpiſſime prætulerunt, vt ex Liuio conſtat.

De Triumphi nomine & Inuentore.

CAP. IV.

TRiumphus in vrbe Roma honorum maximus fuit, quem is qui ſuis auſpicijs, populi Rom. hoſtes, ſignis collatis prœlio deuiciſſet, Prouinciamq; Imperio pop. Rom. adiunxiſſet, cum exercitu rediens, Senatus primum iudicio, deinde populi iuſſu conſequebatur. Nominatum Triumphum Varro & Plutarchus ſcribunt à θριάμβῳ Græco Liberi patris cognomento, quod milites inter pompã vſurpabant, dum Imperatori per vrbem in Capitolium adſcendenti, feſtis vocibus acclamarent Io Triumphe, Io. Zonaras autem dum Triumphum Diocletiani deſcribit, item Nicãdri Scholiaſtes & Suidas Triumphi nomen deductum putant ἀπὸ τῶν θρίων, id eſt, ficubus; quod ante inuentum perſonarum vſum, vulgo homines eius arboris frondibus contecti, ſcenica procacitate dicta in obuios

Varro li. 5. de ling. lat. plutarch in Marcello.

conijcerent: quam dictorum licentiam cum milites in pompa imitarentur, ex eo Triumphi nomen ortum eſſe volunt. Suetonius vero, vt citat Iſidorus libr. XVIII. cap. 2. dictum exiſtimauit Triumphum, quod is qui Triumpharet, triplici iudicio cohoneſtaretur, exercitus, Senatus, & populi. Alij, vt eodem loco ait Zonaras, quod Triumphus tribus ordinibus Senatus, populi, militumq; conſtaret: tot enim ordines Triumphantem ſequebantur.

Primus ex externis nationibus Bacchus deuicta India Triumphauit, vt ait Plinius libr. VII. cap. LVI. Ex Romanis vero Romulus, Acrone Cæninenſium Rege interfecto, ſi Dionyſio, Meſſalę, & Plutarcho credimus: nam Florus & Eutropius, Tarquinium Priſcum Triumphi auctorem faciunt. Qui ſcriptores inter ſe diſſidentes, ita ex Plutarchi ſententia videntur cōciliari poſſe, vt Romulus quidem Triumphandi morem Romanis oſtenderit; Priſcus vero ornauerit atque auxerit.

Triumphorum porro duo genera fuere, vnus maior, qui præcipue Triumphus; minor alter, quæ Ouatio nominata eſt. Ex his autem alij terreſtres, alij nauales; item alij in vrbe, alij in monte Albano acti ſunt. De quibus omnibus ſingillatim ordine dicemus.

Quibus de cauſsis concederetur vel negaretur Triumphus.

CAPVT V.

QVoniam autem Triumphus, vti diximus, honorum omnium qui ſuffragiò aut ſtudio ci-

dio ciuium deferrentur, maximus ſemper eſt habitus, ne vnquam Triumphantium indignitate obſoleſceret, leges multæ latæ ſunt, quibus triumphi ſplendor ac dignitas cuſtodiretur. Quarum illa antiquiſſima fuit, quæ numquam ſeruata non eſt, vt qui triumphum ducturi eſſent, ſua in Prouincia ſuiſque auſpicijs rem geſſiſſent. Liuius libro XXVIII. de Nerone & Salinatore. Inter ipſos, ne cum bellum communi animo geſſiſſent, Triumphum ſepararent, ita conuenit: quoniam in Prouincia M. Liuij res geſta eſſet, & eo die quo pugnatum foret, eius forte auſpicium fuiſſet; exercitus Liuianus deductus Romam veniſſet, Neronis de prouincia deduci non potuiſſet; vt M. Liuium quadrigis vrbem ineuntem milites ſequerentur; C. Claudius equo ſine militibus inueheretur. Et lib. XXXIV. de M. Eluio; Cauſſa triumphi negandi Senatui fuit, quod alieno auſpicio, & in aliena prouincia pugnaſſet. Velleius libro ſecundo de Lepido, qui Tiberij Cæſaris auſpicio res geſſerat; Ob ea, inquit, quæ ſi proprijs geſſiſſet auſpicijs, triumphare debuerat, ornamentis triumphalibus, conſentiente cum iudicio Principum, voluntate Senatus, donatus eſt. Itaque Dio li. XLIII. id contra conſuetudinem Fabio Pedioque Legatis à Cæſare conceſſum ſcribit, vt cum ſuis auſpicijs nihil geſſiſſent, nihilominus tamen triumpharent.

Altera lex fuit, vt pro aucto imperio, non pro recuperatis quæ populi Roman. fuiſſent, Triumphus decerneretur. Quam ob cauſſam

neque P.Scipioni ob Hiſpanias recuperatas, neque Q.Fuluio qui Capuam, neque L. Opimio qui Fregellas receperunt, permiſit Senatus vt triumpharent, quemadmodum Valerius lib.2.Marcellinus libr.xxv.ſcribunt. Eadem fuit condicio eorum, qui ad res gerendas ſine magiſtratu miſſi eſſent, vt quamuis res Triumpho dignas geſſiſſent, Triumphare tamen lege vetarentur. Atque ob hanc vnam cauſſam neq; Scipioni neq; Marcello Triumphum decretum ſcribit Valerius lib.2.Ac de Scipione quidem ita ſcribit Liuius li.xxviii. Ob has res geſtas magis tentata eſt Triumphi ſpes, quam petita pertinaciter; quia neminẽ ad eàm diem Triumphaſſe, qui ſine magiſtratu res geſſiſſet, conſtabat. Et libr. xxxi. de L. Lentulo Hiſpaniæ Procos. Res Triumpho dignas eſſe cenſebat Senatus, ſed exemplum à maioribus non accepiſſe, vt qui neque Dictator, neque Conſul, neque Prætor res geſſiſſet, Triumpharet: Proconſulem illum Hiſpaniam prouinciam, non Conſulem aut Prætorem obtinuiſſe.

Vnus tamen Cn.Pompeius, Sulla Dictatore concedente, contra legem ſine magiſtratu eques Rom.Triumphauit. Vetus etiam lex illa traditur, vt ij tantum vrbem Triumphantes inirent, qui hoſtes acie viciſſent: quare Cethegi, M.Tamphili, Sp. Caſſij, Q.Minutij Triumphos tanquam contra legẽ raptos notant Liuius & Dionyſius, in quibus neq; hoſtes ducti ante currum eſſent, neq; alia præda, qua cohoneſtari Triumphi ſolerent, tranſuecta.

Poſt

Poſt vt Imperatorum ambitioni obuiam iretur, qui leuibus prœlijs proſpere factis, Triumphum petebant;lege cautum eſt, vt ne quis Triumpharet,niſi & quinque millia hoſtium vno prœlio cecidiſſet, & de ſuo exercitu multo pauciores amiſiſſet. Quo in vtroque ne falſusSenatui numerus ederetur,altera lex à L.Mario & M.Catone Tribb.pleb.lata eſt,'quæ iubebat Imperatores cum primum ad vrbem veniſſent,apud Quęſtores vrbanos iurare de vtroque numero vere ab ipſis Senatui eſſe ſcriptum,pœna propoſita ijs,qui aut hoſtium occiſorum, aut ciuium amiſſorum in numero mentiti eſſent,vt ſcribit Valerius libro 2. Hinc Liuius libro IV. Cum trepidam tantum oſtendiſſent aciem Aequi,turpi fuga funduntur,haud magno conſulis decore,itaqueTriumphus negatus:ceterum ob Semproniana cædis leuatam ignominiã,vt ouans vrbem introiret conceſſum eſt.Et lib.x.M.Attilio Cos. deTriumpho agenti negatus honos & ob amiſſa tot millia militum, & quod captiuos ſine pactione ſub iugum miſiſſet.Dionyſius lib.v.de Poſtumio Cos.Cauſſa negandi Triumphi fuit clades paullo ante cum ignominia accepta,cum multis deſideratis,parum abfuit,quin ipſe in fuga veniret in poteſtatem hoſtium.

Illud quoque lege ſancitum, vt non niſi exercitu è prouincia deportato Triumphus decerneretur,cum vt teſtis eſſet virtutum Imperatoris, tum etiam vt debellatum eſſe in prouincia appareret. Atque hoc ipſum Mar-

cello quo minus triumpharet, obſtitiſſe ſignificat Liuius l. xxvi. Et li. xxviii. In ijs cauſis cur Nero, quemadmodum Salinator, non triumphauerit, hanc etiam numerat. Quod exercitus Liuianus deductus Romam veniſſet, Neronis deduci de prouincia non potuiſſet. Et li. xxxix. L. Manlio, inquit, Proconſuli poſtulanti ab Senatu in æde Bellonæ triumphum, rerum geſtarum magnitudo impetrabilem faciebat; exemplum obſtabat, quod ita comparatum more maiorum erat, ne quis qui exercitum non deportaſſet, triumpharet, niſi perdomitam pacatamq; prouinciã tradidiſſet ſucceſſori. Hinc illa apud eundem Liuium libro trigeſimo primo, extremo. C. Aurelij Cos. de Senatu conquerentis, quod abſente exercitu, Furio Prætori triumphum decreuiſſet: Ita, inquit, triumphum decreuiſſe Senatum, vt nullius niſi eius qui triumphaturus eſſet, aut eorum qui in bello interfuiſſent, verba audiret: maiores ideo inſtituiſſe, vt Legati, Tribuni militum, Centuriones, milites denique triumpho adeſſent, vt virtutes rerum geſtarum eius cui tantus honos haberetur, publice viderentur. Dio etiam libro xxxvii. nulli triumphum abſque partæ victoriæ ſocijs decerni ſolitum ſcribit: idq; Pompeio contra morem datum notat.

Impediendi quoque Triumphi illa ratio fuit, cum Tribunus plebis aliquis Imperatori ob res in bello geſtas diem diceret, ſicuti C. Memmius L. Lucullo, qui duobus potentiſſimis regibus Mithridate & Tigrane deuictis, ta-

ctis,tamen non niſi triennio poſt, Memmio accuſationem remittente, triumphauit Cicerone Cos. Vnde illa eiuſdem Ciceronis in Lucullo. Nos Conſules introduximus pæne in vrbem currum clariſſimi viri. Et Salluſtius in Catilinaria; Q. Marcius Rex, Q. Metellus Creticus ad vrbem Imperatores erant, impediti ne triumpharent, calumnia paucorum.

Poſtremo illud more maiorum obſeruatum eſt, vt quamuis aliquis præclaras res maximeque vtiles Reipubl. ciuili bello geſſiſſet, Imperator tamen non appellaretur; neque ei ſupplicatio aut triumphus decerneretur: quia vt neceſſariæ iſtę, ita lugubres ſemper æſtimatæ victoriæ ſunt, vt pote non externo ſed domeſtico partæ cruore. Quare neque Catulus de Lepido, neq; C. Antonius de Catilina, quamquam improbis ac ſeditioſis ciuibus; neque Sulla de Mario, neque Cæſar de Pompeio Triumphum duxerunt, vt eſt auctor Valerius lib. 2. Dio autem libr. XLI. ſcribit Pompeium, victo ad Dyrachium Cæſare, Imperatoris quidem nomen accepiſſe; faſces tamen lauro non ornaſſe, neque orationem vllam glorioſam habuiſſe.

De Ordine, ad quem ſpectabat Triumphum decernere.

CAPVT VI.

HAſce cauſſas impediendi Triumphi Senatus cognoſcebat, quarum ſi nulla obſtitiſſet, Patrum conſenſu Triumphus his ver-

bis decernebatur. Quod bene ac feliciter Rempub. adminiſtraſſet, vt ſcribit Liuius libro XXXVIII.

Initio enim æſtimatio, & arbitrium eius honoris penes ordinem Senatorium fuit. P. Seruilius Priſcus Cos. viam à Senatus auctoritate recedendi primus oſtendit: qui re bene cum Volſcis geſta, cum Triumphum à Senatu, Ap. Claudio collega intercedente, non impetraſſet; cum lictoribus coronatis coronatus ipſe, & Triumphali veſte ornatus vrbem inijt, atque in Capitolio vota perſoluit, plebe vniuerſa cui erat cariſſimus, proſequẽte; anno V. C. CCLVIII. Et quamquam Dionyſius libro VI. hunc Triumphum nominet. Eum tamen neque Liuius, neque faſti Capitolini habent; credo, quia inuito Senatu, ſine populi iuſſu actus eſſet. Primi L. Valerius Potitus, M. Horatius Barbatus Conſules cum à Senatu Triumphum non impetraſſent, ad populum conuerſi, ſine auctoritate Senatus, iuſſu populi Triumpharunt, anno V. C. CCCIV. vti Liuius libr. III. Dionyſius libro XI. narrant. Vnde, illa apud Liuium C. Claudij indignantis; Numquam ante de Triumpho per populum actum, ſemper æſtimationem arbitriumque eius honoris penes Senatum fuiſſe; ne Reges quidem maieſtatem ſummi ordinis imminuiſſe. Horum exemplũ ſecuti deinceps multi, omiſſo Senatu, Triumphum à populo impetrarunt. Liuius libro VII. C. Marcius Rutilus Dictator, ſine auctoritate Patrum, populi iuſſu Triumphauit, Et libro X.

Poſtumius Cos. auxilio Tribunorum pl. triũ, aduerſus interceſſionem ſeptem Tribunorũ & conſenſum Senatus, celebrante populo, triumphauit. Inuito autem populo, nemo vnquam triumphaſſe legitur, præter vnum Ap. Claudium, quem triumphãtem, ne à Tribuno pl. de curru detraheretur, Claudia virgo Veſtalis, filiané, an ſoror? (vtrumq; enim traditur) curru conſcenſo, vſque in Capitolium proſecuta eſt, vt Cicero in Cæliana, Valerius libr. v. capit. IV. Suetonius in Tiberio cap. II. narrant.

Vna cum triumpho pecuniam etiam ad triumphi ſumptus ex ærario Senatus decernebat, vt ait Polybius lib. VI. Primuſque priuatis ſumptibus triumphauit Q. Minucius Rufus Cos. anno V.C. DLVI. qua de re ita Liuius lib. XXXIII. Q. Minucius Cos. de Ligurib. Boijſque Gallis in monte Albano triumphauit: is triumphus, vt loco, & fama rerum geſtarum, & quod ſumptum non erogatum ex ærario omnes ſciebant, inhonoratior fuit; ita ſignis carpétiſque, & ſpolijs ferme æquabat.

Romæ autem Ap. Claudius Pulcher Cos. primus priuato ſumptu de Salaſſis Gallis triumphauit anno V.C. DCX. qua de re ſic Oroſius lib. V. cap. IV. Ap. Claudius aduerſus Salaſſos Gallos conuerſus & victus, decem millia peditum amiſit; reparata pugna, quinque hoſtium millia cecidit: triumphum propter damna ſuperiora, cum non impetraſſet, infami impudentia atque ambitione vſus priuatis ſumptibus triumphauit.

Huius exemplum ſecuti reliqui Imperatores, priuatis ſumptibus triũphos apparabant, accepto à ciuitatibus auro, quod Coronariũ dicitur. Dio lib. XLVIII. de Cn. Domitio Caluino; Aurum quod in triumphum cõferri ab vrbibus ſolet, à ſolis Hiſpaniæ ciuitatibus accepit: atque cum eius aliquam partem in triumphi apparatũ impẽdiſſet, reliquam ad Palatium reficiendum contulit. Et libr. 49. Triumphum ſibi à Cæſare vel Antonio concedi impetrarunt; eiuſq́; nomine multum aurum coronarium à populis exegerunt.

De Imperio triumphantium.

CAP. VII.

AC triumphum quidem, & pecuniam ad ſumptus, vti diximus, ſenatus decernebat: ſed imperium in vrbe quo die triumphus duceretur, populus dabat. Triumphabant enim cum imperio, quod vrbem intrantibus, vt ſupra demonſtratum eſt, deponere neceſſe fuit. Addit Zonaras, priuatis nullo modo triumphare licuiſſe. Itaq; decreto à Senatu triumpho, de eiuſdem auctoritate, Tribunus plebis, aut Magiſtratus aliquis rogationem ad populum ferebat, vt quo die vrbem triumphantes inirent, eo die ipſis imperium eſſet. Liuius lib. XLV. Tribus ijs omnibus decretus eſt ab Senatu triumphus, mandatumq́ue Q. Caſſio Prętori cum Tribunis plebis ex auctoritate Patrum ageret, rogationem ad plebem ferrent, vt ijs, quo die vrbem triumphantes inueherentur, imperium eſſet. Hanc legem de im-

de imperio vnius diei intra vrbem ſignificat Cicero lib. IV. epiſt. XV. ad Atticum; Pontinius vult ad IV. Nonas Nouēbr. triumphare: huic obuiam it Cato & Seruilius Præt. aperte, & Q. Mucius Trib. negant enim latum de imperio, & eſt latum hercule inſulſe, &c. Latum inſulſe dicit, quia vt ſcribit Dio lib. 39. extremo. Galba Præt. legem de imperio Pontinij ferens, clam ante lucem quoſdam in ſuffragium miſerat: cum tamen ante primam diei horam, quidquam agi cum populo leges vetarent.

De Pompa Triumphi. CAP. VIII.

REbus omnibus comparatis, dies pompæ traducēdæ indicebatur; quæ quidem alia alijs temporibus, pro rerum & victoriarum conditione fuit. Initio enim quamdiu populus Rom. cum finitimis bella geſſit, tenui admodum pompa triumphi inſtruebantur, cum nihil teſte Floro, niſi pecora Volſcorū, greges *li. 1. c. 13.* Sabinorum, carpenta Gallorū, fracta Samnitum arma in ijs deferrētur. Poſtquam autem Prouinciæ, Regna, atque integræ nationes in ditionem popu. Rom. venerunt, vna cum imperij opibus, ita creuit triumphorum magnificentia, vt ad eam nihil addi potuiſſe videatur. Vbi igitur dies conſtituta aduenerat, Senatus cum equeſtri ordine, alijq; Magiſtratus feſto cultu, obuiam Imperatori extra vrbem prodibant, certoq; in loco eius aduentū præſtolabantur, vt Dio lib. 51. de triumpho Augu. Ioſeph. li. 7. de triūpho Veſpaſiani tradidere.

Hinc

Hinc Valerius libro IX. capite III. Manlio Torquato ampliſſimam & glorioſiſſimam ex Latinis & Campanis victoriam in vrbem referenti, cum ſeniores omnes lætitia ouantes occurrerent iuniorum nemo obuiam proceſſit. Et Liuius li. v. de Camillo: Aduentus quoque Dictatoris, omnibus ordinibus obuiam effuſis, celebratior, quam vllius vmquam antea fuit.

Interea ex alia parte milites in turmas ordineſque deſcripti ad Imperatorem conueniebant. Is triumphali habitu indutus, ſumptis armillis, laurea redimitus, ramumque dextra tenens, proſequente exercitu, ad locum vbi Senatus exſpectabat, progrediebatur: poſitaque Sella milites ad concionem conuocabat, atque alijs omnibus, alijs proprijs laudibus ornatis, pecuniam & dona militaria diuidebat, votaque ſolemnia celebrabat, vt Ioſephus & *Zonaras* ſcribunt. Hinc Feſt. Calbeos armillas dicebant, quibus triumphantes vtebantur. Et Liuius lib. 39. Multos eo die priuſquam in vrbē inueheretur, in circo Flaminio Tribunos, Præfectos, Equites, Centuriones, Romanos, Socioſque donis militaribus donauit.

Dum hæc ab Imperatore gerūtur, populus interim candidis indutus veſtibus, ſeſe ad ſpectandum comparabat, exſtructis qua pompa præferebatur, ſpectaculorum gradibus, patentibus Deorum templis, turibuliſq; ante ianuas poſitis, ture & odoribus incenſis, vt eſt auctor in Aemylio Plutarchus. Hinc Tacitus

lib.

lib.XIV. de Nerone; Promptiora quàm pro-
miſerant inueniũt, obuias tribus, feſto cultu
Senatum, cõiugum ac liberorum agmina per
ſexum & ætatem diſpoſita, exſtructos qua in-
cederet ſpectaculorum gradus, quomodo tri-
umphi viſuntur.

Imperator votis ꝑſolutis, milites præmijs
militaribus donatos ad prãdium dimittebat,
quod ijs ab Imperatore exhiberi mos fuit: i-
pſe ad portam procedebat, quæ triumphalis
dicebatur, quod ea triumphorum pompa in-
ferri ſoleret. Auctor Ioſephus loco citato.
Portæ triumphalis meminit etiam Cicero in
Piſonem. Quaſi verò ad rem pertineat, qua tu
porta introieris, modo ne triumphali: quæ
porta Macedonicis ſemper Procõſulibus an-
tete patuit. Plutarchus in Sympoſio lib. II.
capit. I. ſcribit licuiſſe olim triumphantibus
muri partem qua ingreſſuri eſſent, deijcere, vt
oſtenderent non magnopere indigere mœni-
bus eam vrbem, quæ eos Duces peperiſſet.
Verum ego vix adduci poſſum vt credam. Hi- *Sue.c.25.*
eronicarum morem Romæ fuiſſe ſeruatum: *Xiphilin.*
neque alium quemquam præter vnum Ne-
ronem legi, diſiecta muri parte vrbem intro-
iſſe.

Sed vt ad Imperatorem reuertamur, vbi is
corpus curaſſet, Diis, qui erant ad portam col
locati, ſacrificat. Inde pompa per inſtructa
omnia ordinibus virorum ac mulierum, in-
ter plauſus & acclamationes, vijſque flore
ſtratis, procedere incipiebat, ſummouenti-
bus turbã cum bacillis miniſtris, ne ſe pompę
admi-

admiſceret, ordinemq; turbaret, vt Ioſephus li. vII. bel. Iud. Plutarchus in vita Aemylij & Tib. Gracchi narrat. Ouidius:

l. 4. Triſt el. 2.

Quaq; ibis, manibus circum plaudere tuorum,
Vndique iactato flore tegente vias.

Primus omnium Senatus, feſto, vt diximus, cultu ingrediebatur. Dio lib. LI ait Magiſtratus præcedere ſolitos fuiſſe; ſubſequi autem Senatores: Auguſtum tamen præter morem paſſum eſſe, vt Collega cum Senatoribus ſequeretur. Tum currus, hoſtium ſpolijs onuſti traducebantur à militibus coronatis, quibus tubicines item coronati miſti erant, vt ſcribit in Libyca Appianus.

His curribus arma, tela, catapultæ, baliſtæ, tormenta omnis generis, aliaque inſtrumēta belli tranſuehebantur, ita inter ſe confuſa & congeſta, vt inter vehendum mutuo impulſu atque tritu ſtridorem quendam ederent aſperum atque horribilem, vt ait Plutarchus in Aemylio.

Ciuitatum deinde gentiumq; victarum numina & ſimulacra pictęq; tabulæ ducebātur, in quibus mōtium, fluminum, regionum, præliorumq; ſpecies ita erant expreſſę atque diſtinctæ, vt ex eis rerum geſtarum ordo cognoſci facilime poſſet. Aliquę enim vaſtitatem, quę regionibus inferebatur; aliquę exciſiones vrbium atque incenſiones oſtendebant; alię preliorum faciem afferebant, fugam cædemque hoſtium; nonnullę ipſos hoſtium duces ſupplicum more manus tendentes re-

prę-

præſentabant. Atque hęc omnia partim viri toga induti purpurea ferculis geſtabant, partim curribus vehebantur, quorum pegmata in tertiam, quartamque contignationem ſurgebant. Auctor Appianus in Libyca, & Mithridatica extremo. Et li.2. ciuil. Ioſeph. Zonaras locis citatis. Aſconius etiam ferculis ſigna ante triumphantem vehi per pompam ſolita ſcribit ad lib.1.in Verrem. Fercula autem & ſimulacra quę in triumpho ferebātur, eburnea fuêre: quare datum vitio Maximo Pedioque Cęſaris Legatis ſcribit Dio, quod *lib.43.* ligneis oppidorum imaginibus in triumpho vſi eſſent. Chryſippus etiam cum in triumpho Cęſaris eburnea oppida eſſent tranſlata, & poſt dies paucos in triūpho Maximi lignea; thecas eſſe oppidorū Cæſaris dixit, vt refert Quinctilianus lib.6. Itaque *b* Marcellus Siracuſarum ſimulacrum in triumpho duxit. Scipio *c* Aſiaticus ſigna militaria 234. oppidorū ſimulacra 134. tranſuexit. *d* Balbus Cornelius, victis Garamantibus, præter Cydamam & Garamam, omnium aliarum gentium vrbiumq; numina & ſimulacra in triumpho oſtendit. C. Cæſar *e* Rhenū Rhodanumque, & ex auro captiuum Oceanum: in ferculis Nilum, Arſinoëm, & ad ſimulacrum igniū ardentem Pharum tranſtulit. Idē *f* Achillę & Photini Pompeij interfectorum cędem, Pharnàciſque fugam pictā in tabulis oſtendit; & illa quæ ſine gemitu adſpicere populus Romanus non potuit. L. Scipionis in mare ſe præcipitantis, Catonis viſcera dilaniantis, Petreij & Iubæ ſingu-

b Li.l.26
c Id.l.37
d Plin li. 5. ca.5.
e Florus l.4. ca.2.
f Appian. lib.2. ciu.

ſingulari certamine decernentium imagines traduxit. Longe melius in hoc genere g Sulla quam Cæſar, qui cum Græciæ & Aſiæ multas vrbes; ciuium Romanorum nullum oppidum in triumpho vexit.

g *Valer. l.2.c.3.*

Hanc prædam deinceps duo militum ordines ſequebantur, quorum vnus aurum argentumq́ue rude & infectum, alter factum ſignatumq́; preferebat, æs, ebur, veſtes precioſas, ſigna marmorea, aurea & argentea, coronas, quas ſociæ ciuitates Imperatoribus poſt victoriam gratulantes honoris cauſa miſerant, adſcriptis titulis ciuitatum, a quibus donatæ fuiſſent, vt ſcribit Appianus & Plutarchus locis citatis. Vopiſcus de Aureliani triũpho; Preferebantur, inquit, coronæ omnium ciuitatum aureæ, titulis eminentibus proditæ. Plinius lib. XXXIII. cap. III. Claudius Princeps qui Caio ſucceſſit, cum de Britannia triumpharet, inter coronas aureas, vnam ſeptem pondo habuit, quam contuliſſet Hiſpania citerior; alteram nouem, quam Gallia comata, ſicut titulus indicauit.

Denique quidquid in hoſtium Prouincia, vel ſingulare fuit, vel nouitate, precio, artificioúe admirabile; id vectum in triumpho oculis pop. Rom. ſubijciebatur, vt ait Ioſeph. Quod ſi magna prędæ copia fuiſſet, plauſtris muliſque vehebatur: dieſque plures continuabantur, ſi vnus pompæ traducendæ non ſufficeręt, vt Liuius libro XXXIV. & XLV. de Quinctij & Pauli triumphis; Plutarchus in Lucullo narrant. Itaque Pompeius a in triumpho

a *Plin. li. 12.c.26.*

pho Mithridatico Ebenũ: *b* C. Cæſar Camelopardalem: *c* Auguſtus Hippopotamũ, & Rhinocerotem: *d* Veſpaſianus Balſamum: *e* Aurelianus nouum purpuræ genus primi oſtenderũt. *f* T. Quinctius de Macedonia triduum triumphauit, tranſtulitque infecti argenti 18. millia pondo, & CCLXX. facti, vaſa omnis generis, cęlata pleraque, quędam eximiæ artis, & ex ære multa fabrefacta, ad hoc clypeos argenteos decem: ſignati argenti tetradrachmûm XXCIV. millia, auri pondo tria millia DCCXIV. & clypeum vnum ex auro totum, & Philippeos aureos XIV millia. DXIV coronas. dona ciuitatum CXIV.

b Dio li. 43.
c & 51.
d Plin. l. 12. c. 4.
e Vopiſc. in vita.
f Liuius lib. 34.

L. Scipio in triumpho quem egit de Antiocho Rege tulit eburneos dentes mille. 231. aureas coronas. CCXXXIV argenti pondo. 147. millia, & CDXX. tetradrachmûm atticorum CCXXIV millia. ciſtophorûm CCCXXXI millia, & LXX. nummos aureos Philippeos CXL millia, vaſorum argenteorum (omnia cælata erant) mille pondo & CDXXIV: aureorum mille pondo XXIV. *Liu. l. 37.*

Paulus Aemylius triumpho Macedonico de Perſeo Rege, coronas CD tranſtulit, tantumque pecuniæ, vt ex eo tempore populus Rom. tributum pendere deſierit, vt Plutarchus in vita, & Cicero lib. III. officiorum tradidere. Plinius libro XXIII. cap. III. prædam pondo trium millium in ærarium illatam ſcribit: Antias, & Velleius ſummam omnis captiui auri argentique translati bis millies centies HS. fuiſſe dicunt. Idem Velleius ex *Liu. l. 45.*

quinque C. Cæſaris triumphis, Gallici apparatum ex citro, Pontici ex acantho, Alexandrini teſtudine, Africi ebore, Hiſpanienſis argento raſili conſtitiſſe ſcribit: pecuniam ex manubijs illatam paulò amplius ſex millies HS. Appianus inuecta dicit talenta mille LXV. coronas aureas duo millia. DCCCXXII. pondo XXV millia. DCIV.

l. 2. ciuil.

Pompeius tertio triumpho quē de Piratis, Aſia, Ponto, &c. die natalis ſui egit M. Piſone M. Meſala Coſſ. tranſtulit, auctore Plin. alueū cum teſſaris luſoriū è gemmis duabus, latum pedes tres, longū pedes quatuor: in quo fuit luna aurea pondo 30. lectos tricliniares tres, vaſa ex auro gemmiſque abacorum nouem, ſigna aurea tria, Mineruę, Martis, & Apollinis, coronas aureas ex margaritis XXXIII. montem aureum quadratum cum ceruis & leonibus, & pomis omnis generis, circumdata vite aurea: Muſeum ex margaritis, in cuius faſtigio horologium erat: Reipu. dedit mille talentûm; Legatis & Quæſtoribus, qui oras maritimas defendiſſent HS. bina millia, commilitibus ſingulis quinquaginta.

l. 37. c. 2.

In Luculli triumpho latum eſt, quemadmodum ſcribit in vita Plutarchus, aureum Mithridatis ſimulacrum ſenum pedum, clypeus gemmis diſtinctus, fercula viginti vaſorum argēteorum: aureorum verò poculorum armorumque trigintaduo: octo quoque muli cum aureis lectis traducti: argentum infectum muli ſexaginta ſex, ſignatum centū & ſeptem portarunt: argentiq; ſignati. Summa

ma fuit vicies ſepties centena millia drachmarum.

Huic diuitiarum pompæ tubicines ſuccedebant, aureis coronis purpuraque ornati, nihil lætum & ſuaue, ſed bellicum & horrificum canentes, vt in ipſa acie ſolet. Tum hoſtias ad ſacrificandũ boues domeſticos albos auratis cornibus vittis ſertiſq; redimitos, iuuenes candidis ſuccincti veſtibus traducebãt, quos pueri ſequebantur aureas argenteaſque pateras pręferentes, vt Plut. in Aemylio, Appianus in Libyca ſcribũt. Boues albi vt eſſent ex Clitumni paſcuis fere deſumebãtur, quod animalia quæ de illius fluminis aqua potauerint, fetus albos edere dicantur, teſte Plin. l. 2. cap. 103. Vnde illa Virgilij lib. 2. Georg.

Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus,
Victima ſæpe tuo profuſi flumine ſacro,
Romanos ad templa Deûm duxere triumphos.

Quod etiam obſeruauit Seruius ad eundem locũ. Quare Seruilius de triumpho L. Pauli, qui antiquabatur, ſic loquitur apud Liui. l. 45. Pars, inquit, non minima triũphi eſt victimæ pręcedentes, vt appareat Dijs grates agentem Imper. ob remp. bene geſtam redire: omnes illas victimas quas traducendas in triumpho vindicauit, alias alio cędente mactate. Hæc ille. Duxit aũt in triumpho Paulus, vt Plut. ait, boues centum viginti. Trebellius in Gallieni triumpho ductos ſcribit centenos albos boues cornibus auro iugatis, & dorſualibus ſericis diſcoloribus præfulgentes, & agnas candidas 200.

Vltimo loco Regum deuictorum currus cum ipſorum inſignibus ac diademate vehebantur. Plutarchus traductum à Paulo in triumpho ſcribit Perſei regis currum, cui erant impoſita eius arma, & armis diadema. Idemque tradit in Luculli triumpho de Mithridate currus falcatos decẽ proceſſiſſe. Vopiſcus ſcribit Aurelianum in triumpho de Zenobia tres currus regios tuliſſe; vnum Odenati auro, argento, gemmis operoſum atque diſtinctum; alterum quem Rex Perſarum Aureliano dono dederat, pari opere fabricatum; tertium quem ſibi Zenobia conſtruxerat.

Ipſi deinde hoſtium duces & captiui traducebantur, pro gentium varietate in turmas gregeſq; deſcripti, cum titulis, qui cuius gentis eſſent indicarẽt. Primus in triumpho hoſtes duxiſſe captiuos traditur Quinctus Cincinnatus ab Oroſio lib.II. cap.XII. Vopiſcus in Aureliano. Ductæ ſunt, inquit, decem mulieres, quas virili habitu pugnantes inter Gothos ceperat, cum multę eſſent interemptæ, quas de Amazonum genere titulus indicabat. Idem Vopiſcus in Probo. Triũphauit de Germanis & Blemyis, omnium gẽtium drungos, vſque ad quinquagenos homines ante triumphum duxit. Trebellius de triumpho Gallieni. Ibant præterea gentes ſimulatę vt Gothi, Sarmatæ, Franci, Perſæ; ita vt non minus quam duceni ſingulis globis ducerentur.

Adelph. act 2. ſc 1. Donatus in Terentium, captiuos lauro vinciri, atque ita duci per pompam morem fuiſſe ſcribit. Liuius tamẽ catenis vinctos fuiſſe ſigni-

ſignificat lib.XLV. Sed non Perſeus tantum, inquit, per illos dies documentum humanorum caſuum fuit, in catenis ante currũ victoris ducis per vrbem hoſtium ductus: ſed etiã victor Paulus auro purpuraque fulgens. Vopiſcus in Aureliani triumpho ſcribit ductam Zenobiam ornatam gemmis. catenis aureis, quas alij ſuſtentabant. Ipſi etiam captiui precioſis veſtibus erant induti, vt veſtiũ ornatu & ſplendore, quemadmodum ſcribit Ioſeph. ſquallor ac deformitas corporũ ſubtraheretur. Quamquam etiam Imperatores ex captiuorum multitudine forma præſtantiſſimum quemq; deligere conſueuerunt, quẽ in triumpho ducerent. Suet. in Caligula. Conuerſus hinc ad curam triumphi præter captiuos ac tranſfugas barbaros, Gallorum quoque proceriſſimum quemque, &, vt ipſe dicebat, ἀξιοθριάμβητον, ac nonnullos ex principibus legit ac ſepoſuit ad pompam. Porro inter captiuos, vt ait Appianus, quidam incedebat, talari veſte, auro gemmiſq; diſtincta ornatus, qui vario geſtu captiuis illudebat, riſumque populi captabat. Atque hęc quidem pompæ ordo fuit vſque ad ipſum Imperatorem: de qua etiam Ouid. lib. IV. Triſt. *cap. 47.* *eleg. 2.*

Ergo omnis populus poterit ſpectare triumphos,
Cumq; ducum titulis oppida capta leget?
Vinclaq; captiua Reges ceruice gerentes,
Ante coronatos ire videbit equos?
Hic qui Sidonio fulget ſublimis in oſtro,
Dux fuerat belli, proximus ille duci,

Hic lacus, hi montes, hæc tot caſtella, tot amnes,
Plena feræ cædis, plena cruoris erant.
Crinibus en etiam fertur Germania paſſis.
Et ducis inuicti ſub pede mœſta ſedet, &c.

Deinceps reliqua videamus.

De Imperatoris curru & ornatu.

CAP. IX.

INitio pedibus vrbem ingreſſos, atque ita Romulum triumphaſſe tradit Plutarchus, qui etiam Dionyſium reprehendit, quod Romulũ curru vrbem inuectũ ſcribat: videlicet quod non Romulus, ſed aut Priſcus Rex, aut, quod alij tradidere, Poplicola Cos. curulem
lib.1.c.5. in vrbem triumphũ introduxerit. Florus etiã conſentit in Priſco. Vtcumque aũt ſe res habeat, permanauit hæc apud poſteros conſuetudo, vt omnes triumphantes quadrigis in
l.18.c.2. vrbẽ veherentur: quod priores duces, vt Iſid. ait, ſoliti eſſent hoc habitu bella inire. Primus Camillus Dictator ad currũ albos equos adhibuit: quo facto ſuperbiæ crimẽ haud vitauit, propterea quod currus ille Deorũ patri ac Regi dicatus eſſet, ipſeq; Iouis ſoliſq; equis
Liu.l.5. æquiparari ſe velle videretur, vt Liuius, Plutarchus, Zonaras narrãt. Caligula autem poſterioribus ſæculis primos ſex equos iunxit, vt ſcribit Dio lib.LIX. Equos autem albos, ſimiliter atque victimas ex Clitumni paſcuis deſumi ſolitos, auctor eſt Seruius ad li.2. Georg. Hos verò equos aureis phaleris monilibuſq; ornabant, vt ait Diony. l.8. Vnde Ouid.

Ante

Ante coronatos ire videbit equos.

Triumphalis porro currus, neque bellicarum, neq; ludicrarum, quadrigarũ, ſed turris rotundę inſtar erat cõſtructus auro gemmiſque magnifice cælatus, vt Plut. in Aemylio, Appianus in Libyca, & Mithridatica, Zonaras de triumpho Camilli tradidere.

Imperator aũt cultu regio, armilliſq; ornatus, omnia geſtãs Iouis inſignia, in ſella eburnea regia reſidebat: vt Dionyſ. libr. III. & V. ſcribit. Liuius l. x. Qui Iouis opt. Max. ornatu decoratus, curru aurato per vrbem inuectus in Capitolium adſcenderit. Plinius lib. VII. capit. XLIV: de Metello. Per mediam vrbem Cenſore tracto in Capitolium illud, in quod triumphans ipſe Deorum exſuuijs, ne captiuos quidem ſic traxerat, &c. Itaque faciem minio illitã habuit, ad Iouis ſimilitudinem, cuius facies, auctore Plinio, diebus feſtis illini ſolebat. Seruius ad Eclogam x. Virgilij. *li.33.c.7.* Facie, inquit, rubea pingitur Pan, propter ætheris ſimilitudinẽ: æther aũt eſt Iuppiter: vnde etiam triumphantes habent omnia Iouis inſignia, ſceptrum, palmatam togam, qua vtebantur illi qui palmam merebantur; faciem quoq; de rubrica illinunt, inſtar coloris ætheris. Iſid. l. 18. Triumphãtes colore rufo liniebãtur quaſi imitarẽtur diuini ignis effigiẽ.

Imperator exterius toga picta indutus erat, interius tunica palmata. Toga picta purpurea fuit, auro intexta. Liuius libr. XLV. de Paulo triumphãte; Paulus auro purpuraq; fulgens. Plinius lib. IX. ca. XXXVI. Purpura in triũphali

miſcetur auro. Idem etiam docet Dionyſius lib.III. qui prӕterea togam pictam, amictum fuiſſe ait, non vt Lydorum quadratum, ſed ſemicircularem, eamque à Romanis togam, à Grӕcis τήβεννον appellatã. Iſidorus etiam lib.XIX. cap.XXIV. togam pallium tradit purum fuiſſe forma rotunda, fuſiore & quaſi vndante ſinu, & ſub dextro veniens ſupra humerum ſiniſtrum poni ſolitum, eiuſque iuſtӕ menſuram ſex vlnarum fuiſſe. Picta dicitur, quod in ea imagines aliquot acu depictӕ eſſent.

Appianus ſtellas aureas intertextas ſcribit, Quare Dionyſ.l.III. vocat περιβόλαιον πορφυροῦν ποικίλον. & lib.V. ποικίλην καὶ χρυσόσημον στολήν. Plutarchus in Aemylio ἁλουργίδα χρυσόπαστον appellat. Feſtus, Picta quӕ nunc toga dicitur, purpurea antea vocitata eſt, eaque erat ſine pictura. Dicta quoque eadem eſt Palmata. Valerius enim lib.IX.c.I. Metellum ait cum palmata veſte conuiuia celebraſſe: Salluſtius autem eadem de re ſcribens apud

li.3. c.13. Macrobium: Metello plerumque accumbenti togam pictam amiculo fuiſſe ſcribit Iſi-

lib.19. dorus. Toga, inquit, palmata dicebatur, quam merebantur ij, qui reportabant de hoſtibus palmas: ipſa vocabatur & Toga picta, eo quod victorias cum palmis intextas haberet. Quӕ

Seru. Ecl. 10. & li. 11. ibi & Sellã regni. Iſidorus, vt alia multa ſumpſit è Seruio. Auſonius in Panegyrico ad Gratianum. Palmatam, inquis, tibi miſi, in qua Diuus Conſtantinus parens noſter intextus eſt.

Hæc toga picta ſiue palmata ab eodem Auſonio Trabea dici videtur: nam in eodem Panegyrico, vbi Gratiano Imperatori pro Conſulatu gratias agit; In procinctu, inquit, & tũ maxime dimicaturus, palmatæ veſtis meæ ornamenta diſponis; feliciter & bono omine, namque iſte habitus vt in pace Conſulis eſt, ſic in victoria Triumphantis. parum eſt, ſi qualis ad me trabea mittitur, interroges; te coram promi iubes. Quibus ex verbis colligitur Trabeam, eandem Palmatam veſtem dici, ac Triumphalem fuiſſe. Diuerſas tamen eas oſtendit libr. I. cap. V. ſeorſum Trabeam, Togam pictam, Tunicamque palmatam nominans. Plinius etiam cum ait libr. VII. cap. XLVIII. Trabeis vſos accipio Reges, pictas veſtes iam apud Homerum fuiſſe; vnde Triumphales natæ, &c. Primum à Trabeis pictas veſtes ſeparat; deinde illud oſtendit, Pictas veſtes, non Trabeas inter ornamenta triumphalia fuiſſe. Aurum quoque Trabeæ dat Auſonius, cum eodem loco ſubiungit. Hæc eſt picta, vt dicitur, veſtis non magis auro quam tuis verbis; & in extrema gratiarum actione. Trabeam non magis auro ſuo, quam tuo munere ſplendidam. At vero Suetonius in libro de veſtimentis, quem citat Seruius ad lib. VII. Virgilij cum tria Trabearum genera deſcriberet, nullam auri mentionem fecit. vnum enim fuiſſe dicit è ſola purpura Dijs conſecratum; alterum è purpura non ſine albo, quo Reges vtebãtur; tertium augurale è purpura & cocco. Dionyſius lib. 2. Trabeas, quibus Sa-

lij vtebantur, togas fuiſſe dicit fibulis diſtrictas, purpura prætextas, puniceo colore alternis intertexto.

Quomodocumq; autem ſe res habuerit; Togæ pictæ ſuppoſita fuit Tunica palmata: de qua ita Feſtus. Tunica palmata à latitudine clauorũ dicebatur; quæ nunc à genere picturæ Palmata appellatur. quorum verborum hic eſt ſenſus. Tunica quæ ante ob latitudiné clauorum (claui autem fuere quaſi flores quidam panno intexti) quæ igitur ante ab clauorum latitudine Palmata dicebatur, id eſt, nobilis, aut quia clauorum latitudo tanta eſſet, vt palmo menſurari poſſet; poſtea à palmarũ ramis qui in ea intexebantur, dicta eſt Palmata; in ea enim, vt ait Iſidorus, Victoriæ cum palmis erant intextæ. Liuius lib. x. Cui Deorum hominúmue indignum videri poteſt eis viris quos vos ſellis curulib. toga prætexta, tunica palmata, toga picta, & corona triumphali laureaq; honoraritis; Pontificalia atq; auguralia inſignia adijcere? Et lib. xxx. Poſtero die Scipio, vt à præſenti motu auerteret animum Maſſaniſſæ, in tribunal adſcendit, & concionem aduocari iuſſit: ibi eum primum Regem appellatum, eximijſq; ornatum laudibus, aurea corona, aurea patera, Sella curuli, & ſcipione eburneo, toga picta, & palmata tunica donat. addit verbis honorem, neque magnificentius quidquã triumpho apud Romanos, neque triumphantibus ampliorem eo ornatu eſſe, quo vnum omnium externorum dignum Maſſaniſſam populus Rom. ducat.

Porro

Porro togam pictam, & palmatam tunicã Imperatores de capitolio Iouiſque templo accepiſſe ſcribit in Seuero Lampridius; Prætextam, inquit, & pictam togam, nunquam niſi Conſul accepit; & eã quidem, quam de Iouis templo deſumptam alij quoq; accipiebant aut Prætores aut Conſules. Et Capitolinus in Gordianis. Palmatam tunicam, & togam pictam primus Rom. priuatus ſuam propriam habuit: cum ante Imper. etiam de capitolio acciperent, vel de Palatio. Hinc Vopiſcus in Probo, Palmatam Capitolinam appellauit.

Calceos videntur geſtaſſe ſiue puniceos ſiue rubros. Dionyſius enim triũphantes cultu regio inceſſiſſe ſcribit: Zonaras autẽ, Romulum Regem tunica purpurea, toga prætexta, rubriſq; calceis vſum narrat. Dio etiam li.43. Cæſarem rubris calceis vſum eſſe dicit, quod ijs olim vterẽtur Reges Albanorum, à quibus ipſe originem duceret. Hinc etiã in Epigrammate antiquæ vrbis ita legitur de C. Mario

De manubijs Cimbricis & Teutonicis ædem Honori & Virtuti victor veſte triumphali, Calceis puniceis.

Dextera manu lauri ramum, ſiniſtra ſcipionem eburneum geſtabãt, in quo ſummo aquilæ fuit effigies vt Appianus & Plutarchus tradunt: qua re ſignificabant, auctore Iſidoro, per victoriam, quaſi ad ſupernam magnitudinem accedere. Eam aquilam Eburneam item fuiſſe ſignificat Prudentius lib.1. contra Symmachum. *Lib. 18. Etym.*

Poſt

Poſt Trabeas, & Eburnam aquilam, Sellamq; curulem.

Hæc Triumphantium ornamenta, Sellam curulem, ſceptrum cum aquila, togam tunicamque pictam Dionyſius li. III. ab Hetruſcis Tarquinio Priſco Regi miſſa ſcribit: eiectiſque Regibus ad honeſtandos eos qui triumpharent à populo Rom. retenta.
Macrobius lib. I. Saturn. id Hoſtilio tribuit: Florus cum Dionyſio conſentit in Priſco.

Sed vt ad triumphantem reuertamur: is capite coronam, ex lauro Delphica ſiue ſterili initio geſtabat: poſtea cum Liuię Druſillæ ſub Auguſti nuptias in Veientano ſuo ſedenti, aquila ex alto gallinam conſpicui candoris, ramum lauri baccis onuſtum roſtro tenentē in gremium demiſiſſet illæſam; & conſeruari auem & ſobolem haruſpices iuſſiſſet, ramumque eum ſeri ac rite cuſtodiri, tam feliciter ſilua prouenit, vt ex ea Triumphans poſtea Cæſar laurum in manu teneret, & coronam in capite gereret; atque Imperatores Cęſares cuncti, inde mox ominis cauſſa laureas decerperent, tradituſq; mos eſt ramos quos tenuiſſent, confeſtim eodem loco ſerendi. Auctor Plinius libr. XV. cap. XXX. Suetonius in Galba. Dio lib. XLVIII. Alij.

Adhibebatur autem laurus in Triumpho, nō quia perpetuo viret, nec quia pacifera eſt (præferenda enim ei vtrique olea) ſed quia ſpectatiſſima in monte Parnaſſo, ideoque etiam grata Apollini eſſe crederetur, aſſuetis eo do-

eo dona mittere iam & Regibus Romanis, teſte L. Bruto: fortaſſe etiam in argumentum, quoniam ibi libertatem publicam is meruiſſet, lauriferam tellurem illam oſculatus ex reſponſo: & quia manu ſatarum, receptarumque in domo fulmine ſola non icitur. Ob has cauſſas Plinius credit, honorem ei habitum *l.15.c.30* in triumphis potius, quam quia ſuffimentum *Maſſurius apud* ſit cædis hoſtium & purgatio, vt Maſſurius & *Plinium* Feſtus tradiderunt. Quamquam idem Maſſu- *ibidem.* rius curru Triumphantes myrtea etiã corona *Feſtus u.* interdum vſos ſcripſit, referente Plinio lib. *Laureati* xxxv. cap. xxix. Hanc Triumphantium coro- *milites.* nam deſcribit Tertullianus in libro de corona militis capit. xii. Triumphi laurea folijs ſtruitur, hinc ambitur lemniſcis, inauratur lãnulis, vnguentis delibuitur à lacrymis coniugum & matrum.

Bullam etiam de ceruice ſuſpenſam geſtaſſe, incluſis in eam remedijs, quæ crederent contra inuidiam valentiſſima ſcribit Macrobius lib. i. Saturn. cap. vi. Quam etiam ob cauſſam crediderim appenſum fuiſſe, ſub curru Faſcinum Deum inuidiæ medicum; qui Deus inter ſacra Romana à Veſtalibus colebatur, auctor Plinius lib. xxviii. cap. iv.

In ipſo curru vna cum triumphante, admirabili plane exemplo, ſeruus publicus, vt ait Zonaras, vehebatur: qui pone coronam auream gemmis diſtinctum ſuſtinens, admonebat ſubinde Triumphantem eum vt reſpiceret, id eſt, vt reliquum vitæ ſpatium prouideret, nec eo honore elatus ſuperbiret: atq; per

ſingulas

ſingulas ciuium acclamationes dicebat. Reſpice poſt te, hominem memẽto te. Hinc Tertullianus in Apologetico cap. xxxIII. Hominem ſe eſſe etiam Triumphans in illo ſublimiſſimo curru admonetur: ſuggeritur enim ei à tergo, Reſpice poſt te, hominem memento te: etiam vtique hoc magis gaudet, tanta ſe gloria coruſcare, vt illi admonitio condicionis ſuę ſit neceſſaria. D. Hieronymus epiſt. xxv. ad Paulinam. Ad reuelationum, inquit, humiliandam ſuperbiam, monitor quidam humanæ imbecillitatis apponitur, in ſimilitudinem Triumphantium, quibus in curru retro comes adhærebat per ſingulas ciuium acclamationes dicens: hominem te eſſe memento, &cæt.

Hanc etiam eandem ob cauſſam, vt eorum arrogantia retunderetur, videri putãt triumphantes annulum ferreum geſtaſſe, quo cum ſeruis quodam modo æquari videbãtur. Qua de re ſic Plinius libr. xxxv. cap. I. loquens de annulis: Neque alijs vti mos fuit, quam qui ex ea cauſſa publice accepiſſent; vulgoque ſic triumphabant: Et cum corona ex auro Hetruſca ſuſtineretur à tergo, annulus tamen in digito ferreus erat, æque triumphantis, & ſerui fortaſſe coronam ſuſtinentis: ſic triumphauit de Iugurtha C. Marius. Hæc Plinius. Coronam illam quæ à tergo ſuſtinebatur, quã Plinius Hetruſcam vocat, ita deſcribit Tertullianus in libro de Corona militis cap. x. Præferuntur etiam illis Hetruſcæ: hoc vocabulum eſt coronarum, quas gemmis & folijs ex au-

ex auro quercinis ob Iouem inſignes, ad deducendas tenſas cum palmatis togis ſumunt. De hac corona, & ſeruo eam ſuſtinente ſic Iuuenalis Satyra x., *magnaq; corona*

Tantum orbem, quanto ceruix non ſufficit vlla
Quippe tenet ſudans hanc publicus, & ſibi Cõſul
Ne placeat, curru ſeruus portatur eodem.

Hic ſeruus publicus, qui vna cum Triumphante vehebatur, videtur fuiſſe Carnifex. Plinius enim lib. XXVIII. cap. IV. ita ſcribit. Faſcinus Imperatorum quoque, non ſolum infantium cuſtos; & currus Triumphantium, ſub his pendẽs defendit medicus inuidiæ, iubetque eoſdem reſpicere: ſimilis medicina linguæ, vt ſit exorata à tergo fortuna gloriæ, Carnifex. Et Iſidorus libr. XVIII. cap. 2. Quod vero, inquit, à Carnifice Triumphantes contingebantur; id erat indicio, vt ad tantum faſtigium vecti, mediocritatis humanæ commonerentur.

Appenſum quoque erat currui, vt ait Zonaras, tintinnabulum & flagellum; quibus ſignificabatur, ipſum in eam calamitatem incidere poſſe, vt & flagris, ſeruorũ more cæderetur, & capite damnaretur: qui enim ob facinus ſupremo ſupplicio afficiebantur, tintinnabula geſtare ſolebãt, ne quis inter eundem contactu illorum, piaculo ſeſe adſtringeret.

Eodem curru liberi cognatiq; ſi quos Imperator haberet, etiam ipſorũ virgines puerique aduehebantur: natu vero grandiores, equis vel iugalibus, vel ſingularibus ſequebantur:

bantur: ceteri omnes pedibus pompam comitabātur lauro coronati, vt *Zonaras* & *Appianus* tradunt. Et Cic. pro Murena. An cum ſedere in equis Triumphantium prætextati potiſſimum filij ſoleant; huic donis militaribus patris Triumphum decorare fugiendum fuit; vt rebus communiter geſtis, pæne ſimul cum patre triumpharet? Suetonius in Tiberio cap. vi Pubeſcens Actiaco triumpho currum Auguſti comitatus eſt, ſiniſteriore funali equo, cum Marcellus Octauiæ filius dexteriore veheretur. Et in Domitiano c. 12. Triumphum vtriuſque Iudaicum equo albo comitatus eſt. Liuius libr. xlv. de pauli filijs. Minor ferme, inquit, duodecim annos natus, quinque diebus ante triumphum; maior quatuordecim annorum, triduo poſt triumphum deceſſit: quos prætextatos curru vehi cum patre, ſibi ipſis ſimiles prædeſtinantes triumphos oportuerat. Tacitus li. 2. Annal. C. Cælio. L. Pomponio Coſſ. Germanicus Cęſar ad vii. Kalen. Iunias triumphauit de Cheruſcis, Cattiſque & Angriuarijs, quæque aliæ nationes, vſque ad Albim colunt. vecta ſpolia; captiui; ſimulacra montium, fluminum, prçliorum: bellumque quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur: augebat intuentium viſus eximia eius ſpecies, curruſq; quinque liberis onuſtus.

Ante triumphantem Herculis ſignum deferri ſolitum ſcribit Aſconius ad libr. i. Verrin. Hinc Plinius lib. xxxiv. cap. vii. Hercules ab Euādro ſacratus, vt ferunt, in foro Boario,

qui

qui Triumphalis vocatur, atque per triumphos veſtitur habitu triumphali.

Ipſum currum Imperatoris cum odoribus cingebant lictores purpurati Laureati; cytharœdorum ac tibicinũ turba, qui ad Hetruſcæ ſimilitudinem pompæ, aureis coronis redimiti canebant pſallebantq; Lydios vocabant Romani. Auctor Appianus. Hanc etiam pompam verſibus perſecutus eſt Iuuenalis Sat. x.

Quid ſi vidiſſet Prætorem in curribus altis
Exſtantem, & medio ſublimem in puluere Circi
In tunica Iouis, & pictæ Sarranaferentem
Ex humeris aulæa togæ; magnæq; corona
Tantum orbem, quanto ceruix non ſufficit vlla?
Quippe tenet ſudans hanc publicus, & ſibi Conſul
Ne placeat, curru ſeruus portatur eodem
Da nunc & volucrem, ſceptro quæ ſurgit Eburno.
Illinc cornicines, hinc præcedentia longi
Agminis officia, & niueos ad frena Quirites, &c.

De reliqua pompa Triumphi.

CAP. X.

Currum Imperatoris primi ciues Rom. & alij, quos Imperatoris victoria hoſtium exemerat ſeruitute, affectabãtur pileati, capitibuſque raſis, vt mos erat ſeruorum, cum manumitterentur. Auctor in Flaminino Plutarchus. Et Liuius lib. xxx. extremo. Secutus Scipionem triumphantem eſt, pileo capiti impoſito, Q. Terentius Culleo, omniq́ue deinde vita, vt dignum erat, libertatis auctorem

 coluit.

oluit. Et lib.xxxiii. C. Cornelius de Inſubribus Cænomaniſque in magiſtratu triumphauit: multa ſigna militaria tulit, multa Gallica ſpolia captiuis carpentis tranſuexit: multi nobiles Galli ante currum traducti. ceterum magis conuertit oculos Cremonenſium Placentinorumque currum ſequentium Colonorum turba pileatorum. Et lib.xxxiv. Præbuerunt ſpeciem triumpho, capitibus raſis ſecuti, qui ſeruitute exempti fuerant.

Poſt hos ſequebantur Legati & Tribuni militum in equis, tum reliqui pedites equiteſq; omnes in ordines deſcripti, laureati, lanceis piliſque laureatis, cum cantu & clamore pedibus ingrediebantur, præmia præferentes quæ quiſque in eo bello fuerat conſecutus; vt Appianus, Plutarchus, Zonaras ſcribunt. Feſtus. Laureati ſequebantur, currum triumphantis, vt quaſi purgati à cæde humana intrarent vrbem. Cicero in Piſonem; Differis de triumpho, quid tandem habet iſte currus? quid vincti ante currum Duces? quid ſimulacra oppidorum? quid aurum? quid argentum? quid Legati & Tribuni in equis? quid clamor militum? quid tota illa pompa? quid vehi per vrbem? Liuius libro quadrageſimo quinto. Poſt currum inter alios illuſtres viros, filij duo Q. Maximus & P. Scipio: deinde equites turmatim, & cohortes peditum ſuis quæque ordinibus. Et lib.x. extremo. Triumphauit in magiſtratu, inſigni, vt illorum temporum habitus erat, triumpho, pedites equiteſque inſignes donis tranſiere, ac tranſuecti: multæ ciuicæ

uicæ coronæ,vallareſq; ac murales cõſpectæ. Et lib.xxxix. Multi omnium ordinum donati militaribus donis currum ſecuti ſunt.Plinius libr.xv. cap.xxx. laurus Romanis præcipuæ lætitiæ victoriarumque nuncia additur literis, & militum lanceis piliſque faſces Imperatorum decorat.

Neque tamen vniuerſi milites vidẽtur Romam ad Triumphum adducti: ſed ij tantum, quos Imperatori viſum eſſet. Quare Sp. Liguſtinus apud Liuium lib.xlii. gloriatur ſe à Flacco Præt. inter ceteros quos virtutis cauſa ſecum ex Hiſpania ad triumphum deducebat,fuiſſe deductum. Hinc idem Liuius libr. xxxiv. de Quinctij Triumpho. Milites ſecuti currũ frequentes;vt omni ex prouincia exercitu deportato.

Solebant autem milites inter incedendum carmina incondita canere laudes Imperatoris celebrantes; nonnunquam etiam falſa & ridicula in eum conijcientes. Dionyſius libr. vii. extremo.Satyricam dicendi licẽtiã Romanis ab initio familiarem fuiſſe,ipſa triumphorum pompa oſtendit;in quibus permittitur victorum comitibus carmina iocoſq; in Imperatores clariſſimos dicere: quemadmodum Athenis ſolebant,qui pompam plauſtris ducebant in obuios dicta omnis generis ioculariter iacere.Hæc Dionyſius. Illa vero præcipua fuit omnium lætantium vox Io triumphe Io. Horatius li.4. od.2.

Tuq; dum procedis, Io triumphe
Non ſemel dicemus Io triumphe.

Ouidius lib. IV. Triſtium eleg. 2.

Hos ſuper in curru Cæſar victore veheris
Purpureus, populi rite per ora tui.
Quaq́; ibis, manibus circumplaudere tuorum,
Vndiq; iactato flore tegente vias.
Tempora Phœbæa lauro cingentur: Ioq́;
Miles Io, magna voce, Triumphe canet.

Liuius libr. IV. In eum milites carmina incondita, æquantes eum Romulo canere. Et li. V. Dictator, recuperata ex hoſtibus patria, Triumphans in vrbem rediјt: interque iocos militares quos inconditos iaciunt, Romulus ac parens patriȩ, conditorq́; alter vrbis, haud vanis laudibus appellabatur. Et lib. XLV. Militum quidem propria cauſſa eſt, qui & ipſi laureati, & quiſque donis quibus donatus eſt, inſignis, triumphum nomine cient; ſuaſque & Imperatoris laudes cantantes per vrbem incedunt. Hinc etiam illud Liuij eiuſdem l. XLI. Milites taciti, vt iratos eſſe ſentires, ſecuti ſunt currum. Exemplum porro carminum inconditorum quæ milites in triumpho iactarent, exſtat apud Suetonium in Iulio; quæ ſi paulo caſtiora eſſent, hic adſcribi poſſent.

ca. 49. et 51.

Cum hac pompa triumphans in forum Romanum delatus, captiuos aliquot in carcerem duci atque necari iubebat, vt Ioſephus & Zonaras narrant. Cicero lib. V. in Verrem. At etiam qui triumphant, eoque diutius viuos hoſtium duces ſeruant, vt his per triumphum ductis, pulcherrimum ſpectaculum fructumque victoriæ pop. Rom. proſpicere poſſit: tamen

men cum de foro in Capitolium currum fle-ctere incipiunt, illos duci in carcerē iubent; idemque dies & victoribus imperij, & victis vitæ finem facit. Sic Cicero.

Inde in capitolium per gradus genibus, vt ait Dio, adſcendens, ibi tantiſper opperiebatur, dum hoſtium mors nunciaretur; qua nunciata, taurum immolabat; lauriq; ramum in Iouis gremio deponebat, ceteraq; dona conſecrabat, vt Ioſephus & Zonaras ſcribunt locis citatis, Plutarchus in Marcello, Seruius ad li.IV. Aeneid. Hinc Dio li.LV. Auguſtus in Capitolium adſcendens, lauream faſcibus detraxit, & ante Iouis genua depoſuit. Plin. lib.XV. ca.30. Laurus Romanis præcipue lætitiæ victoriarumq; nuncia additur litteris, & militum lanceis piliſq;, faſces Imperatorum decorat: ex his in gremio Iouis deponitur, quoties lætitiā noua victoria attulit. Et Obſequens in libro de Prodigijs. C. Antonius cū in agro Piſtorienſi Catilinam deuiciſſet, laureatos faſces in prouinciam tulit: ibi à Dardanis oppreſſus, amiſſo exercitu profugit: apparuit eum hoſtibus portendiſſe victoriā, cum ad eos laurum victricem tulerit, quam in Capitolio debuerat deponere. Hinc Statius lib.IV. Siluarum I.

libr.43. & li.60. de triumpho Cæſaris & Claudij.

Et nondum gremio Iouis Indica laurus.

Taurus qui immolabatur cādidus fuit: vnde illud Iuuenalis

Duc in Capitolia magnum,
Cretatumq; bouem.

Seruius interpretans illud ex lib.IX.

Et ſtatuam ante aras, &c.

Ioui, inquit, de tauro non immolabatur, niſi cum triumphi nomine ſue vel tauro fiebat: quod tamen ideo admiſſum eſt, quia non tantum Ioui, ſed & alijs Dijs qui bello præſunt ſacrificabatur. Liuius li. xLv. in oratione M. Seruilij. Cõſul, inquit, proficiſcens Prætor ve paludatis lictoribus in prouinciam & ad bellum, vota in Capitolio nuncupat: Victor perpetrato bello, eodem in Capitolio Triumphans ad eoſdem Deos, quibus vota nuncupauit, merita dona populi Romani traducit.

Plutarchus in Romulo auctor eſt, inter ſacrificandum, ſenem prætexta bullaque pueritiæ inſignibus ornatum, per forum in Capitolium traduci ſolitum præeunte præcone qui ſardos venales pronunciaret. Quem morem Plutarchus ibidem, & in quæſtionibus Roman. à Romulo fluxiſſe dicit, qui victis Veientibus, ipſorum Regem in triumpho duxit, eius ſtultitiam irridens, quod nequaquã pro ætate, veteriſq; prudentia Ducis rem geſſiſſet: Sardes porro vrbem, Lydorũ caput, vt Hetruſcorum Veios fuiſſe dicit; atque olim eoſdem Lydos habitos & Hetruſcos. Alij tamen aliter eius prouerbij originem tradunt.

De conuiuio Triumphantium.

CAP. XI.

SAcrificio peracto, vt ſcribit Zonaras, in porticibus Capitolij cęna apparabatur. Liuius li. xLv. in oratione M. Seruilij; Illas quidem, inquit, epulas Senatus, quæ nec priuato

loco,

loco,nec publico profano, ſed in Capitolio eduntur, vtrum hominum voluptatis cauſâ, an Deorũ hominumq; auctore Sergio Galba, turbaturi eſſis? &c. Athenæus tamen li. v. extremo triumphales epulas in Herculis fano dicit exſtrui ſolitas fuiſſe.

His epulis Senatus,Magiſtratuſque omnes intererant,præter Conſules;qui vocabantur quidem,ſed ijdem mox rogabantur, ne venirent; videlicet ne quis eo die quo ille triumpharet, maioris in eodem conuiuio eſſet imperij, vt Valerius & Plutarchus trádidere. *Valer. li.* Pars tamen cænæ domum ad conſules mittebatur,vt ſcribit Acron ad epiſt. v.l.1.Horatij. *2.cap.3.* *Plutarch.*

In eo conuiuio, narrat Crinitus lib. xxiv. *q. Rom.* cap.v.aſſediſſe triumphanti miniſtrum, qui ſubinde diceret,Magis ſeruo tuo pareo,quam tibi:quo veluti probro admonitus ſe ipſum atque hominum condicionem æquo animo æſtimaret.

Athenæus libr.iv.capit. xv. ex Poſſidonio dicit conuiuium, illud fuiſſe inſtructum apparatu Herculeo. διοινοχεῖται μὲν γὰρ οἰνόμελι· τὰ δὲ βρώματα, ἄρτοι μεγάλοι καὶ καπνιστὰ ἑφθὰ κρέα, καὶ τῶν προσφάτων καθιερωθέντων ὀπτὰ δαψιλῆ: quæ ſic vertit Natalis; Potio, mulſum adminiſtratur; cibi vero, magni panes, carneſque fumoſæ elixæ, & nuper iugulatarum victimarum carnes aſſatæ multę. Plinius l.ix. cap. LV. refert C. Hirrum cęnis triumphalibus Cęſaris Dictatoris, ſex millia numero muræ narum mutuo appendiſſe.Idem Plinius

li.xxx.c.vii.ſcribit in eius cænæ vnguẽta,quibus accubituri vngebantur,Minium religionis cauſſa addi ſolitum.

Poſt cęnam autem triumphans ad veſperã tibijs præcinentibus, omniq́ue multitudine proſequente domum ſe priuatus recipiebat, vt Zonaras, & Plutarchus in quæſtionibus ſcribunt. Militibus vero triumphum proſecutis; mulſum dabatur, vt ſignificat Plautus Bacchid. ſcen. Atridæ. Atque hæc de Triumpho terreſtri,eiuſque ritu pompaq; omni.

De Triumpho Nauali. CAP. XII.

Vt autem terreſtris triumphus ijs qui pedeſtri pugna hoſtem viciſſent, decretus eſt; ita qui naualem victoriam reportaſſent, nauali triumpho ſunt ornati. Primus omniũ Romanorum Imperatorum C. Duilius Cos. cum Pœnos claſſe deuiciſſet,naualis victorię triumphum duxit anno CDXCIII.Kal. intercalaribus. Naualis porro triumphus non ideo eſt appellatus, quod eum qui agerent in vrbem nauibus inueherentur: ſed quod ex nauali,vt dixi, victoria referretur. Nam Valerius lib.& cap.iv. vbi de C. Attilio loquitur, quem naualem de Pœnis triumphum egiſſe tabulę Capitolinæ docent; Illæ, inquit, ruſtico opere attritæ manus ſalutem publicam ſtabilierunt,ingentes hoſtium copias peſſum dederunt:quæq; modo arantium boum iugũ rexerant, triũphalis currus habenas retinuerunt,nec fuit ijs rubor,eburneo ſcipione depoſito, agreſtem ſtiuam aratri repetere, &c.

Quæ cum dicit, eos qui triumpho nauali ornabantur, non naui, ſed curru vectos vrbem iniſſe oſtendit: vt interim taceam, ſcriptorũ neminem in exponendo nauali Triumpho, nauium omnino mentionem vllam feciſſe.

Nauales igitur triũphi eadem pompa, quam in terreſtri triumpho proxime expoſuimus, celelebrati ſunt: niſi quod in his interdum triremes etiam nauesq́; hoſtium, ac reliquus belli naualis apparatus traduceretur, quemadmodum de Luculli triumpho ſcribit Plutarchus, qui victis nauali bello ducibus Mithridatis, in triumpho inter cęteram prędã, naues longas roſtratas centũ & decem tranſtulit. Liuius lib. XXXVII. Lucio, inquit, Aemylio Regillo, qui claſſe Præfectũ Antiochi Regis deuicerat, extra vrbem in æde Apollinis cum Senatus datus eſſet, auditis rebus geſtis eius, quantis cum claſſibus hoſtium dimicaſſet, quod inde naues expuliſſet, aut egiſſet, magno conſenſu Patrum triumphus naualis eſt decretus, triumphauit Kal. Februar. in eo triumpho, vnde quinquaginta coronę aureę tranſlatæ ſunt: pecunia nequaquam tanta pro ſpecie regij triumphi. Hæc Liuius.

De Priuilegijs triumphantium.

CAP. XIII.

ETſi triũphi dies ducibus victoribus pompæ & imperij finem faciebat: non tamen eo vno die ipſorũ honos & gloria terminabatur. Primum enim datum eſt decreto Senatus ijs qui triumphaſſent, vt cum eorum corpora

extra vrbem cremata eſſent, in vrbem oſſa & cineres referrentur, humique mandarentur: cum cæterorum corpora eo loco vbi cremata eſſent, condi leges XII. tabul. iuberent, quemadmodum ex Pyrrhone Liparæo tradit in Roman. quæſtionibus Plutarchus. Eorumque funera veſtibus auro intextis apparabantur, vt ea quaſi nota triumphalium virorum funera diſtinguerentur à cæteris, vt eſt auctor Polybius lib. VI.

Deinde ſtatuæ ijs habitu triumphali ponebantur, vt ſignificat Plinius lib. XXXIV. ca. V. Hinc Liuius lib. VIII. Additus triumpho honos, vt ſtatuę equeſtres eis, rara illa ætate res, in foro ponerentur. Et libro IX. Marcius de Hernicis triumphans in vrbem redijt: ſtatuaque in foro equeſtris decreta eſt. Tacitus lib. IV. Annal. Priores duces ſibi impetrando triumphalium inſigni, ſufficere res ſuas crediderant, hoſtem omittebant: iamque tres laureatæ in vrbe ſtatuæ, & adhuc raptabat Africam Tacfarinas. Et in vita Agricolæ. Triumphalia ornamenta, & illuſtris ſtatuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur decerni in Senatu iubet.

Illud fortaſſe etiam lege datum triumphanti, vt laurea corona in ſpectaculis vti poſſet. In hanc coniecturam Plinius & Valerius nos deducere videntur, qui C. Papirium Maſonem tradunt, cum triumpho à Senatu non impetrato, in Albano monte triumphaſſet, myrtea corona, pro laurea in ſpectaculis vſum.

Plin. l. 15. cap. 29. Vale. l. 3. cap. 6.

Seruius ad illum Virgilij verſum ex li.XI.
Et Sellam regni, &c.

Scribit viros triumphales curru ſolitos in curiam vehi; vnde Sellæ curuli nomen. Verum id non tam proprium videtur fuiſſe eorum qui triumphaſſent, quam commune omnium qui curules magiſtratus geſſiſſent, vt ex Baſſi ſententia tradit Gellius lib.3.cap.18

Præter hos autem honores qui videtur fuiſſe ordinarij, alios alijs extra ordinẽ delatos fuiſſe ſignificat Liu. lib.2. Dictator triũphans vrbẽ inuehitur: ſuper ſolitos honores, locus in circo ipſi, poſteriſque ad ſpectaculũ datus, Sella in eo loco curulis poſita, &c. C. autem Duillio, qui primus naualem triumphum duxit, perpetuus honos habitus eſt, vt reuertenti à cœna tubicines canerẽt, & funale præferretur. Multa etiam extra ordinem Pompeio & Cæſari conceſſa narrat Dio lib.XXXVII. & XLIII.

Atque hæc quidem de maiore triumpho, ſiue terreſtri, ſiue nauali dicta ſint: reliquum eſt, vt de minore triumpho, id eſt, de Ouatione dicamus.

De Ouationis nomine, quibusq́; de cauſis ea concederetur.

CAP. XIV.

OVatio, quam minorem triumphum fuiſſe diximus, ab eo clamore, vt Feſtus ait, nomen inuenit, quem redeuntes à pugna victores milites edebant. O littera geminata: *li. 5. Antiquit.* quod idem placet Dionyſio, quaſi verò

Romani

Romani ἐυάζειν græcam vocem quæ clamomorem ſignificat, Ouationis nomine voluerint interpretari. At verò Plutarchus in Marcello, & Seruius ad lib. IV. Aeneid. hanc opinionem refellunt, & ab oue Ouationis nomē ductum putant; quam, qui hoc genere triumphi ornabantur, ſacrificabant; quemadmodū qui maiorem triumphum agebat, taurum in Capitolium veniens immolabat.

Primus omnium Poſtumius Tubertus Cos. iterum, de Sabinis ouans vrbem eſt ingreſſus anno CCL. tertio Non. April. vt in faſtis Capitolinis habetur: retentuſque mos eſt, vt quémadmodū maiora triumphus ob inſignem victoriam, ſic Ouatio ob leuem concederetur. *l 5. ca. 6. Feſtus Ovalis corona.* Qui enim, auctore Gellio, bellum aut non rite indictum, aut non cum iuſtis hoſtibus; aut cum humilibus & non idoneis, vt ſeruis piratiſq́; geſſiſſet; aut deditione repēte facta, incruenta victoria, negotium confeciſſet: aut, quod addit in Marcello Plutarchus, gratia & verbis rem tranſegiſſet; aut denique aliqua causa ex ijs, quæ ad triumphum poſtulari diximus, defuiſſet, vt Liuius paſſim tradit; verbi cauſa, cum alienis auſpicijs, aut in aliena Prouincia, aut ſine magiſtratu rem geſſiſſet; aut multos de ſuis amiſiſſet; aut exercitum non deportaſſet; ei Senatus iudicio, iūſſu populi Ouatio decernebatur: de cuius pompa nobis deinceps dicendum eſt.

De Ouationis pompa, qua in re à Triumpho differret.

CAP. XV.

DVces igitur ijs honoribus, quos ſupra expoſuimus, abſentes ornati, cum ad vrbem veniſſent, commemoratiſque in Senatu rebus à ſe geſtis, ſi triumphum non impetraſſent, ex S.C. ouantes vrbem inibant; lege ſimiliter de imperio lata in eum diem, quo ducerent ouationem. Liuius libr. XXVI. Marcellus ex Sicilia Prouincia cum ad vrbem veniſſet, à C. Calpurnio Præt. Senatus ei ad ædem Bellonę datus eſt: ibi cum de rebus ab ſe geſtis diſſeruiſſet, medium viſum, vt ouãs vrbem iniret: Tribuni pl. ex auctoritate Senatus ad populũ tulere, vt M. Marcello, quo die vrbem ouans iniret, imperium eſſet.

Ingrediebantur autem vrbem pompa triumpho ſimillima, ſpolijs armiſque hoſtium, ſimulacris oppidorum, cęteraq; auri, argenti, æris, eboriſque præda; coroniſque ciuitatum prælatis. Victimæ tamen ad ſacrificium non boues, ſed oues traducebantur, Plutarcho & Seruio auctoribus, qui etiam inde Ouationi nomen inditũ volunt. Liuius de eadem Marcelli ouatione. Ouans multam præ ſe prędam in vrbem intulit cum ſimulacro captarum Siracuſarum. Catapultæ, baliſtęque & alia omnia inſtrumẽta belli lata; & pacis diuturnæ, regięque opulentię ornamẽta; argenti æriſque fabrefacta vaſa, & alia ſupellex, precioſæque veſtes, & multa nobilia ſigna, quibus

bus inter primas Grçciæ vrbes Siracuſæ ornatæ fuerant: Punicæ quoque victoriæ ſignum octo traducti elephanti. Et lib. XXXVI. M. Fuluius Nobilior ouans vrbem eſt ingreſſus: argenti bigati prę ſe tulit centum triginta millia: & extra numerum XII millia pondo argenti: auri pondo CCXXVII. Et li XXXIX. Medius honos Manlio habitus, vt ouans vrbem iniret: tulit coronas aureas LII. auri præterea pondo 132. argenti 16 millia & 300.

Ipſe verò Imperator non picta auro toga, ſed prętexta, communi cęterorum Magiſtratuum cultu ornatus, calceatuſque vrbē pedibus ingrediebatur, ſi Dionyſio, Plutarcho, & Maſſurio credimus: Seruius enim ouantes equo ſingulari vectos ſcribit, quod idem ſignificat Dio, qui ouantem ingredi, equo vehi ſolet interpretari. Gellius id etiam apud ipſos veteres ſcriptores controuerſum fuiſſe dicit.

Sceptro ſiue Scipione eburneo caruerunt, auctore Dionyſio. Capite autem coronam ex myrto geſtaſſe potius, quam, vt ait Dionyſius, ex lauro, Plinio, Plutarcho, Gellio, Feſtoque aſſentior. Myrtus enim cum ſacra Veneri haberetur, quæ Dea à vi belloque maxime abhorret, aptiſſima viſa eſt ouationi, quæ non Martius, ſed quaſi Venereus quidam triumphus eſſet. M. tamen Licinius Craſſus cum Proprær. de fugitiuis & Spartaco ouans ingrederetur, anno DCLXXXII. myrteam aſpernatus coronam, Senatus conſultum faciendum curauit, vt lauro non myrto coronaretur,

retur, vt Plinius & Gellius tradunt. Vnde illud Ciceronis in Piſoniana. Craſſe pudet me tui: quid eſt quod confecto formidoloſiſſimo bello, coronam illam lauream tibi tantopere decerni volueris à Senatu?

Ipſum Imperatorem non tubicines, vt in triumpho, ſed tibicines cingebant, vt ſcribit Plut. nimirum quia tibia ſimiliter atq; myrtus, pacis quoddam eſſet inſigne.

Milites deinceps ſequebãtur, vt Dionyſius & Plutarchus narrant, clamoribus incinditiſque carminibus victoriam celebrantes; vnde Ouationis nomen ortum nonnulli putant. Liuius lib.IV. Cum ex S.C. vrbem ouans introiret, alterius inconditi verſus militari licentia iactati, &c. Maſſurius tamen ouantes ingreſſos dicit ſequentibus eos non militibus, ſed vniuerſo Senatu: atque apud Liuium etiam aliquot ſine militibus vrbem iniſſe legimus, vt T. Veturium Geminum, & C. Claudium Neronem: quod tum demum veriſimile eſt accidiſſe, cum exercitus ex Prouincia non eſſet deportatus, vt de Nerone diſerte narrat idem Liuius. Porrò milites olea coronati videntur inceſſiſſe: ſic enim ſcribit Plinius l.15.c.14. Oleæ honorem Romana maieſtas magnum præbuit, turmas equitum Idibus Iulijs ex ea coronando, item minoribus triumphis ouantes. Et Feſtus. Oleagina corona miniſtri triumphantium vtebantur; quod Minerua Dea belli eſſe dicebatur. Et Gellius. Oleagina corona vti ſolent, qui in prœlio non fuerunt, ſed triumphum procurant. l.3.&28

Cum

Cum hac igitur pompa Imperator à Senatu vniuerſo, quemadmodũ Maſſurio placet: vt autẽ ſcribit Seruius à plebe vel equitibus in Capitolium deductus, ouem vti diximus immolabat pro tauro: aliaque ex more triumphantium peragebat.

De triumpho in monte Albano.

CAP. XVI.

EXpoſitis ijs triumphis qui in vrbe Senatus decreto populi iuſſu celebrarentur; reliquum eſt vt de eo triumpho diſſeramus, qui ſine publica auctoritate extra vrbem in monte Albano (qui mons non procul aberat ab vrbe) aliquoties ductus eſt. Hunc triumphãdi morem primus C. Papirius Maſo Cos. dicitur vſurpaſſe, qui cum bene geſta repub. aduerſus Corſos, triumphum Romę à Senatu non impetraſſet: in monte Albano triũphandi, & ipſe initium fecit, & cæteris poſtea exemplum præbuit, anno DXXII. tertio Non. Mart. vt faſti Capitolini docent. Quare pro laurea corona, quam qui Romę triũphaſſent, geſtabant; ipſe cum alicui ſpectaculo intereſſet, myrtea vſus eſt, quemadmodum cum Valerio Plinius tradit. Feſtus tamen Papyriũ myrtea corona vſum ait, quod Sardos in campis myrteis ſuperaſſet.

Hic triumphus longe fuit cæteris inhonoratior; nam neque ex ærario ſumptus erogabatur, neque in luce oculiſque ciuium celebrabatur: cęterum ea omnia præferebantur, quæ in alijs triũphis prælata diximus. Liuius

lib.

lib. XXVI. Marcellus pridie quam vrbem iniret, in monte Albano triumphauit. Et lib. XXXIII. Q. Minucius, tentata tantum relatione, cum aduerſum omnem Senatum videret, in monte Albano, ſe triumphaturum, & iure imperij conſularis, & multorum clarorum virorum exemplo dixit. is triumphus, vt loco & fama rerum geſtarũ, & quod ſumptum non erogatum ex ærario omnes ſciebant, inhonoratior fuit; ita ſignis carpentiſque, & ſpolijs ferme æquabat: pecuniæ etiam prope par ſumma fuit, æris tranſlata CCLIV millia, argenti bigati LIII millia, & CC militibus, centurionibusque & equitibus, item in ſingulos datum, quod dederat Collega. Et lib. XLII. C. Cicereio Præt. prioris anni ad ædem Bellonæ Senatus datus eſt. Is expoſitis quas in Corſica res geſſiſſet, poſtulatoq; fruſtra triumpho: in monte Albano, quod iam in morem venerat, vt ſine publica auctoritate fieret, triumphauit.

De triumphis intermiſſis, & triumphalibus ornamentis inſtitutis.

CAP. XVII.

TRiumphi & Ouationis honos, dum ſtetit Reſp. Romæ fuit frequentiſſimus: atque ab vrbe condita ad Veſpaſianum Titumque Impp. annis DCCC. numeratur, Oroſio auctore, triumphi CCCXX. quibus vniuerſus terrarum orbis in Romanorum venit poteſtatem. *li. 7. c. 9.* Ex eo tempore langueſcente Romanorũ virtute, Romaniq; imperij ſede Bizantiũ tranſlata, pau-

ta, paulatim cum victoriarum gloria, triumphandi mos eſſet obſoleuit.

Poſt Veſpaſianum tamen Titumq́; triginta, aut non multo ſecus triumphi numerantur, vſque ad Iuſtinianum Imper. quo Imperatore Beliſarius vltimus Romanorum Ducum de Vandalis & Gilimere Rege triumphauit anno v. c. CIↃCCXXCVI. vt refert Procop. li. IV.

Pro triumphi honore ab Auguſto, (ſub quo cap. 38. tamen Duces circiter triginta triumphaſſe Suetonius narrat) ornamenta triumphalia ſunt inſtituta. Cuius exemplũ reliqui Imperatores ſecuti, triũphandi ius ſibi reſeruarũt, ducibus triumphi loco quem in libera ciuitate meruiſſent, triumphalia ornamenta concedebant. Ea autem videntur fuiſſe ſupplicatio, Imperatoris appellatio, veſtis & corona triumphalis, ceteraque triumphantium inſignia: curru tamen per vrbem non vehebantur, neque legitimam triumphorũ pompam ducebant.

Primus triumphalibus ornamentis M. Vi- lib. 54. pſanius Agrippa honoratus eſt, vt ait Dio, Cn. Cornelio Léтulo, M. Licinio Craſſo Coſſ. anno DCCXXXIX. Is enim cum Boſphoranos viciſſet, atque ob eam Rom. ſupplicationes ac triumphus ei Romę decretus eſſet; reliqua quidem ornamenta ſuſcepit, triumphum tamen non egit, quia de rebus geſtis nihil ad Senatum ſcripſerat; quo exemplo reliqui deinceps Duces, neque publice literas miſerũt, neque triumphum impetrarunt: ac propterea nemini alij pari dignitate triumphus in poſte-

poſterum, ſed triumphalia tantũ ornamenta decreta ſunt. Suetonius tamen Tiberium hoc honore primum affectum auctor eſt: quod quidem videtur accidiſſe M. Meſſala P. Sulpicio Coſſ. anno v.c. DCCXLI. Hinc Velleius libro poſteriore. Decreta, inquit, M. Vinicio, cum ſpecioſiſſima inſcriptione operum ornamenta triumphalia. Et Tacitus in vita Agricolæ, Igitur & triumphalia ornamenta, & illuſtris ſtatuæ honorem, & quidquid pro triumpho datur, decerni in Senatu iubet. *in vita cap. 9.*

De relatis ad ærarium rationibus.

CAP. XVIII.

POſtridie quam Dux triumpharat, aut ouationem duxerat (quod item commune fuit omnibus, qui ex prouincia Romã decederẽt) poſtridie igitur, vel alio die Dux imperio depoſito, dataq; à Magiſtratu aliquo concione priuatus (niſi ſi in Magiſtratu triumphaſſet) reip. adminiſtratæ rationẽ populo reddebat, prædamq; hoſtium cum rationibus in ærariũ inferebat. Aſconius ad librum I. Verrinarum. Hæc fuit, inquit, veterum diligentia, vt quod quiſq; de ſubiugata Prouincia per triũphum apportauiſſet, perſcriptum in tabulis in ærario reponendis conſeruaretur. Hinc Plinius libr. XXXVII. cap. II. citat acta triumphorum Pompeij. Eo Liuius libr. XLV. in oratione Seruilij pro L. Paulo: Sergius inquit, Galba, ſi in L. Paulo accuſando tirocinium ponere, & documentum eloquentiæ dare

voluit, non triumphum impedire debuit: ſed cum poſtero die quam triumphatum eſt, priuatum eum viſurus eſſet; nomen deferret, legibus interrogaret. Et ibidem de eodem L. Paulo: Paucis poſt triumphum diebus, data à M. Antonio Tribun. pleb. concione, cum de ſuis rebus geſtis, more cæterorum Imperatorum, diſſeruiſſet, &c. Dionyſius lib. VIII. Sp. Caſſius Cos. altero poſt triumphum die, concione aduocata, pro tribunali, vt mos eſt ijs qui triumpharunt, rationem rerum à ſe geſtarum reddidit.

Initio ante legem Iuliam liberior fuit referendi ratio; lege autem Iulia, quam Iulius Cæſar in conſulatu tulit, cautum eſt, vt Imperatores antequam de Prouincia decederent, rationes perſcriptas in Prouincia apud duas ciuitates relinquerent; eaſque ſtatim atque vrbem iniſſent, ad ærarium ijſdem verbis deferrent. Itaque Cicero ſic facit Piſonem cum Cæſare colloquentem; Rationes ad ærarium retuli continuo, ſicut lex iubebat; neque alia vlla in re legi tuæ parui. Et lib v. epiſt. xx. ad Rufum Quęſtorem ſuum; exiſtimes velim, inquit, ſi rationum referendarum ius vetus & mos antiquus maneret, me relaturum rationes, niſi tecum pro cõiunctione noſtræ neceſſitudinis contuliſſem cõfeciſſemque, non fuiſſe: quod igitur feciſſem ad vrbem, ſi conſuetudo priſtina maneret, id, quando lege Iulia relinquere rationes in Prouincia neceſſe erat, eaſdemque totidem verbis referre ad ęrarium, feci in Prouincia. Et mox. Illud quidé certé

orat. in eundem.

certe factum eſt quod lex iubebat, vt apud duas ciuitates Laodicenſem & Apamenſem quæ nobis maxime videbantur, quoniam ita neceſſe erat, rationes cōfectas & conſolutas deponeremus.

Relatarum rationum exemplum aliquod exſtat apud Ciceronem li.1.in Verrem, licet in ijs ipſe breuitatem reprehēdat. Videamus, inquit, rationes quomodo retulerit; Accepi vicies ducenta triginta quinque millia, quadrigentos XVII nummos. Dedi ſtipendio, frumēto, Legatis, Proquæſtoribus, cohorti prætoriæ HS. mille ſexcenta triginta quinque millia CDXVII nummos. Reliqui Arimini HS. ſexcenta millia, &c.

Sic igitur rationes retulit Verres, nimis breuiter & obſcure: longe autem melius retulit P. Seruilius, quem ibidem laudat Cicero; P. Seruilius, inquit, quæ ſigna atque ornamenta ex vrbe hoſtium & virtute capta belli lege atque Imperatorio iure ſuſtulit, ea populo Rom. adportauit; per triumphū vexit, in tabulas publicas ad ærarium perſcribenda curauit. Cognoſcite ex publicis litteris hominis ampliſſimi diligētiam, non ſolum numerum ſignorum, ſed etiam vniuſcuiuſque magnitudinem, figuram, ſtatum litteris definiri vides, &c.

Cum rationibus Duces vna etiam eorum nomina ad ærarium deferebant, quorum ſtrenua fideliq; opera in bello vſi eſſent: qui deferri in beneficijs ad ęrariū dicebantur, quod eorum virtus ac fides Reip. profuiſſet, Id lex

Iulia diebus triginta poſtquam rationes relatæ eſſent, fieri iubebat. Cicero eadem ad Rufum epiſtola. Quod ſcribis de beneficijs, ſcito à me & tribunos militares, & Præfectos, & contubernales duntaxat meos delatos eſſe: in quo quidem ratio me fefellit; liberum enim mihi tempus ad eos deferendos exiſtimabam dari, poſtea certior factus ſum, triginta diebus referri neceſſe eſſe, quibus rationes retuliſſem, &c. Id etiam more maiorum videtur obſeruatum fuiſſe, vt nemo niſi ciuis Romanus in beneficijs ad ærariũ deferretur: quare Cicero hoc argumento probat Archiã ciuem eſſe Romanum, quod à Lucullo Prætore & Cons. eſſet in beneficijs ad ærarium delatus.

Sed vt ad rationes relatas reuertamur: Aurum quidem, argentum, æs, tum factum, tum infectum, ſignatumque, quod in triumpho tranſlatum fuerat; in ærarium populi Rom. inferebatur: ſpolia verò & arma hoſtium, ceteraque præda, pars populi erat, & in publicis armamentarijs condebatur: pars vendebatur, pecuniaque militibus pro victoriæ magnitudine & Imperatorum liberalitate diſtribuebatur: pars Imperatori cedebat, vt ea ſuo arbitratu vteretur. Itaque Cicero id tanquam iniquum in Rulli lege reprehendit, quod aurum argentum ex præda, ex manubijs, ex auro coronario ad quoſcumque perueniſſet, neque relatum eſſet in publicum, neque in monumento conſumptum id apud decem viros profiteri, & ad eos referre iuberet.

beret. Contra verò Liuius libro trigeſimoſeptimo diem dictam à Tribunis plebis M. Acilio Glabrioni ſcribit, quod pecuniæ regiæ prædæque aliquantum captę in Antiochi caſtris, neque in triumpho tuliſſet, neque in ærarium detuliſſet.

Idem Liuius libr. XLV. HS. ducenties ex ea præda redactum eſſe auctor eſt Antias, pręter aurum, argentumque, quod in ærarium ſit latum. Et lib. x. Data ex præda militibus octogeni bini, ſagaque & tunicæ, pręmia illa tempeſtate militiæ, haud quaquam ſpernenda. Ibidem omne æs argumentumque in ærarium conditum, militibus nihil datum ex præda eſt.

Pars illa quæ Imperatori ceſſiſſet ex præda, Manubiæ dici conſueuit. Aſconius ad lib. primum Verr. Manubię, inquit, ſunt pręda Imperatoris proportione de hoſtibus capta, &cet. Hac ille parte prędæ vel domum ſuam ornabat, vel diuendita opus aliquod publicum exſtruebat, vt ſcribit Zonaras. Liuius libro trigeſimooctauo. Ambraciam captam ſignaque quæ ablata criminantur, & cætera ſpolia eius vrbis ante currum laturus & fixurus in poſtibus ſuis. Et libro XXXIII. L. Stertinius ex vlteriore Hiſpania quinquaginta millia pondo argenti in ærarium tulit, & de manubijs duos fornices fecit, & his fornicibus ſigna aurata impoſuit. Auguſtus, referente Dione libro quinquageſimoquarto, iuſſit eos qui triumpharent, aliquod *Nonius.* *Gelius.*

opus publicum ex manubijs conficere ob rerum geſtarũ memoriam. Itaque & inſcriptionem ſiue titulum ſuarum victoriarum addebant. Liu. l. vi. T. Quinctius ſemel acie victor, binis caſtris hoſtiũ, nouem oppidis vi captis Pręneſte in deditionem accepto, Romã reuertit; triumphanſq́; ſignum Pręneſte deuectum Iouis Imp. in Capitolium tulit; dedicatũque eſt inter ſellam Iouis & Mineruę: tabulaque ſub eo fixa monumentũ rerum geſtarum, his ferme inciſa litteris fuit; Iuppiter atq; Diui omnes hoc dederũt, vt T. Quinctius Dictator oppida nouem caperet die xx. quam creatus erat, Dictatura ſe abdicauit. Plinius lib. vii. cap. xxvi. de Pompeio. Hos ergo honores vrbi tribuit in delubro Mineruæ, quod ex manubijs dicabat. Cn. Pompeius Magnus Imp. bello xxx annorum cõfecto, fuſis, fugatis, occiſis, in deditionem acceptis hominum vicies ſemel centenis LXXXIII millibus, depreſſis, aut captis nauibus DCCCLVI. oppidis, caſtellis, M.DXXXVIII. in fidem receptis; terris à Mæotis lacu ad rubrum mare ſubactis, votum merito Mineruæ. Hæc Plinius.

Liu. l. 40 & li. 41. alias inſcriptiões refert.

Ijſdem quoq; ſpolijs hoſtium templa aliaq́ue loca publica ornari ſolebant. Liu. lib. ix. Dictator ex S. C. triũphauit; cuius triumpho longe maximã ſpeciem captiua arma præbuere: tantum magnificentiæ viſum in ijs, vt aurata ſcuta dominis argentariorum ad forum ornandũ diuiderentur. Et li. x. extremo. Aedẽ Quirini Dictatore patre votam, filius Cons. dedicauit, exornauitq́; hoſtiũ ſpolijs, quorum tanta

tanta multitudo fuit, vt nō templum tantum forumque his ornaretur, ſed ſocijs etiam coloniſque finitimis ad templorum locorumq; publicorum ornatum diuiderentur. Hinc Liuius libr. XXII. Vetera hoſtium ſpolia detrahunt templis porticibuſque.

Captiui autem reliqui, aut ſtatim interficiebantur, aut in cuſtodiam tradebantur, aut vendebantur. Liuius enim lib. XXVI. Sic facit Vibium loquentem. Neque vinctus per vrbem Romam Triumphi ſpectaculum trahar, vt deinde in carcere aut ad palum deligatus, lacerato virgis tergo, ceruicem ſecuri Romanæ ſubijciam. Idem Liuius Syphacem poſt triumphum Tibure obijſſe narrat. Plutarchus *in Mario* etiam Iugurtham fame poſt aliquot dies in carcere necatum ait. Quod autem vendi etiā conſueuerint, oſtendit Liuius libro VII. Præda omnis militi data, extra prædam quatuor millia deditorum habita; eos vinctos conſul ante currum triumphans egit: venditis deinde, magnam pecuniam in ærarium redegit.

De Aerario. CAP. XIX.

AErarium quo illa omnia illata eſſe diximus, in æde Saturni fuit, à P. Valerio Poplicola Cos. inſtitutum. Qui quidem ea re, vt Plutarchus & Macrobius ſcribunt, vel loci ipſius opportunitatem munitionemq; vel etiam ſuperſtitionem veterum ſecutus videri poſſit; vt eum potiſſimum Deum pecuniæ publicæ cuſtodem præficeret, qui fructibus & agriculturæ (ex quibus rebus maxime pecu-

nia conficitur)præeſſe;quoque regnante nullus auaritiæ furtiſq; locus fuiſſe crederetur. In eo templo (quantum quidem ad rem præſentem facit;nam poſtea immutata ratio eſt; militari ac Principis ærario inſtituto) in eo igitur templo, æraria ſiue cellæ tres fuere, in quibus ſingulis ſeorſum theſauri publici in certos vſus erogandi aſſeruabantur: vt pro genere pecuniæ ac tempore quo pecunia ex ijs promebatur, ipſa quoque loca eſſent diſtincta.

Vnum igitur ærarium in Opis cella fuit,& ex annuis tributis,vectigalibus,prædaq; bellis collecta conſtabat: vnde pecunia poſcentibus Reipubl. rationibus quotidie efferebatur.Hinc Cicero 1.Philip.Pecunia vtinam ad Opis maneret, &cæt. Quod ærarium aſſiduis tum ordinarijs,tum extraordinarijs impenſis exhauſtum,& ad ſummas anguſtias redactum ſæpe queritur Cicero.

Alterum fuit ærarium;in quo pecunia cuſtodiebatur quę in vſum Gallici belli erogaretur:quam attingi niſi Gallicum bellum vrgeret,exſecrationibus publicis vetitum fuit. Cæſar tamen victor omnem ex eo pecuniam quaſi Rempub. ipſe Gallici belli metu liberaſſet,ad ſe tranſtulit, vt apud Appianum li. 2.ſcriptum eſt.Hoc ærarium videtur eſſe iam inde ab eo tempore inſtitutum, cum vrbem Romam Galli captā incenderunt: tunc enim probabile eſt decretum eſſe, vt aurum illud deponeretur,ſi nouus aliquis tumultus Gallicus exoriretur:ac quidquid ex victorijs ſe-

cundo

cundo & tertio bello Punico ex Aſia, Macedonia, vt alias omittam, partum eſt, eodem poſtea conditum ex eo apparet, quod ærariũ illud, quo per vim ingreſſus eſt Cęſar, id fuiſſe, quo aurum & argentum ex prędа Punica & Macedonica alijſque bellis congeſtum eſt, docet Lucanus.

tum conditus imo
Eruitur templo multis intactus ab annis
Romani cenſus populi, quem Punica bella,
Quem dederat Perſes, quē victi præda Philippi.

Accedit quod exiguam plane auri vim fuiſſe quę priſcis illis temporibus, nondum prolatis Imperij finibus, depoſita eſt, admodum veriſimile videtur: cuius tantulæ pecunię cauſſa, nunquam certe fores ęrarij ſibi Cęſar effringendas putaſſet; à quo tamen ablata laterum aureorum XXVI millia, & in numerato pondo CCC. Plinius tradit lib. XXXIII. cap. III.

Florus tamẽ non Gallicanum, ſed Sanctius ærarium à Cęſare effractum ſcribit libro IV. Hoc enim tertium fuit ęrarium, ex auro viceſimario de manumiſſorum viceſima, vt ego quidẽ exiſtimo, lege Manlia collecto, quemadmodum ſignificat Liuius li. VII. Ab altero, inquit, conſule nihil memorabile geſtum, niſi quod legem nouo exemplo ad Sutrium in caſtris tributim de viceſima eorum qui manumitterentur tulit, &c. Hoc ęrarium quia aperiri niſi extremis Reipublicæ caſibus non licebat, ideo Sanctius eſt appellatum. Idem Liuius libro XXVII. Aurum viceſimarium,

quod

quod in Sanctiore ærario ad vltimos caſus ſeruaretur, promi placuit. De hoc ærario meminit etiam Cæſar libr. I. bell. ciuil. Lentulus Cos. aperto Sanctiore ærario ex vrbe profugit. Et Cicero l. VII. epiſt. XX. ad Atticum. Conſules vt Romam venirent, pecuniam de ſanctiore ærario auferrent. Atque hæc quidem de Aerario ſatis.

De Trophæis. CAP. XX.

NE autem victoriæ gloria vlla temporis vetuſtate obſcuraretur, licebat Imperatoribus eo in loco vbi hoſtes profligarant, Trophæa conſtituere, quæ bellicæ laudis victoriæque inſignia & monumenta eſſent ad memoriam nominis ſempiternam. ex quo M. Cicero in Piſonem. Trophæa, inquit, bellicæ laudis victoriæq; omnes gentes inſignia & monumenta eſſe voluerunt.

Atque hinc Trophæa quaſi Tropæa dicta videntur, ab hoſtium nimirum fuga, quam Græci τροπὴν vocant, vt Varro & alij tradidere. Seruius explicans illud Virgilij ex li. XI.

Interpres Ariſtophan. Pluto. Euſtath. Iliad. extremo.

„*non exſuuias pulſæue Trophæum*

Trophæa poſita ſcribit, cum non plena de hoſtibus victoria eſſet reportata plenæ enim victoriæ non trophæum ſed triumphum decretum. quod idem Seruium vt ſolet imitatus ſcribit Iſidorus lib. XVIII. Etym. cap. 2. Verum id ego vt facile de quibuſdam crediderim, ita de omnibus vniuerſe negauerim. nam Mario, Pompeio, Cæſarique eædem victoriæ & Trophęa pepererunt, & triumphos.

Trophęa

Trophęa Marti ſacra fuiſſe videtur ſignificare Virgilius lib.XI.cum ait

Tibi magne Trophæum

Bellipotens.

Plutarchus tamen Ioui dicata eſſe teſtatur: vnde ipſe Iuppiter, Dionyſio & Euſtathio auctoribus, τροπαῖος ϗ τροπαιοῦχος dictus eſt. Plinius Neptuno etiam erecta narrat lib. VI. cap. XXVIII. *Parall.3. Dionyſ.l. 2. Euſt. Iliad.X.*

Initio Trophæa ex arborum ramis fiebant: primumque Trophæum ex olea conſtitutum tradit ex Dionyſio in Artibus Cęlius Rhodiginus lib.VII.cap.XIX. Poſtea etiam ex ære lapidibuſq; trophæa fabricari cœpta ſunt. Suetonius in Caligula ca.XLV. Truncatis, inquit, arboribus, & in modum trophęorum adornatis, &c. Trophęa enim ita componebantur, vt hominis eiuſque cruci ſuffixi ſpeciem referrent, vt ait Tertullianus in Apologetico ca.XVI. Sed & victorias, inquit, adoratis, cum in Trophæis cruces inteſtina ſint Trophæorum. Et Minucius in Octauio. Trophęa veſtra victricia non tantum ſimplicis crucis faciem, verum etiam affixi hominis imitantur.

In his Trophęis hoſtium arma affigebanbantur, inciſo gentium victarum titulo, vt ait Seruius ad illud Virg.

Indutoſq; iubet truncos hoſtilibus armis
Ipſos ferre duces, inimicaq; nomina figi.

Varro in Bimarco, vt citat Nonius, Spolia capta ſtipitibus affixa, Trophęa vocantur. Tacitus lib.2. Annal. Miles in loco prælij Tiberium

rium Imperatorem ſalutauit, ſtruxitque aggerem, & in modum trophęorum arma, ſubſcriptis victarũ gentium nominib. impoſuit.

lib. 1. Antholog. 3. Arma autem quæ in trophęis affigebantur, eligi ſolebant fracta & cruenta: quare in Leonidæ Gręco Epigrammate, Mars deteſtatur clypeos nitentes, & galeas integras: aitque amare ſe ſpolia cruenta. Hinc Iuuenalis Sat. x.

Bellorum exſuuiæ, truncis affixa Trophæis
Lorica, & fracta de caſside buccula pendens,
Et curtum temone iugum, victæq; triremis
Apluſtre, & ſummo triſtis captiuus in arcu:
Humanis maiora bonis creduntur, &c.

Tale etiam trophęum deſcribitur à Virgilio

Lib. xi. *Ingentem quercum deciſis vndiq; ramis*
Conſtituit tumulo, fulgentiaq; induit arma
Mezenti ducis exſuuias, tibi magne Trophæum
Bellipotens. aptat rorantes ſanguine criſtas
Telaq; trunca viri, & bis ſex thoraca petitum
Perfoſſumq; locis, clypeumq; ex ære ſiniſtra
Subligat, atq; enſem collo ſuſpendit eburnum.

Poſterioribus autẽ ſæculis, loco trophæorum, ipſa hoſtium arma & ſpolia in lapidibus ſculpebantur: & ſic videmus Romę Marij trophæa.

Porro hæc Trophęorum monumenta neque ſemel conſtituta euertere, neque vetuſtate conſumpta reficere licuit vt ait Dio lib. xl. Quare Cæſar Pharnace victo, cum Trophæum quod eodẽ in loco ſtruxerat olim Mithridates, diſturbare religione prohiberetur, alterum ſuæ victoriæ monumentum è regione

gione conſtituit,vt ea ratione ſalrē Trophæi Mithridatici memoriam obſcuraret.Hinc illa apud Senecam ſuaſoria v. Ne fas quidem eſſe,numquam factum,vt quiſquam conſecratis virtutis ſuæ operibus manus afferret: iſta Trophæa non ſunt Athenienſium, Deorum ſunt, &c.

Cur autem hæc ipſa Trophæa ſemel vetuſtate collapſa reſtituere nefas eſſet, cauſam reddit Plutarchus in quæſtionibus, vt ſcilicet noua ſemper facinora Duces animo agitent: cumque Tophæa diſcordiarum, bellorumque indicia ſint, ea tempore intermortua renouare velle, odij cuiuſdam implacabilis eſſe videbatur.Quare qui Trophęa ex ære, lapidibuſque primi conſtituerunt, ij nequaquam magnam laudem apud Græcos ſunt conſecuti, quod, quantum in ipſis eſſet, perpetuam inimicitiarũ memoriam eſſe vellent. Id etiam auctore Seruio, obſeruatum eſt,vt Trophæa non niſi in locis excelſis figerentur, ex qua etiam conſuetudine in fornicibus inciſa ſunt. Virgilius. *queſt. 37 Diodor. Siculus l. 3.*

Ingentem puerum deciſis vndiq; ramis.
Conſtituit tumulo.

Sic etiam Pompeius, teſte Plinio, in Pyrenæis montibus Trophæa conſtituit. *l. 2. c. 26.*

De ſpolijs opimis. CAP. XXI.

Liu. li. 4. Plutarc. in Romulo & Marcello Feſtus u. opima.

Conſuetudo conſecrandi ſpolia opima ab ipſo Romulo vrbis, & Imperij auctore fluxit,eaque opima ſpolia rite ſemper habita ſunt, quę in acie Dux Duci prima detraxiſſet;

quorum

quorũ adeo rara fortuna fuit, vt intra tot annos tot bella, trina dũtaxat pop. Rom. contigerint. Dicta ſunt aũt opima ab opibus, quaſi ampla, & magnifica ſpolia Varrone, & Feſto auctoribus: Plutarcho ab opere rectius videntur nominata; quod ei demum Duci opimorum conſecratio daretur, cuius opera, ac virtute Dux hoſtium in acie cæſus eſſet, *Liu. li. 4.* Ducem porrò, vt alias diximus, intelligimus eũ, penes quem auſpicia, & imperium fuit, quo qui caruiſſet, ei ſpolia opima conſecrare non licuit. Quare nec Marcus Valerius Coruinus, nec Scipio Aemilianus tribuni militum, nec T. Manlius Torquatus, nec M. Craſſus, hoſtiũ Ducibus interfectis, armiſque detractis, quia alienis pugnauerant auſpicijs, opima ſpolia retulerunt, vt Valerius & Dio ſcribunt. *Valer. li. 3. cap. 2. Dio l. 51.* Quamquam Varro apud Feſtum, illa etiã ſpolia eſſe putat opima, quæ manipularis miles modo de Duce hoſtium reportaſſet. *Feſtus u. opima.*

Liuius li. 1. Dionyſ. li. 2. Plutarch. Valerius Florus. Solinus c. 1. Primus igitur, quemadmodum dixi, Romulus Acrone Ceninenſium Rege interfecto, armiſque exuto, ſpolia opima conſecrandi morem poſteris tradidit. Quo autem anno, Romano imperio hoc decus additum ſit, dubiũ, controuerſumque eſt: In eam tamen ſententiam deſcendo, vt eodem anno, aut certe non multo poſt quam virgines raptæ ſunt, opima ſpolia eſſe parta exiſtimem. Cum enim ob Sabinarum raptum Cenineſes, ad quos maxime ea pertinebat iniuria, in agrum Romanum, Duce Acrone, impetum feciſſent; Romulus cum exercitu ijs obuiam factus, eorum copias fu-

pias fudit, Regemq́; in prœlio obtruncatum armis ſpoliauit; inde victore exercitu domum reducto, ſpolia Ducis hoſtium cæſi ſuſpenſa, fabricato ad id aptè ferculo, gerens in Capitolium aſcendit: ibique ea ad quercum paſtoribus ſacrum deponens ſimul cum dono, Iouis Feretrij templo fines deſignauit, ac pulcherrimi facinoris exemplum, quod poſteri ſequerentur, oſtendit. Raptas porrò Virgines ait Plutarchus xv. kalend. Septemb. Conſualibus menſe quarto, ab vrbe condita (in kalendario tamen Romano conſualia habentur xii. kalend. Septemb.) Ouidius verò, & Seruius Conſualia in menſe Martio reponunt, quibus Virgines raptas eſſe dicunt. Alij apud Dionyſium hoc facinus anno primo regni Romuli commiſſum eſſe volunt. Ipſe autem Dionyſius de Cn. Gellij ſententia, quæ etiam probabilior videtur, quartum illum annum fuiſſe exiſtimat: neque enim ei rationi conſentaneum videtur, Romulum regem ſapientiſſimum, vix iactis vrbis fundamentis, tantam rem aggreſſum eſſe, nec dum confirmatis opibus, omnium vicinarum gentium odia in ſe concitare voluiſſe.

Ouid. 3. Faſtor. Seruius ad viii. libr. um Virgilij. Magnis Circenſibus actis. lib. 2.

Romulum ſequutus A. Cornelius Coſſus, intermortuam prope conſuetudinem dedicandi ſpolia opima, ſua virtute renouauit, ſecundaque ſpolia de Larte Tolumnio Veientium rege, opima reportauit. Et quamuis conſtet inter omnes Coſſum de Tolumnio ſecunda ſpolia opima conſecraſſe, tamen quo in magiſtratu, quóue anno id egerit, incer-

Liuius li. 4 Florus. li. 1. c. 12.

tum eſt. Plerique enim ante Liuium, Coſſum Tribunum militum opima ſpolia ſuſpendiſſe tradiderunt; quem magiſtratum geſſit anno CCCVI. Mam. Aemilio Mamercino Dictatori primum. Valerius, & Frontinus ab eo Magiſtro equitum ſpolia parta eſſe dicunt: fuit autem magiſter equitum eidem Mamercino Dictatori tertium anno CCCXXVII. Liuius Conſulem eum opima ſpolia cepiſſe, vero ſimilius putat his rationibus adductus. Primum quia ea ſpolia ſola opima habentur quæ Dux Duci in acie detraxerit, nec Dux eſt niſi cuius auſpicio bellum geritur Tribunus autem, & Magiſter equitum alienis pugnant auſpicijs. deinde quia in thorace linteo ſe legiſſe affirmauit Auguſtus, Coſſum ea ſpolia Conſulem dedicaſſe. Poſtremo quod maximum apud illum eſt, quia titulus ſpolijs inſcriptus Conſulem ea Coſſum dedicaſſe teſtabatur, fuit autem Conſul cum T. Quinctio Penno anno CCCXXV.

Valer. li. 2. cap. 3. Front. li. 2 cap 8. ſtratag.

lib. 4.

Tertia, & vltima ſpolia opima M. Claudius Marcellus Conſul ad Caſtidium de Virdumaro Gallorum Inſubrium Rege retulit, anno IↃXXXI. kalend. Martijs.

Hæc porro ſpolia opima omnia in Iouis Feretrij templo, quo ſua Romulus primum intulerat, ceteri qui Romuli virtutem, felicitatemque ſecuti ſunt rite conſecrarunt. Nam de Coſſo teſtis eſt Liuius libro quarto. Longè maximum, inquit, Triumphi ſpectaculum fuit Coſſus opima ſpolia Regis interfecti gerens: in eum milites carmina incondita

dita ęquantes eum Romulo canere. Spolia in æde Iouis Feretrij prope Romuli ſpolia, quæ opima appellata ea ſola tempeſtate erant, cum ſollemni dedicatione dono fixit. & Valerius. A Romulo proximus Cornelius Coſſus eidem Deo ſpolia conſecrauit, cum magiſter eqnitum Ducem Fidenatium, in acie congreſſus interemiſſet. & Florus. Spolia de Larte Tolumnio Rege ad Feretrium reportata. Li 3. c. 2. li. 1. c. 12.

Marcellum quoque eidem Deo ſua ſpolia dedicaſſe docet in vita Plutarchus, ᾽ὄτω δὲ, inquit, προβὰς καὶ παρελθὼν εἰς τὸν νεὼν τοῦ φερετρίου Διὸς ἀνέστησεν, καθιέρωσε τρίτος καὶ τελευταῖος ἄχρι τοῦ καθ᾽ ἡμᾶς αἰῶνος. & Valerius. In Marcello tantus animi vigor fuit, vt apud Padum, Gallorum Regem ingenti exercitu ſtipatum, cum paucis equitibus inuaderet, quem protinus obtruncatum armis exuit, eaque Ioui Feretrio dicauit. & Florus. Occiſo Rege Marcellus tertia poſt Romulum patrem Feretrio Ioui arma ſuſpendit. & Virgilius libro ſexto.

Adſpice vt inſignis ſpolijs Marcellus opimis.
Ingreditur, victorqúe viros ſupereminet omnes,
Hic rem Romanam magno turbante tumultu
Siſtet eques, ſternet Pœnos, Gallumqúe rebellem
Tertiaqúe arma patri ſuſpendet capta Quirino.

Quirino ſuſpenſurum dicit arma, hoc eſt, Romuli exemplo ſpolia opima relaturum,& propè Romuli ſpolia ſua conſecraturum. Feſtus etiam Marcellum Ioui Feretrio ſpolia opima fixiſſe teſtatur.

u. opima.

Quamquam autem hęc ita clara ſunt, nullus vt locus dubitationi reliquus eſſe poſſe videatur; nonnulli tamen, neſcio quibus inducti cauſis, ſcripſere non omnia opima ſpolia Iouis Feretrij templo illata, ſed Coſſum quidem Marti, Marcellum Iano Quirino Pacis Deo ſua ſpolia conſecraſſe. Dicunt enim Numæ legem fuiſſe, quæ præciperet, vti prima ſpolia capta Ioui Feretrio conſecrarentur: ſecunda Marti: tertia Quirino: præmiumq́ue primis eſſet aſſes trecenti, ſecundis ducenti, tertijs centum. Lex exſtat apud Feſtum, cuius verba licet corruptiſſima ſint, tamen ex Plutarcho, qui legis eiuſdem meminit in Marcello, ita doctiſſimis viris videntur emendari, & ſuppleri poſſe.

Sigonius in An. Scaliger & Vrſinus ad Feſtum u. opima.

Cuius auſpicio, claſſe procincta, opima ſpolia capiuntur, Ioui Feretrio bouem cædito. qui cepit, æris CCC. darier oporteto.

Secunda ſpolia in Martis aram in campo. CC. ſolitaurilia, vtra voluerit, cædito.

Tertia ſpolia Iano Quirino, agnum marem cædito. C. qui ceperit, ex ære dato.

Cuius auſpicio, Capta Dis piaculum dato.

Hæc quidem apud Feſtum. accedit Seruius qui ad librum ſextum Virgilij Coſſum Marti, Mar-

ad illum verſum

Marcellum Quirino, Numæ lege, ſpolia opima ſuſpendiſſe ſcribit. Quæ ſi vera ſunt fa.ſitatis,& inſcitiæ arguamus neceſſe eſt ſcriptores omnes, qui Coſſi & Marcelli ſpolia Ioui Feretrio dicta fuiſſe diſerte narrant:aut certè fatendum legem hanc contraria conſuetudine, cui vix reſiſti poteſt, fuiſſe abrogatam. Quamquam ſi verba legis attentius conſideremus, luce clarius longe alio, quam iſti putant, eam ſpectare videbimus. Neque enim de ijs ſpolijs opimis lata lex eſt, quæ diuerſis prœlijs, & temporibus ex hoſtium ducibus ritè Romani Imperatores reportarent, qualia Romulus, Coſſus, & Marcellus conſecrarunt: ſed de ijs, quæ in eodem prœlio, ex varijs hoſtium ducibus referri fortè potuiſſent, & opima etiam aliquo modo dici. *Tertiaq; arma patri ſuſpendet capta Quirino.*

Vt enim, verbi cauſa,corona caſtrenſi, aut murali legitimè quidem donatur is, qui primus in hoſtium muros,aut caſtra irruperit; tamen eadem licet, non quàm prima honorifica donantur interdum ij qui ſecundi, aut tertij penetrauerint: ita etiam quamuis ea ſola legitima ſpolia opima & eſſent, & dicerentur, quæ prima Dux Duci detracta in æde Iouis Feretrij conſecraſſet, tamen qui à Duce proximum (legatum ſcilicet, aut aliũ quemlibet)in eodem prœlio obtruncaſſet,armiſq; ſpoliaſſet,ei Numę lege,exiſtimo permiſſum, vt ſecunda ſpolia in Martis templo minore cum præmio,&gloria dedicaret;quod ea etiã ſpolia aliquo modo de Duce hoſtiũm reportata, *Liu.li.2.*

tata,& opima appellari poſſe viderentur. Tamen conſuetudo, vt ait Plutarchus, obtinuit, vt ea ſola ſpolia in honore eſſent, & opima nominarentur, quæ æris trecentis æſtimata Ioui Feretrio prima ponerentur: ſecunda vero, & tertia, quæ Martis & Quirini templis iuberentur inferri, vt nunquam in honore fuerunt, ita nec opima appellata ſunt. Et ſanè alienum videtur æquitate; ſapientiaque optimi Regis legem tuliſſe, in qua plus loci fortuna, quã virtus eſſet habitura. Ergo Marcelli ſpolia minus glorioſa ſunt, quam ſuperiora, non quia ex leuiore hoſte, aut minore cum periculo, ſed quia tertio loco parta ſunt? Nam ſi gloria ex grauitate belli, & ex hoſtium genere ſpectatur, non minus certè illuſtria erunt Marcelli ſpolia, quam Romuli, aut Coſſi; imò etiam tanto vtriſque inſigniora, quanto grauior hoſtis fuit Virdumarus quàm Acro, & periculoſius bellum Gallicum quam Hetruſcum. Præterea videri potuit, ea lege Numæ Romanæ laudi inuidiſſe, qui tam anguſtis ſpatijs Imperij decus, & gloriam definiſſet: quid enim ſi quarta ſpolia opima parta fuiſſent? cui templo eſſent affixa? cui Deo conſecrata? an verò dicemus Numam vt fatidicum, aut etiam Egeriæ nymphæ admonitu, cum trina tantùm populo Romano ſpolia opima partum vi præuidiſſet, ijs paria numero templa, in quibus figerentur, conſtituiſſe? fabulæ. Sit igitur hoc poſitum, Coſſi, & Marcelli ſpolia opima in æde Feretrij

in Marcello.

Iouis

Iouis prope Romuli ſpolia dono fixa fuiſſe. Coſſi certè ſpolia Liuius in Feretrij templo prope Romulum poſita ſe vidiſſe affirmat: quare Seruius cum Coſſum Martis, Marcellum Quirini templo ſpolia intuliſſe Numæ lege ſcribit, eiuſque rei Liuium laudat auctorem, tam falſus reperitur in hiſtoria, quam in ſcriptorum teſtimonijs referendis.

Templum autem Iouis Feretrij à Romulo, quemadmodum initio ſcripſi, deuictis Cæninenſibus in Capitolij vertice fuit exſtructum peranguſtis finibus; nam Dionyſius ſua ætate templi veſtigia exſtaſſe ſcribit vix pedum quindecim longitudine. Ancus deinde Rex, illud, teſte Liuio, amplificauit poſtremo, cum vetuſtate dilaberetur C. Iulius Cæſar Titi Pomponij Attici admonitu reficiendum curauit, vt eſt auctor in ipſius Attici vita Nepos: quamquam Liuius eius ædis reſtitutorem Auguſtum fuiſſe teſtatur. Fieri autem poteſt, vt cum Iulius, quæ animo deſtinauerat, morte occupatus infecta reliquiſſet, ea perſecutus Auguſtus laudem abſoluti templi tulerit apud poſteros. Id tandem cum magna vrbis parte Neroniano incendio conflagrauit. Feretrium autem Iouem Plutarchus, vel à ſpoliorum ferculo quod Græci φέρετρον appellant; vel à feriendo dictum putant, cui concinit Propertius. libr. 4. elegia 12. *Lib. 1.* *Lib. 4.* *Tacitus lib. 15.* *in Romulo & Marcello.*

Nunc Spolia in templo tria condita: cauſſa Feretri,
Omine quod certo Dux ferit ante Ducem.
Seu quia victa ſuis humeris hæc arma ferebant,
Hinc Feretri dicta eſt ara ſuperba Iouis.

lib.2. Dionyſius Feretrium Iouem interpretatur τροπαιοῦχον καὶ σκυλοφόρον καὶ ὑπερφερέτην. Feſtus vero ſic ait. Feretrius Iuppiter dictus à ferendo, quod pacem ferre putaretur: ex cuius quoque Templo ſumebant ſceptrum per quod iurarent, & lapidem ſilicem, quo fœdus ferirent.

Finis. Laus Deo.

INDEX

INDEX RERVM QVAE DE MILITIA ROMANORVM IN SEPTEM his libris notatu ſunt dignæ.

In quo prior numerus paginam, poſterior linearum numerum indicat.

A.

ABolla quid 217. 24
Abolere nomen legionis, qualis pœna 395. 33
Acies *quæ proprie fuerit* 300. 7 *partes* 308. 1 *media quæ* 305 8 *duplex quæ* 312. 10 *tribus partibus cōſtabat* 398. 17 *aciei ordo* 299. 1 *in acie ſinguli inter ſe tres minimū pedes diſtabant* 307. 16
Adcenſi qui 106. 28 *eorum munus* 153. 13
Adſcripticij qui dicebantur 106. 21
Ad vrbem eſſe, quid dicitur 252. 11, 433. 31
Aeneatores qui dicuntur 26. 1
Aerarij militaris *inſtitutio* 242. 32 *tres præfecti* 242 13
Aerarium *triplex* 492. 3 *vbi fuit* 491. 24 *in ærarium pop. Rom. quid inferebatur* 488. 17 *in Opis cella, quale* 492. 12 *Gallicanum, quale* 492. 21 *Sanctius, quale* 493. 22
Aere diruti qui dicebantur 389. 28
Aetas militaris erat ab anno XVIII *vſque ad* XLV 69. 13
Agger quid 331. 22
Agminis *duo genera* 257. 13, 263. 17 *quadratum*. 257. 15 *pilatum* 257. 17
Agri *diuidendi duplex ratio* 372. 23 *quomodo diuidebantur* 375 24, 376. *tot. qui emeritis diuidebantur, quales* 374. 1 *emeritis qua lege dabantur* 377. 20 *in agrorum*

diuiſione ſemper, vel S.C. vel populi rogatione, vel lege aliqua opus fuit 173. 8
Alæ in legione quare ſic dictæ 120. 32
Alæ in acie vnde dictæ 306. 9
Amentum quid 187. 5
Ancilibus nondum conditis nefas erat ad bellum proficiſci 36. 19
Animaduerſio *lenis, quæ dicebatur* 390. 4 *grauis, quæ* 380.5 *quomodo exercebatur*, 387.19 *grauis vbi exercebatur* 388.30 *animaduerſionis in hoſtem varia genera fuerunt* 398. 8
Antiquo, verbum erat in bello indicendo ſolemne 46. 13
Aquila aurea in bello præferebatur 132. 4
Aries, machina bellica qualis 326. 19
Arma, vnde dicta 188. 28
Arma in trophæis affigenda qualia eligebantur 496. 4
Armamentarium in Quintana fuit 281. 10
Armillæ *quales* 358.12 *quibus dabantur* 358.26 *vulgo Viriliæ dicuntur* 358. 17
Aſsis æſtimatio 232. 18
Atri dies *ſex & triginta quando fuerunt* 33.24 *quare inſtituti* 33. 27
Attributa ſiue Attributum quid 240. 20
Augurium ſalutis 35. 17
Auſpicia *quæ dicuntur* 21.17 *auſpiciorum duo genera in caſtris adhibita ſunt* 22.25 *auſpicium ex acuminibus quid dicebatur* 25.3 *initio patricij habuerunt, poſtea plebs* 21.19 *quando adhibebantur* 27. 27
Aurea corona quare ſic appellata 356. 26
Auguſtus vicies Imperator conclamatus eſt 421. 14

B.

Baltcum cingulum militare 189. 10
Baliſta *miſsile bellicum* 335.15, 337.14 *baliſtis ſagittæ mittebantur* 335.28 *baliſtarum & catapultarũ quanta vis* 336. 5
Barritus quid 316. 5

de Bel-

de Bello indicendo Romani quomodo, & quos conſulebant 44.18 *& ſequ.* Bellum *quomodo indicebatur* 49.12, 51.15, 55.10 *quando indicebatur* 46.22 *hoſtibus quo loco indicebatur* 50.18 *bello indicto triginta diebus neceſſaria apparabantur* 54.6 *ad bellum præter milites alij opifices eligebantur* 128.20 *belli ſigna à quibus, & quando dabantur*.313. 8

Beneficiarij qui 365. 29

Boues albi ſacrificabantur in triumphis 453. 6

Buccina *ſignum in hoſtes dabatur* 223.11 *in vigilias milites mittebantur* 223.24 *conuiuiū dimittebatur* 224. 4

Bullam triumphans de ceruice ſuſpenſam geſtabat 463.19

C.

Ceſpes quid 270. 26

Caliga quid 219. 1

Calonum & Lixarum differentia 129. 17

Calones à calando dicti 129. 22

Campus Martius quare ad exercitationem electus 12. 18

Campeſtria quæ 12. 29

Captiui in triumphis, catenis vincti ducebantur 454. 33

Caſtra *quaſi caſta appellata* 84.22 *eorū duo genera fuere* 267.18 *forma qualis* 272.8 *quatuor portas habuerunt* 272.16 *Romani quomodo mouebant* 292. 3

Caſtra metandi *quæ fuit ratio* 268.22 *rationem Romani vnde didicerunt* 266. 25

Catapulta *quid* 334.11 *mittebantur ſaxa* 335. 27

Catellæ quæ dicuntur 357. 31

Cena qualis Triumpho peracto 472. 29

Cenſus equeſtris quantus 111. 8

Centurionum lectio Tribunorum erat 176.11 Centuriones *quales eligebantur* 176.15 *eorū munus* 177.5 *manipulis præficiebantur* 172.14 *primis manipulis præfecti, ceteris honeſtiores* 174.21 *quare in manibus vitem geſtabant* 177.30 *adiutores habebāt vragos* 179.17 *duplex ſtipendium meruerunt* 234.14, 237.24 *ſupplicijs militium præfecti ſunt* 388. 20

Centuriæ quæ dicebantur 98. 22
Cetræ quid 327. 25
Ciuica corona *qualis* 353. 8 *quibus dabatur* 353. 6, 354. 20 *dignitas* 353. 27 *quis conferebat* 355. 1
Ciuium in vrbe numerum Romani, quomodo obſeruarint 68. 20
Claßica corona qualis 356. 10
Claſsicum *quid* 227. 22, 228. *tot. ſolo Imperatore præſente canebatur* 226. 22
Claui qui dicebantur 216. 21
Clauus anguſtus equitum fuit 216. 13
Cohors quare ſic appellata 99. 2 *cohortes ex tribus manipupulis inſtituebantur* 98. 30 *cohortes ſubſidiariæ vnde dictæ* 124. 32 *cohors ex euocatis & extraordinariis conſtitit* 126. 12 *in cohorte non fuit ſemper idem militum numerus* 100. 7 *cohortium ſigna in velis erant depicta* 136. 5
Cohors prætoria *non numerabatur in legione* 125. 8 *vnde dicta* 125. 13 *maior cæteris fuit militum numero* 126 24
ad Concilium qui vocabantur 147. 17
Conceptiuæ feriæ quando fuerunt 33. 4
Congiarium quid 347. 21
Conſcripti milites, qui dicuntur 91. 9
Cornicines quando canebant 225. 13
Corona vrbs quomodo expugnabatur 322. 8, 340. 1 *coronarum varia genera* 351. 15
ſub Corona venire qui dicuntur 399. 1
Coronarium victori Imperatori mitti ſolitum 426. 20
Coruſcatio fœderis icti confirmatio 415. 1
in Crucem agebantur milites 385. 13
Cuneus in acie quid 308. 11
Curatores agrorum *diuidebant agros* 375. 10 *per quos creati* 375. 12
Currus triumphalis qualis 457. 2

Deo-

D.

Deorum voluntates quomodo Romani explorabant 18. 24

Dij *quomodo euocabantur* 322.26,323. 10 *quando* 322. 20

Decimatio, quale ſupplicium 384. 5

Decumana porta in caſtris 272.30,38. 2

Decuriones præficiebantur equitibus 1... 3

Deditionis formula 418. 1

Delectus, *quando habebatur* 66.2 *& ſequ. ex tribubus habebatur* 67. 9

Delicta *militaria quæ erant* 379.17 *ordinaria quomodo puniebantur* 381.17 *maiora, ob quæ maiores pænæ infligebantur* 386. *tot.*

Delinquentes in bello venierunt 385. 16

Denarij æſtimatio 232. 24

Deprehenſa quid 280. 13

Deuotionis, *qua ſe pro patria Romani deuouebant, ritus qua* 321. 1 *hoſtes deuouebant formula* 324. 19

Dextra principalis, porta in caſtris qualis 273 18

Dictator & Conſſ. tumultum indicebant 62. 20

ad Diem indictum milites præſentes 245. 27

Diſcinctos deſtitui, quid erat 392. 26

Diſcinctis ad maiorem pænã addita laboris moleſtia 393. 11

Donatiuum *quid* 347.17 *eius duo genera* 347.28 *quantum* 348.15 *quomodo dabatur* 348. 31

Duces quomodo Imperatoris nomen conſecuti 422. 4

Duplicarij qui dicebantur 360. 6

E.

Emeriti *qui* 365.19 *alio nomine Veterani dicti* 365. 23

Equeſtris ordo, erant equites equo publico 112. 7

Equitandi artem quomodo Romani didicerunt 12. 1

Equitum *in legione primus autor Romulus.* 110. 2 *diuerſo tempore diuerſa nomina* 110. 26 *in turmas diuiſi* 118.2 *armatura* 202.11 *tabernacula* 279. 4

Equites *à cenſoribus eligebantur* 111. 6 *in legione omnes equeſtris*

equeſtris ordinis 116.24 in prælio duobus equis vſi ſunt 118.22 triplex ſtipendium meruerunt 234.14 vigilias obibant 288 6 nunc ante aciem, nunc in acie, nunc peditum corona cinxere 305. 29
Equus publicus militaris dictus eſt 115.10 equorum ornatus 206. 17
Euocati & extraordinarij quales 75.18, 126. 14
Euocatio quid 61. 19
Exauctorati milites immunes à labore 370. 28
Exauctoratio pœna militaris 379. 7
Exercitatio veteribus in primis curæ 9.12 & ſeq.
Exercitus ab exercendo dictus 9. 5 tribus militum generibus conſtitit 93. 5
ante Expugnationem vrbis Dij euocabantur 322. 20

F.

Falx quid 327. 15
Faſces Imperatoribus prælati 151. 4
Ferentarij qui 108. 11
Feri, Feri, vox militum ſeſe adhortantiū in prælio 319. 15
Feriendi porci ratio 414. 1
Feriæ Latinæ, quæ 29 27 earum autores 29.29 ferijs Latinis quare non indicebatur bellum 30. 12
Fetialium munus 39. 9 fetialis collegij inſtitutores 40. 10 fetiales quot, & ex quo hominum genere eligebantur 40.20 quatuor, res repetebant 42. 11
Filius venit, ſymbolum Iudæorum ad declinandum ventura ſaxa 337. 8
Fœdera vnde dicta 413. 15 quorū autoritate fiebant 403. 14 tria genera 403.19 fœderis genus minus æquū. quale 405.4 fœdus æquiſſimum, quod dicitur 404.6 iniquiſſimum, quale 415, 31 per duos fetiales feriebatur 409.18 quomodo feriebatur 410. 23
Forfex in acie quid 308. 27
Fraudatio ſtipendij, quid fuit, 389.24 ea qui afficiebantur 390. 16
Frons in acie quid 308. 10

Funda

Funda quid 200. 32

Fuſtigatio quando adhibebatur 380. 26, 381. 3 *fuſtigationis exequendæ ratio* 380. 29

G.

Gabinus cinctus, qualis 222. 13

Galbei quid 358. 17

Galea velitaris, qualis 189. 23

Galdius Hiſpanienſis, qualis 188. 2 *gladio Hiſpaniēſi quomodo veteres præcingebantur* 188. 23

Globus in acie quid 310. 1

Gradus deiectio, qualis pœna 394. 17

Gratioſa miſsio, quare dabatur 365. 10 *gratioſam miſsionem conſecuti, Beneficiarij appellabantur* 365. 27

H.

Habitus eorum, qui gladio feriendi erant 383. [illegible]

Haruſpicum in extis conſulendis religio 27. 10

Haſta, *qua bellum indicebatur, vnde dicta ſanguinea* 50. 5 *pura quibus dabatur* 358. 31 *pura, Donatica appellatur* 359. 6

Haſtæ velitum, miſſiles 185. 29 *haſtæ velitares, quales* 186. 20

Haſtaria cenſio, quæ 391. 1

Haſtati *quare dicti Anteſignani* 301. 17 *eorum armatura* 190. 17 *tabernacula* 279. 24

Helepolis quid 327. 20

Herbam dare prouerbium, vnde 351. 31

Herculis ſignum præferebatur in triumpho 466. 30

Hordeum aliquando pro tritico, ignominiæ cauſa, datum 391. 29

I.

Iani *templum apertum, index belli* 51. 29 *& ſeq. bifrontis templum deſcribitur* 53. 10 *templum, bello indicto quare aperiebatur* 53. 26

Imperatoris *poteſtas in re militari* 144. 18 *& ſequen-*

in grauioribus cauſis conſilium ferebat 147. 9 *quibus rebus à Romanis ornatus* 148. 1 *bellum indicturus Gabino cinctu vtebatur* 222. 12 *omnia habebat de publico* 238. 7 *delectu perfecto, rite captatis auſpicijs, diem ad conueniendum indicebat* 244. 17 *nunquam ante ferias Latinas indictas egrediebatur ex vrbe, ad bellum* 248. 6 *celebratis omnibus ſacris, antè quam proficiſceretur, munus gladiatorium, venationesque dabat* 249. 31 *eius ex vrbe profectio* 250. 21, 251, 252. *tot. exercitu & claſſe luſtrata concionem aduocabat* 256. 21 *eius tabernaculum Prætorium appellabatur* 275. 16 *vbi figebatur, & omnes aliæ circumſtantiæ* 275. 14, 276 *tot. imperator nunc in pugna, nunc in acie, nunc in alterutro cornu erat* 306. 31 *eius in pugna officium* 319. 28 *quo munere donabatur* 361. 14

Imperatoris *nomen veteres dupliciter vſurpabant* 419. 13 *ad imperatoris nomen conſequendum, quanta cædes requirebatur* 422. 12 *eius poſt pugnam in vrbem introitus* 432. 11 *in triumpho ornatus* 457. 8 *imperator in ouatione prætexta toga vtebatur* 480. 11 *imperatorē in ouatione tibicines cingebant* 481. 6 *in imperatoris nominis inſcriptione quid obſeruandum* 421. 26

Imperium quid olim dictum ſit 58. 5

Imperio demandato Senatus nouo S. C. prouinciam ornabat, ſtipendium in milites aßignabat, &c 59 23

Indutiæ *quid* 400. 13 *pax ſequeſtris.* 400. 27 *earum tempore quid factum* 401. 12

Io Triumphe, Io, communis omnium lætantium vox, in Triumpho 469. 29

ſub Iugum mitti, quid 398. 28

Iupiter vnde dictus Feretrius 412 24. 506. 15

Iuramenti formula, quo ſe milites obligabant, ne furto aliquidſè caſtris aufferrent 283. 14

Iuſiurandum quomodo concipiebatur 88. 5

Iuſta Mißio quibus dabatur 365. 8 *iuſtā mißionem adepti, Veterani aut Emeriti appellabantur* 365. 18

Lacerna

L.

Lacerna, quid 217. 8
Læna, quid 217. 17
Laurea corona in ſpectaculis vtebantur Romani 476. 27
Laurus in triumpho quare præferebatur 462. 28
Legatorum *dignitas* 158. 11 *duo genera* 157. 4
Legati *poſt Imperatorem præcipuum locum in exercitu habuere* 156. 27 *aut à Senatu dabantur, aut ab Imperatore eligebantur*, 157. 25 *ius quoque dicebant*, 159. 13
Legionis *autor Romulus* 93. 14 *non idem ſemper numerus fuit* 93. 20 *variæ ethymologiæ* 96. 14
in Legione *præter ciuem Romanum nullus merebat*, 95. 15 *quatuor hominum genera* 96. 31 *centuriæ* lx, *manipuli* xxx, *cohortes* x, 99 14
Leues milites, qui fuerunt 106. 1
Leuis armaturæ arma 200. 4 *leuis armatura poſt principes collocabatur* 306. 20
Lex curiata vnde dicta 58. 15 *legem curiatam quis ferebat* 59. 7
Lex de conſecratio[illegible]*oliorum opimorum* 502. 30
Libralia, quid 339. 20
Lictores, *qui* 387. 5 *graues animaduerſiones exercebant* 387. 4 *à ligando dicti* 150. 32 *eorum munus* 152. 16
Litare, quid ſit 25. 18
Literæ publicæ de victoria, ad confirmandum Imperatoris nomen 424 12 *literæ laureatæ* 425. 12
Lituus, quid 226. 7
Lixarum *officium* 130. 3 *à Licha dicti* 130. 9
Lorica, *vnde dicta* 199. 16 *machina bellica* 333. 31
Lupus, machina bellica 333. 20
Luſtratio 254. 13 *luſtrandæ claßis mos* 255. 17

M

Magiſter equitum vniuerſo equitatui præfectus 181. 4
ad Magiſtratum vrbanum quibus patebat aditus 5. 19 *ma-*

giſtratus ſoli auſpicia habuere 145. 12

Malleoli, teli genus 340. 22

Manipuli, qui dicebantur 97. 32 *eorum munus* 284. & *ſequent.*

Manubiæ, quæ dicuntur 489. 16

Militia triplex 61. 17 *à militia qui vacabant* 73. *tot. militiæ mutatio quid* 394. 29

Militum tria genera 93. 5

Milites *qui erant in ſupplemento, in cohortes ſubſidiarias diſtributi* 124. 30 *ex ruſticis olim eligebantur* 82. 21 *ad ſagum, pœnulam addidere* 217. 1 *priuato ſumptu primo, poſt Romam à Gallis captam de publico ſtipendium meruere* 230. 7 *in balteis ſtipendium gerebant* 239. 27 *militibus quas ob cauſas licuerit abeſſe à die ad conueniendum indicto* 246. 2

Milites *ad bellum proficiſcendo, q[illegible] arma, & alia impedimenta geſtabant* 260. 1 [illegible] *diei ſpatio quantum iter* 264, 265. *tot. accepto* [illegible] *ad orientem ſolem Deos venerabantur* 315. 6 *hoſt*[illegible] & *clamore aggrediebantur* 315. 13 *propt*[illegible]*.tuſem ad maiores ordines promoti* 359. 2[illegible]*, hoſte ſingulari certamine deuicto, præmia* 363. [illegible]*u & viuus, & mortuus ornabatur* 364. 23

Milites *in prælio fortes qu*[illegible]*modo prodebantur* 364. 1 *in ouatione olea coronati incedebant* 481. 24 *mediam pecuniæ partem ex præda, aut donatiuo apud ſigna deponebant* 42. 16

Miſſio honeſta, *quid* 365. 12 *quando concedebatur* 366. 24 *duplex* 365. 7 *miſſionem cognoſcebant Tribuni* 369. 21

Miſſio ignominioſa, *quid* 396. 16 *duplex* 396. 18 *miſſionis ignominioſæ ritus* 396. 29

Miſſio ſemiplena, Exauctoratio 370. 24

Mundus *olim, quid* 31. 6 *quando patuit* 31. 9 *patens, quale feſtum fuit* 31. 19

Muli Mariani, vnde dicti 262. 1

Multa

Multa quomodo dicebatur 68. 4
Munerum interdictio 396. 20
Murales coronæ *quales* 355.32 *quibus dabantur* 355.29
Murci qui 89. 5
Muſculus, inſtrumentum bellicum quale 330. 21

N.

Naualis corona, *qualis* 356.10 *quibus dabatur* 356.14
Nouenſiles Dij qui dicebantur 324. 6
Nox in quatuor vigilias diſtribuebatur 289. 23

O.

Obſidionalis corona, *qualis* 351.20 *quibus dabatur* 351.18 [illegible] *dignitas* 352. 16
Ocreas [illegible] *ſtati tantum in dextro pede habebant* 194. 20
Onager, idem quo[illegible]*io* 338. 28
Operibus vrbes qu[illegible] *oppugnabantur* 322.4, 326. 1
Opifices, F[illegible] *Tubicines, &c. qui non erant milites in cohortes* [illegible] 228. 27
opima ſpolia, [illegible] 498. 3
Oppidani hoſti[illegible] *quomodo eludebant* 332. 22
Oppugnabantur vrbes dupliciter 322 3
Oppugnatores lupum, quomodo eludebant 333. 25
Orbis in acie quid 310. 6
Ordinibus deſcriptis, ſingulis ætatibus ſua arma dabantur 183. 10
Ordo incedendi ad bellum 258, 259. *tot.*
Ordo formæ caſtrorum quadratæ 285. 19
Ouatio *vnde dicta* 477.28 *quare concedebatur* 478. 15
Ouantium *pompa* 479.18 *victimæ oues* 479.22 *ouantes quare coronam auream geſtabant* 480. 21

P.

Pænula, quid 217. 7
Palaria, quid 11. 16
Paludamentum, *quid* 214.5 *fuit proprium Imp.* 213. 24

Paraſtata, machina bellica 334. 17

Parma, quid 184. 24

Pater patratus, qui patre adhuc ſuperſtite liberos ſuſcipiebat 42. 16

Pax perpetua fœdere dabatur 401. 30

Pax abſque autoritate Senatus, & iuſſu populi, non erat rata 406. 21

Pace rata, quid fiebat 407. 30

Pecuniæ, ex præda, aut donatiuo, mediam partem milites apud ſigna deponebant 349. 16

Peditum in cohortes diuiſio 121. 26

Peregrina ſacra, quæ 324. 15

Perennia, quæ 28. 7

Phalerarum *forma* 206.27 *phaleræ ex argento, equitum munera erant* 360.30 *quibus equitibus dabantur* 361. 1

Phiala quibus dabatur 360. 26

Pila, quibus Haſtati vtebantur 195, 196. *tot.*

Pila ab hoſte emiſſa, Romani quomodo excipiebant 318. 12

Plectendi milites ius, cuius 388. 6

Pluteus, quid 329. 23

Pœna leues variæ 389. 12

Populum de bello conſultari Coſſ. maioribus hoſtijs rem diuinam faciebant 47. 11

Populus in prouincia imperium mandabat 58. 3

Præconis officium 154. 10

Prædæ diuidendæ duplex ratio 345.4 *præda in quos diuidebatur* 346.19 *prædæ in ærarium collatio* 482.20

Præfecti caſtrorum munus 160.12 *præfectus caſtrorum in ſingulis legionibus vnus fuit* 160.5 *præfecti fabrûm & caſtrorum, ſequuntur in ordine Legatos* 159.22 *præfecti duodecim præerant auxilijs* 182. 8

Præliares dies, qui 29. 6

Prælij ſignum, vexillum rubrum, vel purpureũ ſuper prætorio extenſum 293. 22

Præ-

Præliandi apud Romanos modus, & ordo 317, 318. tot.
Præliari ſub vitem, quid 329. 21
Præmia militaria 350. 4, 361. 26 *quando dabantur* 350. 19
Prætendere, quid dicitur 285. 5
Prætoris nomine ad portam ſalutandi mos 251. 20
Prætorium dimittere, quid 291. 13
Prætoria porta in caſtris 272. 20
Precatio ſolemnis, qua exta proijciebantur in mare 256. 2
Principum *armatura* 198. 3 *tabernacula* 279. 21
Principales portæ in caſtris, quare ſic appellatæ 273. 26
Principia, quid 278, 299, 28
Prodigia ante Imperatoris ex vrbe egreſſum, procurabantur 249. 14
Prouinciæ Prætoriæ & Conſulares, quæ 56. 11

Q.

Quadrato agmine vtebantur Romani locis ſuſpectis 262. 15
Quæſtores quomodo eligebantur 154. 30 *quæſtoris officium* 155. 21 *quæſtor primus ab Imperatore* 154. 29 *quæſtores etiam iuriſdictionem exercebant* 156. 8 *quæſtor ſcribis, & lictoribus vſus eſt* 156. 15
Quinquatrus à Quinquando dictus 37. 15
Quintana, quid 280. 24

R.

Religioſi dies, quibus bellum gerere non licebat 29. 13
Res, quomodo, & à quibus repetebantur 42. 21
Reſignare idem quod proſcribere 390. 8
Romani *alijs gentibus militia præſtantiores* 1. *& ſequ. vt militia, & exercitatione, ita etiam cæteris gentibus religione præſtiterunt* 17. 20 *& ſequ.* *Romanorum*

rum magnanimitas 3. 11 ſpacio quingentorum anno-rum, quingenties quinquagies prœliati ſunt, quadringenties quadragies vicerunt 2. 13 varia arma à varijs gentibus ſumpſerunt 4. 12 quales milites eligebant 79. 19 quomodo docti remos agere 10. 3 item, inferre & deferre ictus 11. 1
Romana pubes quando, & quibus exercitijs exercita 13. 9
Romanorum in caſtris apparatus 16. 8
Romani milites ijdem fuere tignarij, nauicularij, &c. 16. 31
Romani apertis hoſtibus bellum non indicebant 51. 3
Romanorum dierum religio, cum priores bellum inferrent 37. 18
Romanis arma ex publico armamentario ſubminiſtrata 210. 22
Romanorum Impp. Dictator, Coſſ. re ſua inclinante, aliquem ex ciuibus, vel ſeipſos deuouere ſolebant 320. 20
Romulus vnde Quirinus appellatus 359. 14
Rorarij qui dicebantur 107. 23

S.

Sacramenti olim quanta vis, & religio 85. 22 & ſeq.
Sacrificia Romanorum ante bella 19. 20 & ſeq.
Sacrum Cereris, mundus appellatum 32. 13
Sagmina quæ 412. 19
Sagum, *veſtis militaris 211. 22 tam Imperator, quam alij milites geſtabant 212.* 9
Sambuca, machina bellica qualis 340. 2
Sanguinis mittendi conſuetudo in bello, vnde orta 393. 30
Saturnalia, *quales feriæ fuerunt 30. 17 quando, & quot diebus celebrabantur 30.* 19
Sceptrum Iouis in feriendis fœderibus, quare adhibebatur 410. 6
Scorpio, miſsile bellicum 335. 11, 337. 32
Scribarum munus in caſtris 154. 19
Scrobes, quæ 382. 13

Scutum *Samnitium* 191. 1 *quo haſtati vtebantur* 191. 20
192, 193. *tot.* ἀπὸ τοῦ σκύτους *dictum* 192. 30
Securis percußio 382. 6
Segeſtria 16. 10
Senatus *prouincias conſtituendi poteſtatem habebat* 56.
18 *quare dabatur in triumphis extra vrbem* 433. 1
Serra in acie quid 309. 4
Seruus publicus *erat Carnifex* 465. 8 *vnà cum triumphante in curru vehebatur* 463. 27 *eius, in curru triumphali, officium* 463. 30
Signa militaria 133. 28, 223. 2 *diebus feſtis ornabantur & inungebantur* 142. 12
apud Signa *Romani iurabant* 142. 28 *detinebantur captiui* 143. 4 *erat aſylum* 143. 8
Signorum in acie ordo 301. *tot.*
Signum manipuli, faſciculus fœni 139. 1
Silentium in augurio, quid 24. 1
Siniſtra principalis, porta in caſtris 273. 23
Sociorum *in legione numerus* 119. 23 *equitum tabernacula* 279. 30 *peditum tabernacula* 280. 1
Spolia *hoſtium, victores Dijs dicabant* 242. 20 *victorum domibus affixa, nunquam reuellere licebat* 363. 24 *opima in Iouis Feretrij templo conſecrabantur* 500. 28
Sponſio *quorum autoritate fiebat* 401. 32 *quid à fœdere differat* 402. 3
Statiuæ feriæ quæ, & quando 33. 1
Stigmata, quæ 90. 5
Stipendium, *quid* 239. 7 *militum quantum* 231, 232, 233. *tot. de publico perſolutum* 230. 7 *de publico, vnde Quæſtor curabat* 240. 6
Stipendio milites non tantum victum, ſed veſtes & omnia ad bellum neceſſaria comparabant 235. 17
ad Stipendium accipiendum milites nominatim citabantur 239. 20
Stipendia legitima, quæ 366. 2, 368. 11

Subſi.

Subſidia, *quæ* 302. 8 *aciei ſecunda pars* 302. *tot. in manipulos & cohortes diuiſa* 303. 26
Sumptus ad triumphum neceſſarios Senatus ex ærario decernebat 443. 13
Supplicatio, *quæ* 428. 13 *quot dierum erat* 429. 24 *ante bellum à Romanis indicebatur* 19. 7 *quare Imperatori victori decernebatur* 427. 17 *quare Triumphi prærogatiua dicebatur* 427. 31 *in ſupplicatione decernenda ſingulorum ſententiæ rogabantur* 431. 27
Supplicarunt Romani coronati, in veſte candida 429. 4
Supplicationum diebus feriandum 429. 14

T.

T. in obſeruando ciuium numero, ſuperſtitem, Θ. defunctū, A. puerum deſignabat 91. 1
Tabernacula militum, *figebantur pedibus ducentis à vallo* 274. 26 *fiebant è pellibus* 275. 1
Talenti æſtimatio 237. 13
Templum Iouis Feretrij vbi, & à quo extructum 505 11
Temorij mutandi ratio 391. 9
Teſtamenta in procinctu facere, quid 313. 27
Teſtudo *machina bellica* 311. 2 *arietaria quæ* 328. 1
Tintinnabulum & flagellum, currui Triumphali, quare appenſa 465. 21
Tirones, qui 71. 8
Toga *picta* 457. 30 *palmata* 458. 25, 460. 6 *picta vel palmata, Trabea dicta* 459. 1
Tolleno, quid 333. 7
Torques, quales fuerunt 357. 12
Torquati milites, qui 357. 23
Trabea, *quid* 459. *tot. imperatores interdum ad bellum proficiſcebantur* 215. 12
Tranſcripti, qui 123. 15
Transfuga ſupplex, ramum oliuæ lana obuolutum in manu ferebat 417. 6
Triarij, qui pilis pugnabant, Pilani dicti 198. 22 eorum

arma.

armatura 198. 7 tabernacula 279. 13 ad Triarios res redijt, quale prouerbium 317. 29.

Tribunal ſuggeſtus erat ex ceſpite conſtructus 148. 21 proprium Imperatoris 148 13

Tribunus totius legionis magiſtratus 162. 1 tribunicij honoris inſigne pugio erat 171. 28 ſtipendiũ tribuni quantum 237. 6.

Tribunorum numerus & lectio 162. 27, 166 16 duo genera 165. 17 eorum in caſtris munera 169. 10 tabernacula 277. 19, 278. tot.

Tribuni militum, vnde dicti 162. 22 ad ſagum latũ, vel anguſtum clauum addidere 216. 2 poſt caſtrametationem, ab omnibus iuſiurandum exigebant, ſe nihil ex caſtris furto ablaturos 283. 8 prædam diuidebant 344. 13 miſsionem cognoſcebant 369. 21

Tributum ex cenſu, quando indictum 241. 20

Tripudio quomodo captabatur augurium 23. 3

Tripudium ſoliſtimum, vnde dictum 23. 25 in quanta autoritate apud Romanos 24. 25

Triumphus Romæ honorũ maximus 435. 15 ἀ θριάμβῳ dictus 435. 22 duplex 436. 22 pro aucto, non pro recuperato Imperio dabatur 437. 31

Triumphum ducturi, ſua in prouincia, & ſuis auſpicijs rem gerebant 437. 5

Triumphus impediebatur, ſi Tribunus plebis imperatori diem diceret 440. 29 re præclarè ciuili bello geſta etiam non decernebatur 441. 10

Triumphabat nemo, niſi quinque millia hoſtium vno prælio occidiſſet 493. 1

Triumphi pompa 445. 17, 446, 447, 448, 449, 450, 468, 469, 470, 471, 472. tot

Triumphus naualis vnde dictus 474. 20 eius pompa 475. 6 in monte Albano, cæteris fuit inhonoratior 482. 28

Triumphantis habitus 446. 12

Triumphans coronam ex laurea geſtabat 462. 12 annu-

lum ferreum quare geſtabat 464. 19
Triumphantes *quadrigis in vrbem inuehebantur* 456. 16
Triumphantium *crematorum corporũ oſſa, & cineres in vrbem referebantur* 476.1 *ſtatuæ ijs triumphali habitu ponebantur* 476. 11
Trophæa *quando ponebantur* 494.24 *vnde fiebant* 495. 10 *vetuſtate collapſa reſtituere nefas erat* 497. 8
Tuba, ſignum militare 224. 13
Tumultus, *quid* 62.5 *Coniuratio dicta* 64. 30
Tumultus tempore Romæ ſe omnes ad bellum præparabant 62. 25
Turres in acie, quid 311. 1
Turris, machina bellica 331. 8

V.

Vacatio militaris triplex 72. 16
Vallares coronæ quibus dabantur 355. 29
Valleſcere, vnde deductum 389. 8
Vallus quid 261. 18
Vallum Romani, quomodo faciebant 270. 18
Velati, qui 107. 18
Velitum arma 184. 7
Velites, quare procubitores dicti 284. 22
Verbenæ, quæ 43. 2
Verberatio duplex 380. 17
Veſtes militares milites primo ſuis ſumptibus, poſtea de publico accipiebant 222. 2
Veterani *quare dicti Vexillarij* 371.14 *eorum præmia* 371.32 *priuilegia* 378.15 *in agris collocati vxores ducebant* 377. 28
Vexillum ſublatum, ſignum aggrediendi hoſtes 314. 15
Vigilum arma in excubijs 286. 14
Vigilias nocturnas Romani, quomodo committebant 287. 10
Vigilias obeundi, munus equitum 288. 6
Vigiliæ quomodo obibantur 288. 20

Vigiliarum ſigna, Triariorum centuriones buccina dabant 289. 31
Vinea, machina bellica 329. 3
Virgis quando milites cædebantur 380. 18
Virilis toga ſumebatur anno decimo ſeptimo 9. 8
Virtus ſola, gradus ad ordines militares 6. 2
Vittæ in ſupplicationibus quare addebantur ramis 417. 27
Voluntarij, qui 74. 29
Vota nuncupata, quæ 248. 21
Votum, quod ante bellum ſuſceptum, præeunte Pontifice Conſul nuncupabat 20. 12
Vxores in exercitu Romanorum nullæ 84. 14

FINIS.

Errata, ſtudioſe Lector, ſic emenda.

Pag. verſic.		corrige
21. 20	aduerſos	aduerſus
24. 21	interiora	interiore
25. 3	pulſi	pulli
35. vlt.	ſacerdotis vineta	ſacerdotes, vineta,
48. 8	renunciatæ	renunciata
57. 17	comrare	comparare
73. vlt.	ne	non
91. 31	aliquam	aliquem
118. 3	termas	turmas
119.	vltima linea tota deleatur	
155. 27	viſi ita ſum	ſi ita viſum
171. 29	πταραζώνιομ	παραζώνιομ
195. 10	id haſtatis	id eſt, haſtatis
214. 7	reget	rege
280. 28	Iorum	Forum
296. 26	eſſet	eſſent
321. 28	pro prima	pro patria
354 16	numerum	munerum
377. 28	collati	collocati
385. 9	ſupplicia	ſupplicio
408. 31	ſeparari poſſent	ſperari poſſet
489. 13	argumentumq;	argentumq;
497. 12	Tophæa	Trophæa.

in Indice.pag.4. verſ.15 ritus qua 321.1: corrige, ritus 321.1 qua

Cav. G. [illegible] GIACOMO
[illegible]
PES[illegible]